GRANIČARI

roman

iz

hrvatske prošlosti

XVI. Stoljeća.

Od pisca

Aliaginog djeteta.

SVEZAK PRVI.

SVEZAK PRVI I DRUGI

Ljubica Kramarić

GRANIČARI

NASTAVAK

ALIAGINOG DJETETA

OD ISTOG PISCA.

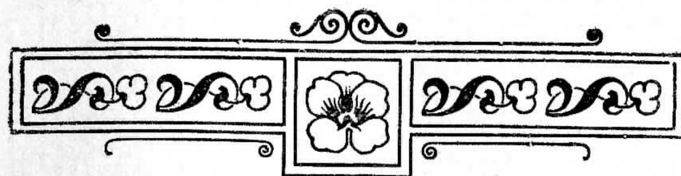

SVEZAK PRVI.

ZAGREB, 1914.
NAKLADA PIŠČEVA.

TISAK NADBISKUPSKE TISKARE U ZAGREBU.

I.

— Kako si, brate? — upita Kukić svog druga Čabrajića, pomogavši mu, da se digne.

— Zlo! — uzdahne ovaj, pritišćući ruku na ranu, što mu je na prsima krvarila.

— Kako si dospio ovim lopovima u šake?

— Da ti pravo kažem, ne znam ni sam. Ali molim te, pomogni mi, do vrela mi je daleko.

— Stani! — rekne Kukić i zazviždi, metnuvši četiri prsta u usta. — Laglje će ići, ako još tko pomogne.

Čabrajić se spusti na mahovinu, što je pokrivala debeli korjen stoljetnog hrasta.

— Sreća me je naniela ovim putem — rekne Kukić, spustivši se na korjen uz Čabrajića. — Već sam htio okrenuti, ali sam onda čuo viku. Da sam sotona zna, šta uvieke traže na našoj strani?

— To i ja znam — nasmije se trpko Čabrajić — za to ne treba sotone. Pliena im se hoće.

— Da. Ali taj puta su skupo platili tu svoju želju. Eno ih tamo. Ona četvorica ne će više osjećati nikakove želje.

U to se čulo, kako pucketa suho granje. Približavali su se Kukićevi. Eto, sada se je pojavio prvi. Razširio je grm i izašao na čistinu.

— Evo nas, gospodaru! — dotrči do Kukića, a u desnici mu je bio krvav handžar.

— Jeste ih natjerali preko? — upita Kukić.

— Dva su ostala uz put pod grmom, ne će im se dalje — nasmije se došljak. — Drugi trče, da ih niti konji stigli ne bi.

— Dobro je. Pomozi mi, da odvedemo ovog ranjenika do vrela.

Čovjek priskoči, te uhvati Čabrajića pod lievi pazuh, a Kukić ga prihvati s druge strane i tako ga odvedoše do vrela, što je jedva 200 koraka daleko izviralo.

— A koliko ih je zapravo bilo? — upita Kukić Čabrajića.

— Ne znam točno, moglo ih je biti neko osam. Upravo dosta, da dvojicu skasape. Da ne bi moj sluga tako jak, odosmo prije, no što bi nam ti mogao priskočiti u pomoć.

— A gdje je on?

— Otišao je zajedno s tvojim ljudima u potjeru za Osmanlijama.

U to su došli do vrela. Kukić skine Čabrajiću zobunac i razdere košulju. Na desnoj strani prsiju bila je dosta duga i duboka rana, zadana handžarom. Izpravši pomno ranu, zavije ju Kukić razderanom košuljom, posipavši prije na nju baruta.

— Eto, gotovo je. Za mjesec dana ne ćeš niti znati, da Osmanlija ima — nasmije se Kukić.

— Ako me medjutim ne podsjete.

— To će se sigurno dogoditi. Kako ih ja poznam, nisu oni tako riedki gosti. Dolaze, a da ih niti ne zoveš. Ali i ja sam prije k njima zalazio. Svake sam skoro noći bio preko.

— E da. To je bilo još za Ali agine dobe.

— Znam. Sjećam se. Malo nas je ostalo iza onih burnih noći. Čudna je ta bojna sreća. Čas si pobjednik, čas pobiedjen. Danas si zaplienio čitavo stado goveda, a sutra već gineš na kolcu. Tako ti je već ovdje na granici.

— Hahaha! — stao se smijati Kukić. — Sjećaš li se onih ugarskih konjanika, što su bili došli u Selo, da čuvaju granicu. 20 ih je došlo, a za 8 dana ih je 13 uteklo, a samo 7 poljubilo zemlju.

— Ej lako je nositi vojničku odoru i jašiti bojnog hata, dok nema neprijatelja. Junaci se i u dronjcima bore. Bio sam se već poveselio, kad su bili došli ti carski konjanici. Reko, Andro, oni će te zamieniti. Dosta si se borio, eto ti sada zamjenika. Ali kratko mi je bilo veselje. Još nisam pravo niti privikao na njihovu odoru, kad već i odoše.

Sve jedan za drugim vraćali su se Kukićevi sa progona. Vraćali su se usopljeni i zadahtani. Medju njima je bio i Filip, Čabrajićev sluga. Bio je prava gora. Širokih i jakih plećiju. Hodajući zibao se, naginjući kod svakog koraka, kao da ga težke mišičave ruke privlače k zemlji.

— Kako ti je, gospodaru? Je li te jako izraniše oni psi?

— Kako je niti se ne spominje — rekne Čabrajić.

Filipovo snuždeno lice se razvedri.

— I pravo je tako. Jači je Bog od Muhameda, a Filip od onih crnih djavola.

Filip ode ne rekavši niti rieči.

Kukićevi su sjeli u nekoj udaljenosti, pregledavajući rane, što su ih zadobili. Bile su to više manje samo ogrebine. Najviše su im stradala odiela, jer su se kroz šikaru provlačili proganjajući neprijatelje.

»Ej handžaru, moja gujo ljuta«

zapjevao neki crnomanjasti, a svi su ga pratili gundrajući.

Sjedili su i pjevali od veselja, a opaljena su im lica sjala.

— Jedna pobjeda više — zadovoljno će onizak čovjek, velikog brka i širokih plećiju.

— Mršava, brate, mršava, ko jare u vučjoj jami.

— Kaka je dobra je. Svakako bolja od smrti.

— Misliš, da će te minuti?

— Ja si ju baš ne želim.

»Ej handžaru, moja gujo ljuta«

pjevao dalje crnomanjasti.

Kukić je sjedio uz Čabrajića, te podbočiv glavu rukama upro pogled u zemlju. Bog zna, kud su junaka zanjele misli...

Bilo je pravo proljeće. Lišće je osulo golo granje, a bieli se oblaci naganjali modrim nebom.

U proljeće, kad se korjenje miče, miču se i Osmanlije, o tomu se uvjeriše Seljani, koji su iza one katastrofalne borbe ostali, da brane grobove svojih drugova, svoje braće i svojih otaca. Iza smrti Ali-age bilo je neko vrieme mirno. Ojačali Seljani, suzbili su pojedine pokušaje svojih ratobornih susjeda, nekoliko puta su dapače prešli Savu, ali sve u svemu bilo je malo krvi.

I jedni i drugi bili su spremni svaki čas na borbu. Kubure su bile uvieke nabijene, a kremen pomno pričvršćen. Sablje su visjele naoštrene na zidu. Bili su uvieke spremni na borbu i smrt. Junaka smrt ne iznenadjuje, on joj mirno gleda u oči, a kad ga zagrli svojim ledenim rukama, umire sviestan, da je svoju dužnost učinio. A hrvatski junaci što su čuvali srebrenastu Savu, nisu poznavali straha pred smrću. Mirno je prošlo 15 godina iza Ali-agine smrti. Mladići se pretvorili u muževe, a muževi u starce. Kršne, boju vične starce, kojima je bila jedina želja, da umru na braniku svoje domaje. Ali ako i je prošlo 15 godina bez mnogog prolievanja krvi, nije to bilo stalno, da će i dalje biti mirno. Osobito ovog proljeća počeli su Osmanlije češće u manjim grupama prelaziti Savu i pljačkati po Posavini. Navaljivali su na osamljene kuće i dvorove. Hvatali putnike te ih ubijali i plienili. Ali se je znalo desiti, da su i jače čete od preko 100 ljudi prelazile i popalile čitava sela. Graničari poslaše glasnike banu, da ih zaštiti, a ovaj je opet slao poslanike u Budim i tako su Graničari bili upućeni na svoje kubure, na svoje mačeve i svoje mišice. A oni su to i činili. Sabrali su se u jače čete postavljali straže i čekali spremni.

Kukić je pošao stopama svog otca, koji je već trunuo pod zemljom, ostavivši slavno ime, koje se je spominjalo na prvom mjestu, kad se je govorilo o poginulim junacima.

Andrija Kukić je odmah, čim je granulo proljetno sunce, sabrao četu, te više puta prolazio okolicom. Tako je i taj puta došao upravo

u zgodan čas, da spasi Čabrajića, uglednog Seljana, od smrti.

Sada je sjedio mirno, a mračni pogled upro u zemlju. Njegovi ljudi pogledavali su izpod oka na njega, kao da žele pogoditi njegove misli. Ali njegovo oko je šutilo.

Čabrajić je naslonio glavu na hrast i zatvorenih očiju čekao, dok se vrati Filip s konjima.

Za jedan sat čuo se je topot jurećih konja. Čas kasnije se raztvori granje i na čistinu banu Filip na zapjenjenom konju, vodeći drugoga na uzdi.

Tik pred svojim gospodarom ustavi konje i sjaši.

— Evo me.

— Provedi malko konje, da odahnu — rekne Čabrajić.

Filip uhvati konje za uzde, te ih povede čistinom. Konji su se pjenili, a dlaka na tielu im se je svietlila od znoja.

Čabrajić je naslonio glavu na deblo hrasta, te zaklopio oči.

Kukić je medjutim odabrao medju svojim ljudima trojicu, kojima je naložio, da prate ranjenog Čabrajića.

Konji su odahnuli. Filip je dao uzde Čabrajićeva konja jednom od Kukićevih ljudi u ruke, te zajedno s Kukićem dignuo svog gospodara u sedlo.

— Sretan ti put! — pruži Kukić Čabrajiću ruku.

— Hvala ti još jednom! — zahvali se Čabrajić. — Znaj, da svoju krv ne ću štediti u tvoju obranu.

Konji podjoše korakom i polako ostaviše čistinu, zašavši u šumu.

Još neko vrieme ostali su Kukićevi na istom mjestu, a onda podjoše prema Savi, pregledavajući guštik, da ne bi koji od neprijatelja sakriven izmakao svojoj sudbini.

II.

Na kraju Sela, u velikoj, čardaku sličnoj kući, sjedila je Bahrija promatrajući zabrinuta pogleda svog 16-godišnjeg sina Andriju, koji je usnuvši kraj prozora naslonio glavu na ruku.

Opažala je već dulje vremena na njemu nekakovu promjenu.

Srce ju je zazeblo, kad je pomislila, da je pošao stopama svog otca, koji je za najcrnije dobe dolazio preko na bosansku stranu, da pozdravi nju, svoju odabranicu.

Prem je Andrija imao oči zaklopljene, to je ona ipak opažala, da on samo prividno spava.

Kadikad bi mu trznulo njegovo mladenačko lice, kao da ga težke misli salieću.

Brižnom majčinom oku to nije moglo izmaći. Ćutila je, da se je sinu nešto dogodilo. Vidjela je promjenu, ali joj nije znala uzroka.

Dugo ga je promatrala, a onda se je digla uzdahnuvši duboko i izašla u dvorište.

Kukić je upravo pregledavao jedno već trošno sedlo, da li ga je još moguće popraviti.

Bahrija pridje k njemu, te mu položi ruku na snažno rame.

— Što je? — začudjeno će Kukić.

— Ne znam ni sama, što je, ali nešto nije u redu.

— Ajde molim te, ti uvieke imaš nekakove bojazni.

— Bože, ta vi mužkarci ni ne mislite na drugo, no kako ćete doći do dobra konja, liepog oružja i kako ćete najbrže i najsigurnije umoriti svog protivnika.

— Šta ćeš, u takovoj smo dobi.

Bahrija uzdahne.

— Što naričeš? — nestrpljivo će Kukić, gurnuvši sedlo na stranu i uprievši prodirući pogled u svoju ženu.

— Zar ti nisi opazio promjenu na Andriji?

— Probili ga brci — nasmijao se Kukić — i to je sve.

— Pusti šalu. On krije nešto pred nama.

— Valjda ima razloga, ako to čini.

— Oh Bože, ta shvati me već jednom. Zaljubljen je i to po svoj prilici nesretno. Ili mu moguće tko prieči, da gleda onu, koju voli. Ne znam. To je sigurno, da je nesretan.

— Pusti ga — mirno će Kukić. — Svaki neka si sam traži izlaz. Ne bi ja tebe nikada bio dobio, da sam pitao svog otca ili čak tvog.

Bahrija je ušutila, nije znala, što bi odgovorila.

— Ne brini se ti za njega — nastavi Kukić, — u njega je sigurna i jaka ruka, a i na pamet se ne može potužiti, naći će on način, da dodje do svoje sreće i bez tebe.

— Ali ako nastrada? — sa strahom će Bahrija.

Kukićevo čelo se nabralo.

— Tko da strada? — upita mrko.

— Andrija, za Boga! —Bahrija će.

— Tri sela za njegovu glavu, ženo — strogim će glasom Kukić. — Tri sela, velim ti.

— Ali ako je mrtav, ne će ga prolivena krv oživiti.

— Osvetit će ga. Eto. Ali nemaj straha za njega. Mlad je doduše, ali je junak. Ej, bolji će biti od otca, ako mu Bog dadne vremena.

Čuvši za sobom korake, okrene se.

Upravo je izlazio iz kuće Andrija.

— Stani, momče — dovikne on sinu — osedlaj onog ridjana, pa ga okušaj. Samo se čuvaj, da te ne zbaci.

— Nisu me ni drugačiji zbacili — nasmije se Andrija, upravivši korake prema staji.

Bahrija ga je pratila zabrinutim pogledom, dok je Kukić mirno nastavio pregledavanje sedla.

Andrija je izveo konja iz staje. Snažnom ga rukom zauzdao i osedlao. Konjče je nemirno topkalo kopitima, izmičući.

Andrija se vine u sedlo, stisne konja bedrima i potjera ga iz avlije. Kukić ga je izpod oka promatrao, a lice mu je sjalo od veselja.

Večernje sunce je obasjavalo jahača, koji je u propanj poletio u polje.

Na Kukićevom licu se odrazivalo neko zadovoljstvo, dok je gledao za sinom. Ponosio se je s njim.

Bahrija ga je zabrinutim pogledom pratila. Ona se je bojala za njega.

Za kratko vrieme nestalo im je jahača na divljem hatu s vidika.

Kukić je mirno nastavio svoj posao, dok se je Bahrija vratila u kuću nemirna srca.

I prem je Kukić na oko bio miran, to je ipak volio svog sina više no sreću svoju.

Ali je bio tako sviestan i tako uvjeren o nepobjedivosti svog sina, da mu niti na čas nije u srcu strah preoteo maha.

Pa šta da mu se i dogodi? Oružje je izvrstno, ruka mu je jaka, a oko oštro. Junaci ne pogibaju slučajno. U borbi pobjedjuje jači.

Kukić je pregledavao i popravljao sedlo. Bahrija je svoju tugu odniela u kuću, medju četiri zida, a sunce je lagano tonulo za vrške stoljetnih hrastova.

Obasjan posljednjim tracima umirućeg sunca jurio je Andrija na zapjenjenom hatu preko poljana.

Čvrstom rukom držao je uzde, a oštri pogled upro je daleko pred sebe, da se vješto ugne svakoj zapreki.

Uživao je na izvrstnom konju, koji je veselo hrzao, veseleći se dobrom jahaču i brzom skoku.

Andrija je najprije jašio ravno prama sjeveru. Dojašivši do šume, okrenuo je na lievo, te jašio duž šume prama zapadu.

Na daleko nije bilo vidjeti živog bića. Samo kadikad bi kriknula koja ptica i prestrašena odletila u šumu, gdje bi se izgubila medju granjem.

Konj se je bio već dobrano umorio. Kupao se je u znoju, a i Andrijin dah je bio brz, te je poluotvorenim ustima udisavao večernji zrak.

Zauzda konja, te pojaši korakom dalje. Na lievo bila je daleka i nepregledna ravnica, a na

desno tamna šuma. Konja je upravio nešto više lievo i zašao medju drvlje, odlučio je poći prama vrelu, što je jedva 600 koraka daleko izviralo na maloj čistini.

Jedva je zašao medju drvlje, ugleda oko vrela četu čudno obučenih vojnika.

Sedam konjanika je napajalo kod vrela svoje konje. Andrija je odmah prepoznao u njima kraljevske vojnike.

Već je htio okrenuti natrag, ali ga ovi medjutim opaziše. Stoga je potjerao konja do vrela, dignuvši ruku na pozdrav.

Kraljevski konjanici ga začudjeno promatrahu.

Andrija se nije dalje na njih osvrtao, već je mirno potjerao konja do potočića, što ga je stvaralo vrelo, sjašio, i pustio ga, da pije.

Jedan od konjanika ga udari rukom po ramenu i upita nešto njemački.

Andrija se naglo okrene i uzpravi.

— Šta želiš? — upita ga.

— Pita te, odakle si? — umieša se neki vojnik, koji je znao hrvatski, te četi služio kao tumač.

— Kaži mu, da sam došao sa ravnice, te da ne običavam dozvoljavati nepoznatomu, da me udara po ramenu.

Tumač je preveo Andrijin odgovor. Lice narednika se zacrveni od biesa. Počeo je nešto vikati mašući rukama. Andrija se je medjutim opet okrenuo, kao da ga se sve to niti najmanje ne tiče.

Narednik je opet nešto rekao tumaču, koji se okrenuo na to k Andriji.

— Tvoj jezik je predug. Zar ne vidiš, s kim govoriš?

— Sa slugom — posprdno će Andrija. — A i ti se umiri, jer si sluga sluge, pa nemam volje, da slušam tvoje savjete.

Medjutim se je konj napio i Andrija ga povede nekoliko koraka od potoka, da zajaši.

U to ga pograbi narednik za ruku i opsuje nešto njemački.

Ostali konjanici se natisnuše oko njih.

Andrija pograbi narednika za prsa i gurne takovom silom, da je odletio nekoliko koraka, te se srušio, povukavši za sobom još jednog od konjanika.

Isti tren se je razširio krug oko Andrije. Konjanici su uvidjeli, da je snažna ruka u njihovog protivnika.

Narednik, koji je pao, trgnuo je sablju, te navalio na Andriju. Lice mu je bilo sasvim izobličeno od biesa.

Andrija, koji je bio goloruk, priskoči k jednom od vojnika, otme mu mač, te se spremi, da dočeka svog protivnika.

Sablje se sastadoše. Sliedeći tren je bilo jasno, da će Andrija ostati pobjednikom. Ali jedan od vojnika zadje Andriji za ledja, te ga udari dugim kolcem po nogama. Andrija je izgubio ravnovjesje i pao. Prije, no što je mogao ustati, oboriše se konjanici na njega, te mu sputaše ruke i noge.

— Sada vidiš, kako sluge pobjedjuju, — narugao se je tumač svezanom Andriji.

Narednik je izdao neke naloge, na što su se konjanici počeli spremati na odlazak. Prije, no

što su Andriju digli na konja, udario ga je narednik nogom u rebra.

Andriji su svezali ruke na ledjima, a noge izpod konjskog trbuha.

Upravo je zamračilo, kad su potjerali konje.

Iz razgovora konjanika zaključio je Andrija, da ga vode u plemićki dvorac plemenitog Petravića.

Čim je začuo to ime, stislo mu se srce.

Najprije su jašili korakom, jer je šuma bila gusta. Došavši do odulje poljane, potjeraše konje kasom.

Jašili su čitavu noć, a pred zoru ugledaše krov Petravićevog dvorca.

Čitavim putem nije Andrija niti rieči progovorio.

Digavši oholo glavu, gledao je ravno pred sebe, ne obazirući se na zadirkivanja tumača, koji mu nije mogao zaboraviti, što ga je nazvao slugom.

Kad su konjanici sa svojim zarobljenikom dojašili do dvorca, bilo je sunce već na obzorju.

Pred kapijom ih je dočekao častnik Ramberg, koji je bio poslan sa 150 konjanika u Slavoniju, da pazi na Bosnu. Čulo se je naime, da se je odmah iza smrti sultana Bajazita II. digao na prestolje Selim I., a iza ovog Sulejman II., koji je odlučio poći na Beč.

Ramberg je odsjeo kod Petravića, zadržavši kod sebe 30 ljudi, dok je ostale podielio u četice od 10 ljudi, te ih razaslao duž čitave Slavonije.

Taj Ramberg je dakle stajao pred kapijom, kad su njegovi vojnici dojašili, vodeći zasužnjenog Andriju.

Topot konja primamio je na prozor i ukućane.

Andrija je, čim su došli do dvorca, bacio pogled na treći prozor.

Prozor se otvorio i Andrija ugleda na prozoru djevojku tamne kose.

Ugledavši djevojka Andriju, uhvati se obim rukama za glavu, ali se je već sliedeći tren sabrala, uhvativši pogled mladog Kukića, koji se je odmah iza toga okrenuo prama Rambergu, koji ga je pozorno promatrao.

— Tko je to? — upita častnik njemačkim jezikom narednika.

— Sumnjivac — odgovorio je ovaj. — Upravo smo napajali konje kod vrela u šumi, kad li je dojašio. Čitavo njegovo ponašanje je bilo vrlo napadno. Kad sam ga upitao, odakle je, odgovorio mi je vrlo naprasito. Pozvan na red navalio je na mene otevši jednomu od vojnika sablju.

Pomoću tumača počeo je kapetan Ramberg izpitivati Andriju.

— Odakle si?

— Iz Posavine. Ne znam, odakle tvojim ljudima smjelost, da napadaju mirnog putnika?

— Ja imam pitati, a ne ti — razbiesnio se častnik.

— A ja nisam voljan odgovarati — odvratio je Andrija.

Častnik je naložio vojnicima, da skinu sužnja s konja. U dvorištu je onda nastavio

s izpitivanjem, koje ga je svakako dovelo do uvjerenja, da ima posla s čovjekom smjelim i odlučnim.

Prem nije imao nikakovih dokaza, da je Andrija kakav opasni prebjeglica iz Bosne, to ga je ipak htio zadržati, nadajući se, da će s vremenom ipak odkriti, što je tog mladića nagnalo, da navaljuje na njegove ljude. Umolio je stoga Petravića, koji je taj čas došao, da mu prepusti svoju tamnicu, malu čvrstu podzemnu izbu, u drugoj polovici podruma.

Petravić, čovjek otvorena pogleda i širokih plećiju, pogledao je Andriju, te ga upitao:

— Iz kojeg si kraja, momče?

— Iz Sela kraj Save. Sin sam Kukića.

— Kukića? — začudio se Petravić. — Onog junaka, koji brani naše naseobine duž Save?

— Jest.

— Taj čovjek je podpunoma nevin — okrenuo se Petravić prama kapetanu Rambergu. — Poznajem mu otca. Junak je to, koji se već preko 30 godina bori na granici, braneći se od osmanlijskih napadaja. Pusti ga dakle.

— Ali ne mogu dozvoliti, da se moji ljudi napadaju. Ta moja je dužnost, da branim ovu zemlju, da izvidim, da li se Osmanlije spremaju na zemlje prejašnog kralja Ljudevita. A kako ću to činiti, ako budu na moje vojnike navaljivali ljudi kao razbojnici.

— Varaš se, kapetane. Nije on navalio na tvoje ljude. Medjutim pričekaj samo čas, da ga upitam, šta se je dogodilo.

Kukić je Petraviću u kratko izpripoviedao čitav dogadjaj.

— Kako rekoh. Vaši vojnici su zaboravili, da imadu posla s čovjekom, koji ako i nije plemić po krvi, ali je po djelima.

— Pa šta bi s njim?

— Pusti ga, dok nije prekasno. Ako njegov otac sazna, da ste mu zasužnjili sina, ne ćete izmaći smrti. Niti ti, niti tvoji ljudi ne će više vidjeti svoje domovine.

Ramberg se je zamislio na čas. Vrijedjalo ga je, što stari Petravić tako omalovažujući govorio njemu i njegovim vojnicima.

— Makar. Vidjet ćemo — rekne nakon kratke stanke. — Pružiti ću njegovom ocu priliku, da se s nama ogleda.

— Ali koliko je meni poznato, nije to vaša zadaća. Ta vi ste došli u ove krajeve, da pripazite na kretanje Osmanlija u Bosni i Srbiji.

— Oprosti — uzrujano će Ramberg, — ali ja i bez tvojih tumačenja znam, što mi je činiti.

Petravić se oholo ispravi.

— Radi, što te je volja, ali u mojoj kući nema tamnice za tog sužnja.

Ta odlučnost Petravićeva iznenadila je Ramberga, Požalio je, što se je upustio radi jednog sužnja u prepirku s plemenitim Petravićem, ali mu ponos nije dozvoljavao da popusti.

Petravić je iza svojih posljednjih riječi okrenuo Rambergu ledja, te pošao polagano u dvorac. —

Iza zavjese provirilo je blijedo lice prekrasne djevojke. Jednu je ruku pritisnula na srce, kao da ga kani tim pritiskom umiriti.

Videći, kako se je njezin otac posvadjao sa časnikom radi Kukića, odlanulo joj je malko.

Bila je to Marija, kćerka plemića Petravića. Prije pola godine upoznala se sa Kukićem u šumi. On ju je bio obranio od vepra, rinuvši mu mač medju rebra. Nu sama nije znala, kako je došlo, ali ona se je zaljubila u njega. Jedino njemu je priznala ljubav, dok je pred svim drugima tu slatku svoju tajnu pomno čuvala. Andrija ju je kadikad posjećivao, dolazeći pred prozore dvorca. Ali rijetko je to bivalo. Bili su naime odveć udaljeni. Zavjerili su se, da će si ostati vjerni i da će pred svakim kriti svoju ljubav. I sada, kad su Andriju doveli svezanog na konju, očima ju zamolio, da se ne oda. Znao je on, da Petravić ne bi pristao na to, da mu kćerku vodi jednostavni slobodnjak. Marija ga je shvatila, te silom svladala bol srca.

Videći, kako se njezin otac prepire s Rambergom zbog Kukića, silno se uzradovala.

Ramberg je neodlučno stajao, ne znajući pravo, što bi učinio sa sužnjem, kojemu su bili odriješili konope na nogama.

Marija je drhtala iza zavjese na prozoru nad sudbinom Andrije.

Dok je još Marija drhtala, a Ramberg neodlučno stajao, skočio je Andrija iz kruga vojnika silnim trzajem ruku raskinuo slabi konop i poput tigra skočio na svog konja, što ga je jedan od vojnika pregledavao, držeći ga za uzde,

Udarac u slabine i konj je jurnuo, kroz vrata u polje.

U isti čas čuo se sa prozora krik, u kojem se je krio strah i čudjenje.

Kad se je Ramberg snašao i naložio vojnicima, da podju za Kukićem u potjeru, jurio je ovaj u propanj preko polja.

Vika vojnika i topot konja izmamiše starog Petravića. Čim je ovaj shvatio situaciju, prasnuo je u grohotan smijeh.

To je Ramberga još više razbjesnilo. Poklopio je svog brzog hata, te se natisnuo sa svojim vojnicima u potjeru za bjeguncem.

— Haha, ha, — smijao se Petravić, tarući rukama suze.

Marija je drhtala od straha i zadovoljstva.

— Niti ako se posvetite — vikao je Petravić za Rambergom — ne ćete ga uhvatiti.

Stari nije niti slutio, kako je tima riječima ugodio svojoj kćeri.

Kapetan je jurio crven od bijesa, približavajući se sve više Andriji.

Kad su konjanici stigli do kraja poljane, bio se je Ramberg sasvim približio bjeguncu.

Marija je drhtala pokrivši lice rukama. — Kad je opet pogledala na poljanu, nije više bilo traga konjanicima. Nestalo ih je u hrastovoj šumi.

*

Čim je Andrija zajašio na svog konja, znao je, da je spašen. Glavno je, da stigne do šume. Stoga je konja potjerao i gonio ga jašući u divljem skoku.

Dok su se Rambergovi konjanici snašli i

pošli za njim u potjeru , bio je već odmaknuo neko 400 koraka. Izrabljujući taj razmak, tjerao je konja, udarajući ga petama u slabine.

Nagnuo se nad vrat svoga konja, da mu olakša, te nije čuo ništa, do li mukli topot konja i vjetar, koji mu je zujio oko uha. Šuma je bivala sve veća, a drveće je vidio sve jasnije. — Već je mogao razabirati pojedina stabla.

Okrenuo se. Iza njega jurili su progonitelji, s Rambergom na čelu. Ostali su bili zaostali, ali mu se je Ramberg približio na 100 koraka, dostizavajući ga silnim skokovima. Uvidio je, da ga mora stići. Ispružio se je još više na konju i bodrio ga poklicima. Konj kan da je shvatio pogibelj, ispružio je vrat i pospješio brzinu. Okrenuvši se po drugi puta, približio mu se Ramberg na 40 koraka, ali je i šuma bila već blizu. Tražio je očima, na kojem mjestu bi jurnuo u šumu, od koje se je nadao spasu.

Još nekoliko skokova i on je medju hrastovima. Još nekoliko hipova i Ramberg je uz njega.

Nešto na lijevo bilo je grmlje rjedje. Mali trzaj s uzdama i konj je skrenuo. Bio je u šumi. Ramberg, koji nije slutio, da će Andrija skrenuti, morao je zauzdati konja, da ne zajaši medju gustu šikaru. Dok se je opet snašao i pojašio za Andrijom, bio je ovaj odmaknuo neko 100 koraka. Taj razmak se je pomalo uvećavao. Rambergov konj izvrstan trkač po poljani, nije se mogao mjeriti s Andrijinim u šumi. Oniski Andrijin konj je vješto preskakivao zapreke ili im se ugibao. Ramberg je bjesnio, videći prednost bjegunca. Kako je bio dobar jahač, to je usprkos

nenaviklosti svog hata, slijedio Andriju tako brzo, da mu ovaj nije mogao umaći.

Bjegunac i progonitelji prodirali su sve dublje i dublje u šumu. Rambergovi vojnici su se dozivali glasnim poklicima.

Andrija je odmah uvidio, da je njegov konj u šumi kud i kamo bolji od Rambergovog, ali je ujedno i shvatio, da se mora trsiti, da tu prednost izrabi, jer na poljani će ga opet dostignuti. Osim toga je uvidio, da su se progonitelji raširili, da im ne umakne. Zaključio je to po povicima, što su mu sa raznih strana dopirali do uha.

Sve veći bivao je razmak izmedju njega i Ramberga, sve slabije čulo se dozivanje progonitelja.

— Ao, Kukiću, — začuje nenadano jaki glas iza sebe. Na čas se je okrenuo i ugledao starog Petravića, koji mu se je brzo približavao.

Prem je Kukić uvidio, da mu Petravić nije protivnik, to je ipak istom brzinom jašio dalje. Ta Petravić ga morao i onako stići, konj mu je bio dobar, dapače vrlo dobar, a uz to još odmoren. Za nekoliko časaka bio je Petravić kod Kukića.

— Evo ti obrane, znam, da će ti trebati — rekne Petravić jašeći uz Andriju i pružajući mu mač.

— Zahvaljujem, — odvrati Andrija, kojega je iznenadila ta nenadana pomoć.

— Kako daleko je još do sela — upita Petravić.

— Kad sunce budne na podne, izaći ćemo iz šume, a onda se već vide vrhovi krovova.

— Jašiti ću s tobom, — rekne Petravić.

Dalje više nisu razgovarali. Jahali su, svrativši svu pozornost na konje i težak put. Konji su već bili sasvim mokri, kad se je počela šuma rijediti.

Daleko iza njih čuli se poklici progonitelja. Još kratko vrijeme i oni su bili kod vrela, gdje su Rambergovi konjanici uhvatili Andriju.

Andrija i Petravić napojiše konje, i jurnuše preko poljane. Odmaknuvši od šume neko 1000 koraka, ugledaše za sobom najprije jednog konjanika, onda drugog, pa trećeg. Za kratko vrijeme vidješe za sobom neko 30 malih konjanika, koji su bivali sve veći.

Ali doskora opaziše pred sobom crven dim, kao da nešto gori.

— To je Selo u plamenu, — krikne Andrija. — Da nisu Osmanlije.

Petravić je problijedio i opipao lijevi bok, da se uvjeri, da li mu je mač na svom mjestu.

— Bože, budi nam milostiv, — uzdahne — Potjerajmo konje brže.

Andrija ga više nije čuo. Udario konja takovom snagom u slabine, da je jurnuo kao bijesan prema Selu.

Petravić ga je slijedio jednakom brzinom.

Nisu se više okretali na progonitelje, već su svratili svu pozornost na Selo pred sobom.

Plamen je bivao sve jasniji. — Andrija je jurio sav blijed i nagnut nad konja, a usne su mu podrhtavale. Poluotvorenim ustima udisavao je zrak.

— Da ne budne prekasno — pomisli, i trgne mač, što mu ga je bio dao Petravić, te stane konja ploštimice udarati.

Konj je izpružio vrat i hrlio posljednjim silama. Tik uz Andriju jurio je Petravić. U njemu se je probudila stara konjanička narav, i on je jurio naprijed, željan boja, a žedan krvi.

Nabranih obrva i blijeda lica jurili su junaci, približavajući se sve više Selu.

Već su razabirali pojedine ljude. Vidješe, da se tamo bije očajan boj. Još čas i oni banuše medju borioce.

U sredini s ogromnim mačem stajao je Kukić.

Oko njega bjesnio je najžešći boj.

Andrija jurne medju Osmanlije sjekući glave.

Čalma za čalmom klonula je pred njim na zemlju.

Petravić je obarao neprijatelje, vičući poput ranjenog bika.

Andrija, koji je sjedio na konju, vidio je, kako je iz njihove kuće izašao čovjek, a u ruci mu je bio krvav mač. Lica mu nije mogao vidjeti.

Sad se je okrenuo.

— Dragović — krikne Andrija i podbode konja. Htio je da dodje do njega. Znao je, da se je moralo nešto užasno dogoditi.

Dragović, odbijeni prosac Bahrije, njegove majke, izlazio je iz kuće s djavolskim posmjehom na licu.

Videći Andrija, da se ne može probiti do njega, doviknuo mu je hrapavim glasom.

— Huljo, ako je u tebi iskre ponosa, dodji da okušamo mačeve.

Dragović ga je čuo. Dignuo je glavu i isceriv lice, pošao protivnim smjerom, a pratilo ga je neko 10 Osmanlija.

Andrija je bijesnio, ali mu je bijes bio nemočan. Opkoljen sa sviju strana, sijekao je oko sebe, ali nikako nije mogao prodrijeti iz okruga neprijatelja.

Petroviću se je objesio sijedi brk, a debele kaplje znoja sjale mu na čelu. Borio se je junački, braneći se protiv četvorice neprijatelja.

Kukić je obarao pred sobom Osmanlije, nastojeći da se probije do svog sina, ali ih je dijelio jak zid neprijatelja.

Prem su se Seljani upravo zamjerno borili, to je ipak bilo više no jasno, da moraju podleći.

*

Dok se je u Selu prolijevala krv, približavao se je u brzom skoku Ramberg s 30 konjanika.

Čim je ugledao vatru, stao je na čas. Ali se nije vratio, već je opet potjerao konja, a njegovi ga vojnici slijedili.

Konji su slutili krv i počeli nemirno hrzati. Približivši se na 200 koraka, vidio je, da se graničari bore s Osmanlijama.

Ne okljevajući niti časka, digao je svoj mač, davši tako znak za navalu.

Njemački plačenici trgoše mačeve, i jurnuše na Osmanlije.

Sraz je bio užasan. Za čas su se probili do Andrije, koji je već izgubio konja pod sobom.

Ramberg ga je prepoznao, nasmijao mu se i navalio na protivnike, koji su počeli uzmicati.

Osmanlije su uzmaknuli do prvih kuća, braneći se hrabro, a onda nagnuše prama Savi.

Andrija je odmah potrčao u kuću. Otvorivši vrata, trgne se prestavljeno. Na podu, u mlaki krvi, ležala mu je majka. U dva skoka bio je kod nje na koljenima.

Haljina na prsima bila je sva krvava. Krv se bila već zgrusnula. Oči su bile otvorene i ugasle. Ruknuvši od boli klone kraj mrtve majke.

Drhtao je čitavim tijelom. Nije čuo niti korake svog oca, koji je za kratko vrijeme došao u sobu.

Kukić je priskočio do njega. Ugledavši na podu mrtvu Bahriju, skameni se.

Nekoliko trenutaka piljio je nepomično u mrtvo tijelo svoje supruge.

Onda se prignuo i dignuo umorenu. Glava nesretne Bahrije visjela je bez života, a prosjede kose prosule se preko Kukićeve ruke.

Bez riječi položio ju je Kukić na krevet i poljubio u hladno čelo.

Na to izadje iz sobe i baci mutni pogled na dvorište.

Tamo od Save, dopirala je bojna vika.

Iz sobe čulo se jecanje Andrije.

Kukić predje rastrešeno rukom preko čela. Digao je glavu i upro pogled u daljinu, tamo prama Savi odakle se čula vika.

Najednom se trgne, skoći do staje, izvede neosedlanog konja, poklopi ga i pojuri u propanj smjerom gdje se je bio boj.

Konj je skakao preko lješina palih, a Kukić je krvavim mačem u ruci gledao u daljinu. Lice mu je bilo sasvim blijedo, a oči zalivene krvlju. Blijede usne mu bijahu stisnute.

Poput nemani, koja nosi smrt i zator banuo je medju Osmanlije, koji su potiskivali Seljane i Ramberga, dobivši pojačanje.

Kao bujica, koja obara sve što joj na put stane, te nosi sa sobom, obarao je i rušio Kukić neprijatelje.

Stisnuvši konja koljenima dizao je i sputao svoj krvavi mač. Prestravljeni uzmicali su neprijatelji pred njim, a on ih je potiskivao, ne davši im da odahnu.

Sjekao je bijesno oko sebe, a zakrvavljenim očima bludio je unaokolo. Nekoga je tražio.

Sada je ruknuo.

Ugledao je iza neprijateljskih redova blijedo lice bega Dragovića.

Konj je vrisnuo od silnog udarca u slabine propeo se, dignuo se na stražnje noge i spustio se nad glave prestravljenih.

Sve je uzmaknulo pred Kukićem i put do Dragovića je bio otvoren.

Jedan skok i Kukić je bio uz njega.

Već je digao svoj krvavi mač, već je Dragović upro u njega moleći pogled.

U to se srušio pod Kukićem konj.

Klonuo je sav izranjen i iznemogao. Isti tren oboriše se Osmanlije na Kukića, koji se jedva izvukao ispod palog konja. Već ga je više mačeva zasjeklo i krvario je iz više rana. Ruka je bila umorna, a dah kratak, držao ga je samo bijes, držala ga želja za osvetom.

I opet su uzmicali neprijatelji pred bijesnim mužem i opet su padali priklanjajući okrvavljene glave.

Ali Osmanlijama su pridolazila nova pojačanja. Jedna splav za drugom dovažala je nove borioce. Zadahtani i umorni ustupili mjesta svježima, ranjene zamijenili čili.

Ramberg je polako uzmicao sa svojim konjanicima, boreći se hrabro. Stopu po stopu uzmicali Seljani prema selu. Samo Kukić je stajao grozna pogleda, a mač mu je nosio smrt medju neprijatelje. Nije čuo poklike svojih uzmičućih drugova, nije primijetio silnu premoć neprijatelja, već je dizao sve veću gomilu mrtvih oko sebe. Više hrabrih Osmanlija, koji se htjedoše okušati s tim strašnim mužem, izdisahu do njegovih nogu.

Sada si probio put do njega mladi Arapin na prekrasnom konju. Visoko je digao krivu demeškinju, a tamno mu lice pocrvenilo od uzbudjenosti. Preskočio je humak mrtvaca, zaustavio konja pred Kukićem, i spustio mač strjelovitom brzinom na njegovu glavu. Kukić je snažnom desnicom obranio udarac i izbio Arapinu sablju. — Još prije nego mu je itko mogao priskočiti u pomoć, srušio se Arapin rasječenih prsiju, povećavši hrpu mrtvaca.

Slijedeći tren sjedio je Kukić na njegovom konju. Zaokruživši pogledom, uvidi, da je u sredini neprijatelja. Seljani i Ramberg bijahu već daleko uzmakli boreći se zadnjim silama. Za tren je Kukić raspršio zapanjene neprijatelje i čistio si put probijajući se do svojih, koji su polako uzmicali i približavali se selu.

Andrija, koji je bio ostao kraj mrtvog tijela majke, začuje viku boroca. Trgnuvši se iz svojih misli pohrli na vrata. Jedva 50 koraka od sela bjesnila je borba. Dignuvši mač, što je ležao na podu, pohrli u pokolj. Priključivši se preostalima tražio je plijena za svoj krvavi mač.

Još se je borio sijedi Petravić. Još je vitlao mačem kapetan Ramberg. Još je Kukić zadavao grozne rane teškim svojim mačem, ali se je već približavao konac.

Uzmičući prispješe Seljani i Rambergovi vojnici do Kukićeve kuće.

— Svi u dvorište! — vikne jakim glasom Kukić.

Za kratko vrijeme bili su svi iza jakih ograda. Vrata su zaklopili i dok ih je nekoliko uprlo ledja o vrata, da ih neprijatelj ne provali, donašali su drugi balvane, grede i kamenje. — Ubrzo su bila vrata tako dobro zabrtvena, da ih nije bilo moguće izvana otvoriti.

Neprijatelji su opkolili kuću, koja je bila ogradjena jakim hrastovim plotom.

Prve neprijateljske navale odbili su opsjednuti vrlo hrabro.

Medjutim se je počeo javljati sumrak. — Osmanlije kao i Kukićevi bijahu odveć izmoreni, a da bi mogli pomišljati na nastavak borbe.

Kukić i Andrija se povukoše u sobu k mrtvoj ženi i majci.

Oborenih glava stajali su uz odar mile pokojnice.

Šutke su zurili u njezino blijedo lice. Usne su im se micale, kanda šapću molitvu.

U tihu sobu dopirao je žamor sa dvorišta i iz neprijateljskog logora izvan ograde. Otac i sin klekoše na pod i prikloniše svoje umorne glave.

Mjesec je već provirio iza oblaka i bacao svoje blijedo svijetlo na blijedo lice mrtve Bahrije.

Kukić se trgne.

— Andrijo! — rekne muklim glasom, ustavši sa poda.

— Šta je? — upita Andrija.

— Ti znaš, tko ti je ubio majku.

—Vidio sam ga izlaziti iz kuće s krvavim mačem u ruci.

— Dragović je podli ubojica tvoje majke. Zar ne?

— Jest!

— Već sam bio digao mač nad njegovom glavom, ali mi usud nije bio sklon. Konj je podamnom pao i tako se spasio ubojica.

— Ne će nam izmaknuti — rekne Andrija.

— Ne smije — oštro će Kukić, a u oku mu je bljesnula čudna vatra.

Andrija je samo kimnuo glavom.

Nasta šutnja, duga i teška. Nakon odulje stanke nastavi Kukić:

— Jučer pred večer, prije no što si ti bio odjašio, otkrila mi je Bahrija tvoju tajnu. Govori: jesi li poklonio kome svoje srce.

Andrija obori glavu. Zar da sada oda svoju tajnu. A na koncu, zar se doliči, da na odru umorene majke pomišlja na što drugo, nego na to, da ju osveti. Stid i bol mu zaokupiše dušu.

Kukić ga je pozorno promatrao.

— Govori.

— Jesam — tiho će Andrija.

— Je li djevojka, koju ljubiš onkraj Save?

— Nije. Petravićevu kćerku ljubim.

Kukić se trgne.

— Plemkinja ti je očarala srce.

— Ne govori o njoj tako oče.

— Zašto da ne govorim? Zar misliš, da će njezin otac ikada pristati?

— Nisam ga pitao. Dovoljno je, da me ona ljubi.

Kukić je bacio pogled na blijedo lice Bahrije, kojim se prosula mjesečina. Andrija je digao glavu i upro pogled u Kukića, koji je stajao u sjeni.

— Dobro je — Kukić će. — Na tebi je, da si ju osvojiš. Osmanlije se ne će zadovoljiti tim, što su učinili. Oni će dalje. Ovi, s kojima smo se mi borili, to su samo preteče. Vidio sam među njima ljude, koji ne potječu iz ovih krajeva. Sigurno se je digla velika vojska, koja će uništiti čitavo kraljevstvo. Mi se ovdje ne možemo održati. Još noćas moramo provaliti i tražiti spas u bijegu. Jašiti ćemo do Petravićevog dvorca, a onda ćemo dalje u sigurnije krajeve. Sada nam je nemoguće uhvatiti Dragovića. Poginuli bi, kad bi to pokušali, ali osvetili se ne bi. Ispod oraha pokopati ćemo tvoju majku i otići.

Tu je Kukić stao — Zakuni mi se, da ćeš ju osvetiti. Zakuni se, da ćeš osvetiti i mene, ako padnem, tražeći osvetu za nju.

Kod tih riječi se je Kukić bio ispravio, a oči su mu plamsale.

— Kunem se — odgovorio je muklo Andrija položivši ruku na hladno čelo mrtve majke.

— Dobro je — rekne Kukić.

Andrija je stajao tik uz mrtvu majku, a mjesec ih je obasjavao.

Bahrija je ležala blijeda lica, a Andrija je stajao uz odar plamteća oka.

Kraj odra majke pretvorio se mladić u muža.

— Čuj me! — opet će Kukić. — Ti ćeš učiniti sve, što je u tvojoj snazi, da spasiš Petravićevu kćer. Dok ja živim, moraš osvetu prepustiti meni. Ja sam ju osvojio, ja sam ju branio, ja ću ju i osvetiti. Za mene nema druge želje, nema druge težnje, do li osvete. I za to moraš osvetu prepustiti samo meni.

— Ali kako ću....

— Šuti — oštro će Kukić. — Jedino, što mi je preostalo, je osveta. I tu neću s nikim da dijelim. Jesi li čuo? S nikim. Ti se brini za Mariju, tako se zove tvoja ljubav, ako se ne varam. Nemoj misliti, da te čeka laka zadaća. Ti ne slutiš, kako teška borba ti je sudjena. Pamti: sudbina Kukića je teška, grozna. Mi nismo rodjeni za uživanje. Patnja nam je stajala uz kolijevku, patnja će biti uz nas na samrti. Moj otac je poginuo od mača, moja majka je poginula od handžara. Moja žena je poginula od razbojničke ruke, a njezin otac od strjelice. Zar misliš, da će nas mimoići sudbina, našeg roda.

— Ja se ne bojim smrti — odlučno će Andrija.

— Znam.Mi Kukići ne poznajemo straha. I to nam je u krvi, kao i nesreća. Jedino što ti

mogu svjetovati jest: budi oprezan i lukav, a kad si u nuždi, kad ti sa sviju strana zaprijeti opasnost, onda srni napred, ne gledajući niti lijevo niti desno. Ne brani udarce, već ih zadavaj, ne čekaj na napadaj, već navali. To je jedina baština što ju od mene dobivaš. Još nješto. Naš imetak je uništen, ostalo je samo nekoliko zlatniša. Te ćemo podijeliti kao braća, a ne kao otac i sin.

Kukić je pošao do jake škrinje, izvadio ključ iz džepa, te ju otvorio.

Rukom je segnuo u škrinju i izvadio debelu kesu.

Pošao je k stolu i prosuo na nj zlato i dragulje.

— To je ratni plijen. Dragulji potječu iz raznih okršaja. Podijeliti ćemo blago. Dosta ga je za nas. Tri sela bi mogao kupiti, za to blago. Evo ovaj dragulj vrijedi preko 1000 dukata. Nosio ga je Kasul, vezirov sin.

Kukić počne dijeliti. U brzo je bilo podijeljeno blago.

— Uzmi ovu kesu, pa ju dobro čuvaj — rekne Kukić pružajući Andriji polovicu.

— Hvala. — zahvali Andrija.

— Dakle pamti. Osveta je moja.

— Ali ja ću ti pomoći oče. Ako poginemo, poginuti ćemo zajedno.

Kukić je pogledao svom sinu u oči. Dugo ga je promatrao šutke. Onda ga zagrli.

— Kukuć si, to ne možeš zatajiti. Drago mi je čuti, takove riječi, ali te moram odbiti. Čuvaj Mariju, ja Bahriju nisam mogao očuvati. Ali ako ju nisam mogao očuvati, osvetiti ću ju.

S tobom ću do Petravićevog dvorca moguće i dalje. Neznam. Obećaj mi, da ćeš me poslušati, kad ti budem što naložio. Ne, zakuni mi se. Zakuni se kao što si se prije zakleo.

Andrija je neodlučno stajao. Kukić ga je uhvatio za ruku, i povukao do mrtve majke.

— Kuni se! —

— Kunem se!

— Tako, sada sam zadovoljan. Nemam ti ništa više reći. Da, još ćeš mi pomoći iskopati grob.

I zadjoše u dvorište, te počese kopati ispod sjenatog oraha.

Brzo je bila iskopana jama.

Kukić je iznio pomoću Andrije mrtvu Bahriju iz sobe, položio ju u iskopani grob i blagoslovio.

Sklopivši ruke izmoliše otac i sin kratku molitvu. Svi prisutni stajali su šutke i otkrivene glave.

Neko vrijeme stajali su otac i sin nepomično, samo prsa su im se nadimala. Onda se je Kukić trgnuo, prešao rukom preko čela, uzdahnuo duboko te pograbio lopatu.

Kad je prvu lopatu zemlje bacio u grob na Bahriju trznule mu se mišice lica.

U to je i Andrija uzeo lopatu i za čas je zemlja prekrila drago im tijelo.

Sve brže i brže punio se je grob.

Kad je Kukić zadnju lopatu bacio, pao je na koljena i prislonio čelo na svježi humak.

Andrija je stajao, a oko mu je bludilo u tami.

Mjesec je već sjao s visoka. Noć je prešla prvu polovicu.

Iz daleka ozvao se čuk.

Sada se Kukić digao. Čvrsta koraka je pošao prama grupi Seljana i Rambergovih.

— Braćo, mi se u ovoj kući nećemo moći dugo braniti. Jedini nam je spas u biegu. Još noćas se moramo probiti.

Ramberg, kojemu je tumač preveo Kukićeve rieči, bio je istog mnienja. A i Petravić je izjavio, da je Kukićev predlog dobar. Razvila se debata, na koji način će se najlaglje izvesti naum. Kako je bilo premalo konja, bila je stvar vrlo težka. Preko 60 ljudi je bilo sabrano u Kukićevom dvorištu, a jedva 30 konja im je bilo na razpolaganje.

Rambergov predlog, da po dvojica sjednu na jednog konja, nije bilo moguće izvesti, jer bi se na taj način težko bilo braniti. Dvojica na jednom konju mogu samo mirno sjediti, ali boriti se ne mogu, jer jedan drugomu smeta.

Medju Kukićevim ljudima bilo je neko 8 starijih ljudi, koji nisu mogli pješice doći do šume. Barem ne dosta brzo. Ove starce je dakle trebalo posaditi na konje.

Kukić, Andrija i 20 Seljana imali su se protući pješice do šume. Da im to budne moguće, odlučeno je, da konjanici provale uz groznu buku kroz glavna vrata. Najprije će provaliti oni konjanici, koji će po dvojica jašiti na jednom konju. Pratit će ih pet Rambergovih vojnika. Istodobno imaju na stražnjem dielu plota provaliti pješaci, koje će voditi Kukić i sin mu Andrija.

Kad budu preostali konjanici mogli zaključivati, da se je Kukić sa svojima udaljio 3000

koraka, onda će i oni provaliti. Taj predlog je stavio Kukić, a odobrili su ga Petravić i Ramberg.

Odmah se počeše spremati na provalu. Odabrano je osam najjačih konja. Ovi su imali nositi svaki po dvojicu jahača. Dok su se spremali na provalu, poveo je Kukić četvoricu Seljana do stražnjeg diela plota, te vrlo oprezno napravio na njemu otvor, da se je mogao provući jedan čovjek. Za četvrt sata je sve bilo spremno. Na odabranim konjima sjedila su po dva jahača, a Kukić se je sa svojom četom postavio uz uzani otvor na plotu.

Medjutim su od vrata odstranili bez buke balvane i povukli kračun.

Sada škrinuše vrata.

Uz paklenu buku provališe konjanici. Jedva je zadnji u divljem skoku izčeznuo u tami, već su se vrata zaklopila, a pripravni ljudi zatvoriše kračun i zabrtviše vrata.

Istodobno provačili su se ljudi Kukićevog odjela kroz otvor. To je išlo mnogo polaganije.

Kad je predpredzadnji izčezao kroz tamni otvor, ostadoše samo još Kukić i Andrija.

— Z Bogom, Petraviću — pružio Kukić Petraviću ruku. — U tvom dvorcu ćemo se opet vidjeti, ako se usudu ne prohtjedne drugačije.

— Sretno prošlo — odvrati Petravić — samo brzo, čuj, već se Osmanlije vraćaju sa progona. Uvidjeli su, da ne mogu stići umakle.

— Spremite se na obranu — opomenu Kukić Petravića. — Sigurno će navaliti, kad se vrate.

— Znam. Požurite se, da ne bude prekasno. Ja ću s mojim ljudima lako umaknuti.

— Dobra ti sreća.

— I tebi.

Sliedeći tren nestade Andrije i Kukića kroz otvor.

Seljani su ih već nestrpljivo čekali.

Prignuvši se prama zemlji poveo je Kukić svoju četu duž sela, prama iztočnoj strani. Sve do kraja sela išlo je dobro. Sakriveni iza popaljenih kuća ostadoše neopaženi. Od Kukićeve kuće dopirala je vika. Tamo se je bila ljuta borba.

— Brzo, brzo, — prigušenim će glasom Kukić, potrčavši u polje. Njegovi su ga sliedili. Dobro je slutio.

Petravić i Ramberg se ne mogoše održati. Imali su birati izmedju smrti i provale.

Jedva su se Kukić i njegovi udaljili 500 koraka od Sela, začuše groznu viku, a čas poslie topot jurećih konja.

— Prerano su provalili — smrsi Kukić kletvu. — Teško ćemo umaći. Ubrzo će odkriti otvor na plotu, te poći za nama u potjeru.

Andrija samo saže ramenima, ne rekavši niti rieči. Prem je znao, da preranom provalom Petravića i Ramberga dodjoše oni i čitava četa pješaka u vrlo opasan položaj, to se je ipak veselio, jer je time bio spas Marije sigurniji.

— Brzo prama šumi — zapovjedi Kukić u po glasa i potrči na čelu čete.

Seljani su ga sliedili šutke. Jurili su kroz noć, trseći se, da stignu pravodobno do šume.

Ona ih je mogla sakriti u svom tamnom krilu. Brzajući prama šumi, začuše viku.

— To su se osmanlijski konjanici sukobili s Rambergom i Petravićem — rekne Kukić, zaustavivši se na čas.

— Hoćemo li im pomoći, oče? — brzo će Andrija.

— Kako? Dok mi do njih stignemo, sigurno će borba biti već odlučena.

Kukić je imao pravo. Nije dugo potrajalo, te je zamuknula buka.

— Samo napried — zapovjedi Kukić, pospješivši korake. — Predaleko smo jedni od drugih, a da bi mogli pomišljati na što drugo, no na vlastiti spas.

Svi su uvidjeli, da Kukić ima pravo, pa pohrliše bez rieči za njim.

Andrija je trčao napried tako brzo, da su ga ostali jedva sliedili. Htio je što prije doći do šume, nadajući se, da će se tamo sastati s Petravićem i Rambergovom četom. Čula se je naime još jednom buka. Bilo je više no sigurno, da je došlo ponovno do sukoba.

— Šta to rade — Kukić će Andriji — Zašto ne uteknu. Do sukoba je došlo skoro na istom mjestu.

— Tko da pogodi razlog — odvrati Andrija — sigurno im nije ništa drugo preostalo. U ostalom će biti najbolje, ako skrenemo malko na desno. Moguće je, da se sastanemo na obronku šume.

— To možemo — reče Kukić, skrenuvši na desno.

— Potrčimo brže, — rekne Andrija, produživši korake, — moguće je, da o nama ovisi njihov spas.

Nebom su se povlačile oblačine, prekrivajući svaki čas mjesec. Pa kad bi zatamnilo na polju, nisu mogli brzo napredovati, jer su posrtavali. Ali su zato brže potrčali, kad je tamu zamijenilo svijetlo.

Još su jednoč čuli buku, još jednom se je Rambergova četa sukobila s Osmanlijama. Ali taj puta začuše viku iza sebe.

— Moramo se s njima sastati. Pretekli smo ih — okrene se Andrija k svom ocu, koji je bio zaostao korak dva.

— Sigurno — odgovorio je ovaj, ne upuštajući se u dulji razgovor, jer je bio odveć usopljen.

Trčali su još neko vrijeme, kad ugledaše tamnu šumu.

— Eto nas na cilju — veselo će Andrija.

— Cilj je u Budimu — gorko će Kukić. — Oni će nas goniti kao divlju zvjerad i tko zna, hoćemo li im umaknuti.

— Nemaju dovoljno konja, da bi nas mogli u većoj četi proganjati — usprotivi se Andrija.

— Misliš, nasmije se Kukić. — Ti si vidio samo one, koji su već prešli Savu. Tko zna, koliko konjanika juri već sada preko polja za nama. —

Andrija zadrhće. Nije mu bilo stalo za vlastiti život, drhtao je za Mariju.

— Ali neka ih samo — u po glasa nastavi Kukić, govoreći sam sobom, — vraćati će se

istim putem. Što budu više pustošili, to će im biti gorji povratak.

Koja korist od toga, — pomisli Andrija, ako Marija nastrada. Nemoćan bijes ga obuze. Jedina mu je bila želja, da dodje do Marije, dok je još na životu. Oteti će ju, pa makar hiljadu Osmanlija opkolilo Petravićev dvorac. Već se je vidio u duhu, kako se obara groznom snagom na neprijatelje, kako oni uzmiču i kako se u pravi čas probio do Marije. Snažnom ju rukom diže na konja, koji zahrzavši pojuri kroz neprijatelje nagnan udarcem u slabine, te iščezava u daljini. Daleko iza njega čuje se bijesna vika progonitelja.

— Stoj! — zapovijedi Kukić.

Stigli su do šume.

Andrija se trgne iz svojih sanja. Uzdahne duboko, uvjerivši se, da je on još daleko od Marije, a ona već moguće posljednjom snagom odbija garavog Osmanliju, koji ju je obujmio oko pasa isceriv svoje duge žute zube.

— Počekati ćemo, reče Kukić. — Moguće je upravo naša pomoć nuždna, da se spasi Petravić i Rambergova četa.

— Svakako — potvrdi Andrija. Tko zna, nisu li oni u silnoj opasnosti. 22 oštra mača mogu u opasnosti mnogo učiniti. Drhćem, da omastim svoj mač osmanlijskom krvlju.

Kukić ga pogleda ispod oka. Znao je, da Andrija drhće više od straha, da Mariju ne zateče kakova nesreća.

— Razidjimo se u lancu, jer ne znamo, kamo će doći Petravić — rekne Kukić. Sigurno

će kod vrela zaći u šumu, tamo je put najkraći i najbolji — odvrati Andrija.

— Imaš pravo, — potvrdi Kukić. — Podjimo tamo, nismo daleko.

I četa krenu. Neko 800 koraka na zapadu vodio je put k vrelu. Jedva su tamo stigli, začu se topot konja i poklici iz daljine. Sve jasniji bivao je topot, sve glasniji poklici.

— Stanite braćo! — gromkim će glasom Kukić, kad su se konjanici približili na 30 koraka.

Petravić, koji je jašio s Rambergom na čelu čete, prepoznao je Kukićev glas i počeo zauzdavati konja. Isto je učinio i Ramberg, a za njima se povedoše konjanici.

— Napred braćo, u šumu! — vikne Petravić. — Razbili smo neprijateljsku konjaničku četu, koja je za nama pošla u potjeru. Ali niti pješaci nisu daleko. Svaki čas mogu stići.

— To ste vi prema tome dočekali neprijateljske konjanike — rekne Kukić.

— Tako je bilo, — potvrdi Petravić. — U tvojoj se kući više nismo mogli održati, pa smo provalili. Znajući, da vi niste daleko, zaustavili smo na dva mjesta neprijatelje, da vi laglje uzmaknete.

— Sada razumijem, — odgovorio je Kukić, — čuli smo dva puta bojnu viku. Dobro ste učinili. Jeste li izgubili mnogo ljudi.

— Samo trojicu, ali smo zato uhvatili 5 konja. Eno, tamo ih vode.

— Naprijed u šumu! — zapovijedi Kukić i zadje medju drvlje.

Ramberg se je približio Andriji, te mu pružio ruku. Ovaj ju srdačno stisnuo i oni podjoše dalje, kao dobri prijatelji, spremni jedan za drugoga žrtvovati svoj život.

Težak je bio put kroz šumu, jer je tama bila vrlo velika. Usprkos toga napredovali su vrlo brzo. Još je bila noć, kad su izašli iz šume.

Na poljani su ih dočekali oni konjanici, koji su prvi provalili iz Kukićevog dvorišta.

— U daljini se vidi požar — javi Rambergu jedan od njegovih vojnika. — Čini se, da gori dvorac plemenitog Petravića.

Ramberg se trgne, bacivši prestrašeni pogled na Petravića.

Ovaj je medjutim i sam opazio u daljini požar. Pridigao se u sedlu i prinesav ruku na oči zurio smjerom prema dvorcu. Smrtno ga blijedilo osulo.

— Jao! Moja Marija! — ruknu hrapavim glasom, udari konja i nestade ga u tami.

Andrija, koji je odmah shvatio, zaglavinja. Ali slijedeći tren sjedio je na jednom konju i pojurio za Petravićem.

Kukić je poklopio drugog konja i pohitao u propanj za Petravićem i Andrijom.

Medjutim je i Ramberg izdao kratku i oštru zapovijed. Sve što je imalo konje jurnulo je u noć.

Sva lica su bila blijeda i uzrujana.

Pješaci pošli su za konjanicima trčeći, koliko su im sile dopuštale.

Preko polja čuo se je mukli topot konja, a u daljini žarilo se nebo od požara.

III.

Mjeseca ožujka 1525. bile su sve dvorane kraljevskog dvora u Budimu sjajno rasvijetljene. Stranac, koji bi slučajno zavirio u te raskošne odaje, ne bi se mogao snaći, osobito kad bi bio poznavaoc tadanjih prilika. Sa sviju strana prijeti opasnost. Sulejman je osvojio Biograd već godine 1521. te se svedjer utvrdjivao u osvojenim krajevima, da si stvori uporište za nova osvajanja. Tvrdi grad Jajce bio je još u rukama Hrvata, ali je po Sultanovom nalogu bosanski paša opkolio grad jakom vojskom. Sultan mu je naime poručio, da na svaki način zauzme Jajce, jer će mu inače derati kožu s ledja. Paša se očito pobojao za svoju kožu, te sakupio vojsku i opkolio grad, da ga osvoji, te da time prištedi Sulejmanu neugodan posao, derati kožu s ledja. Ali to nije smetalo Ljudevita II.. koji je zasio na prijestolje u svojoj osmoj godini, a sada navršio 17. godinu. On je bio zahvalan svom skrbniku markgrofu Gjuri Brandenburžkom za zabave, što mu ih je priredjivao. Grof Brandenburžki, koji je sretno protepao imetak svoje bogate supruge rodjene Beatrice Frankopan, a udove bana Ivana Korvina, postavio si zadatak, da isto učini s kraljevim imutkom.

Ljudevit, koji je sretno dovršio 17. godinu, uživao je u zabavama, gdje su se plemkinje natjecale, da mu što više ugode. Ljudevit nije opažao, da mu sve više propada kraljevstvo i da mu se prazni kesa, koja i onako nije nikada bila puna.

Naravno je dakle, da bi se stranac, kojemu

je sve to poznato, silno začudio, kad bi zavirio u kraljevsku palaču.

Kod ulaza stajala je kraljevska tjelesna straža, pazeći budno, da se ne bi ušuljao koji nepozvani.

Stube i hodnici bijahu sjajno rasvijetljeni, a čitav dvor je odisao ružama. Taj miris je naime kralj volio.

U samoj dvorani je već bilo sakupljeno plemstvo vjerno kralju, ali je medju njima bilo onakovih, koji su pristajali uz Ivana Zapolju, najmoćnijeg ugarskog velikaša. Pristaše Zapolje, mudro prikrivahu svoje nazore, znajući dobro, da bi ih nesmotrena izjava mogla stajati glave. Usprkos toga su se poznavali oni medjusobno, te si prigodice i namigivali. Markgrof Brandenburžki je po gdjekoji pogled uhvatio, obilazeći oko dvorane s poluotvorenim očima. Ali kako je on pazio, pazili su i drugi, te mu nije uspjelo ništa, do li što je uhvatio nekoliko značajnih pogleda, kojima nije znao značenja.

Od vidjenijih dostojanstvenika bijahu prisutni Ivan Szalkay, biskup ostrogonski sa svojim štičenikom banom Tahijem. Ova dvojica stajala su kod prozora razgovarajući tako tiho, da ih nije mogao čuti Stjepan Verböczi, koji se je radi toga nedaleko od njih postavio. Verböczi, za kojegu svi na dvoru znali, da je pristaša Ivana Zapolje, bio je tako lukav, da ga nije bilo moguće zateći u kakovoj nekorektnosti ili čak buni protiv dvora i palatina Stjepana Bathora.

Drugi hrvatski ban, a osobiti ljubimac kraljice, Franjo Baćani, namigivao je ljepušastoj crnki, koja mu je uzvraćala pogledima, Premda

je Baćani bio sasvim zaokupljen gospodjom Töreki, suprugom bogatog grofa Törekia, to je ipak budno pazio na zavjesu pred vratima, kroz koja je imala unići kraljica. Znao je, da mu je kraljica vrlo sklona, ali je isto tako dobro znao, da bi se ta sklonost odmah pretvorila u veliku i životu opasnu nemilost, kad bi joj on dao i najmanji razlog ljubomoru.

To što ga je oštro promatrao grof Josip Tuz, koji se je uzalud isticao svakom prigodom pred kraljicom, da njega istisne, nije ga niti najmanje smetalo. Bilo mu je naime i predobro poznato, kako je Tuz kraljici mrzak. Osobito odkako ga je nekoliko puta uhvatila u laži, kojima se je nesretno zaljubljeni Tuz utekao. U jednu ruku mu je dapače bilo drago, što ga promatra, jer je bio uvjeren, da će on svoja opažanja priobćiti prvom prilikom kraljici, te se time sasvim izigrati, a moguće i glavu izgubiti. U tom se je Baćani prevario. Tuz se je doduše izigrao, ali i Baćani se morao na svoju nevolju uvjeriti, da su ljubomorne kragljice veoma opasne.

Grofica Töreki je o nečemu uvjeravala svog supruga, koji je lijeno zijevao gladeći si masnom rukom tusti podbradak, a kod toga je svaki čas upirala svoje žarke oči u Baćania. Upravo, kad je Baćani uhvatio peti i vrlo značajni pogled lijepe grofice Töreki, ušao je u dvoranu ugledan plemić. Svoju lijepu glavu digao je visoko, a sa ozbiljna lica mogla se čitati zabrinutost. Visoko i široko čelo bilo je dokazom njegovih velikih duševnih sposobnosti, a čvrst korak i široka prsa njegove snage i odlučnosti.

Čim je on unišao u dvoranu, nasta šapat i sve glave se okrenuše prema njemu. On je udvorno, ali dostojanstveno odzdravljao, ne upuštajući se s nikim u razgovor.

Svi su ga promatrali bilo iz znatiželje ili s udivljenjem, samo Tahi i Baćani mu dobaciše bijesne poglede, što markgrofu Brandenburžkome nije umaklo.

Novo nadošli plemić je prošao dvoranom i postavio se kod trećega prozora. Očima je preletio dvoranom. Po gdjekojemu od poznatih se ljubazno nasmijao, a markgrofa Brandenburžkoga je pozdravio tako hladno, da je ovaj odustao od nauma, da se s njim upusti u razgovor.

Krsto Frankopan, jer je to on bio, ostao je sam naslonjen na prozor. Istom nedavno se je vratio iz mletačkog sužanjstva, kamo je dospio vodeći vojsku cara Maksimilijana. Krsto Frankopan je bio zakleti neprijatelj Mlečana, te im zadavao silne brige. Nesrećom je bio zapao u njihovo sužanjstvo, proslavivši se prije toga, kao jedan od najboljih savremenih vojskovodja. Dulje vremena je odsjedio u duždovoj tamnici, kamo ga je pratila i njegova požrtvovna supruga. Utekavši iz tamnice vratio se u domovinu, kamo je davno prije prodro glas o njegovoj slavi. Poznavao ga je čitavi kršćanski svijet, dapače o njegovoj hrabrosti i bojnoj vještini.

I dok su svi tražili i nalazili zabavu u kraljevskom dvoru, stajao je Krsto uz prozor duboko zamišljen. Jedini je on od svih prisutnih mislio na teška vremena.

Tuz je budnim okom motrio bana Baćania, pazeći na zavjesu, iza koje se je morala svaki

čas pojaviti kraljica. Sasvim zaposlen s te dvije zadaće nije primjetio posprdni pogled grofa Brandenburžkog, koji je kraj njega prošao, upérivši svoje korake prema vratima, kroz koja je imao doći kralj. To medjutim nije izmaklo drugim plemićima, jer je odmah nastalo vidljivo komešanje.

Tuz je zlorado motrio bana Baćania sav sretan, što mu ovaj pruža priliku, da ga može uspješno ocrniti pred kraljicom. Baćani opet, prem opčaran ljepotom grofice Töreki, nije zaboravio na nužni oprez. Poput pravog dvorskog čovjeka bilo je njegovo lice bez izražaja za svakoga osim za onoga, kojega se ticalo. Zato i nesretni Tuz nikako nije mogao doći na čistac.

U to preleti dvoranom šum. Došao je kralj. Na vratima se pojavio njegov slabašni lik, odjeven u sjajnu odoru. Uz njega je stajao grof Brandenburžki, upozoravajući ga na neke uvažene ličnosti, što se nalazile u dvorani. Osobito ga je upozorio na kneza Krstu Frankopana, koji je još uvijek stajao prislonjen na prozor. Kralj je samo malo kimnuo glavom te počeo očima tražiti po dvorani. Ugledavši groficu Töreki, slabo se nasmiješio. I oko njezinih usana zatitra na čas slab smješak, koji je slijedeći tren izčezao. Ali Baćanu je i to bilo dovoljno, da shvati situaciju. Za njega je čitava stvar bila jasna i on je već stvorio zaključak, kako se ima u budući vladati. Znao je, da grofica Töreki ne može ljubiti kralja, koji je u svojoj sedamnaestoj godini već sasma posijedio. Ako se bude upustila s njime u ljubakanje, to će to učiniti samo

iz koristoljublja, a tom prilikom bi i on mogao što postići.

Knez Krsto Frankopan je bacio letimični pogled na kralja, ali se nije makao sa prozora. Naprotiv, on je ostao, ali je oštro promatrao lica plemića. Poznavao je skoro sve uvaženije protivnike kraljeve, ali nije poznavao njihove izaslanike, koji su bili sigurno u dvorani. Prem se trudio, da sa lica kojeg plemića čita čiji je pristaša, to mu ipak nije uspjelo. Svi su bili jednaki. Samo na Baćaniu je opazio promjenu. — Ovaj je naime otišao sa svog prijašnjeg mjesta te pošao prema vratima, kroz koja je svaki čas morala unići kraljica.

— Zdravo kneže! — trgne ga iz njegovih misli ovelik čovjek prosijeda brka.

— A zar i vi ovdje? — začudi se Frankopan ugledavši pred sobom Donkovića, slavonskog plemića, a prijatelja Lovre Iločkog.

— Došao sam, da vidim, kako se kralj brine za nas. Čovjek bi morao postati buntovnikom, kad to gleda.

— Mislite, da bi vam uspjelo, kao što je uspjelo Iločkom.

— Za to sam premalen plemić. Ja mogu biti samo vojnik. A kao takov mogu koristiti dobroj stvari.

— Mislimo radje, kako ćemo se vanjskog neprijatelja riješiti, no da se krvarimo medju se.

— Prestanimo, eto dolazi lisac — opomene Donković Frankopana.

Prema njima je dolazio grof Brandenburžki. —

— Klanjam se kneže, — pozdravi nadošli uljudno Frankopana.

— Klanjam se grofe! — uzvrati pozdrav knez.

— Kralj me je poslao, da Vas u njegovo ime pozovem.

Knez je pošao za Brandenburgom, koji je upravio svoje korake prema kralju.

— Najdublji poklon presvijetli kralju! — pozdravi knez kralja.

— Drago mi je vidjeti u mom dvoru proslavljenog vojskovodju — nagovori ga kralj.

— Nadam se, da mi ne ćeš uskratiti pomoć, kad budne kraljevstvo ustrebalo umne i prokušane vojskovodje.

— Ako me domovina bude ikada trebala, ne ću žaliti krv svoju.

Riječ domovina je tako naglasio, da nije mogao kralj ostati u dvojbi o značenju.

Grof Brandenburžki se ugrizao za usne, ali se je čas poslije ipak ljubazno nasmiješio knezu.

Kralj se je knezu takodjer nasmiješio, otpustivši ga u milosti.

Jedva se je knez udaljio nekoliko koraka, unišla je u dvoranu kraljica u pratnji svojih gospodja.

Lijepa i mlada kraljica svratila je na se pozornost svih prisutnih. Lice joj je bilo blijedo, a to je tim više upadalo u oči, što joj je kosa bila crna kao ebanovina.

Malim koracima je pošla prema kralju, da ga pozdravi. Plemići su joj se sa svih strana klanjali, te joj dali mjesta. Došav do kralja, po-

zdravila ga je poljubivši mu ruku. Vidjelo se je, da je taj pozdrav bio isto tako dosadan kralju kao i kraljici, jer se kraljica odmah iza toga udaljila, dok je kralj rastreseno gledao po dvorani.

Čim se je kraljica udaljila od kralja, pozdravio ju je ban Baćani, naklonivši se duboko.

— Gle, i ban Hrvatske je danas u dvoru. Kojem sretnom slučaju imamo zahvaliti Vašu prisutnost?

— Svako biće čezne za suncem, osobito iza duge i neprijatne zime, — odgovorio je uljudno Baćani.

— Velemožni gospodin ban je donio mnogo ljubežljivih riječi sa juga.

— Prem se kod nas krv lije, presvijetla kraljice, to ipak nikada nezaboravljamo na plemenito i lijepo.

Kraljica mu se nasmije i podje pokraj njega dalje. Kad je bila tik uz njega, prišaptnula mu je:

— U dva sata — i kao da nije ništa kazala, pošla je dalje.

To je mogla i učiniti, jer ju osim Baćania zbilja nitko nije čuo. Baćani je jedva primjetljivo spustio vjedje, davši tako kraljici znak, da ju je razumio.

Iza kako su se kraljica i Baćani sastali, nisu se više niti pogledali. Kraljica se je izgubila u vrevi opkoljena plemićima.

Baćani je pošao u malu dvoranu, gdje se je sastao s groficom Töreki. I dok se je u dvorani zabavljalo, dok su tamo kraljevi pristaše budno pazili na Zapoljine ljude, a ovi vraćali istom mjerom, ljubio je Baćani punanu ruku mlade grofice. Ona je sva sretna naslonila svoju lijepu

glavu na njegovo rame, prekrivši prekrasne oči vjedjama.

— Ti me ljubiš, Stjepane — šapnula je jedva čujno.

Umjesto odgovora pritisnuo ju Baćani još jače k sebi.

Njihove se usne sastadoše u dugi cjelov.

U to se ganu zavjesa. U otvoru, koji je nastao, zasja oko.

Slijedeći tren je zavjesa pala u svoj prijašnji položaj. Niti Baćani, a niti grofica ne primjetiše, da ih je nezvani promatrao.

U dvorani su lica svih prisutnih već gorjela od prevelikog užitka slatkog crvenog vina. Kraljica je očima tražila bana Baćania, ogledavajući se neprestano po dvorani. Na licu joj se moglo opažati, da je zlovoljna.

Kralj je nakon dugog traženja otkrio grofa Töreki, ali je uzalud tražio njegovu lijepu i mladu suprugu. On se nije niti najmanje trsio, da sakrije zlovolju, već se ljutito okrenuo prema Brandenburgu, koji je taj čas pristupio:

— Gdje je grofica Töreki? Zar je već otišla?

— Jest, presvijetli kralju! — rekne grof mirno. — Dobro je, da je to učinila.

— Šta znače te tvoje riječi? — začudjeno će kralj.

— Njezin suprug je pristaša Zapoljin, — rekne grof, dignuvši obrve.

— Pa?

— Bolje je, ako se kralj okani grofice.

— Ti si danas vrlo ljubezan sa mnom — kralj će jedko.

— Zabrinut sam za kraljevstvo i ništa više.

— Odkada si se i ti počeo baviti politikom? — začudjeno će kralj. — Do sada su te zanimale samo zabave i lovovi.

— Bavim se politikom samo onda, kad je presvijetla kruna u opasnosti.

— Ne pojmim u kakovoj bi opasnosti mogla biti kruna?

— U vrlo, vrlo velikoj! — dignutim će glasom grof.

Tu je upravo drsko lagao. Niti je bila kruna u opasnosti, a niti bi ga to odviše smetalo. On se je bojao, da grofica Töreki ne bi dobila na kralja prevelik upliv, jer bi to značilo njegovu smrt. Znao je naime, kako ga mrze pristaše Zapolje. Čas prije je vidio groficu s Baćanijem, te je bio sasvim zadovoljan, da je ista došla u banove ruke.

Medjutim su se ostali dobrano napili, te zaboravili na nužni oprez. Već se tu i tamo čule glasnije prepirke, što je Brandenburga potaklo, da opet malko prisluškuje. Ne ispričavajući se odviše, ostavio je kralja, te se izgubio u vrevi.

Krsto Frankopan je mirno promatrao magnate, kako lijevaju u se jako vino, ne brineći se za ništa drugo.

Dapače i Donković se je poveo za njihovim primjerom, zaboravivši, da je prije kratkog vremena to osudjivao.

U to pristupi kralju jedan od dvorjanika:

— Prejasni kralju, došao je glasnik iz Jajca!

Kralj ga je samo začudjeno pogledao.

Ali već je stajao uz njega grof Brandenburžki. Čuvši tko je došao, naloži dvorjaniku, da glasnika odvede u pokrajnu sobu.

— Taj posľanik mora biti primljen — prišaptne kralju. — Glasnik je iz Jajca, gospodo, — rekne plemićima, koji su u blizini stajali.

Nasta šapat, koji se doskora pretvorio u mrmor.

Medjutim je kralj otišao s Brandenburgom.

Svima je bilo poznato, da bosanski paša obsjeda Jajce i da se grad jedva brani. Prva pomisao je bila, da je Jajce palo. Dakako, da je odmah zavladao i strah medju prisutnima, jer su znali, da Jajce nije konačni cilj Sulejmana.

Koje čudo, da su svi nestrpljivo čekali, neće li što saznati.

Kralj se uopće nije više vratio. To je prisutne još više uznemirilo. Sve je bilo u neizvjestnosti. Najrazličitije glasine počele kolati dvoranom. Svaki je po svom čuvstvu stvarao kombinacije, te ih saopćivao svom susjedu, a kad su iste došle do treće osobe, bile su već sigurna stvar. Koje čudo, da je sve bilo uzrujano.

Kraljica se za sve te glasine nije mnogo zanimala, već se je sasvim neprisiljeno zabavljala sa svojom okolinom u kojoj se je nalazio i Tuz.

Baćani se je medjutim na vrlo intiman način zabavljao s groficom Töreki, ne brineći se niti za glasnika iz Jajca niti za uzbudjenost, koja je obuzela sve sabrane plemiće. Šaptao je grofici u uho riječi, kao što ih samo zaljubljeni smaže.

Ali vrijeme je brzo prolazilo i već se primicao sat, u koji je imao doći u tajnu sobu uz kraljičinu ložnicu.

Izvinuvši se nježno iz grofičina zagrljaja, rekao je nježno:

— Grofice, dužnost me zove, — oprosti mi, što se moram od tebe dijeliti.

— Šta? — začudjeno će grofica, — zar ima preče dužnosti od ljubavi.

— Ima, — mirno će ban.

— A ta je...?

— Sakrivati tu ljubav, ako je pod takovim prilikama kao što je naša.

— Zar nas tko uhadja? — prestrašeno će grofica, skočivši sa udobnog naslonjača.

— Još ne, ali svaki čas može nezvano oko proviriti kroz zavjesu.

— Idemo, — grofica će uzrujano, — brzo, da ne bude prekasno.

— Molim — uljudno će ban ponudivši grofici ruku.

Zadovoljan sam sobom, što mu je tako dobro uspjelo, odveo je groficu iz sobe. Srećom nisu nikoga sreli, te se mogoše neopazice izgubiti u vrevi, koja je bila nastala zbog dolazka glasnika iz Jajca.

Grofica Töreki pošla je k svomu suprugu, koji se je usprkos svog nepojmljivog mira uzrujavao, ali samo zato, što njegov susjed nije bio njegovog mnienja puncto glasnika. Ispočetka je s takovim užitkom pio, da nije niti opazio, da njegove supruge nema, a sada je bio odviše ljut na svog susjeda, da bi bio opazio, da je ona došla.

Dok su se još svi prepirali zahtjevajući svaki, da njegovo mnienje bude mjerodavno, vratio se je u dvoranu grof Brandenburžki.

Za tren se okupiše oko njega plemići navalivši pitanjima.

— Sutra je vijeće kod kralja — izjavi grof važno.

— Što se je dogodilo — pitali plemići.

Ali grof je samo sažeo ramenima, te rekao:

— Sutra gospodo, sutra ćete sve saznati, — i stim riječima se je izgubio iz mnoštva.

Sada je bilo za kombinacije polje još otvorenije i imao bi krivo tko bi tvrdio, da plemići nisu izrabili priliku. U dvorani nasta buka i prepiranje. Razigrani vinom i dolaskom tajinstvenog glasnika, nisu više poznavali granica. Palo je i više uvrieda, koje su se drugi dan imale riješiti dvobojem.

Još prije nego što se je vratio grof Brandenburžki, bila se je povukla kraljica sa svojim gospodjama. Isto tako su se bili odmah udaljili i oni plemići, koji su bili prisutni sa svojim gospodjama.

Nije dugo potrajalo i u dvoru je zavladao mir.

Kraljica je bila pošla u pratnji svojih gospodja do vratiju odaja, gdje se gospodje naklonile i čekale, dok je kraljica nestala iza zastora. Pratila ju je samo plemenita gospojica Amalija, koja je bila kraljičina dvorkinja.

Jedva su kraljica i Amalija unišle u predsoblje, upita kraljica:

— Jeli ključ u vratima tajne izbe?

— Jest, kraljevska visosti, — odgovorila je Amalija.

Kraljica je otišla u spavaču sobu, da se presvuče.

Preobukavši se pošla je prema zidu, te pritisnula na dugme, koje je bilo vrlo vješto sakriveno draperijom.

Čas poslije čuo se štropot što ga čini ključ kad se u bravi okreće. Zid se otvori. Bila su to vrata. U sobu, rasvjetljenu crvenkastim svjetlom stupio je ban Baćani. Naklonivši se duboko pošao je prama kraljici.

Došavši do kraljice, htio joj je poljubiti ruku, ali ju ona naglo trgnula natrag.

Začudjen odstupio Baćani dva koraka natrag.

— Što ima da znači ta nemilost? — upita ne shvaćajući kraljičino ponašanje.

— Izvolite pitati groficu Töreki, — hladno će kraljica, — uostalom požurite se k njoj, ona vas čeka.

Da ga je tko hladnom vodom polio, nebi bio Baćani više osupnut, no što je bio čuvši kraljičine riječi. Sabravši svu svoju snagu rekne mirno:

— Grofica Töreki? A da, supruga onog debelog plemića, koji pristaje uz Zapolju.

— Njegovo političko osvjedočenje me vrlo malo zanima, — jedko će kraljica. — Kad sam vas uputila na groficu Töreki, to sam mislila lih nju, a ne njezinog supruga.

Baćani, koji se medjutim sasma sabrao, odgovori mirno:

— U sadanje doba igra upravo politika veliku ulogu. I gdjekada mora čovjek zatajiti srce, da drugomu zapriječi jasan pogled.

— Znam, ali znam i to, da i ban može izčeznuti, recimo zbog političkih razloga.

To je bilo odveč jasno, a da Baćani ne bi bio razumio.

Znao je, da ga bi bies kraljice mogao stajati života. Našlo se bi više plemića, koji bi, da ugode kraljici, zatakli svoj mač u njegove grudi. Shvatio je, u kako se opasnom položaju nalazi. Isto tako je znao, da ga jedino skrajnja hladnokrvnost može spasiti. Stoga je ostao sasvim miran, kao da nije shvatio kraljičinu prietnju.

— Jedno znam, veličanstvo, da sam bio isto tako vjeran podanik, kao i...

— Samo me poštedite s nepotrebnim dosadnim uvjeravanjem.

— Šutim, — mirno će Baćani. — Znam, što mi je činiti, nakon što sam izgubio povjerenje svoje kraljice. — Naklonivši se duboko podje prema vratima.

Korak mu je bio trom i polak. Kraljica je gledala za njim. S njezinog lica je polako nestajalo srdžbe, ustupivši mjesto tuzi.

Baćani je došao do vratiju, okrenuo se još jednom i dobacio pogled kraljici, koja se nije više mogla svladati.

— Stani! — uzklikne tiho.

Baćani se trgne.

— Kraljica mi još ima nešto reći? — upita i stane.

— Zar je banu tako lako otići iz odaja, koje su mu nekada tako drage bile?

— Lako? Ne. Ali što je bol kraća, to je bolje. Što se prije zaklope vjedje, to će prije nestati boli — rekne ban i podje dalje.

U to je kraljica bila već kod njega, te ga uhvatila za ruku.

Baćani se okrenu i sliedeći tren je zagrlio kraljicu, koja je prislonila svoju liepu glavu na njegove grudi.

Pomućena ljubav, ako se vraća, vraća se pojačana. Tako je bilo i kod kraljice. Bila je sretna, kad je vidjela, da je ban odlučio umrieti, ne mogavši podnieti njezine nemilosti. Oprostila mu je sve, i nije više htjela da spominje uzrok srdžbe.

Ali sada je ban vidio, da je oluja sretno prošla, pa je htio da sazna, tko je bio krivac tog vrlo neugodnog prizora.

— Tko je htio da pomuti našu sreću? Reci, da mu za uvieke začepim usta — upitao je kraljicu, nakon što su sjeli jedno uz drugo na klupu, prevučenu kadifom.

— Šuti — rekne kraljica, metnuvši mu ruku na usta. — Zašto da iznova odkapamo, što smo sretno pokopali.

— Ali onaj, koji je začetnik naše svadje, mogao bi ponovno pokušati sreću.

— Ne, — nježno će kraljica. — Ja mu više ne ću vjerovati. Naprotiv, vjeruj mi, da on nikad više ne će pokušati što slična.

— Znam, tko je. Htio sam samo iz tvojih ustiju čuti potvrdu. Tuz je bio.

— Pustimo to. Ja se na tebe više ne ljutim, dapače te molim, da se ti na mene ne ljutiš. Zar ti to nije dosta?

— Čuti iz tvojih ustiju takove rieči, najveća je sreća, što me na tom svietu može stići.

Njihove ustne se sastadoše...

U predsoblju čuli se glasovi.

Amalija je s nekim govorila.

Kraljica i Baćani skočiše sa klupe.

— Bježi! — tiho će kraljica. — To je kralj.

Baćani ju još jednom brzo poljubi i već je nestao iza vratiju, koja se za njim zatvoriše.

Bilo je i skrajnje vrieme. Jedva su se zatvorila vrata za Baćanijem, otvoriše se vrata, što vode iz predsoblja i u sobu stupi kralj.

— Oprosti, ako bunim — izpričavao se kralj, ogledavajući se po sobi.

— Moj kralj me nikada ne buni. Za njega su moja vrata uviek otvorena.

— Nemam mira. Ne mogu više da podnašam brige, što se danomice sve više gomilaju — govoreći obašao je kralj čitavu sobu, pogledavajući u svaki kut.

Kraljica ga je pratila očima, prikrivajući jedva strah, koji ju je obuzeo.

— Sada mi javlja glasnik iz Jajca, da je grad pred padom. Traže od mene pomoć, a ja ju sam trebam protiv neprijatelja, koji se nalaze u samom kraljevstvu. Što ću? — upita kralj, zaustavivši se pred kraljicom i gledajući joj pozorno u oči.

Kraljica mu je mirno uzvratila pogled, sabravši posljednju snagu.

— Nagoda sa Zapoljom mogla bi promieniti čitav položaj, — rekne mirno.

— Moguće. Ali nagoda sa Zapoljom je skoro nemoguća stvar — rekne kralj, pošavši

ravno prema zidu, gdje su bila vrata. Kao slučajno prisloni ruku na draperiju, iza koje je bilo dugme.

— Ne, taj savjet nije najbolji, — rekne i pritisne rukom jače draperiju. Vrata se otvore. Kralj odskoči, kao da se je prestrašio.

— Šta je to? Tajna vrata? — okrene se začudjeno prama kraljici.

Kraljica je sabrala svu snagu, da uguši poklik, koji joj se skoro oteo s ustiju.

— To mora da su vrata od starine. Sam Bog neka zna, tko ih je dao napraviti.

— Vrlo zanimivo, — kralj će, kao da ga ta vrata i tajna soba silno zanimaju. Stupio je korak napried i zavirio u sobu.

— Bez svjetla se ništa ne vidi — rekne okrenuvši se prema kraljici.

Ruka kraljice je drhtala, kad mu je pružala svjetiljku.

— Zar ne bi bilo bolje, da sutra pregledamo sobu u prisuću grofa Brandenburžkoga. Njemu je sigurno poznata poviest te tajne izbe.

Kralj joj nije odgovorio, već je pošao unutra uzevši iz kraljičinih ruku svjetiljku.

Kraljica se nije makla sa svog mjesta. Krv joj je izčezla sa lica. Činilo se, da je prošla čitava vječnost, kad se je povratio kralj očito razočaran.

— Stara soba — rekne ravnodušno. — Sutra ću umoliti grofa, da pogleda u anale, kada je ta soba spojena s tajnim vratima.

Kraljica je uvidjela, da je kraljev posjet u sobu bio bezuspješan, te se brzo sabrala.

— Da. Bilo bi vrlo zanimivo znati povijest te tajne sobe.

Kralj je doduše opazio malu promjenu kod kraljice, ali nije našao pravog uzroka. Soba je bila prazna, a prozor zatvoren. Dakle ga je grof Brandenburžki prevario. Ljutio se je na njega, a još više na sebe, jer je instinktivno ćutio, da je smiješan. Nije našao zgodnog načina, da se iz te neprilike izvuče, a to ga je još više ljutilo. Opazio je prikrivenu porugu na licu kraljice.

— Što da činim — rekne nakon odulje šutnje. — Sa Zapoljom se ne mogu složiti, a drugog izlaza zbilja nema.

— Za sutra je sazvano vijeće, pa će se moguće naći način, da se spasi Jajce. Ne treba zdvajati. Mirno možete poći na počinak, jer meni neki unutarnji glas veli, da će se naći način kako da se spasi Jajce.

Kralj je bio sretan, da mu je kraljica dala priliku, da se povuče, te nije časio niti časa, da se iz neprilike spasi.

— Poslušati ću Vaš savjet, — rekne, poljubivši kraljici ruku. Zaželivši joj laku noć, ode.

Kraljica je pozorno slušala, dok nisu zamukli kraljevi koraci.

Onda je izašla iz predsoblja, gdje je našla Amaliju.

— Kralj je pošao u svoje odaje, — javi Amalija.

Kraljica samo kimnu glavom te se vrati u tajnu sobu. Ona je to sada i za nju bila. Nikako nije mogla shvatiti, kamo je nestao Baćani. Podje do prozora, te pogleda, da li je otvoren. Ne. Pokuša s rukom. Pritisne malko i prozor se

otvori. Vratila se u sobu, te donijela stolac. — Popevši se na nj, pogleda van. Do zemlje je bilo neko dva hvata. Unaokolo nije bilo vidjeti čovjeka. Donekle umirena vratila se je u svoju spavaću sobu, te legla na počinak.

Dugo je ležala zureći u strop. Razmišljajući o uzroku kraljeva posjeta, palo joj je na um, da je netko mogao kralju dojaviti banovu prisutnost u njezinoj ložnici. Tražeći mislima osobu, zaustavila se kod grofa Brandenburžkog, koga je smatrala sposobnim, da takova šta učini. Ali nije našla uzroka, zašto bi on to učinio.

*

Slijedeći dan bilo je u kraljevskom dvoru vrlo živo. Bilo je sazvano vijeće radi glasnika iz Jajca. Velmože se sabrali u velikom broju, ali više iz znatiželje, no iz brige za kraljevstvom. Ta od jučer bili su u neizvjestnosti, što je s tim glasnikom. Koje dakle čudo, da su došli čak nešto ranije, no što je bilo vijeće sazvano. Medju nadošlima je bio i knez Krsto Frankopan. Sigurno je on bio jedan od vrlo riedkih velmoža, koji su došli jer im je bila na brizi dobrobit domovine.

U velikoj dvorani sabrali su se plemići, čekajući na kraljev dolazak. Već su se počeli uznemirivati radi dugog izbivanja kraljevog, kad li najavi grof Brandenburžki dolazak dvora.

Najprije je unišao kralj u pratnji sviju dvorjanika, a čas poslije kraljica. Na njezinom licu se je opažala blijedoća, uzrok neprospavane noći. Prvi pogled njezinog oka pogodio je grofa Brandenburžkog, ali je ovaj ostao nijem. Nije se na

njemu moglo ništa opaziti, što bi njezinu sumnju moglo opravdati.

Nakon što je dvor zauzeo svoja mjesta, najavljen je glasnik, koji je malo poslije unišao.

U dvoranu je stupio čovjek visokog uzrasta i blijeda upala lica. Oči mu sjale izpod gustih obrva, a blijede usne mu podrhtavale. Na prvi pogled bilo je svakomu jasno, da je nadošli smjel i vrlo odlučan čovjek. Uzdignute glave stupio je pred kraljevsko prijestolje i naklonio se duboko. Pogledi svih prisutnih počivahu na njemu. Bilo je nešto privlačiva na tom čovjeku upala lica i tamnim kolobarom obrubljenih očiju. Sama kraljica pogledavala ga je znatiželjno. Bio je slika energije i patnje. Stajao je uspravno i jedva prikrivao slaboću nogu, koje su drhtale od umora. Glavu je digao visoko i zaokružio očima dvoranom. Kad su se njegove oči srele s Frankopanovim, zaustavio se na tren. Ta dva muža su se prepoznala. I jedan i drugi je čuvstvovao s narodom, i jedan i drugi je bio spreman svaki čas proliti svoju krv, za dobro svoje domovine. Njihove oči se sastadoše na tren, ali je to bilo dovoljno, da si progledaju duše. Iskreni njihovi pogledi bijahu zrcalo junačkih im srca.

Poslanik iz Jajca opet se je okrenuo kralju, ali je na njemu počivao pogled Frankopana. On je čitao u očima glasnika svu bijedu junačkih gradjana, ali i odlučnost njihovu.

Šum, koji je nastao u dvorani, kad je unišao jajački glasnik Mrsić, sasvim je umuknuo, kad je kralj digao ruku i okrenuvši se prema glasniku, prozborio:

— Što nam nosiš iz vjernoga nam grada Jajca?

Mrsić se je još više uspravio i započeo dignutim glasom:

— Kralju! Ne nosim vesele glasove, već tužne. Došao sam poput zlokobnog gavrana, da navijestim nesreću. Zadnji bedem tvog kraljevstva u Bosni, stoji pred padom. Nije krivnja nas branitelja, jer mi smo dali sve, dali smo krv svoju, nismo štedili živote svoje. Ali sva naša požrtvovnost ostala je bezuspješna. Gladni branitelji upravljaju svoje zdvojne poglede prema Budimu, nadajući se, da će odavle pomoć stići. Ali pomoći od nikuda. Osmanlije su nas opkolili sa sviju strana, tako da nije moguće niti koricu kruha dovesti u grad. Dok tu govorim, moguće je već grad pao. Presvijetli kralju! Pomoć se mora pružiti gradu, koji je toliko krvi prolio, da obrani granice Tvog kraljevstva. Brza pomoć je nužna, jer i najmanje zatezanje može biti sudbonosno. Ne mogu da opišem bijedu, koja je zavladala u gradu, kad sam ga ostavio. Upala lica i izgladnjeli stajali su branitelji na bedemima grada, te srčano odbijali česte navale neprijatelja. Ali patnje su njihove prevelike. Vidio sam majku, koja je svoje umiruće dijete bacila u Vrbas, da ne gleda, kako umire od gladi.

— Dozvoli, prejasni kralju, da pokušam osloboditi junačke branitelje, — začu se u dvorani jaki glas.

Sve glave se okrenuše prema knezu Frankopanu, koji se je proturao do pred priestolje.

Kralj ga je mirno pogledao.

— Presvijetli kralju, ne mogu više da slušam bijedu hrabrih branitelja. Suze mi naviru na oči, slušajući, kako trpe oni junaci. Zaklinjem te živim Bogom, ne uskrati mi tu milost. Ne uskrati pomoć onima, koji nisu štedili krv svoju, da obrane jedini grad, koji ti je još u Bosni preostao. Ali i oni su ljudi, te ne mogu više no umrijeti. Ako ih sada ne spasiš, prejasni kralju, onda je Jajce za uvijek izgubljeno.

Tu je Frankopan stao, a oči mu bijahu pune suza.

Kralja je ganula kneževa požrtvovnost i on je odmah odgovorio.

— Ne mogu ti odbiti molbu. Dapače, ja te molim, da poduzmeš sve, što je u tvojoj snazi, da spasiš grad. Isto tako molim svu sabranu slavnu gospodu, da te popru u tvom nastojanju, te da ti se priključe.

Urnebesno klicanje zaori dvoranom.

Klicali su kralju, jajačkim gradjanima, knezu Frankopanu i glasniku. Svi prisutni bijahu oduševljeni. Bilo je dapače i takovih, koji su zahtjevali, da se odmah krene prema Jajcu.

Oduševljenje je bilo tako veliko, da je bilo više no sigurno, da će se sabrati jaka vojska, koja ne će samo osloboditi Jajce, već zauzeti i čitavu Bosnu. Kralj je zadovoljno promatrao oduševljene plemiće, dok je usnama grofa Brandenburžkog titrao jedva primjetiv posprdni smješak.

On je poznavao oduševljenje ugarskih velmoža. Znao je, da za dva dana niti jedan od svih njih ne će niti truna doprinijeti na oltar domovi-

ne. Znao je, da će se svaki od njih samo onda ganuti, ako bude njegov imetak u opasnosti.

Kraljica je mirno bludila očima po dvorani. Samo jednoć se zaustaviše njezine oči na banu Baćaniu. On je taj pogled uhvatio. Odmah iza toga promatrala je kraljica ljubopitno Frankopana i Mrsića, koji su stajali jedan uz drugoga. Lica su im od uzbudjenosti gorila. Lijepa je bila slika, što su je tvorili ta dva junaka. Sa lica se je moglo čitati, da su uvjereni, da im mora uspjeti oslobodjenje grada Jajca.

Upravo u času, kad ih je pogledala kraljica, pružiše si junačke desnice.

Nakon što je knez Frankopan preuzeo oslobodjenje, bila je zadaća kraljevskog vijeća svršena. Kralj je bio sretan, da se je na tako lak način riješio neugodne dužnosti, pa je sada samo mislio na jedno, naime, da što prije ode iz dvorane.

Digao se je i pošao praćen burnim klicanjem prama izlazu. Odmah iza njega ostavila je dvoranu i kraljica.

IV.

Iza kako je u šumi nestalo jahača, koji su proganjali Andriju, ostala je Marija na prozoru. Oči je uprla u daljinu, kan da kani njima prodrijeti u tamnu šumu, da vidi, da li je njezin Andrija u opasnosti. Znala je, da je odlučan i brz, ali je znala i to, da Andrija nema oružja. S užasom je pomišljala, da bi ga mogli dostići i uhvatiti ili ubiti. Dok je ona sva zdvojna drhtala i zurila u daljinu, izdao je njezin otac, stari Petravić svom sluzi nalog, da sedla. Marijine misli je

prekinuo topot jurećeg konja Pogledavši smjerom, odkale topot dolazi, ugleda svog oca, gdje u propanj leti preko polja. Nije znala, kuda jaši, niti je znala zašto, ali neki unutarnji glas joj je govorio, da je to, što je on nakanio u korist Andrije.

Ostala je na prozoru tako dugo, dok nije Petravić zašao u šumu. Dignuvši moleći pogled prema nebu, otišla je sa prozora i pošla u dvorište.

Pokušala je, da se rastrese, ali joj nije uspjelo. Uvijek su joj se misli vraćale k Andriji. Svaki malo jači štropot ju je uzrujao. Svaki put je mislila, da to dolazi njen otac ili pako Ramberg sa zasužnjenim Andrijom. Uvjerivši se, da se je prevarila, zapala bi opet u maštanje, bludeći mislima po šumi i daleko tamo uz Savu, gdje je dom Andrije. Sluge i sluškinje primjetiše uzrujanost gospodarice, te su sa strahopočitanjem na prstima prolazili kraj nje, samo da ju još više ne uzrujaju. Kad Marija nije dotakla ručak, kimnula je stara Manda zabrinuto glavom.

— Kad više ne će da jede, mora da je zlo — rekla je kuharici, donesavši natrag jelo.

— Bome zlo, — odvratila je ova — to mi se još nije dogodilo.

— Kad bi samo znale, što joj se dogodilo, moguće bi se dalo pomoći, — zaključila je kuharica nakon oduljeg razmišljanja.

— Tko da ju pita — uzvrpoljila se je Manda — ja joj se ne usudim niti blizu.

— A kud je odjašio stari — nastavi sa razmatranjem kuharica.

— Bog bi ga znao, — zakima glavom Manda — odjašio je, kao da ga šejtan goni. Još si je uzeo i najboljeg konja.

Ne našav pravo riješenje zagonetke, rastadoše se Manda i kuharica. Svaka je pošla svojim poslom, razbijajući si glavu, što je to gospodu spopalo.

Marija je čitavo poslije podne nestrpljivo gledala na prozor, ne će li ugledati kojeg jahača, gdje se vraća iz šume.

Ali već je počeo i suton padati na ravnicu, a da se nije niti jedan jahač pojavio na rubu šume.

Sve veći nemir obuzimao je nesretnu djevojku. Nerazjašnjive zle slutnje obuzeše joj srce. Prem je na sve moguće načine pokušala, da se rastrese, bivala je sve nemirnija.

Izašla je iz sobe, te se nadvila nad prozor hodnika i pogledala u dvorište.

Manda je upravo gonila piliće, mrmljajući.

— Zašto tjeraš kokoši — upitala ju Marija. — Ta one će i same otići na svoje mjesto.

— Ne znam, što im je danas, — odvrati Manda, dignuvši zabrinuti pogled prama svojoj gospodarici. — Nikada ne će da odu spavati. To sluti na zlo. Ne dao Bog, da se što plemenitomu gospodinu dogodi.

— Što bulazniš, — razljuti se Marija. — Što bi mu se moglo dogoditi?

— Ne znam što, ali nije sve u redu. Nebo je vedro, vrijeme je lijepo, a kokoši ipak ne će da idu spavati. Očuvaj nas Bože zla, ali ne sluti na dobro.

— Prestani s tim nesretnim proricanjem — ukori ju Marija, te se vrati u sobu.

Prem nije bila odviše praznovjerna, to nije ipak mogla nikako zaboraviti Mandine riječi.

Barem stotinu puta je pošla k prozoru, te naprezala oči, da prodre tamu, koja se medjutim slegla na poljanu.

Ne mogavši ništa vidjeti, slušala je pozorno ne bi li čula topot konjskih kopita. Ali nad poljem je bio mir, samo jednom se je u blizini ozvao ćuk.

Marija se je stresla. Prijašnja tjeskoba se pretvorila u strah.

Ponoć je prošla, a ona je dršćući od straha napeto slušala sjedeći kraj prozora.

Najednom se trgne.

Zar to nije bio topot?

Ne, prevarila se je. Sigurno je uzbudjena mašta kriva.

Ne. Ipak se nije prevarila. Ponovno je čula isti šum. Nema sumnje, to se približava konjanik.

Sve jasniji bivao je topot. Doskora je mogla razabirati, da to više konjanika juri preko polja smjerom prema dvorcu, jer je topot bivao sve jasniji.

Marija ode od prozora i doskora se povrati s upaljenom luči.

Sada su već blizu. Čula je već i poklike.

Eto ih pred dvorcem. Jedva su stotinu koraka daleko. Ali šta je to? Zar da ih je toliko? Po topotu sudeći moralo ih je biti najmanje pedeset.

Sasvim su blizu. Marija digne visoko luč, a svjetlo pade na ravan pred dvorcem.

Slijedeći tren je kriknula od užasa i luč joj ispade iz ruku.

Na vanjska vrata počeše padati udarci sjekira. Do pedeset Osmanlija je opkolilo dvorac.

Ostala je kao okamenjena. Stotinu misli joj preleti munjevitom brzinom glavom.

Nije bila u stanju, da shvati, što se s njome događja. Sve joj bijaše kao u snu. Dapače nije imala ni toliko prisutnosti duha, da se pokuša spasiti. Medjutim se uz silan štropot srušiše vrata i u dvorište bane divlja četa, urličući poput gladnih vukova. Ono nekoliko slugu, što bijahu u dvorcu, opriješe se neprijatelju, ali borba nije dugo potrajala. Za nekoliko časaka ležali su mrtvi u vlastitoj krvi. Već su se počeli prvi uspinjati stepenicama, razišavši se po dvorcu. Marija je čula njihove korake, čula je njihove divlje glasove, ali je ipak ostala ne mičući se s mjesta. Istom kad je čula tik pred vratima buku trgnula se iz svoje ukočenosti te ogledav se na sve strane pomišljala na to, ne bi li se mogla spasiti. No jedva da je učinila tri koraka, kad su se otvorila vrata, a u sobu banu mlad Osmanlija sa gorućom luči u ruci. Iskesio je svoje žute zube, a oči su mu plamsale kao u groznici. Crven žar luči padao mu na tamno lice, koje je uslijed toga još groznije izgledalo. Jedan čas su oboje stajali šutke i nepomično. Nenadano se Marija trgne i potrči neobičnom brzinom prama prozoru. Već se bila nadvila nadanj, da se baci u dubinu, kad li skoči Osmanlija, te ju u zadnjem trenu pograbio oko pasa.

Uprijevši svu snagu, zadržao ju je i povukao natrag. Obujmio ju oko pasa i stao ljubiti

njezino blijedo lice. Neko vrijeme je bila Marija kao omamljena, ali slijedeći tren se istrgla iz zagrljaja Osmanlije.

— Ne boj se djevojko, — mirio ju ovaj, — ne ću ti ništa na žao učiniti.

Ali ga je Marija gurnula svom snagom od sebe.

Osmanlija je ostao u udaljenosti od tri do četiri koraka i spustio glavu.

— Lijepa si i srce mi ne da, da ti što na žao učinim.

Mariju je začudilo ponašanje osmanlijskog bojovnika. Neobična joj je bila mirnoća tamnog napadača. Njegove oči počivahu na njoj. A čudno su sjale te oči. Sa strahom je opazila Marija, da ju on ljubi. Kakova ju sudbina čeka, ako se kakovim čudom ne spasi iz ruku divljeg obožavatelja. Ali tko da joj pomogne. Otac je sigurno mrtav ili uhvaćen, a osmanlijski sužnji se rijedko vraćaju. Andrija — gdje je on sada. Mrtav ili zasužnjen. Zasužnjen ne će biti, jer je on između smrti i sužanjstva sigurno izabrao smrt. U to je njen pogled opet pao na osmanlijskog ratnika. On je stajao uspravno, a oči su mu gorile. Na svjetlu mjesečine vidio se njegov lik dosta nejasno.

— Jusufe! — vikne prema vratima.

— Evo me gospodaru, — odazva se dubok glas iz dvorišta.

— Donesi svjetlo. Ali brzo.

— Letim, — čuo se isti glas, kao i prvi puta.

Zbilja nije potrajalo dugo, pojavio se na

vratima sobe s luči u ruci malen, ali neobično širok muškarac oko četrdesetih godina.

Čim je svjetlo palo u sobu i čim je ugledao Mariju, nasmijao se i rekao:

— Lijepu ti je golubicu poslao Alah.

— Šuti, da tebi ne pošalje smrt, — oštro će mladi Mehmed beg, jer je on to bio. Jusuf se je prestrašeno trgnuo i pogledao začudjeno svog gospodara. Luč je još uvijek držao u ruci, te nije znao, što bi.

Bijesan pogled iz Mehmed begovih očiju ga je opet prizvao k svijesti.

Pričvrstio je luč uz zid i pokunjen izašao iz sobe.

— Zapovjedaj, što želiš, i svaku ću ti želju ispuniti, — rekne Mehmed beg mekim glasom. — Sve ću ti ispuniti, samo ne zahtjevaj od mene, da te zaboravim.

Marija je pala pred mladim Osmanlijom na koljena.

— Spasi mi oca i zaručnika.

Mehmed se je brzo prignuo k njoj, te ju podigao.

— Da ti spasim oca? Reci mi gdje je? Spasit ću ga, pa makar platio glavom. Ali, kako da spasim onoga, koji ...

Marija ga pogleda, a u očima joj se pojaviše suze. Brzim kretom ruke otare te svjedoke slaboće.

Mehmed beg je stajao spuštene glave. Po trzajima lica se je moglo zaključivati, da se bori.

Prije četiri mjeseca je vidio Mariju prvi puta. Ona je u ovećem društvu bila na obali

Save. Već onda mu je srce zadrhtalo. Nešto mu je zaustavilo dah. Nekoliko je puta došao preobučen u Petravićev dvorac, samo da nju vidi. Meko je bilo srce njegovo prema njoj. Čim je bio saznao, da se jaka osmanlijska četa sprema preko Save, te da će doskora sam Sulejman s vojkom na Budim, sabrao je četu, te prešao Savu i ravno pohrlio pred dobro mu poznati dvorac. Sada je stajao pred njom. Mogao ju je zarobiti i odvući sa sobom u Bosnu. Tko da mu je oduzme. Ali on je znao, da može zarobiti njezino tijelo, ali srce ne će nikada osvojiti silom. Ljubav ne pozna zapovijedi, a on je upravo ljubav tražio. Došao je do nje, a ona ga moli, da spasi njezinog zaručnika. Čim je čuo riječ zaručnik, navalila mu je krv u lice, a ruka se našla na dršku handžara. Kad je vidio suzu u njezinom oku, sasvim se promijenio. I već je htio obećati, da će sve pokušati, samo da spasi one, koji su joj dragi. Ali slijedeći tren mu se opet zgrčila pjest. Zar da drugi bude s njom sretan, zar da joj drugi lovi cjelove s rumenih usana? Ne! Radje neka ju nitko ne posjeduje, ako nije njemu sudjena. Njegove guste obrve se nabrale, te skoro sasvim prekrile vatrene oči.

— Ne znam, tko je osvojio tvoje srce, — okrene se prema Mariji, — ali to znam, da bi mi laglje bilo rinuti mu nož u srce, no da ga spasim. Njegova pobjeda je moja smrt.

Marija uzdahne duboko. Nikada nije vidjela tog osmanlijskog junaka. Nije ga mrzila. Ne. Skoro ga je žalila, ali ljubila ga nije. Kad je pomislila na Andriju, onda je uvidjala, da jedino

njega ljubi i da bi život bez njega bio teret. Težak i nepodnosljiv teret.

—Reci mi, — obrati se Marija na osmanlijskog ratnika, — je li Andrija Kukić mrtav. — Ako jest, onda mi obećaj, da ćeš učiniti, što te budem molila.

— Kukić? Onaj iz Sela? — naglo će Mehmed beg. On da li je mrtav? Ne znam.

— Reci mi istinu, jer znam, da ti je poznato.

— Alaha mi, ne znam. Nisam ga vidio. Ali to znam, da će jedan od nas dvojice s ovoga svijeta, čim ga prviput sretnem.

— Što veliš, prestrašeno će Marija, pritisnuvši ruke na grudi.

— Zaboravi, što sam rekao, jer me bol nagoni, da tako govorim.

Marija nije ništa odgovorila. Uvidila je, da je pogriješila, ali ona si nije mogla pomoći. U užasnoj neizvjesnosti, što je s Andrijom, htjela je od Mehmed bega saznati, koja ga je sudbina snašla. Sada je barem bila sigurna, da Andrija živi. Mislila je naime, da Mehmed beg dolazi iz Sela, gdje je po svoj prilici bilo došlo do borbe.

— Imaš i za Mehmeda koju utješljivu riječ? — upitao ju mladi beg, kad je uzalud čekao na odgovor.

Umjesto odgovora počela je Marija napeto slušati. Pričinilo joj se, kao da je čula topot jurećeg konja.

Mehmed je primijetio, da ona sluša, pa je prišao k prozoru. Rukama je zaslonio uha, da bolje čuje, a glavu je turio kroz prozor. Čas je

ostao u tom položaju, a onda je naglo skočio sa prozora i potrčao prema vratima.

— Na oružje momci! — viknuo je jakim glasom u dvorište.

Na dvorištu čuli su se ispremiješani glasovi i poklici.

Mehmed beg se povratio k Mariji.

— Ako mi nisi dosudjena, najbolje je da poginem u tom okršaju.

Marija ga je žalila, ali kad je pomislila na Andriju, nije joj izbor bio težak. Za Andriju je živjela i jedino njega je ljubila.

Medjutim je konjski topot dolazio sve bliže. Mehmed beg nije smio više oklijevati. Morao je poći u dvorište, da se stavi na čelo čete. Usprkos toga on je još uvijek stajao neodlučno.

Nenadano se trgne i rekne, približivši se Mariji:

— Dozvoli, da poljubim skut tvoje odjeće, da laglje umrem, ako mi je mrijeti.

Marija je ostala nijema. Slutila je, da se to približava Andrija i srcem njezinim zavladao je strah. Znala je, da će doći do očajne borbe izmedju Andrije i Osmanlije. Zaokupljena tim mislima nije niti čula, što je Mehmed beg rekao.

On joj se sasvim približio, te poljubio okrajak njene haljine. Marija se trgnula, a na licu joj se vidjelo, da ju je dodir Osmanlije napunjao nekim gnjušanjem. Mladom begu nije to izmaklo. Uzdahnuo je bolno. Ali slijedeći tren je trgnuo mač i kao mahnit poletio na vrata. Marija je gledala za njim, dok nije izčeznuo na hodniku, koji je bio sav crven od svijetla, što ga je bacala goruća staja.

— Marijo! — začula je zdvojni poklik. Prepoznala je Andrijin glas.

Malo poslije je čula poklike:

— Isuse i Marijo pomozi!

— Alah s nama — odvratili su Osmanlije, koji su bili u dvorištu.

Započela je krvava borba.

Iz bojne vike i buke razabirala je glas Andrije i glas svoga oca. Ali njezina snaga je sve više iščezavala. Licem se prosulo bljedilo. Rukama je zalomila zrakom i srušila se na pod.

Vani je bjesnila borba na život i smrt. Svjetlo goruće staje obasjavalo je bojište.

V.

Andrija, Kukić njegov otac, Petravić i Ramberg jurili su u divljem skoku preko polja smjerom prema dvorcu, gdje se žario plamen. Šutke jašili su vodje, nijemi pratili su ih vojnici. Čuo se samo topot i hrzanje konja. Sve bliže dolazili su dvorcu, a sve slabiji je bio skok konja. Polako se razvukla četa u dug lanac. Svima na čelu jašili su Petravić i Andrija, a odmah iza njih stari Kukić i Ramberg. Drugi su slijedili u razmacima od nekoliko koraka.

Andriji je bilo, kao da mu glavu steže željezni obruč. Nije mogao niti misliti. Pred njegovim očima je lebdila grozna slika. Vidio je Mariju u zagrljaju Osmanlije. Vidio je, kako se ona zdvojno brani, kako joj malakšu sile.

— Smiluj joj se Bože, uzdahnuo je Andrija i udario konja mamuzama. Ovaj je napeo svu snagu i prestigao za nekoliko metara ostale.

— Drž se Marijo, — govorio je u po glasa Andrija, pritisnuvši ruku na čelo.

Obuzeo ga je grozan strah, da ne dodje prekasno. Bojao se, da ne klone konj pod njim.

Medjutim je projašio kraj njega Petravić. Andrija je vidio njegovo blijedo lice i stisnute zube. Desnicom je uhvatio balčak mača, te ga stao vaditi iz korica.

Andrija je nagnao konja, da ga dostigne, ali nije mogao. Petravićev hat je bio bolji.

Već su se približili dvorcu na tri hiljade koraka. Andriji se pričinilo, kao da razabire pojedine likove. Vidio je, da ne gori dvorac, nego staja. To mu je dalo nove snage. Sigurno je Marija još na životu.

Trgnuo je mač te počeo pljoštimice udarati konja. Ovaj je ispružio vrat i počeo se silnim skokovima približavati Petraviću, Kukiću i Rambergu, koji su bili pred njim. Doskora ih je dostigao i prestigao. Samo jedan konjanik je bio ostao uz njega. Bio je to stari Kukić, njegov otac.

Jedva sto koraka dijelilo ih je još od dvorca. Andrija je već počeo dizati ruku, u kojoj je držao mač. Vidio je osmanlijske ratnike, kako se uzžurbaše po dvorištu. Vidio je, da je treći prozor rasvijetljen i kako se dvije sjene pomiču u sobi.

— Marijo! kriknuo je zdvojno i banuo medju Osmanlije.

Dva mača bljesnuše na svjetlu goruće staje i dvije glave klonuše. Bili su to Kukić i sin izveli prvi napadaj.

Slijedeći tren bili su opkoljeni. Ali u to su dojurili Petravić i Ramberg. Obojica se oboriše svom snagom na neprijatelja. Prem su se borili kao divovi, nisu mogli potisnuti brojnijeg neprijatelja. Naprotiv Osmanlije su ih sve više potiskivali. Andrija se borio kao bijesan. Sve brže dizao se i spuštao njegov mač. Sve brže se utrnjivali životi od njegovih udaraca. Sada mu je stao na suprot mlad i visok Osmanlija.

Na prvi pogled je bilo Andriji jasno, da je pred njim vodja čete. Dignuo je ruku, te silnim zamahom udario prama njegovoj glavi. Osmanlija je spretno dočekao udarac, te ga odbio. Odmah zatim je izveo protunapadaj. Ali i Andrija je odbio njegov udarac. Instinktivno su obojica čutili, da je jedan suvišan na svjetu.

Mehmed beg je bio siguran, da je pred njim Marijin odabranik. Stoga je napeo svu svoju snagu, da ga svlada.

Ali Andrijina ruka je bila jača. Andrijine kretnje bijahu brže. Kukić ga je branio od napadaja drugih, te je Andrija imao samo jednog protivnika, Mehmed bega. Videći, da ga ne može tako lako svladati, počeo je sve žešče navaljivati. Udarci se podvostručiše. Andrijina nadmoć bivala je sve jasnija. Mehmed beg je izveo još jedan brzi napadaj, ali je to bio i zadnji. Sljedeći tren zahvatila ga je Andrijina sablja vrškom preko čela i on se srušio krvave glave na zemlju. Preko njegovog tijela srnuo je Andrija u dvorište. Sjašio je s konja i protisnuo se silnom snagom kroz neprijatelje do stuba, koje su vodile u Marijinu sobu. Stopu za stopu slijedio ga je Kukić namrštenih obrva s okrvavljenom sabljom u ruci.

Uto je već bila borba odlučena. Jedan za drugim pridolazili su Kukićevi i Rambergovi ljudi.

Odpor Osmanlija bivao je sve slabiji. Uvidjevši, da se ne mogu mjeriti s konjanicima, koji su na njih navalili, pokušaše se probiti. Kako je ograda bila izgorila, nagnuli su u bijeg na protivnu stranu. Neko 15 Osmanlija je ostalo u dvorištu. Bili su to teško ranjeni i mrtvi. Medju ranjenima nalazio se je i Mehmed beg.

Dok je Ramberg s većinom konjanika pošao u potjeru za bjeguncima, pohrlio je Andrija uz stube u dvorac, koji je već gorio. Kao vjetar banuo je pred vrata Marijine sobe. Soba je bila puna crvenog dima. Ne obazirući se na to srnuo je Andrija napred.

— Stani, — viknuo je Kukić uhvativši ga za ruku.

— Pusti me oče! — protisnuo je Andrija kroz zube, uprjevši svu snagu, da se iztrgne ocu.

Ali ovaj ga je čvrsto držao.

— Ja ću unutra. Poznata mi je kuća. Ako je još na životu Marija i ako je uopće unutra donjeti ću ju van.

Rekavši nestade u dimu. Andrija ga nije poslušao, već je nagnuo za njim. Gušeći se u dimu tražio je sredinu sobe, jer je bio uvjeren, da će tako najlaglje naći Mariju. Rukav košulje je pritisnuo na usta i nos, ali mu to nije mnogo pomoglo. Glava mu je htjela puknuti od boli. Pokušao je dahnuti, ali se je brzo pokajao. Si-

lan kašalj ga je počeo mučiti. Uz to je još udario u nekakav stolac i pao. Od nestašice zraka i dima počeo je gubiti svjest. Ali to ga nije moglo zadržati. Marija njegova jedina sreća nalazi se u toj gorućoj sobi. Pomisao na to dala mu je nove snage. Smjelo je stupao napred obilazeći po sobi i tapkajući oko sebe. Bludeći okolo nabasao je na stol. Oprezno je pipao rukom unaokolo, ali nije našao što je tražio. Dim je bio pregust, a da bi mogao vidjeti svog oca, koji se je takodjer nalazio u sobi. Samo iz jednoga kuta vidio se je crven žar. Tamo je gorjelo. Instinktivno je pošao prema vatri. Pazeći da ne posrne, išao je polako napred.

Napravivši nekoliko koraka ugleda pred sobom prikazu u dimu. Andrija pridje bliže.

Stari je Kukić upravo dizao sa poda onesvješćenu Mariju. Andrija mu pomogne i oni iznesoše iz goruće sobe djevojku, koja nije odavala nikakovog znaka života. Andrijine ruke su drhtale, kad ju je uhvatio ispod pazuha, a noge su mu klecale. Polako i oprezno stupahu prama vratima noseći dragi teret. Domogavši se vratiju, potrčaše niz stepenice u dvorište. Lica obojice muškaraca bijahu sasvim crvena. Krv im je udarila u glavu zbog nestašice zraka. Čim su došli na svježi zrak, udahnuše duboko. Andrija je svukao zobunac, bacio ga na zemlju, te položio očevom pomoću nanj Marijinu glavu.

Lice djevojke je bilo bljedo i bez života. Andrija i Kukić nagnuše se nad nju, da vide, da li još živi. Nesretni Andrija je protrnuo od užasa, kad nije osječao kucaj njezina srca.

— Zar je mrtva — krikne užasnim glasom, zapiljivši prste u očevo rame.

Otac je još uvijek bio nagnut nad Marijur, samo što mu je lice naglo probljedilo.

Umjesto odgovora raskinuo je gornje odijelo djevojke, da joj olakša. Medjutim se je našao kraj njih i Petravić.

On je takodjer bio u kući, pa ne našavši kćerku, pošao je u dvorište, da izda naloge. Mislio je naime da je Marija ugrabljena, pa je htio u potjeru za otmičarima. Vidjevši u dvorištu Kukića i sina mu, pridje brzo k njima.

— Šta je ovdje? — upita.

— Ništa — odgovori Kukić. — Mislim da je samo nesvjestica.

Sada je Petravić istom vidio da na zemlji leži njegova kćerka.

Sav uprepašćen sagnuo se k njoj.

— Zar je mrtva? — hrapavim će glasom, a ruke mu nemoćno klonuše niz tijelo.

— Nije. — odvrati Kukić. — Čini se da još živi.

— Marijo! Marijo! — plačnim ju glasom počeo zvati Andrija. — Ja sam ovdje. Čuj, tvoj Andrija je kraj tebe.

Ali bljede usne djevojke ostadoše stisnute.

— Šta se je dogodilo — upita Petravić, koji se je malko snašao.

— Nadjosmo ju u gorućoj sobi — razjasni mu Kukić. Neće potrajati dugo i ona će doći k svjesti.

Tu je Kukić lagao. On sam je bio uvjeren, da je Marija mrtva, jer nije mogao primjetiti niti najmanji kucaj bila.

Andrija je pritisnuo zgrčene pijesti na sljepočice, a bijesni pogled je bacio na mrtve i ranjene Osmanlije, što ležahu na dvorištu. Tražio je oduška svom bijesu, tražio je lijeka svojoj boli. Tražio je krvi. Tu leži njegova sreća. Marija, koju je toliko ljubio, zar da je mrtva? Ili se on vara? Ali ne! Tu pred njim leži bez života. To je ista ona Marija crvenih obraza, ista ona krasno zaobljenih obrva. Sada su ti obrazi blijedi, a oči zaklopljene. Zar da nikada više ne vidi njihov sjaj? Zar da je ona zbilja mrtva?

— Ona nije mrtva, zar ne, oče? — Ona još živi — obrati se u svojoj zdvojnosti na oca.

— Da, ona još živi! — odvrati ovaj. Ali kanda su mu ustne drhtale, kad je to rekao.

— Vode ovamo — počeo je vikati Petravić, koji je stajao uz Mariju — vode, ljudi, ovamo — ponovio je jačim glasom, kad je vidio, da se nitko ne miče. Sada skočiše dvojica iz Kukićeve čete, te pohitješe do bunara. Za par časova se vratiše s kablićem, punim svježe vode. Kukić je okvasio hladnom vodom čelo djevojke, koja je još uvijeke ležala nepomično, ne odavajući niti najmanji znak života.

— To joj ne će pomoći — rekne uzrujano Petravić. — Odmah ću donijeti vinskog octa — rekavši, potrči u goruću kuću.

Petravić, Andrija i Kukić počeše trti Mariji ruke i sljepočice.

Kako su bili uzrujani, nisu opažali, da se na blijedom licu pojavlja polako crvena boja. Kukić, koji je držao ruku na prsima Marije, nije osjećao slabi kucaj srca,

Nisu osjećali umora, već su se bez odmora dalje mučili, da djevojku privedu k svijesti.

Najedanput opazi Petravić, da je Marija dahnula.

— Živi! — klikne veselo, a zabrinuto mu se lice razvedri.

— Da, živi, — uzdahne Kukić i otare rukom debele kaplje znoja, što su mu probile na čelu.

Iz hrpe ranjenika čuo se uzdah, ali se na to nije nitko osvrtao. Petravić i oba Kukića bijahu presretni, što im je uspjelo prizvati Mariju k svijesti.

Nije dugo potrajalo i ona je otvorila oči. Ugledavši pred sobom Andriju i oca, blaženo se nasmiješila.

— Ja ne sanjam, zar ne? Vi ste uz mene.

— Jesmo, dijete moje, jesmo. Ne boj se ništa. Mi te više ne ostavljamo.

— Da sam slutio, koja opasnost ti prijeti, Marijo, odavno bi već bio kod tebe. Ali sada sam sretan, jer znam, da si spašena. Niti kosa s glave ti ne će više pasti. Jao onome, koji te takne. Mač mi je krvav. Glavom su platili, koji su te uhvatili, a isto će se dogoditi svakomu, koji se usudi dirnuti u moje! — Andrijine oči su plamsale, kad je to govorio, a lice mu se zarumenilo.

Petravić ga je začudjeno promatrao. Nije vjerovao svom uhu. Dogadjaji zadnjeg dana tako su se brzo redali jedan za drugim, da uopće nije pravo znao, da li je to istina ili je to samo san. Najprije uhvaćenje Andrije, njegov bijeg, okršaj s Osmanlijama, pobjeda, uzmak, bijeg, zapaljen dvorac, na pola mrtva kćerka i sada na koncu ljubav njegove kćerke, o kojoj nije ništa slutio.

— Šta ja to čujem? — okrene se zapanjen prama svojoj kćeri, koja se je bila malko pridigla.

Dobro čuješ, — rekne ona sa smiješkom. — Dugo je tome, što smo se nas dvoje zavolili.

— Zar je to lijepo od tebe, da pred ocem kriješ svoju ljubav?

— Pusti, druže, — ozbiljno će Kukić. — Nije sada vrijeme, da o tome govorimo. Tebe ne smeta, ako te moj sin prati i ako ti čuva kćer. Dobra sablja je u sadanjim prilikama zlata vrijedna. A sin moj nije jedan od najgorih medju junacima. O tome si se mogao i sam osvjedočiti.

— Ja nisam time htio nikoga vrijedjati, — branio se Petravić — vjeruj mi, da nikada ne ću siliti svoju kćerku, da podje za onoga, koga ne voli. Krivo mi je, da je ona preda mnom tajila. Ali niti to ne smeta. Ja sam sretan, da je ona na životu. Jel de, Marijo — okrene se on prama svojoj kćerki, — sretni smo bili do danas. Sretni ćemo biti i nadalje. Otići ćemo odavle. Ne možemo se ovdje održati, jer će doskora Osmanlije osvanuti u većem broju. Bojna sreća je prevrtljiva. Tko zna, hoćemo li sutra biti pobjednici?

— Idemo odavle. Čim prije, tim bolje — rekne Marija, ustavši sa zemlje. — Ja sam zdrava. Nije mi se ništa dogodilo. Preplašila sam se i pala u nesvijest. Osmanlija, koji je provalio u moju sobu...

— Šta je učinio? — skoči Andrija. — Govori, za Boga!

— Ne boj se. Nije mi ništa učinio. Naprotiv, bio je sa mnom vrlo ljubezan. Ali gdje su Turci? — upita Marija, ogledavajući se.

— Gdje? nasmije se Kukić, — razišli su se. Jedni su pošli na drugi svijet, a drugi su utekli na onu stranu — i on pokaže rukom, kuda su utekli Osmanlije.

— A kako ste vi znali, da su oni navalili na dvorac? — pitala dalje Marija.

— Nismo ništa znali. Nas su gonili Osmanlije. Upravo smo bili na putu prama dvorcu. Kad smo izašli iz šume, vidjeli smo, da dvorac gori. Potjerali smo konje i kako vidim, došli smo u zadnji čas.

— Spremite se na put, — rekne Kukić ozbiljno, eto već se vraćaju naši ljudi sa progona. Nemamo vremena. Svaki je čas odlučan. Tko zna, nisu li Osmanlije već u blizini dvorca. Danas je bilo dosta krvi. Na istoku se već javlja zora.

Petravić i Kukić su izdali odmah potrebite naloge, da se sve pripravi za putovanje. Petravić je otišao u gorući dvorac, te se za kratko vrijeme vratio. U ruci je imao malenu željeznu škrinjicu.

— To je sve, što sam mogao spasiti, — rekne Kukiću, — ali biti će dosta, nadoda sa smješkom.

— Sreća te ima dosta konja, — rekne Kukić. — Tako ćemo barem moći brže napredovati. Ja ću vas pratiti do Drave, a onda ću se vratiti ovamo. Čuj me Petraviću. Nemoj se zaustavljati, dok ne stignemo do Budima. Moguće te se varam, ali ja mislim, da će Turci velikom silom na nas. Dvorac ti je izgorio, ali ti je ostalo, što ti je vrijednije od dvorca. Za tebe ima

život još lijepih strana. Ja živim samo za osvetu.

— Tješi se Kukiću, — sudbina nas Graničara je teška. Rijetko koji umire naravnom smrću.

— Znam, — hladno će Kukić. Ali znam i to, da ne ću mirovati, dok ne zasadim nož u rebra ubojice moje žene.

— Znaš li tko je?

— Znam. Ali gledaj, da čim prije odemo odavle. Vrijeme hiti.

— Sve je spremno. Možemo odmah na put.

— Na konje momci, — vikne Kukić jakim glasom.

Kukićevi ljudi poskakaše na konje.

— Vi idite s nama, — okrene se Petravić Rambergu.

— Idemo. Pratiti ću vas do Drave. Onda ću se vratiti, nakon što odašaljem glasnika u Budim.

Kratka zapovijed i konjanici bijahu u svojim sedlima.

— Evo ti mog konja, — reče Kukić, vodeći konja, što ga zarobio ubivši mladog Arapina u okršaju na savskoj obali.

— Andrija se zacrvenio od zadovoljstva. Konj, što mu ga poklonio otac bio je neobično lijep i dobar. Dok su svi konji Rambergovih i Kukićevih ljudi bili izmoreni, nije se na tom sinu pustinje opažao ni najmanji umor.

— Zadrži ga ti oče za sebe, — rekne Andrija — ja ću uzeti onoga konja, na kojem sam prekjučer odjašio od kuće.

— Ne. Konj, što ti ga ja dajem je mnogo bolji. Za mene će biti i koji drugi dobar. U ostalom meni će biti lako doći do dobra konja. Svakako laglje nego tebi.

— Brzo, brzo! — viknuo je Petravić. — Nemamo više vremena oklijevati.

— Idemo! — viknuo je Kukić zajašivši na konja, što si ga je odabrao.

Napred je jašio Čabrajić sa malom četom Seljana. Sliedili su ih Petravić, Marija i Andrija. Povorku su zaključili preostali Seljani pod vodstvom Kukića i Ramberg sa svojim vojnicima. Ranjene Osmanlije su ostavili na bojištu.

Kad je povorka odilazila, okrenuo je jedan od ranjenika glavu, te gledao za njom. Dugo ih je pratio očima, a kad su izmakli, uzdahnuo je i zaklopio oči.

Bio je to Mehmed beg.

Put do Drave bio je bez osobitih upadica. Prvi dan nisu baš daleko dospjeli, jer su im konji većim dijelom bili preumorni, ali su zato drugi dan prevalili preko polovice puta. Treći dan oko podne napajali su konje na Dravi.

Prije rastanka umolio je Ramberg Andriju, da odnese u Budim glas o provali Osmanlija. Andrija drage volje preuze tu zadaću, obećavši, da će ju točno i savjesno obaviti. Ramberg mu je na to uručio pismo, koje je imao Andrija predati palatinu Bathoru.

— Mi se rastajemo, — pruži Kukić svomu prijatelju Petraviću ruku. — Dati ću ti petoricu mojih ljudi, da te prate do Budima. Sigurnije je, ako čovjek ima koga uz sebe. Želim ti sreću na putu i molim te, da ne zaboraviš, da moj sin ljubi tvoju kćerku.

— Hvala ti Kukiću na pomoći, što si mi je pružio spasivši Mariju. Vjeruj mi, da će za mene biti najveća sreća, ako brakom naše djece dodjem s tobom u rodstvo. Naravno, da to ne može sada biti, jer su vremena odveć burna. Kad se mir vrati na našu ravan, slaviti ćemo pir. —

Andrija i Marija nisu čuli razgovor otaca, jer su podalje stajali i jer su ovi dosta tiho govorili.

Starci si stisnuše ruke, te se poljubiše.

— Zbogom Andrijo! — zagrli Kukić svog sina. — Budi sretan. Čuvaj Mariju, ali ne zaboravljaj, da imaš oca, koji ima da izvrši tešku zadaću. Sjeti se, kad budeš u sreći, a mene više ne bude, da si imao oca, koji te je ljubio i volio više no svoju sreću.

— Zbogom oče, — drhtavim će glasom Andrija. Dalje nije mogao, jer su ga suze gušile. Okrenuo se naglo i otro oči.

— Kad ćemo se vidjeti oče?

Stari se Kukić zamislio.

— Kada? Ne znam. Moguće već za tjedan dana, a moguće nikada više.

Andrija je protrnuo.

Zar da nikada više ne vidi svoga oca? Zar još nije puna čaša? Prije dva dana je pokopao majku i sada se oprašta od oca, koji mu na rastanku veli, da je moguće, da se nikada više ne sastanu. Zar je u istinu tako kruta sudbina Kukića? Zgrozio se je, kad je pomislio, da sada i Mariju veže neka veza s Kukićima. Da i nju ne stigne nesreća, koja prati njegov rod.

— Zbogom sine! Sretan ti put. Čuvaj Mariju!

Andrija škrinu zubima.

— Put do nje vodi preko moje lješine.

— Znam, — rekne Kukić nasmijavši se gorko. — Želim ti više sreće, no što sam ja imao.

Petravićeva pratnja bila je već na splavi.

Kukić se oprostio s Marijom, stisnuo još jednom ruku svom sinu i Petraviću i oni odoše na splav, koju su veslači odrinuli od obale.

Kukić ih je pratio pogledom, dok nisu pristali uz drugu obalu. Mahnuvši im još jedanput rukom Zbogom, zajaši na konja.

Ramberg je bio uz njega. Videći, da se Kukić uspinje na sedlo, učinio je isto.

Za četvrt sata jašio je Kukić sa Seljanima i Rambergovom četom natrag.

Jedva su se udaljili od obale tri sto koraka, zaustavi Kukić konja.

— Andrijo, Ivane, Marko! — vikne jakim glasom. Trojica od njegovih podbodoše konje i zaustaviše ih kraj njega.

— Vas trojica ćete za mojim sinom. Pazite, da vas ne ugleda. Čuvajte ga iz daleka. Pazite na svaki njegov korak. Trojica ste, pa ćete se lako izmjenjivati. Pazite i na Mariju, kćerku plemenitog Petravića. Mnogo mi je stalo do toga, da im se ništa ne dogodi. Vašom glavom mi jamčite za njihov život.

Odabrani kimnuše samo glavom.

— Dokle da ih pratimo? — upita nakon kratke stanke Marko, najstariji medju njima.

— Dokle? — začudjeno će Kukić. Pratiti ćete ga, dok se ja ne sastanem š njim.

— Dobro, — rekne Marko mirno.

Kukić je na to segnuo u džep i izvadio 30 dukata.

— Evo za svakoga deset dukata. Mislim, da će vam biti dosta, dok ja dodjem.

— Mora biti, rekne Marko.

— Oprostite se dakle od vaših drugova i izvršite savjesno zadanu vam zadaću.

Kukić potjera konja polako napred.

Marko, Andrija i Ivan se oprostiše od svojih drugova i potjeraše konje natrag prema Dravi.

Kukić je preko dva sata jašio šutke. Mrki pogled je upro u zemlju, dok se je rukom poigravao handžarom.

Ramberg je nekoliko puta htio započeti razgovor, ali ga je mračni pogled Kukićev uvijek uzdržao od toga.

Istom kada je sunce tonulo zapadu, kada je nebo bilo u plamenu zapadajućeg sunca, digao je Kukić glavu.

— Mi idemo u smrt. — Zar ne? okrene se on Rambergu.

— Kako se usudu svidi — odgovori ovaj nasmijavši se.

— Mi nosimo smrt u ruci, ali i u njedrima. Ubijati ćemo, ali niti nas ne će štediti.

— Kamo kanite vi sada, ako smijem pitati, — upita Ramberg.

— To još niti sam ne znam, —odvrati Kukić, a oko usana mu zatitra bolan smješak. Tražim osvetu. Gdje ću je naći, to sam ne znam.

Ramberg je opet zašutio.

Jahali su dalje tražeći zgodno mjesto za prenočište.

Pred sumrak naišli su na vrlo dobro zaštićenu uvalu.

— Ovdje ćemo prenoćiti — rekne Kukić, pokazavši na uvalu.

— Mjesto je dobro, — potvrdi Ramberg. — Ako postavimo stražu na ovoj visini, ne može nas nitko iznenaditi.

— Pa tko da traži smrt, — posprdno će Kukić, stisnuvši svoje ogromne šake.

Ramberg se nasmije.

Založivši malko, odredio je Kukić stražare, koji će izmjenice čuvati četu, da ih tko ne iznenadi u snu.

Za pola sata bilo je mirno u logoru. Vojnici su legli kud koji, prepustivši se snu. Bog zna, što ih sutra čeka, treba da se odmore umorni.

Kad su već svi spavali, digao se ogroman lik sa zemlje i pošao laganim korakom iz tabora. Uspeo se na malu uzvisinu i sjeo na dub hrasta. Glavu je podbočio rukama i ostao nepomičan. Kadikad je samo digao glavu, da ju opet spusti na ruke. Kad bi se u šumi odazvala koja noćna ptica, trgnuo se gorostas.

Mjesec je već počeo padati prema zapadu, Kukić je još uvijek sjedio na dubu podbočivši glavu rukama.

Najednoć mu se počela tresti široka i snažna ledja, a čitavim tijelom prolazio jedva primjetiv drhtaj.

Kad je digao glavu i kad mu je mjesečina pala na lice, zacaklile su se na blijedom licu suze.

Kukić je plakao.

Srce mu je krvarilo u grudima.

Ona, koju je toliko ljubio, ona leži mrtva. Bahrija ne živi više. Razbojnik Dragović je probo njezino dobro i plemenito srce. Onaj nitkov. Šake se stisnuše, a zubi škrinuše. Da mu je sada bio pri ruci zdrobio bi ga.

Ali gdje je on sada? Gdje li se krije ta hulja? Zna on, da ga traži Kukić, a to je dovoljno, da utekne na kraj svijeta.

Ali nema mjesta, gdje bi se on mogao zakloniti pred osvetom Kukića. Naći će ga, pa makar preokrenuo svijet. Makar ga do u sam Stambul proganjao. Krv njegovu tražim, pa ju i dobiti moram.

Vratio se u svoju mladost. Vratio se do kule Aliagine, kamo je skoro svake noći zalazio, da posjeti nju, svoju Bahriju. Sjetio se onog groznog časa, kad je pao u ruke okrutnom Aliagi. Pa onda bijeg. Kako je sretno živio s Bahrijom, kako je bio blažen, kad mu se rodio sin, mali Andrija.

Sjetio se groznih dana, kad su mu ugrabili Bahriju. Ali on ju je tražio i našao. Pošao je čak u vezirski grad Travnik, te ju zajedno s ocem i s Aliagom silom spasio iz harema vezirova sina. Na povratku je poginuo Aliaga.

Od onda je živio sretno i zadovoljno.

Jedne noći su provalili Osmanlije i u krvavom okršaju pao je njegov otac. Srce mu je drhtalo od boli, ali se tješio, jer mu je otac poginuo kao junak. Mislio je već, da je ispio gorku čašu do dna. I eto dolazi onaj nitkov, te mu ubija ženu, ubija Bahriju, koju je ljubio kao zjenicu svoga oka.

Oči su mu sjevale. Šake se stisnuše, a žile na vratu i čelu nabreknuše. Pogled je digao prema nebu.

— Krv njegovu daj mi, Gospodine! uzdahne. Protekla je nevina krv, neka protekne i krv razbojnika. Samo razbojnici ubijaju žene, dok se junaci bore s oboružanim protivnicima. Smiluj mi se Bože i usliši mi molbu. Daj mi milost, da nadjem trag podlog ubojice.

Medjutim je mjesec počeo blijediti, a na istoku se zarumenilo nebo, kao da je daleki kraj u plamenu.

Svitala je zora.

Kukić se prene. Glavu je digao visoko i pošao čvrsta koraka u logor.

Upravo su se počeli dizati vojnici i Seljani. Ramberg je već bio na nogama, kad je kraj njega prolazio Kukić. Kapetan se silno začudio, videći kako su Kukiću oči upale, a oko njih se ovio taman kolobar.

— Na konje! zagrmi Kukić.

— Na konje! — zapovijedi i Ramberg.

Za nekoliko časaka jahali su Seljani i Rambergovi konjanici prama jugu. Ramberg se sa svojim konjanicima vraćao na svoje mjesto, a Kukić je pošao da traži Dragovića.

Sunce je bilo već dosta visoko, kad je četa zašla u šumu, jašeći prema Savi.

V.

Mrak se počeo šuljati Budimskim ulicama, kad je u grad dojašila mala četa. Napred je jašila medju dvojicom muškaraca mlada djevojka, a iza njih pet oboružanih muškaraca. Rijetko

tko se obazirao na njih, jer to nije bilo ništa neobična u ono doba, kad u grad dolaze putnici u pratnji oboružanih sluga. Prilike u zemlji su bile takove, da nije bilo uputno bez pratnje putovati. Konji čete, koji su netom došli u grad bili su vrlo umorni. Glave su spustili duboko i dizali tromo umorne noge. Samo konj mladića, što je jašio uz djevojku bio je dosta svjež. Njegov jahač je bio licem okrenut prema djevojci, te joj nešto govorio. Stariji muškarac, koji je jašio s druge strane uz djevojku, ogledavao se, te je na mjestima, gdje se sjekle dvije ulice najprije dobro pogledao jednu i drugu, a onda pokazao rukom kuda se ima poći.

Vidjelo se, da je on nekada bio u Budimu, ali da je tomu već vrlo dugo, te da se ne može više točno sjećati pojedinih ulica.

— Još danas moram predati palatinu pismo, što mi ga je dao Ramberg, — rekao je mladić djevojci.

— Svakako, — odvratila je ona ozbiljno. — Ne smije se niti časka izgubiti, kad se radi o tako važnoj stvari.

— Znam, ali gdje ga je moći naći. Tko zna, da li je uopće u Budimu.

— Ako nema njega, valjda će biti njegov zamjenik. Zar ne oče?

— Pravo veliš. Najprije ćemo potražiti konak, a onda ću ja s Andrijom do kraljevskog dvora. Tamo će sigurno znati, gdje se nalazi palatin.

— Je li još daleko do konaka, — upita djevojka, na kojoj se opažalo, da su putnici provalili velik i naporan put.

— Odmah ćemo stići. Tamo se već vidi trg. U drugoj ulici na lijevo je gostiona k »crnom lavu.« Prije petnaest godina sam ja tamo odsjeo, kad sam bio došao u Budim. Kreveti su bili dobri, a i na jelo se nije smjelo potužiti.

Graničari, koji su jašili iza njih promatrali su grad, ali se opažalo, da ostaju hladni. Prem nisu do onda vidjeli većeg grada, to ih ipak Budim nije mogao oduševiti.

Jašeći ulicama došli su do gostione k »crnom lavu«.

Stari Petravić je odmah odabrao nužne prostorije i naručio obilnu večeru.

Andrija se malko očistio, te spremio, da ode potražiti palatina, kojemu je imao predati list, što mu ga je dao Ramberg. Prem se je stari Petravić silno ljutio, ipak je morao pratiti Andriju do dvora prije, no što je naručena večera bila gotova.

Došli su sretno do dvora i nakon dugog traženja našli su palatina Bathora, koji je Andriju primio i odmah otpravio. Andrija je uvidio, da Petravić ima prav, kad je tvrdio, da imaju vremena, te da ne treba odmah odnieti list. Palatin je uopće imao mnogo vremena. Njemu se nije žurilo.

Andrija je bio silno ljutit, kad je izašao iz sobe palatina, te se zaputio da ode iz dvora.

Kako je bio bjesan nije se na nikoga obazirao, već trčao niz stepenice, da što prije izadje iz dvora. Zaokrenuvši za ugao na hodniku, naletio je na Tuza, koji se polako šuljao po hodniku. Kako je sudar bio jak, pao je Tuz, a Andrija jedva se suzdržao, da i on ne padne.

Tuz je počeo vikati madjarski, ali Andrija ga nije mogao razumjeti. Shvaćao je samo toliko, da ga ovaj pogrdjuje. To ga je još više razljutilo. Pograbio je Tuza za vrat, te ga počeo tresti kao mladu šljivu. Tuz je digao graju i za čas se strčaše dvorski sluge. Andrija bi bio sigurno zlo prošao, da se nije našao u blizini knez Frankopan. Frankopan je rastjerao sluge te se približio Andriji, koji je još uvijek držao Tuza za vrat, psujući ga hrvatski.

— Šta je? — upita Frankopan Andriju.

— Šta je? Moram tomu magarcu pokazati, da nisam iz dvora, gdje se ljudi brinu samo za to, da se što bolje obuku i najedu.

— Pustite ga već jednom, — Frankopan će.
— Zaboravljate, da se nalazite u dvoru.

— Da, u dvoru. Da sam znao, kako će me ovdje dočekati, vjere mi, nikada me ne bi bilo ni blizu. Dok mi dolje na granici prolijevamo krv, zadovoljavaju se gospoda na dvoru time, da nas otpreme, kad im nosimo važne vijesti.

— Vi dolazite sa granice? — brzo će Frankopan. Šta se je dogodilo? Ali pustite već jednom tog čovjeka.

— Da pravo — rekne Andrija pustivši Tuza, koji je već sasvim poplavio u licu.

Ne obazirući se više na Tuza, počne pripovijedati Frankopanu o sukobu s Osmanlijama i o pismu, što ga je predao palatinu.

Tuz medjutim, koji se je malko oporavio, počeo je ponovno vikati na Andriju.

— Molim vas, — okrene se Andrija k Frankopanu, — recite mu, da šuti, jer ću ga inače u istinu zadaviti.

Frankopan izjavi Tuzu, da ima sutra prilike s napadačem razgovarati s mačem u ruci, a za sada neka se strpi.

Tuz je bučio i psovao, ali se je konačno ipak u toliko primirio, da je otišao, izjavivši, da jedva čeka, da rine mač u grudi drskom napadaču.

Kad je Tuz otišao, pozvao je Frankopan Andriju, da podje s njim. Uz put je Andrija Frankopanu sve ispripovijedao.

— Velite, da se Petravić nalazi ovdje u Budimu?

— Ne samo da se nalazi ovdje u Budimu, nego bi morao ovdje pred dvorom na mene čekati. Bog bi ga znao kuda je otišao. U to je Frankopan pobrzao korake. Ugledao je starog Petravića.

Petravić je neko vrijeme gledao začudjeno, a onda pohitio Frankopanu u susret.

—Klanjam se, presvijetli kneže! — viknuo je već iz daleka.

Čuvši Andrija, da je s knezom razgovarao, skoro se preplašio.

— Zdravo stari druže! — pozdravio Frankopan Petravića, stisnuvši mu ruku.

— Koja sreća kneže, da sam te našao. Kod nas dolje opet krv natapa poljane.

— Znam, sve mi je rekao ovaj mladi prijatelj, koji se u dvoru ponaša, kao da je u privatnoj kući. Ali to ne smeta. Sasvim je dobro učinio.

— Šta si učinio Andrijo? upita ga Petravić.

— Prigušio sam malko jednog gospodina. Ne znam ni sam tko je.

— Plemić Tuz — rekne Frankopan. Čovjek, koji je na dvoru vrlo rado vidjen.

— Ne smeta, — mirno će Andrija. Ako ga je volja, lako ćemo obračunati.

— Svidjaš mi se momče, — sa smješkom će Frankopan. — Ako hoćeš, možeš sa mnom na Turke. Spremam vojsku, da oslobodim Jajce.

— Drage volje! — pristane Andrija.

— Najkasnije za mjesec dana polazim, — rekne knez, — gledaj, da do onda budeš spreman.

— Ja sam već sada spreman.

— Drago mi je čuti, ali se prije mora riješiti neugodna upadica s plemenitim Tuzom.

— To mi ne će otjerat sna s očiju.

— Tuz je kicoš, ali mu je ruka brza.

—Tim bolje. Barem ću imat posla s vrijednim protivnikom.

— Dužnost me zove, — rekne Frankopan, opraštajući se od Petravića i Andrije.

Prije nego je otišao, dogovorio se, gdje će se sutra sastati. Na putu kući predbacivao je Petravić Andriji, što se nije mogao svladati, ali u duši je bio veseo, da je onom dvorskom plemiću pokazao da i na granici ima junaka, koji se nikoga ne boje. Jedino ga je mučila misao, da bi Tuz mogao tražiti osvetu na himben način. U Budimu ima uvijek protuha, koji će za nekoliko zlatniša rinut bodež u ledja.

Uz to ga je još mučila misao, da će Andrija u boj na Turke. Znao je, kako će to djelovati na Mariju. Na putu u Budim se je mogao uvjeriti, kako ona ljubi Andriju. Nije se protivio njezinoj ljubavi kao što se to bojao stari Kukić. Zavolio

je Andriju zbog njegove neustrašivosti i jakosti. Na putu kući zaokupiše mu dušu teške misli. Nije on bio čovjek, koji bi se bojao smrti, niti je bio plašljiv, ali ga je obuzeo strah za Mariju. Čitav svoj život nije ništa drugo radio, nego gledao da ugodi njoj. Bilo mu je teško, kad je pomislio na to, kako će ona trpjeti, kad sazna, da Andrija ide u boj. Znao je, da se tu ne da ništa promijeniti, pa je šutio, razbijajući si glavu, na koji način bi to Mariji saopćio. Kad je stigao s Andrijom pred svratište, bio je na čistu, što mu je činiti. Odlučio je, da ne će ništa reći, dok ne bude ustanovljen dan, kada će Andrija otići.

*

Andrija je već bio zaboravio na dvoboj s Tuzom, u kojem ga je posjekao preko glave, ranivši ga dosta opasno. Bio je već s knezom Frankopanom, te se zajedno s njim uzalud mučio, da sakupe vojsku u Ugarskoj. Plemići, koji su se na vijeću zagrijavali za vojnu za oslobodjenje Jajca, nisu sada više htjeli ni čuti o tome, da bi pošli. I tako je Frankopan neko mjesec dana raspolagao samo s neko 500 ljudi. Naravno, da nije s tako slabom vojskom mogao osloboditi Jajce. Jedino mu je bila preostala nada, da će ga u Hrvatskoj poduprijeti hrvatski plemići.

Andrija je dakle veći dio dana proboravio uz kneza. Samo pred večer je imao vremena, da se posveti Mariji. Obično je sa starim Petravićem i Marijom šetao uz Dunav šapćući svojoj odabranici sladke riječi zaljubljenog. — Gdjekoji prolaznik je stao zapanjen neobičnom

ljepotom Marije. Ali je svaki brže pošao dalje, jer ga je pogodio bjesan pogled Andrije. Čuvao je on Mariju poput onog kralja u priči, koji je svoju odabranicu zatvorio u stakleni kavez, da joj niti vjetar ne ljubi lice. Mariji je godio taj ljubomor, jer je po njem sudila, kako ju Andrija silno ljubi.

Upravo je Andrija prolazio ispod mladih topola, prateći Mariju i Petravića, kad li s protivne strane bane pred njih četa mladih plemića. Bili su malko pripiti, te je jedan rekao u pol glasa:

— Lijepo dijete. Vjere mi, ovako lijepe djevice nisu rasle za prostake.

Još nije ni dovršio, kad li ga pogodi Andrijina šaka. Andrija je naime već malko razumio madjarski, pa čim je čuo, da se o njegovoj Mariji radi, nije oklijevao.

Plemići trgnuše mačeve.

Slijedeći tren je bila tučnjava u potpunom jeku. Petravić i Andrija bijahu brojno kud i kamo slabiji, ali su zato upravo junački navalili. Iza prvog okršaja povukli su se plemići. Ali samo na čas. Ponovili su napadaj. Andrija je uvijek pazio, da tijelom zakloni Mariju, koja je sva uprepašćena sa strahom u duši čekala na izlazak borbe. Vidjela je nadmoć protivnika, pa je drhtala za život svog oca i Andrije. Na sebe samu nije niti pomišljala.

Medjutim su se Andrija i Petravić borili kao divovi. Udarac za udarcem padao je na protivnike. Boreći se tražio je Andrija mjesto, gdje bi si mogli zaštititi ledja. Pograbivši Mariju nenadano oko pasa, skoči do obližnje topole.

— Ovamo Petraviću! — doviknuo je Marijinom ocu.

Petravić je odmah uvidio, da je Andrija imao pravo, kad je skočio do topole, pak je i on uzmaknuo do njega, odbijajući protivničke udarce.

Borba se je slegla.

Nakon što su se napadači uvjerili, da imadu posla s ljudima, koji su vrlo vješti baratanju s oružjem nisu više tako slijepo napadali, već su postali mnogo oprezniji. Prem je nekoliko od njih bilo već ranjeno, to je ipak bilo izvan svake sumnje, da će Andrija i Petravić morati podleći. Dok su se napadači mogli izmjenjivati, morao se svaki od njih uvijek boriti protiv napadača.

Andrija je kipio od bijesa. Silno ga je ljutilo, što se protivnici još uvijek bore. Ujedno mu je srce obuzeo silan strah, da Marija ne padne u ruke plemića, jer je znao, što ju u tom slučaju čeka. Petravić, koji je bio već dosta star, nije imao toliko okretnosti kao Andrija, pa je već na više mjesta bio ranjen.

Čim je Marija ugledala na očevu čelu krv, kriknula je od užasa, te problijedivši pala u nesvijest.

Vidjevši Andrija, da je Marija pala, nije više na ništa pazio, već je slijepo srnuo napred. Za čas je bio opkoljen četvoricom protivnika, dok su drugi tim bijesnije navalili na Petravića, koji je ostao sam uz onesviješćenu Mariju. Andrija nije čuo Petravićeve poklike, kojima ga je zvao u pomoć, jer se nije više mogao braniti. Da ga je čuo, ne bi mu bio mogao pomoći, jer

se je jedva sam branio protiv one četvorice. Petravić je već klonuo sav umoran. Nije više mogao odbijati udarce svojih protivnika.

Jedan od plemića skočio je do Marije, obujmio ju obim rukama, te ju digao. Jedva je učinio dva koraka, zahvati ga po glavi oštar mač.

Iza topole pojavila su se tri okrinkama muškarca. Poput vukova bacili su se na plemiće, koji su već mislili, da su pobjednici. Ubrzo se je pomoću nadošlih oslobodio Andrija svojih napadača, te se okrenuo, da vidi, što je s Marijom. Uz ovu je klečao jedan od okrinkanih spasitelja, te joj pomogao, da se pridigne. Andrija je pomogao Petraviću, te zajedno s njim i nepoznatim spasiteljima natjerao napadače u bijeg. Dvojica od napadača su ostala na zemlji ležati. Onaj, koji je bio digao Mariju i jedan od one četvorice, koji bijahu opkolili Andriju. Obojici bijahu raskoljene glave.

Nabranih obrva i usopljen stajao je Andrija ogledavajući se na sve strane, ne će li ugledati gdje kojega od napadača. Ali ovi su nestali netragom.

Uvjerivši se, da nema više nijednog protivnika blizu, pošao je k Mariji. Čim se je Andrija približio, odstupio je okrinkani dva koraka.

Andrija se prignuo k Mariji, koja se je međutim bila sasvim osvijestila. Ovila mu je svoje drhćuće ruke oko vrata, te ga privukla k sebi. Andrija ju je poljubio u čelo i šapnuo:

— Jesi li se jako prestrašila, sirotice? Oprosti mi, što sam bio uzrokom, ali ja ne mogu podnašati, da te tko vrijedja. Ne mogu, pa to bio i sam kralj.

— Samo da si ti živ i da se ocu nije ništa dogodilo.

— Ništa, drago diete. Malko su me ogrebli, to je sve. Dao sam više, no što sam dobio, vjeruj mi.

— Bože, tko su samo bili ti ljudi? — upita Marija.

Andrija je znao, tko su bili, jer je vidio odmah iza kako je došlo do okršaja nekog čovjeka iza treće topole. Nije ga varao vid. Prepoznao je Tuza po stasu. Znao je, da mu se je ovaj htio na taj način osvetiti. Da ne prestraši Mariju i Petravića, nije im rekao, što je vidio. Ali je za to odlučio, da će biti kud i kamo oprezniji.

— Ništarije — odgovorio je Mariji na njezin upit.

— A gdje su okrinkani, koji su nam pomogli? — upita Petravić, tražeći uzalud očima spasitelje.

Dok su se oni razgovarali, nestalo je muževa, koji su im u odlučni čas priskočili u pomoć.

— Pa kamo su otišli? — upita Andrija. — Da nisu došli, ne znam, da li bi mi bili još na životu.

— Da nisu došli, ne bi Marija bila ovdje. Jedan od napadača ju je već bio digao. U to ga je udario jedan od okrinkanih spasitelja mačem po glavi. Eno ga, još sada tamo leži. Čini se, da je mrtav. — Petravić se prignuo do njega.

— Mrtav je. Taj nikada više ne će otimati djevojke.

— Tko je to mogao biti? — u po glasa se pitao Andrija, ali odgovora nije našao. U Budimu

je poznavao jedino kneza Frankopana i nekoliko njegovih pristaša. Svi drugi, koje je poznavao, prije bi pomogli njegovim protivnicima.

— Andrijo! — tiho će Marija, koja se je malko sabrala. — Idemo odavle. Groza me hvata, kad gledam na ove lešine.

— Idemo — rekne i Petravić, bacivši pogled na mrtvog plemića, kojemu je mjesec obasjavao blijedo lice.

Petravić si je otro krv sa čela i uzevši Mariju ispod ruke, pošao je smjerom prama gostioni »k crnom lavu«.

Došavši u gostionu, dugo su razgovarali o napadaju na dunavskoj obali.

Petravić je iz daleka krivio Andriju, jer da nije trebao odmah navaliti. Andrija se je branio, govoreći, da bi napadači na svaki način tražili svadju, da nije odmah navalio. Da je vidio Tuza, o tome nije nikomu rekao ni rieči.

Dugo u noć nije mogao zaspati. Uvidio je, da ima u Budimu nepomirljivog neprijatelja. On sam ga se nije bojao, ali se je bojao za Mariju. Tko će ju čuvati, kad on ode s Frankopanom u boj? Ali onda se je sjetio nepoznatih spasitelja. Moguće, da će ju ovi čuvati. Način, kako su bili došli, pa opet otišli, dao mu je naslućivati, da nisu slučajno naišli. Samo mu je bilo neshvatljivo, zašto su se pred njim krili. Koji je razlog, da su onako neopazice otišli? Uzalud je tražio odgovor na to pitanje. Prošao je redom sve poznate u Budimu, ali niti jedan od ovih nije bio medju njima. Bio bi ih prepoznao po stasu.

Ne našavši medju svojim poznatima nikoga, koji bi bio sličan jednom od one trojice

spasitelja, odlučio je u buduće oštro paziti. Nadao se je, da će naći, tko su bili okrinkani.

Pred zoru ga svladao umor i on je usnuo.

VI.

Već je utrnula vatra, koja je uništila Petravićev dvorac, a goli su zidovi stršili u vis, kao nijemi svjedoci nedavno minule borbe, kad je Kukić jašio onuda na čelu svoje čete.

Znatiželjni konjanici su potjerali konje u dvorište, te preplašili lješinare, koji su bili upravo kod gozbe. Konjanici su se brzo vratili, jer im je u nos udario neugodan zadah truleža.

Kukić je samo bacio mračan pogled na garište, te odmah potjerao konja dalje. Njemu se je žurilo. Žedjao je za osvetom. Nije ga ništa moglo zadržati. Hrlio je brzim hodovima napred, da što brže stigne do Save. Još jedan dan i četa će stići do Sela. Uz put do dvora plemenitog Petravića nije Kukićeva četa srela niti jednog Osmanliju. Tu i tamo prošli su kraj popaljene kuće, ali i to rijedko. Ipak se je Kukić prevario, kad je ustvrdio, da će Osmanlije u jakim četama provaliti u Slavoniju, da si otvore put do Budima i Beča. Ne, to nije bilo moguće. Ta on dobro pozna Osmanlije. To mora da je mir pred buru. Pritajili su se. Moguće je, da su prerano provalili, pa su se vratili, da se kasnije opet vrate pojačani.

U ostalom, to Kukića nije mnogo smetalo. Naprotiv, bilo bi mu draže, da se je prevario. Petraviću je bolje, da se nalazi s kćerkom u Budimu. Tamo je svakako sigurniji, no u Slavoniji

blizu Save, kamo mogu Osmanlije svaki čas provaliti.

Večernji lahor je hladio ugrijano čelo starog Kukića, kad je potjerao konja preko poljane, koja vodi do šume. Njegovo oko je pregledavalo okolicu, da ih neprijatelj ne iznenadi. — Morao je biti na oprezu, jer je imao kod sebe samo 28 momaka, koji su sjedili na umornim konjima. Nije smio dozvoliti, da ga Osmanlije iznenade, jer bi bio sigurno izgubljen.

Kad je četa bila na polovici poljane, potjerali su konje brže. Noć je bila već dosta tamna, ali ipak ne tako, da ne bi mogli jašiti brzo. Kukić je nakanio još do šume, da tamo prenoće. Kraj mu je bio poznat i on je bio siguran, da ga tamo ne će nitko iznenaditi.

Kukićevi pratioci se pogledavali ispod oka. Znali su, da su sada blizu mjesta, gdje mora doći do borbe. Znali su, kamo ih vodi Kukić. Znali, da idu na opasan put. Ali oni se nisu bojali. Bili su to hrabri muževi, koji su se više bojali sramote no smrti. Bili su svi vrlo vješti borbi, te su u boju stvarali prava čudesa. Svaki od njih je vrijedio najmanje za dvojicu, a mnogi i za trojicu. Kukić ih je poznavao, pa je zato išao bez straha napred. On se je pouzdavao u njih, kao što su se oni pouzdavali u njega svoga vodju.

Jahali su smjelo preko poljane, jer nisu mogli znati, da li ih na kraju ne čeka smrt.

Noć je već bila tamna, kad su s umornim konjima stigli do šume. Nebom su bili prevučeni crni oblaci, pa je stoga bilo mnogo tamnije, no što je obično.

Kako su došli do prvih hrastova postao je Kukićev konj nemiran, a da nije Kukić bio tako zamišljen, sigurno bi uvažio nemir konja. Mislio je, da to on čini od umora i jer sluti, da će doskora do vode.

Svi su sjašili i poveli konje za uzde, jer je u šumi bilo odveć tamno. Polako i oprezno vodio je Kukić svoje ljude k potoku, koji je bio udaljen neko hiljadu koraka.

Nakon dosta napornog provlačenja kroz gustu šumu stigli su do vode. Konji i ljudi počeše piti hladnu bistru vodu, da utaže žedju, koja ih je već sate silno morila.

Vodja je odabrao zgodno mjesto za noćište i odredio stražu. Straža je pošla na svoja mjesta, dok su se drugi bacili kud koji, da prospavaju noć. Nije prošlo niti pol sata, a u malom je logoru bilo potpunoma tiho.

Jedini Kukić je nemirno spavao. Svaki čas je dizao glavu i slušao napeto. Nekoliko puta je pregledao straže, te nakon što se je uvjerio, da je sve u redu, opet legao.

Poslije ponoći, kad se je izmijenila straža, svladao je i Kukića umor i on je usnuo.

Teški sni su ga morili. San mu je bio vrlo nemiran.

Nenadano se trgnuo. Začuo je prigušen glas. Slušajući neko vrijeme, prodirao je svojim oštrim očima mrak. Budući da je sve bilo mirno, mislio je, da se prevario. Polako se spustio natrag na zobunac i brzo usnuo.

Nije dugo spavao. Probudila ga paklena vika.

Onako snen segne rukom za mačem. Korice su bile prazne. To ga je sasvim razbistrilo. Skočio je na noge. Za tren je shvatio položaj. Većina njegovih pratioca već je bila svladana. Opirao se još jedino Čabrajićev sluga, koji se je branio protiv petorice, oborajući ih kao snoplje. Čabrajić je ležao nedaleko njega na zemlji. Kukić nije mogao vidjeti, da li je ranjen ili mrtav. Obranivši se od onih, koji su ga napali, pohrlio je k Čabrajićevom slugi, da se s njim zajedno probije. Ali dok je on došao do njega bio je ovaj već svladan. Kukić je skočio k jednom od napadača, da mu istrgne mač. Jedva je napravio nekoliko koraka, osjeti jak udarac po glavi. Na čas je izgubio svijest. Kad se je malko sabrao, držale su ga jake ruke. Ali to nije moglo Kukića zadržati. Trgnuvši dva tri puta snažno rukama, bio j opet slobodan.

Golim šakama je navalio na Osmanlije. — Trojicu je oborio pogodivši ih svojom koštunjavom piesti po glavi. Kada se je oko njega malo razčistilo, vidio je, da su skoro svi njegovi ljudi svezani.

Neprijatelji su ih napali u snu, te bez ikakove muke svladali. Samo Čabrajić i njegov sluga bili su, kako se je činilo teško ranjeni. Kukić je pokušao da se probije, ali mu nije uspjelo. Budući je bio goloruk nije mogao rastjerati neprijatelje, koji su sve žešće navaljivali. Još dugo se je opirao, ali je i sam uvidio, da se ne će moći obraniti.

Ruke su mu malaksale. Pao je na koljena. Uto ga je jedan od napadača udario drškom od

kubure nekoliko puta po glavi. Čuo je, kako je još netko viknuo:

— Vežite ga. Hoću da ga imam živog.

U polubesvijestici je prepoznao glas, a onda je izgubio svijest. Kad se osvijestio, osjećao je u glavi silnu bol. Nije odmah otvorio oči, jer se je najprije htio osvjedočiti, gdje se nalazi i da li je dobro čuo, prije nego se onesvijestio.

Nije se prevario.

— Zar ovo pseto još nije došlo k svijesti? — začuje dobro poznati glas.

— Nije, — glasio je odgovor sasvim blizu njega.

Bio je to siguran čuvar.

— Čim se osvijesti, pozovi me! — začuje opet prvi glas.

Kukić je još neko vrijeme pozorno slušao, a kad ništa nije mogao čuti, otvorio je oči.

Bili su još na istom mjestu. Ležao je medju svojim ljudima, koji su bili svezani isto kao i on. Samo dvojica su manjkala i to ona dvojica, koji su bili na straži. Odmah uz Kukića je ležao Čabrajić s dosta velikom ranom na čelu. Ali on je već bio kod svijesti. Kraj njega ležao je njegov sluga, kao da ga se sve to niti najmanje ne tiče. Polako se je okrenuo, pridignuvši malko svoje ogromno tijelo.

Kukić se okrenu na drugu stranu, jer su odanle dopirali glasovi. Jedva se maknuo, viknu čuvar:

— Zar si se konačno ipak probudio. Bolje ti bi bilo, da si za uvijek usnuo, jer te ne čeka ništa dobra.

Kukić ga dobro pogleda. To lice mu je bilo dobro poznato, ali se nikako nije mogao sjetiti, kada i gdje ga je vidio.

— Ne sjećaš me se. Znam. Dugo je tome. Za Aliagine dobe smo se sreli u boju. Bio sam onda još mladić. Svladao si me, jer si bio jači. Nisam te zbog toga nikada mrzio. Naprotiv, ja sam se tvom junačtvu uvijek divio. Ne čeka te laka smrt, ali mi učini to veselje, da pogineš kao junak. Meni se svi moji drugovi rugaju, tvrdeći, da sam u tebe zaljubljen. Upravo stoga mi je beg Dragović naložio, da na tebe pazim. Ja sam mu vjeran, jer sam mu sluga. Morao sam na tebe paziti. Nemoj mi to zamjeriti.

— Reci mi samo jedno. Kako ste nas mogli iznenaditi. Ja sam postavio stražu.

— Nije straža kriva. Vidjeli smo vas doći. Slijedili smo vas sve do potoka. Kad se je već počela na istoku javljati zora, navalili smo na tabor. Stražari su napadnuti s ledja. Obojica su mrtvi. I oni su jedini, koji su do sada platili glavom.

— Veliš do sada. Dakle i nas druge čeka smrt.

— Da i to grozna. Barem tebe će mučiti. Znaš, da te Dragović više mrzi no šejtana.

— Znam, nasmije se Kukić posprdno. — Ne će on vidjeti na mom licu boli.

— Junak si bio uvijek, te možeš samo kao junak umrijeti.

— Svakako se umire, — odgovorio je Kukić mirno.

Stražar je okrenuo glavu. Prama njima je dolazio beg Dragović.

— Osvijestio se je, doviknuo mu je čuvar.

— Je li, — zlorado će beg. — Ovamo s njim.

Trojica jakih ljudi pograbi Kukića, da ga ponesu do Dragovića, koji se je vratio do dvojice Osmanlija, s kojima je čas prije razgovarao.

Kukića donesoše do njih.

— To je to pseto, koje nas je toliko grizlo, — rekne Dragović, pokazavši rukom na svezanog Kukića.

Osmanlije ga začudjenjem promatrahu. Čuli su o njemu toliko junačtva, da su bili vrlo znatiželjni, kako izgleda. Na prvi pogled im je bilo jasno, zašto su ga tako teško svladali.

— Kako je Kukiću? — podruglivim će glasom Dragović. Tomu se sigurno nisi nadao, da ćemo se tako sastati. Jeli?

Kukić je šutio. U njemu je sve kipjelo. Najradje bi ubojici svoje žene pregrizao grlo.

— Šutiš? — Zar nemaš niti jedne riječi za svog prijatelja? — rugao se Dragović.

— Za takvog hulju nemam drugo nego to, — rekavši, pljune Kukić Dragoviću u lice.

— Kao da ga je ujela guja, skočio je Dragović. Sa lica mu je nestalo porugljivog izražaja. Žile na vratu i čelu mu nabrekle, a šake se stisnule. Iz očiju mu sijevale munje.

— Pseto! kriknuo je kreštavim glasom.

Kukić je još jednom pljunuo prama njemu.

Licem Dragovića prevukla se siva boja. Nije se više mogao svladati. Poput zvijeri bacio se na Kukića, te mu zapiljio svoje riedke zube u vrat.

U to je skočio jedan od Dragovićevih drugova. Pograbio bega za vrat, te ga silom odkinuo od Kukića. Dragoviću su usta bila krvava, a oči mutne.

— Zar si poludio, — strogim će glasom Osmanlija, koji ga je još držao za ruke. Zar se dolikuje jednom begu?

Dragović je šutio.

Kukiću je vrat bio doduše krvav, ali oko usana mu titrao posmjeh.

Osmanlija je povukao Dragovića na stranu te mu dulje vremena nešto šaputao. Kad su se vratili, gurnuo je Dragović Kukića nogom i rekao:

—Prevario si se. Mislio si, da ću te na mjestu ubiti. Ne. To ne bi bila smrt za tebe. Znaš, da si mi oteo ljubu.

— — Ljubu? — začuđeno će Kukić. — Ne, tvoju ja uopće ne poznam. Ako pod tim imenom misliš Bahriju, koju si mi na najodurniji način ubio, onda ti mogu reći, da ona nikoga na svijetu nije mrzila, ali tebe je prezirala.

— Govori, koliko te je volja. Doskora ćeš i pjevati. Vjeruj mi, za tebe sam odabrao krasnu smrt. Sjećaš li se, gdje je nekada stajala kula Aliage?

Kukić nije odgovorio.

— Šutiš. Svejedno. Tamo, gdje si mi oteo ljubovcu, tamo ću ti ja oduzeti život.

— Hulja. — Bio je jedini odgovor, što mu ga je dao Kukić.

Ali Dragović se nije više uzrujavao. On je uživo kod pomisli, kako će se njegova žrtva svijati od boli, kad ju budu mučili.

Osmanlije, koji su bili s Dragovićem, ne mogoše sakriti udivljenje. Osupnula ih hrabrost Kukića, koji se je svezan i u rukama svojeg krvnog neprijatelja rugao sudbini i smijao smrti u oči.

— Nosite ga, da mu ne vidim lica — zapovijedio je beg svojim ljudima.

Trojica pograbiše Kukića, te ga odnesoše, gdje je prije ležao.

— Šta je htjelo ono pseto od tebe? — upita ga Čabrajić.

— Obećao mi je, da će me mučiti i ubiti na mjestu, gdje je nekada stajala Ali-agina kula.

— To je još tri dana daleko. Do onda se može gdješto dogoditi.

— Vidjet ćemo, — odgovori mirno Kukić.

— Još sada ne pojmim, kako su nas mogli tako zaskočiti.

— Vidjeli su nas doći. Pred zoru su ubili stražu, a onda su nas napali. Meni su izvukli mač, te se nisam mogao braniti.

— Mene je netko udario tako jako balčakom sablje po glavi, da mi još i sada šumi. E, da smo bili spremni.

— O tomu nema smisla govoriti. Sad smo svladani i svezani. Što je moglo biti, to nas ne će spasiti.

— Znam, — odvrati Čabrajić i ušuti.

Dok su se Kukić i Čabrajić tako razgovarali, spremali su se Osmanlije na put. Kad je sve bilo spremno, odriješeni su sužnjima konopi na nogama. Svakog sužnja je vodio jedan osmanlijski konjanik svezavši ga za dugi konop.

Kukića i Čabrajićevog slugu vodila su dva konjanika.

Ponosni i hrabri graničari stupali su pognute glave uz svoje pobjeditelje, svezani kao psi. Spustili su glave, jer su se stidili, da su pobijedjeni. Čuli su, što Kukića čeka i svi su žalili svog hrabrog vodju. Znali su, da niti njih ne čekaju ruže, ali na sebe nisu oni ni pomišljali.

Dok su oni škripljući zubima stupali uz konje svojih novih gospodara, razmišljao je njihov vodja, kako da ih spasi.

Naporan i težak put je bio kroz šumu. Polako su stupali sužnji uz konje, a granje im je udaralo u lice i oči.

Kad su izašli na poljanu, potjerali su Osmanlije na zapovijed bega Dragovića konje, da se vidi, kako kauri trčati mogu. Prem su im od bijesa sijevale munje iz očiju, morali su trčati, da ih konji ne obore. I ponosni Kukić je trčao izmedju dvaju konja, a u duši se je kleo, da će to skupo platiti mučitelji.

Nakon što su dvije hiljade koraka trčali, pošli su konji opet korakom. Kukić je uvidio, da ako ih budu na taj način umarali, da je malo nade u spas.

Još za dana stigli su do mjesta, gdje je nekada stajalo Selo.

Niti jedna kuća nije bila poštedjena. Mnogomu su se pojavile suze na očima, kad je vidio to veliko garište.

Kukić je bacio mrki pogled na popaljene kuće. Samo na tren je bljesnulo u njegovim očima, a onda se na njemu nije više opažalo, da ga što dira. Nije htio svojim pobjednicima

priuštiti, da uživaju u njegovoj boli. Ponosno je digao glavu, a oko usana mu je titrao smješak. Tko ga je poznavao, kao njegovi ljudi, taj je znao, što taj smješak znači. Taj je znao, da je u srcu Kukića pritajeni bijes.

— Tješi se, — narugao mu se Dragović, dojašivši do njega. — Brzo ćemo stići do ruševina kule. Vidiš ih tamo u daljini, gdje strše u vis.

Kukić mu je dobacio pogled pun prezira, ali odgovorio mu nije ništa.

Na Kukiću su počivali zabrinuti pogledi njegovih ljudi i po gdjekoji se uzdah čuo, kad su stupili na splav, koja ih je imala odvesti preko. Izgubili su nadu u spas i oni, koji su u nj sve do sada vjerovali.

VII.

Svanulo je tmurno jutro. Nad Budimom se nagomilavali teški i tamni oblaci. Zrak je bio pun vlage. Činilo se, kao da će sada početi polaka, proljetna kiša.

Usprkos toga bilo je u gradu sve živo. — Pred kraljevskim dvorom sabralo se je silno mnoštvo. Ljudi iz svih krugova društva gurali se na trgu i izvjedljivo čekali.

Pokraj običnog gradjana stajao plemić sa svojom ženom i grdio svakoga, koji bi se o nju strugnuo.

— Koga se vraga toliko buni, — gundrao neki kožar, koji je na dvadeset koraka smrdio po koži.

— Pravo, — potvrdio mu drugi. Zašto si nije kupio kuću na trgu, pa se ne bi morao medju nama gurati.

— Šta se naduvate, — razbjesnio se plemić. — Ovi smradovi bi mogli biti kod svoga posla.

Buran smijeh je bio odgovor na plemićev bijes.

Uvidjevši, da ne će dobro proći, uzeo je plemić svoju gospodju ispod ruke i pošao nekoliko koraka dalje.

Na samom trgu je bila takova galama, da je jedva jedan drugoga mogao razumjeti. Naravno je, da su za to svi, koji su govorili i vikali, što je prouzročilo još veću galamu.

Tu i tamo je pala po koja pljuska, ali na takove malenkosti se nije nitko obazirao. Onaj, koji je dobio, vratio je, ako je mogao, a ako nije mogao, zadovoljio se groznom galamom.

Uzrok toj strki i galami je bio odlazak Frankopanove čete. Frankopan je već primio papinski blagoslov za put, te se je spremio, da podje na jug. U Ugarskoj nije skupio više nego 500 ljudi. Svi oni silni junaci, koji su htjeli odmah sa skupštine u boj, sjedili su sada kod kuće, ili su se pako gurali na trgu, da vide odlazak čete.

Kad je galama postigla vrhunac, pojavio se Frankopan s četom u ulici, koja vodi na trg. — Ljudi su počeli vikati i pozdravljati vojnike. Nu ovi se nisu obazirali na tu viku, nego su sabljama kucali po glavama onih, koji se nisu pravodobno maknuli s puta.

Frankopan je sjedio na visokom crnom konju, a posprdni pogled počivao na sabranom ljudstvu. Sjetio se je bio gdjekojeg lica. Medju ljudima je bilo više plemića, koji su bili rogoborili na kraljevskom vijeću, da treba odmah u boj,

a sada su se krili medju ljudstvom, da ih ne vide oni, koji su zbilja nakanili u boj.

Svi, koji su se obvezali poći s Frankopanom, bili su već na trgu. Manjkao je samo Andrija.

Jučer je bio priobćio Mariji, da mora poći u boj. Nije joj prije ništa rekao, da ju ne razžalosti prerano. Mislio si, da će i onako dosta rano saznati za njegov odlazak.

Poslije večere je Andrija pogledao Petravića, a ovaj mu je namignuo. Petravić je naime već od davna znao, da će Andrija u boj, ali je i on šutio, jer nije htio, da on bude zlosretni glasnik.

— Čuj Marijo, — mirno će Andrija. — Upravo razmišljavam, kako bi bilo, kad bi morao poći na granicu.

Marija ga začudjeno pogledala. Nije ga pravo shvaćala.

— Zašto me to pitaš? — upita ga nakon kratke stanke.

— Mislim si. Kako bi lako bilo moguće, da me otac pozove. Zar ne?

— Zašto te bi zvao? Ta sam je rekao, da te ne treba.

— Znam, ali te pitam, što bi, kad bi ja ipak morao otići?

— Drugim riječima, ti si nakanio otići, — prestrašeno će Marija.

Stari Petravić je počeo silno kašljati. Krv mu je udarila u glavu, a žile mu nabrekle na vratu. Marija ga je odveć dobro poznavala, a da ne bi znala, da na silu kašlje.

— Šta krijete pred menom, — uzrujano će Marija, uhvativši Andriju za ruku.

— Zašto da ti dulje tajimo. Ja polazim sutra s knezom Frankopanom u Hrvatsku.

— Zašto ideš u Hrvatsku?

— Idemo nješto dalje, — tumačio Andrija. Poznato ti je, da je Jajce slabo branjeno, pa moramo pomoći, da se grad uzmogne obraniti, ako navale Osmanlije.

— Jajce? Zašto ne govoriš istinu. Oko Jajca je jaka turska vojska. Ta to ste mi još prije mjesec dana kazivali. Baš ti oče si mi se tužio, kako prijeti opasnost, da grad padne.

— Ja? — razvali Petravić oči. — Ja, hm — nije mogao dalje, jer ga je ponovno počeo gušiti kašalj.

Andrija mu dobaci mrki pogled.

— Ne Marijo, — nije tako opasno. Polazim s jakom vojskom. Ja ću biti uz kneza, pa ne ću doći u opasnost. Ta znaš, da se uz vodju nalaze uvijek najhrabriji muževi. Ako bi došlo do okršaja, lako ćemo se obraniti.

Marija nije ništa odgovorila.

Petravić se je čudio, da je Marija ostala tako mirna. Ali on se je varao. Nenadan odlazak Andrije tako ju je iznenadio, da se nije mogla sabrati. Oprostila se od oca i Andrije i pošla u sobu. Kad se je poslije Petravić prišuljao vratima njezine sobe, čuo je prigušen plač.

— Marijo! — počne plačnim glasom — otvori! Imam nešto u sobi. Molim te.

Andrija je brzo ustao i pošao do vratiju. Prislonivši uho na vrata, čuo je tiho jecanje.

— Eto, to je kad si joj morao reći, da su Osmanlije opkolili već grad.

— Ja? Šta sam ja kriv. Marijo, zar me ne čuješ.

Ali Marija ga nije čula. Glavu je pritisnula na jastuk i plakala gorko. Vijest, da Andrija polazi u boj, tako ju je rastužila, da se nikako nije mogla umiriti. Vidjela je već svog dragog Andriju, kako leži raskoljene glave na bojnom polju, a preko njegove lešine se naganjaju osmanlijski i hrvatski bojovnici. Bila je uvjerena, da se Andrija nikad više ne će vratiti.

Osobito ju je bolilo, da su njegov odlazak pred njom tako dugo tajili. Da su joj barem prije rekli. Bila bi se pripravila, ali ovako. Ne, ona to ne će preživjeti. Umrijeti će prije, no što Andrija ode, prije no što će svanuti dan. Petravić je iza zaključanih vrata molio, da mu otvori, ali ona ga nije čula.

Andrija je bijesnio, što mu je usud dosudio tu bol, proklinjući Osmanlije i rat. Da su bili blizu krivci, koji ga sile, da ide u boj, podavio bi ih sve redom kao mačke.

Nakon što su se Petravić i Andrija uvjerili, da im Marija ne će otvoriti vrata, vratiše se k stolu. Petravić je viknuo krčmara. Kad je ovaj došao, viknuo je na njega tako groznim glasom, da se je nesretni krčmar sav stresao.

— Vina, magare. — vikne Petravić.

Kad je krčmar stajao i upravo otvorio usta, da upita koliko, pograbio ga je Petravić za vrat i bacio iz sobe.

— Zar me ne čuješ? Nosi vina, ako su ti kosti drage.

Krčmar, koji se do onda nije mogao još po-

tužiti na svoje goste, jurnuo je niz stepenice, kao da su ga vile odnijele.

Petravić se nije još pravo primirio, kad li se pojavi na vratima krčmar s dva velika vrča.

Prišuljao se oprezno do stola te metnu vrčeve na stol. Petravić ga je pratio bijesnim pogledom, kao da će mu sada zguliti kožu s tijela. Jedva je krčmar metnuo vino na stol, već je nestao za vratima.

— Glupane! viknuo je Petravić za njim. — Pazi, da nam ne uzmanjka vina, jer ću te inače rasjeći na komade.

— Ovakovo magare, — počeo se ljutiti Petravić, koji je bio sretan, da je nekoga našao, na komu može iskaliti svoj bijes.

Gucnuvši dobrano iz vrča, prišuljao se opet do vratiju, te slušao, da li Marija još uvijek plače.

— O, nesreće jedne, da ih ja zgrabim. O, o, uzdisao Petravić, vraćajući se k stolu.

Andriji je bilo to dokazom, da Marija još uvijek plače.

Stari je Petravić sve više praznio vrč, uzdišući. Andrija se je ljutio na sebe, jer je uvidio, da Marija ima pravo, kad mu predbacuje, što joj nije pravodobno rekao, da ide s Frankopanom na Jajce. Bilo mu je teško, jer nije imao više vremena, da ju utješi. Ljutio se je i na Petravića, koji nije znao šutjeti. Kad Marija ne bi znala, da su Osmanlije već pod Jajcem, ne bi se niti toliko žalostila. Gurnuo je vino od sebe, te podbočiv glavu rukama, škrgutao zubima od bijesa. Petravić je svaki čas trčao k vratima, te kad bi se osvjedočio, da se Marija još plače, vratio se ponovno k stolu, te ponovno pio.

Čitavu noć su prosijedili Andrija i Petravić kod stola. Govorili su vrlo malo. Dok je Petravić tražio utjehe u vinu, morile su Andriju teške misli. Sjetio se očevih riječi. Sjetio se, kako mu je rekao, da se nema dobrome nadati, jer da je sudbina Kukića teška. Uz to je imao zle slutnje. Mariju je vidio u vječnoj opasnosti. Kad je na čas zadrijemao, pričinilo mu se, da je Marija kriknula. Trgnuo se i digao glavu. Pred njim je sjedio Petravić tužna lica. Desnom rukom je držao pehar, u kojemu je bilo još malo vina, a lijevom si je brisao suze iz očiju.

— Andrijo! rekao je tihim glasom. — Marija je usnula.

Andrija ga je samo nijemo pogledao i prepustio se opet svojim mislima.

Kad je kroz prozor provirilo sunce, digao je Andrija glavu. Pošao je u svoju sobu, te si opasao mač. Petravić ga je pratio očima.

Doskora se Andrija vratio. Bio je sasvim spreman.

Polako je pošao do vratiju i pokucao.

— Marijo! rekao je jakim glasom. — Otvori! Vrijeme je, da se rastanemo.

Vrata sobe se otvoriše, a na pragu se pojavi Marija.

Oči su joj bile crvene od plača. Vidjelo se na njoj, da je čitavu noć probdila.

Andriji se stislo srce u grudima, kad ju je ugledao.

Petravić je samo uzdahnuo i zaklimao glavom.

— Z Bogom Marijo! — pruži joj Andrija ruku.

Marija je zajecala i naslonila svoju lijepu i umornu glavu na široka Andrijina prsa.

U sobi se začulo tiho jecanje.

— Bože moj! — uzdahnuo je Petravić. — Zašto plačeš, ta ne pogiba se u svakom ratu. Prema tomu ne bi nitko više nego jedanput mogao u boj. Ta budi pametna. Andrija će se prije vratiti, nego što bude zapravo otišao.

— Sigurno ću se vratiti čim budem mogao, — tješio i Andrija Mariju, ljubeći joj bujnu kosu. Još jednom ju je pritisnuo k sebi.

Usta im se sastadoše na dugi cjelov.

Andrija se je nato polako izvinuo iz njezinog zagrljaja i stisnuo ruku Petraviću.

— Čuvaj Mariju, znaš, da su nas jednom napali, kad smo šetali s njom na dunavskoj obali.

— Ha, zar da mi ti to moraš reči. Star sam istina je, ali još nije usahla moja ruka. Još mogu mačem baratati. Ako ju ja neću obraniti, neće ju nitko.

— Z Bogom Marijo.

— Z Bogom Andro!

Još jedan poljubac i Andrija je pojurio niz stepenice u dvorište. Jednim skokom je bio na konju i pojurio na ulicu.

Marija je dugo gledala za njim, a kad je nestao iza ugla, kad joj je domahnuo zadnji zbogom, vratila se u sobu i zaplakala gorko. Plakala je tako bolno, da se Petravić, koji ju je tješio, nije više mogao suzdržati, nego je i on počeo plakati, krijući suze rukavom kaputa.

Andrija je došao na trg upravo u času, kad je kralj pozdravio ratnike, zaželivši im sreću na njihovom putu.

Ratnici su gromkim poklikom pozdravili kralja, a knez Frankopan je digao mač, davši znak, da četa krene.

Konji se makoše, ljudi su urlikali i četa je otišla, krčeći si put medju ljudstvom.

Čim su izašli iz grada, pojurili su u propanj, a gradjani su vidjeli samo oblak dima, koji je odmicao gubeći se u daljini.

Odkada je Andrija otišao s Frankopanom iz Budima, nije se Marija micala iz kuće. Sjedila bi uz prozor i gledala na ulicu. Misli su joj bile daleko dolje na jugu uz Andriju, koji je pošao u boj. Čas se je veselila, kad je pomišljala, kako će se vratiti Andrija iz boja ovjenčan slavom, a odmah je opet drhtala kod pomisli, da bi on mogao poginuti od neprijateljske ruke. Njegovo tijelo da će trunuti nepokopano, a vuci i ptice grabilice će kidati meso sa dragog joj lica. Čitave dane je maštala sjedeći uz prozor, a kadikad bi se pojavile suze u njezinim lijepim očima.

Petravić se je mučio na razne načine, da ju razveseli, ali je to sve bilo uzalud. Započeo je uvijek veselo, a završio je tužaljkom. Na koncu je žalio Andriju, koji da gleda uvijek smrti u oči.

Svake subote je pratio poslije podne Mariju u crkvu na blagoslov, a u nedjelju u jutro k misi.

U subotu, dva tjedna nakon što je otišao Andrija na vojnu, pošla je Marija sama u cr-

kvu, jer Petraviću nije bilo najbolje. Pošla je u pratnji jedne poznate gospodje iz susjedstva gostione.

Nakon blagoslova, koji je bio oko šest sati na večer pošle su polako kući.

Sumrak se počeo šuljati ulicama grada, kada je Marija sa svojom pratilicom prolazila kraj Dunava.

Zakrenuvši, da podju ulicom koja vodi do njihova stana, ugledale su neko 30 koraka pred sobom četiri konjanika. Ne obazirući se na nje pošle su mirno dalje. Kad su se konjanicima približile na nekoliko koraka, te pošle uz zid, da im se maknu s puta, zakrčiše im ovi put.

— Kuda se žuriš djevice? — upita vodja konjanika madjarski.

— Kući, — odgovorila je gospodja, dok je Marija šutila, jer ga nije razumjela.

Medjutim je vodja potjerao konja do Marije. Brzo se sagnuo k njoj, pograbio ju oko pasa i digao na sedlo. Dok ju je jednom rukom držao oko struka, začepio joj je drugom rukom usta.

Gospodja, koja je pratila Mariju počela je vikati u pomoć.

Iza ugla pojavila se dva muškarca. Čim su vidjeli, što se je dogodilo, potrčaše što su ih sile nosile prema konjanicima.

Ali ovi su već jurili sa svojim plijenom u propanj duž Dunava.

Ne obazirajući se na onesviješćenu pratilicu Marije, trčali su oboružani muškarci za konjanicima. Bilo je jasno, da ih nikada stići neće.

Kod izlaza iz ulice zakrčio je konjanicima put suh čovjek upalih lica. Konjanici su ga oborili. Jedva su prejašili preko njega, digao se on i pohrlio za njima.

Kad se je digao sa zemlje, bljesnuo mu je u ruci handžar kao što ih nose Osmanlije.

Oči su mu bile uprte u konjanike, koji su sve dalje odmicali. Trčao je neobično brzo, te ga nisu mogli stići ona dva neznanca, koji su takodjer proganjali konjanike.

Otmičari su izašli iz grada, a ona trojica su ih još uvijeke proganjali. Prem nije bilo niti najmanje nade, da će ih ikada stići, to su oni ipak nastavili proganjanje.

Polako su im malaksale sile. Noge su im se sve polaganije micale. Tko bi oštro promatrao lica dvojice oboružanih, prepoznao bi u njima spasitelje, koji su priskočili u pomoć Andriji i Petraviću, kad su ih napali plemići na dunavskoj obali.

Vidjelo se je, da su uložili svu snagu, ali se je vidjelo i to, da ih sile ostavljaju. Svaki čas su posrtavali. Konačno se je jedan srušio. Drugi je trčao dalje. Nije dugo izdržao. Nakon što je provalio daljnjih hiljadu koraka, srušio se je i on.

Za konjanicima je trčao još samo blied i ovisok čovjek s oštrim handžarom u ruci.

Bio je to Mehmed beg.

Čim je ozdravio, pošao je za Marijom u Budim, te budno pazio. Iz daleka ju je pratio na svakom njezinom koraku. I danas ju je bio slijedio, ali je došao prekasno, da ju spasi. Trčao je za otmičarima, jer se je nadao, da će se nešto izvanredna dogoditi, pa da će ih stići. Prevario se. Konjanici su daleko odmakli. Nije ih više vidio. Čuo je samo slab topot konjskih kopita.

Ali i taj topot je bivao sve slabiji. Mehmed beg je trčao još neko vrijeme, a onda je klonuo sav iznemogao na zemlju.

Nije znao, kako je dugo ležao onesviješten. Kad je otvorio oči, bilo je nebo osuto zvijezdama. Kraj njega su stajala dva muškarca. Bila su to ona dvojica, koji su zajedno s njim proganjali otmičare.

— Jeste li ih uhvatili? — upitao je Mehmed beg.

— Na žalost ne. Ali tko si ti, da govoriš našim jezikom i da se zauzimaš za ugrabljenu?

— Za vas nema vrijednosti, ako saznate moje ime. Jedna nas misao sada veže. Budimo prijatelji, dok izvršimo zajedničku zadaću. Onda se možemo opet rastati. Ako se ne varam i vi ste pošli, da spasite Mariju, kćerku plemića Petravića?

— Moramo spasiti Mariju, pa makar nas stajalo glave.

— A ja ću poduzeti sve, što mogu, da ju otmem iz ruku onih razbojnika. Zakleo sam se, da ću ju spasiti.

— Zavjerimo se, da ćemo se medju se potpomagati, dok ne spasimo Mariju.

Stisnuše si desnice i podjoše smjerom, kamo su nestali konjanici.

— Ne znam, što vas nagoni, da spasite Petravićevu kćer. Ako mi hoćete reći, dobro, ako ne, ja vas ne ću pitati. Samo jedno vas molim. Recite mi, tko su otmičari?

— Kad bi mi to znali, ne bi ovdje stajali.

— Bože! Da smo samo čas prije stigli, ne bi otmičari više disali — rekao je stariji, stisnuvši šake.

— Ne gubimo vremena uzaludnim jadikovanjem, — rekne Mehmed beg, — podjimo smjerom, kuda su nestali konjanici. Zemlja je vlažna, lako ćemo sliediti tragove.

— Podjite vas dvojica, — rekne Marko, jer je to on bio, — ja ću se vratiti u grad, te ću najprije javiti Petraviću, a onda ću poći po naše konje.

— Možeš i moga konja uzeti — brzo će Mehmed beg. Podji do hana, u kojem je odsjeo Petravić. Odanle ćeš lako naći han »k zlatnom ključu«.

— Znam ga, — odvrati Marko. — Ali hoće li mi dati konja?

— Evo ti ovaj prsten. Pokaži ga mehadžiji, pa će ti on odmah izručiti konja. Ako te upita, kada ću se vratiti, reci mu, da ne znaš pravo, ali svakako za nekoliko dana.

— Da ste mi zdravo, — pozdravi Marko i ode natrag prama gradu. — Ostavljajte mi znakove, ako skrenete s ovog puta.

— Dobro je. Samo hrli, da se što prije vratiš.

Ta opomena nije bila nuždna. Marko je zakročio svojim dugim nogama i doskora izčezao u tami.

Žurio se, što je bolje mogao. Mjestimice je trčao, a onda opet pošao polaganije, da dodje do daha.

Još je bila noć, kad je stigao u Budim.

Hrlio je kroz tamne ulice, tražeći najkraći put do gostione, u kojoj je odsjeo Petravić. U

brzo je stigao pred traženu gostionu i pokucao na vrata. Kad se nije odmah odazvao gostioničar, počeo je lupati, što je bolje mogao.

Sav prestrašen dotrčao je gostioničar i otvorio vrata.

Marko ga je gurnuo na stranu, te potrčao uz stepenice do Petravićeve sobe. Kako su vrata bila otvorena, unišao je bez okliijevanja.

U susret mu je došao Petravić.

Izgled mu je bio upravo grozan. Lice je bilo blijedo, a zubi stisnuti.

— Plemeniti gospodine, — započeo je Marko, — sigurno ti je poznato, da su ti oteli kćer?

— Tko si? — upita ga Petravić.

— Jedan od onih, koji su tebe zajedno s Kukićem i Marijom spasili kod Dunava. Taj puta smo došli prekasno. Jedino, što znamo jest, da su ti oteli kćer četiri konjanika. Tko su, to nam nije poznato. Trčali smo za njima, dok nismo pali od umora. Dvojica su pošla tragom otmičara, a ja sam se vratio u Budim, da ti javim, što se je dogodilo i da uzmem konje. Tko zna, kuda će nas voditi potraga za otetom Marijom.

— Tebi je poznato, kojim su smjerom odjašili otmičari?

— Jest.

— Lopove! Gdje si? — počeo vikati Petravić, pošavši do vratiju.

Za tren se je stvorio pred njim gostioničar.

— Konja sedlaj, ali brzo, ili ću ti zdrobiti glupu glavu! — vikao je Petravić.

Gostioničar se srušio niz stepenice u pravom smislu riječi. Petravić je opasao mač, zadio za pas handžar i dvije kubure.

— Idemo!

Marko je pošao za njim u dvorište.

— Ja ću odmah doći. Idem samo po naše konje.

Tim riječima je otrčao Marko iz dvorišta. Za kratko se vrijeme vratio, jašeći na jednom konju i vodeći dva za uzde.

— Brzo, ako Boga znaš, — molećim će glasom Petravić, koji je dobio nove nade.

Kasom su prošli kroz gradske ulice, a onda pojuriše u divljem skoku niz cestu.

Ubrzo su stigli do mjesta, gdje se je Marko rastao od svog druga i Mehmed bega.

Sada moramo paziti, da ne zadjemo krivim putem, — rekne Marko. — Dovle sam bio s njima.

— Kako ćeš znati, kojim ćemo smjerom? — zabrinuto će Petravić.

— Ako skrenu s puta, ostaviti će mi znak, — odvrati Marko.

—Proklete hulje, — proklinjao je Petravić, — ako mi dopadnu šaka niti jedan ne će više gledati božjeg sunca. Meni oteti kćer! Hulje! — ruknuo je Petravić i udario konja takovom snagom u slabine, da je ovaj vrisnuo od boli, propevši se na stražnje noge. Poput strijele poletili su napred.

Prolaznici, koji su ih vidjeli, ugnuše se prestravljeni s puta. Mislili su, da su to konjokradice, koji uzmiču pred svojim progoniteljima. Gdjekoji ih je htio zaustaviti, ali se je predomislio, kad je ugledao nabrane obrve plemenitog Petravića.

Nesmetano su jurili progonitelji, ostavljajući daleko iza sebe grad. Dva puta su našli znak i morali skrenuti s puta.

Kad je izašlo sunce, potjerali su konje opet brže, jer su se bojali, da se ne zametne trag otmičara prije, no što im se približe.

Kad je sunce bilo na četvrt neba, ugledali su pred sobom Mehmeda i Ivana.

—Eno ih tamo, — pokaže Marko rukom na dvojicu muževa, koji su brzo stupali po cesti, ne obazirući se.

— Pomozi Bože! — krikne Petravić i potjera konja, udarivši ga šakom po vratu.

— Nisu to otmičari — doviknuo mu Marko, nastojeći, da ga stigne.

Petravić ga je čuo i zaustavio konja.

— Kako nisu. Pa sad si rekao, da su to oni.

— To su naši pristaše. Ova dvojica su nam do sada pokazivali put.

Stigavši ih, preda im Marko uzde.

Mehmed beg i Ivan vinuše se u sedlo.

Nisu se pozdravili, nisu progovorili niti riječi, nego su potjerali konje i jašili brzo dalje, upirući oči u zemlju, da ne izgube trag.

VIII.

Frankopan je sa svojom četom brzim hodovima išao prema Zagrebu. Nisu štedili konja, nego su tjerali, kako su brzo mogli, da što prije stignu u Hrvatsku.

Frankopan je znao, da će mu se u domovini priključiti mnogo plemića, koji će poći s njim u boj. Za to nije htio gubiti vremena po Ugar-

skoj. Već u Medjumurju porasla je njegova četa na 1300 konjanika. Neko 600 pješaka pošlo je za njim. Frankopan ih je ostavio, da ne prijeće konjanike u brzom napredovanju. Pješacima je bio dan nalog, da podju u Sisak, gdje će se sastati i poći zajedno na Jajce.

Frankopanov put kroz Hrvatsku bio je pravo slavlje. Svagdje su ga burno pozdravljali i svagdje mu pridolazili novi ratnici. Kako je koji plemić čuo, da se ide na Osmanlije, nije gubio vremena, već je potrčao u oružanu, opasao mač i zajašio bojnog hata, te se priključio vojsci.

Mnogi stari plemić je sa suzama u očima pratio četu. Teško mu je bilo, što ne može na Osmanlije. Ali ako nije mogao poći u boj, dao je konja, dao je hrane i novaca.

Kad je Frankopan iz daleka ugledao Zagreb, obasjan jutarnjim suncem, bio je na čelu vojske od 4000 ljudi.

Srce mu je igralo od veselja, kad je gledao, svoje bojovnike, koji su jedva čekali čas, da se nadju pred neprijateljem.

Andrija, koji u svom životu još nije vidio tako jake vojske, uživao je, kad je pomislio, kad se sukobe s Osmanlijama.

U toj vrevi i tom oduševljenju je sasvim zaboravio na Mariju. Noću je potajno vadio iz njedara pram njezine kose, te ga ljubio, sretan, da bar nešto od nje ima kod sebe.

Mnogu noć je probdio, misleći na nju. — Istom kad bi sinula zora, kad bi u taboru nastao žamor, trgnuo se je iz svojih misli i zajašio hata. Frankopan je opazio, da Andrija krije pred njim žalost za Marijom. Nije ga nikad o tom pitao, jer

je znao, da u ljubav ne smije ni najbolji prijatelj dirati.

S veseljem je gledao široka ledja mladog Andrije. Zavolio ga je bio, kad je vidio, kako je nemilosrdno tresao Tuza, uhvativši ga za vrat. Kod dvoboja je vidio, da je u Andrije i sigurna ruka. Vidio je, da ga je majstor vježbao sa sabljom baratati. Naravno je, da je Frankopan bio znatiželjan, kako će se Andrija ponijeti u boju. Znao je, da je srčan, ali je znao i to, da Andrija još nikada nije bio u većem okršaju.

Frankopan se nije dugo zadržavao u Zagrebu, nego je proslijedio odmah dalje. Početkom aprila je otišao iz Budima, a petog lipnja je još bio s ovu stranu Save. Vojska mu je doduše narasla na šest hiljada, ali mu je nestajalo hrane. Morao je čekati, dok sakupi dovoljno podvoza, da može nastaviti put.

Bio je dosta dobre volje, kad je saznao, da se Jajce jošte drži. Oko grada je bilo sakupljeno neko 20.000 osmanlijske vojske, ali to ga nije plašilo. Jedva je čekao čas, da se sukobi sa bosanskim pašom.

— Sutra ćemo krenuti na Jajce, — izjavio je Frankopan pred banovima Baćaniem i Tahijem, koji su se pridružili s jakim četama njegovoj vojsci.

— Ne bi li još počekali, — primjetio je Baćani, dok se sakupi jača vojska. Osmanlija ima preko 20.000 hiljada, a nas jedva šest hiljada.

— Ne cijeni se vojska po broju, nego po junačtvu, — odvratio mu je Frankopan posprdno. Jasno mu se je moglo čitati s lica, da prezire tog slabića, koji je imao samo ljubavnim

spletkama zahvaliti, da je pastao banom hrvatskim. —

— Varaš se kneže, — zauzeo se Tahi za Baćania. — Znam, da su naši ljudi hrabri, ali se ne smije zaboraviti, da su Osmanlije zaposjeli čitav put do Jajca. Kako lako bi mogli pasti u zasjedu.

— Dok ja vojsku vodim, to se ne će dogoditi, — rekao je Frankopan i okrenuo banovima ledja.

— Kukiću! — doviknuo je Andriji, koji je stajao u blizini.

— Evo me presvijetli kneže, — priskoči Andrija do njega.

— Neka mi konjušar osedla konja. Poći ćeš sa mnom. Budi spreman.

Andrija se za čas vratio s osedlanim konjem, dok je konjušar vodio kneževog vranca.

Frankopan se vinuo u sedlo i potjerao konja kasom.

Izjašio je iz logora i skrenuo prema Savi. Jašeći šutke uz obalu pregledavao ju, da nadje zgodno mjesto za prelaz. Ispod Svinjara bila je Sava za prelaz najpodesnija.

— Prekosutra ćemo preko.

Andriji su sjevnule oči.

Frankopan je to primijetio, pa se nasmijao.

— Da, dosta smo dugo dangubili. Oni tamo već umiru od glada, a mi se tu zabavljamo i čekamo. Kad bi se čovjek ravnao po našim hrabrim banovima, palo bi Jajce prije, nego što bi se mi makli.

— I ja mislim, da je najbolje, ako podjemo.

Vojska ne će ojačati. Naprotiv je moguće, da oslabi. Ljudi su već nestrpljivi.

Pregledavši točno mjesto, vratio se Frankopan u tabor. Odmah su izdani nalozi, da se sagrade splavi, kojima će se preći Savu.

Još isti dan su pošli vojnici te posjekli drveće, da uzmognu sastaviti splavi.

U jutro 7. juna stajala je čitava Frankopanova vojska spremna. Četa za četom prišla je k splavima, te se prevezla na drugu obalu. Frankopan je prvi preplivao Savu, postavivši se na čelo konjanika. Natjerao je konja u vodu, a za njim odmah Andrija. Malo poslije slijedili su ih i ostali konjanici. Prvi je došao na protivnu obalu sam Frankopan. Jedva stopu iza njega uspeo se na obalu i Andrijin konj. Kad su se konjanici postavili na protivnoj obali, odbila se prva splav.

Mokri konjanici stajali su na suncu, a nad njima se dizala čitava magla. Već je počelo tamniti, kad su zadnje čete prešle Savu. Konjanici su pošli napred, dok su pješaci ostali nedaleko Save, da prenoće.

Slijedeći dan zaputila se četa prema Jajcu.

U ranu zoru, kad je Frankopan na čelu vojske jašio, dovedoše mu predstraže jednog čovjeka.

Frankopan je od njega saznao, da se jučer digao ispod Jajca bosanski paša, te da mu ide u susret.

— Hvala Bogu! — glasno je rekao Frankopan. — Gospodo, ubrzo ćemo se omjeriti s osmanlijskim četama.

— Dao Bog, da se čim prije sastanemo, — kliknuo je Andrija, kojemu se upalila lica od uzbudjenosti.

— Mi konjanici bi mogli napred, viknuo je jedan plemić.

— Idemo! Idemo! začuli se ispremiješani glasovi.

Na licu kneza Frankopana opažalo se zadovoljstvo. Kao iskusan vojskovodja je znao, da se s oduševljenom četom lako pobjedjuje. Videći, kako njegovi ljudi jedva čekaju, da dodje do sukoba, bio je uvjeren, da će pobjediti.

— Sigurno i polako, glavno je pravilo vojskovodje, — rekao je svojoj okolini. Nemojte žaliti gospodo, što vas ne puštam na neprijatelja. Mi ćemo se s njim još dosta rano sastati. Ne će proći tjedan dana i mi ćemo biti u Jajcu.

— Živio knez, — viknuo jedan od plemića, a svi drugi se povedoše njegovim primjerom. Sva lica su sjevala od zadovoljstva, samo dva bijahu zelena od jada.

— Pitajte kneže ovog čovjeka, koliko vojske ima paša uza se, — rekne ban Baćani.

— Ima neko petnaest hiljada, — odgovorio je glasnik.

— Ne smetnite s uma kneže, da nama ne stoji na raspolaganje niti trećina.

— Da, imate pravo, bane. Ne treba smetnuti s uma, da će nam biti zabavno, barem ih ne ćemo trebati dugo tražiti. Doći nam u susret, ja mislim, da nam to može biti samo ugodno.

Baćani se ugrize za usnice i zašuti. Tahi se je samo posprdno nasmijao. Bio je naime siguran, da će Frankopan zlo proći. U dnu duše mu

je želio poraz. Već ga je bolila glava, jer je čitav put čuo samo o Frankopanu govoriti. Od silnoga jada nije pravo ni spavati mogao. Još više ga je ljutilo, kad je dobio takav odgovor od Frankopana. U duši je želio Frankopanu neuspjeh, takova je zloba bila u toga čovjeka.

Frankopan je čitao njegove misli, ali nije ništa rekao. Okrenuo se i odjašio dalje.

Baćani je problijedio od jada. Konja je udario u slabine i jurnuo k svojoj četi.

Frankopan je okrenuo glavu. Videći bana, kako tjera konja, nije se mogao uzdržati. Nasmijao se glasno.

—Neka se konjanici požure napred, — naložio je knez Andriji.

Ubrzo su konjanici bili svrstani i odio od 150 ljudi je krenuo.

Oko podne imao je Frankopan već oko 20 sužnja. Pohvatali su ih predhodnici. Od ovih je saznao pravu jakost protivničke vojske. Po iskazima sužnja je saznao, da paša raspolaže s preko 20.000 vojnika. Ova viest ga je malko uznemirila. Neugodno ga je dirnulo, kad je vidio na banovima Baćaniu i Tahiu, kako mu se zlorado smiju.

Jedan čas je oklijevao. a onda je pojašio u brzom kasu napred. Uz njega je ostala pratnja. Projašili su kraj prednjih četa, te su prestigli predhodnicu. Frankopan još uvijek nije zaustavljao konja. Plemići, koji su se nalazili u njegovoj pratnji, počeli su se pogledavati. Nekoje je obuzeo i strah, jer se lahko moglo dogoditi, da ih zaskoči jača neprijateljska četa. Ali kako se nijedan nije usudio ništa reći, jašili su dalje.

Kad su se već udaljili preko 4000 koraka od predhodnice, usudio se Mršić upozoriti kneza na opasnost.

Mršić, koji je nakon što je došao kao glasnik iz Jajca, ostao je uz kneza, poznavao je vrlo dobro okolicu. Znao je, da se u tom kraju može i oveća četa sakriti, a da ju nije moguće vidjeti.

— Kneže, — rekao je potjeravši konja do njega. — Mi idemo predaleko. Bolje bi bilo, da nas prati odio konjanika.

— Zar se Mršić boji, — začudjeno će Frankopan.

— Ne, ali nije dobro, ako se vodja izvrgava nepotrebnim opasnostima.

— Za mene se ne treba nitko bojati, — mirno će Frankopan. — Samo jednom sam uletio u stupicu.

— Mislio je, da je samo jednom bio uhvaćen i to u boju s Mlečanima.

Mršić je zašutio. Malko ga je bocnulo pitanje kneza, pa nije htio dalje uvjeravati o opasnosti.

Pojašio je brzo napred, te je doskora bio sto koraka ispred čete. Frankopan je gledao za njim, te je požalio, što ga je uvrijedio. Uvidio je, da je imao krivo, kad je posumnjao u njegovu hrabrost. Andrija je po ponašanju Mrsića shvatio, da se knez zbilja baca u pogibelj. — Stoga je malko izvukao mač, da ga u nuždi odmah lako trgne.

Frankopan je zaboravio na Mrsića, kad je ovaj nestao iza zavoja. Šutke jašio je dalje, gledajući pozorno na sve strane.

Knezu je takodjer bio kraj dosta poznat, ali se nije više sjećao točno pojedinosti. Zato je jašio napred, da si dozove u pamet okolicu. Znao je, da mu dolazi u susret jaka vojska, pa je htio, da tako svrsta četu na pohodu, da se lako brani.

Konjanici, koji su jašili na čelu vojske, morali su biti već daleko iza njih, kada je knez zaustavio konja.

— Idemo natrag, — rekne plemićima, koji su neodlučno stali.

— Mrsić je pred nama! — usudio se reći Andrija.

— Zaista, — sjetio se Frankopan čitavog dogodjaja. — Tko od gospode hoće preuzeti tešku zadaću, da ga obaviesti o našem povratku.

— Idem ja, — rekne Kukić, — moj je konj najbrži. Videći, da su se neka lica namrgodila, nadoda. — Nisam time htio nikoga vrijedjati. Mislim, da imam pravo poći po Mrsića, jer sam ga se prvi sjetio.

— Podji! — rekne vodja, koji je Andriju upravo zavolio.

Andrija se naklonio i podbo konja. Poput strijele pojurio je arapin, što mu ga je poklonio otac.

Svi su ga s udivljenjem pratili očima.

— Prekrasan konj, — rekao je jedan od plemića.

— I izvrstan jahač, — pridometnuo je knez.

Slijedeći tren je nestalo Andrije iza zavoja.

Čim se Andrija udaljio nekoliko koraka od kneza i njegove pratnje, pritisnuo je konja slabo koljenima. Ovaj pružio vrat i jurio, kao pravi sin pustinje. Sam Andrija se divio brzini svog

konja, jer do onda ga nikada nije tako gonio. — Miran i brz je bio skok neprocjenivog vranca, što ga je njegov otac oteo ubivši Arapina na obali Save.

Brzo su se mijenjale slike, tako je jurio Andrijin konj. Muklo je ozvanjao topot kopita u uskoj jarugi.

Nije dugo jašio, kad ugleda pred sobom u udaljenosti od nekoliko stotina koraka samotnog jahača. Ubrzo ga je prepoznao. Bio je to Mrsić.

Jedva je konj dva tri put skoknuo, ugledao je, kako se iza Mrsića pojaviše iza šume konjanici.

Odmah je uvidio, da su to Osmanlije. Potjerao je konja još brže i viknuo jakim glasom:

— Mrsiću! Čuvaj se!

Glas je dopro do Mrsića, koji se nalazio u životnoj opasnosti.

Naglo se okrenuo. Vidjelo se po njegovim kretnjama, da je odmah shvatio položaj.

Trgnuo je mač i zauzdao konja. Slijedeći tren ga je okrenuo i već je jurio u divljem skoku prama neprijateljima.

Andrija mu je htio pohitati u pomoć, ali je doskora uvidio, da nije nuždno. Mrsić je naime bio kud i kamo bliži Osmanlijama. Odkako je okrenuo konja, pa dok se s njima sukobio, jedva je prošlo vrijeme, što bi izmolio pola očenaša.

Oborivši dva protivnika, jurio je u najbržem skoku prama Andriji.

— Brzo natrag! — doviknuo je Andriji, kad mu se približio na nekoliko koraka. — Knez je u opasnosti.

Andrija ga nije mnogo pitao, već je okrenuo konja i pojurio natrag.

Iza sebe su čuli viku progonitelja.

Andrija je ubrzo stigao Mrsića, te ga zapitao:

— Zašto bježimo pred ovo 10 ljudi? Ta lako bi ih svladali.

— Ima ih više. Ako se ne varam, zapali smo u zasjedu. Dao Bog da pravodobno stignemo do kneza.

— Konj mi je brz, pojašit ću napred, — rekne Andrija.

— Požuri se.

Andrija nagna konja i ubrzo je prestigao Mrsića. Za sobom je čuo usklik udivljenja. To ga je potaknulo, da je konja još brže potjerao.

Arapin je pružio vrat i jurio, kao da ga nosi oluja. Andrija se nagnuo nadanj, da mu olakša. Rukom ga je pogladio po vratu. Konj je veselo zahrzao i još više ispružio vrat.

Što bi izmolio tri očenaša ugledao je Andrija iza zavoja kneza s pratnjom.

Čim ga je knez ugledao, shvatio je, da se moralo nešto dogoditi.

Andrija je vidio, kako se knez okrenuo prema pratnji i kako su svi povadili mačeve, te se okupili oko kneza. Ali ovaj ih je odvratio od toga i oni se postaviše iza njega.

— Zasjeda! — doviknuo im je Andrija već iz daleka.

— Šta je? — upita ga knez, kad je pred njim zaustavio konja.

— Kako se čini, stavili su nam Osmanlije zasjedu. Mrsić je jašio napred. Kad sam ga stigao, ugledao sam nekoliko neprijateljskih konjanika, kako su izašli iz šume, te nagnuli za Mrsićem. Doviknuo sam mu. On se okrenuo i probivši se kroz neprijatelje, dojašio do mene. U skoku mi je doviknuo, da odmah pojašim natrag, te da javim, da nam prijeti opasnost.

— Gdje je Mrsić?

— Konj mi je brži, pa sam ga prestigao, — rekne Andrija okrenuvši se. — Ali evo i njega.

U istinu jurio je prema njima Mrsić. Jedva pedeset koraka iza njega pojavili se neprijatelji.

— Po njima! — zapovijedi Frankopan, udarivši konja mamuzama.

— Natrag! Za Boga! — viknuo je Mrsić u sav glas, kad je vidio, da se knez i njegova pratnja spremaju na navalu.

Knez zauzda konja.

Plemići, koji su bili u pratnji kneževoj, problijediše. Bilo im je jasno, da prijeti opasnost. Svi su bili spremni žrtvovati svoj život za kneza.

— Bježi kneže natrag glavnoj vojsci, da se spremi. Mi ćemo zadržati neprijatelje, pa makar samo na kratko vrijeme.

— Zašto? — Zar da dozvolim, da moji najbolji poginu u ludo.

Medjutim je dojurio Mrsić. Približivši se knezu, zaustavio je malo brzi skok konja.

— Natrag kneže! Preko pet stotina konjanika juri za mnom.

— Svi natrag, — vikne knez i okrene naglo konja.

Bilo je skrajnje vrijeme. Prvi neprijatelji se približili na pedeset koraka. Mačevima su vitlali

po zraku, urličući. Napred su jašili oni, koje je vidio Andrija, kako se šuljaju za Mrsićem.

Uz Frankopana su ostali Vojnović, Lacko, a Jakšić, Törek, Mrsić i Andrija i ostali okrenuše konje prema neprijatelju.

Konji podjoše najprije korakom, a onda skokom. Slijedeći tren se sraziše.

Osmanlijski konjanici popadaše s konja kao da ih je odnio vjetar. Sukobili su se s izabranim junacima, koji su bili po svoj Hrvatskoj poznati sa svoje hrabrosti i bojne vještine.

Svladavši prve neprijatelje, okrenuše konje, te jurnuše za knezom. Bili su u očajnom položaju. Nisu se bojali, da bi ih mogli stići neprijatelji, jer su imali većinom izvrsne konje. Bojali su se samo, da knez ne bi prekasno stigao do glavne vojske, te svrstao u red konjanike. Andrija i Mrsić su se više puta okrenuli i pogledali neprijatelje, ne bi li se moglo pokušati, da ih se zaustavi. Ali odmah su napustili tu pomisao. Ta oni bi ih jednostavno prejašili, a da se ne bi niti na čas zaustavili.

Dolina je tutnjila od topota. Sve su se više približavali mjestu, gdje su ostavili vojsku.

Najednom ugledaju pred sobom konjaničku četu, koja im je jurila u susret. Zauzdaše naglo konje, te skrenuše u šumu, da se ne sraze sa svojima. Jedva su zašli medju drvlje, projurila je poput oluje kraj njih jaka konjanička četa.

Slijedeći tren je došlo do sukoba.

— Isuse i Marijo! — začu se poklik hrvatskih konjanika.

— Alah s nama — odgovoriše Osmanlije.

Još nije prva četa zapravo zašla u boj, približavali su se već i drugi konjanici s knezom na čelu.

— Desno i lijevo u šumu! — glasila je zapovijed, kad su stigli do mjesta, gdje su se bili zaklonili Frankopanovi pratioci.

Četa se razdvoji i jedan dio je krenuo lijevo, a drugi desno. Andrija je odmah potjerao konja, te ga zaustavio, kad se je nalazio na strani kneza.

Izvrsni konjanici šuljali se šumom, te opkolili neprijatelja. Tjerali su konje što su brže mogli kroz guštik, da pravodobno stignu. Frankopan se nalazio s onim dijelom, koji je skrenuo lijevo. Ovi su imali kraći put, pa su zato i došli za ledja neprijatelja. Jedva su se svrstali u red, pojavio se iza šume i drugi odio. Za tren su bili u bojnoj vrsti i pojurili na neprijatelja. Sam knez se postavio na čelo četi te ju odveo u boj.

Andrija je jače stisnuo mač, trseći se, da uvijek ostane uz kneza. Na pola puta sretoše se s neprijateljem, koji je uzmaknuo. Čim su prednji neprijatelji ugledali pred sobom vojsku, zaustaviše na čas konje. Ali oni, koji su dolazili iza njih nisu shvaćali, zašto su prvi stali, pa su ih tjerali napred, da izmaknu sigurnoj smrti, koja ih je slijedila. Iza njihovih ledja dolazili su hrvatski konjanici, koji su ih potiskivali.

Vodja neprijateljske čete je uvidio, da je izgubljen i da se ne može nikako protući s čitavom četom. Stoga je u trku pokupio oko sebe nekolicinu konjanika, te skrenu s njima u šumu još prije, nego su se sukobili s Frankopanovim odjelom.

Njegov primjer su slijedili i drugi i na taj način je nekolicini uspjelo iznijeti živu glavu iz pokolja.

Ostali konjanici su se upustili u bitku, ali su doskora podlegli, jer im je bilo nemoguće boriti se na dvije strane.

Preko 50 sužnja su uhvatili konjanici nakon bitke, proganjajući Osmanlije, koji su se htjeli sklonuti u šumu.

Od zarobljenika je Frankopan saznao, da je bosanski paša poslao napred jaku konjaničku četu, da zaustavi Frankopanovu vojsku ili da joj barem otešča napredovanje. Neprijatelji, s kojima se sukobio Frankopan, dio je odaslanog konjaničtva. Glavna sila nalazila se je pol dana iza njih.

Frankopan je odmah poduzeo sve, da uhvati konjanike, koji su poslani da ga uznemiruju.

— Andrijo! zovne ga knez.

Andrija zaustavi konja tri koraka pred knezom.

— Uzmi pedeset konjanika i pregledaj kraj. Čim nadješ neprijatelja, odmah mi dojavi.

— Molim da mene pustiš š njim kneže, — javio se dubok glas. Bio je to Mrsić.

— Zaboravio sam istaknuti, da su ta dvojica junaci današnjeg dana, — rekne knez, pokazavši rukom na Andriju i Mrsića. — Drago mi je, da ti mogu udovoljiti želji.

— Hvala, — rekne Mrsić, pozdravi i udalji se za Andrijom, koji je već izabirao konjanike, koji će ga pratiti.

Napadno mu je bilo, da se jedan čovjek neopaženo pridružio izabranim. Nije se dalje

obazirao na njega, jer mu je bilo svejedno, da li je uz njega jedan čovjek više ili manje. Nije mu mogao vidjeti lica, jer se isti krio iza drugih.

Noć je počela spuštati svoja tajinstvena krila, a od glavne vojske kneza Frankopana udaljivala se mala četa. Na čelu jašila su dva čovjeka. Andrija i Mrsić polazili su, da izvrše knežev nalog.

IX.

Marija je iz početka pokušala vikati, ali nije mogla, jer joj je neznani konjanik pritisnuo rubac na usta. U svojoj zdvojnosti se je otimala, ali ju skučiše jake ruke i ona je izgubila svijest.

Još je bila noć, kad se je osvijestila. Nad sobom je vidila zvjezdano nebo i okrinkano lice svog otmičara. Obuzela ju je takova nemoć, da nije niti pokušala istrgnuti se iz ruku razbojnika. Naprotiv ona je tražila rukom, da se negdje uhvati. Konji su trčali oštrim kasom po tvrdoj cesti, te se bojala, da ne spadne.

Otmičar je opazio, da se je probudila. Trgnuo je bodež, te je metnuvši prst na usta, Mariji na taj način razjasnio, da će ju ubiti, ako bi se usudila vikati ili zvati u pomoć.

— Zašto ste me ugrabili, — upita Marija svaćajući pomalo, što se s njom zbilo.

Vodja je nešto progundjao madjarskim jezikom, ali ga ona nije razumjela.

Marija je ušutila, prepustivši se sudbini. Uvidjela je, da se nemože sama spasiti, pa je odlučila mirno čekati, dok joj odakle ne stigne spas, da si neposluhom ne pogorša položaj. Stotinu misli joj križalo glavom. Jedna misao go-

mila drugu, da opet ustupi mjesto trećoj. Tražila je razlog otmici, ali se nije mogla ničemu dosjetiti. Nalazila se je pred nerazrješivom tajnom, koja joj može biti sudbonosna. Mislila je na Andriju, koji je njezinog oca prije odlaska opomenuo, da pazi. Ona je poznavala Andriju, pa je znala, da on to nije rekao samo da nješto kaže, nego je morao imati opravdan razlog. Sjetila se je i okršaja uz dunavsku obalu. Da onaj napadaj nije u svezi s otmicom. Sgrozila se je kod pomisli, da je pala u ruke raskalašenim plemićima, koji ju sigurno neće štediti. Srce joj je počelo tako silno kucati, da je to primjetio i otmičar, koji ju je držao na sedlu.

Govorio joj je nješto, te je Marija samo toliko razumjela, da ju miri.

Sada je Mariji bilo jasno, da ju je netko dao ugrabiti po tim konjanicima, koji ju eto nose u nepoznati kraj.

Okolica, kojom su jašili, bila joj je sasvim nepoznata. Za čitavog svog boravka u Budimu nije izlazila na daljnje šetnje u okolicu. Kako je bila noć nije pravo niti vidjela, kuda jaše. Konji su već bili umorni, ali konjanici su ih tjerali ne obazirajući se na to, što su već posrtavali. Osobito umoran je bio onaj, na kojemu je jašio vodja, držeći pred sobom na sedlu Mariju. Nekoliko puta je skoro pao, ali ga je uviek zadržala snažna ruka jahača.

Marija u svojoj zdvojnosti molila nadajući se pomoći s neba, kad je uvidjela, da se nalazi u rukama onih, kojih se je najviše bojala. Jasno joj je bilo, da ju je dao ugrabiti kakav plemić, da se je nauživa, pa da ju onda odbaci, kao što se baca iscjedjen limun. Bila je više no sigurna, da je otmica u svezi s noćnim napadajem na obali Dunava. Andrija joj je nekoliko puta bio natuknuo, da ima u Budimu nekog neprijatelja, koji traži sve moguće, da mu se osveti. Što je dulje razmišljala, bila je sigurna, da je pala u ruke tom Andrijinom neprijatelju. Ujedno je shvatila svu opasnost, koja joj prijeti. Ona kćerka hrvatskog plemića, da bude igračkom bahatom Madjaru. Ne radje će umrjeti. Braniti će se kako dugo će moći, a onda će tražiti spas u smrti. Sto puta radje umire, nego, da si uzdrži život udovoljujući pohoti svog otmičara. Sjetila se je i onog dugog suhog čovjeka, što ga je prejašio otmičar, kad su skrenuli u drugu ulicu. Lice joj je bilo poznato, ali se nije nikako mogla dosjetiti, gdje ga je već jednom vidjela. One duboko upale oči je morala negdje vidjeti. Pa ona tamna put. Opazila je bila, da je htio uhvatiti konja za uzde, ali nije dobro namjerio rukom.

Osmanlija, sine joj nenadano glavom. Da, to je bio Mehmed beg, koji je bio, sa svojom četom navalio na dvorac, kad je njezin otac bio pošao za Andrijom i Rambergom.

Ali kako je on došao u Budim. Što ga je nagnalo, da za nju žrtvuje život. Tko zna nije li poginuo pod kopitima jurećeg konja.

Da je barem on za vremena stigao. Neki nutarnji glas joj je govorio, da bi ju on sigurno spasio, da mu je bilo moguće. Sjetila se je, kako je bio prama njoj obziran, kad je provalio u dvorac, te ju imao u svoj vlasti.

Dok je ona razmišljala, jurili su otmičari dalje.

Nenadano su zaustavili konje.

Vodja je izdao nalog i mala četa je krenula dalje.

Po mekom koraku konja, zaključivala je Marija, da su skrenuli sa ceste. Nakon što su dosta dugo jašili po mekom tlu, udarila su konjska kopita o kamen. Ali nije potrajalo dugo i oni opet skrenuli na meko tlo. Marija je bila sva slomljena, i bolilo ju je čitavo tijelo, kad su se konji zaustavili.

Otimači su neko vrijeme razgovarali, a da ih Marija nije mogla razumjeti, nu doskora je znala o čemu se je radilo.

Jake ju ruke pograbiše i posadiše u kola. Vodja je sjeo uz nju, dok za druge nije znala, da li će ju pratiti dalje ili će se vratiti.

Konji, koji su vukli kola poletili su u propanj. Kola su odskakivala sa tvrda tla, te se užasno drmala.

Marija je od umora usnula, te se je opet probudila, kad su se kola zaustavila.

Kad su joj skinuli povoj s očiju, vidjela je, da se nalaze pred nekim šumskim dvorcem. Oko kola nalazili se još pratioci, koji su ju pratili na konjima.

Marija je bacila pogled na dvorac. Na prozoru je ugledala mladog plemića, svjetle kose. Bio joj je sasvim nepoznat.

Sam dvorac bio je jako gradjen sa malim balkonom prama južnoj strani. Vrata koja su vodila u dvorište bijahu iz jake hrastovine, a s unutrašnje strane bio je čvrst željezni kračun.

Mariju su odveli kroz dvorište dosta širokim stepenicama, u prvi sprat. Putem sretoše nekoliko muškaraca, koji ju promatrahu čudnim posmehom.

Samo na vratima kuhinje vidjela je debelu ostariju ženu s bijelom pregačom, bila je to kuharica. Stotinu najrazličitijih misli joj preletilo mozgom na kratkom putu do dvorane. Jedan od njezinih vodića je otišao u nutra, dok je drugi ostao s njom na hodniku. Prije no što se je vratio otišli iz dvorane pojavio se je na protivnom kraju hodnika isti onaj plemić, što ga je Marija ugledala na prozoru.

Mahnuvši rukom otišao je opet u sobu iz koje je bio došao.

Marijin pratioc ju povede do sobe u koju je bio otišao nepoznati plemić.

Kao u groznici drhtala je Marija stupajući po hodniku šumskog dvorca. Vrijeme odkada je ugrabljena prošlo je kao u snu. Bilo joj je, kao da je prosnila težak i užasan san.

Ali ipak je bila toliko sabrana, da je shvaćala, u kako opasnom položaju se nalazi. Došavši do vrata, otvorio ih je njezin pratioc, te joj pokazao rukom da udje. Marija pogleda u sobu, koja je bila u polutami, jer kroz bojadisane prozore nije moglo dopirati svjetlo dana. Stala je. Videći njezin vodić, da je neodlučna, gurnuo ju lako i ona se našla u sobi. Vodić je izašao, te za sobom zatvorio vrata. Marija se ogledala po sobi, ali je jedva razabirala pojedino pokućtvo. Kad se je malko priučila na polutamu, opazila je, da se nalazi u sobi sama. Nije se usudila maknuti s mjesta, jer joj se pričinilo, da je pod ispod

nije pomičliv. Dapače je susprezala dah, samo da što bolje čuje. Prošlo je kratko vrijeme, kad je začula u pokrajnoj sobi korake.

Osjećala je instinktivno, da se približava odsudan čas. Sve bliže i jasnije čuli su se koraci, sve jače joj kucalo srce u grudima.

Sada su se polako otvorila vrata.

Na pragu se je pojavio isti onaj plemić, što ga je vidjela najprije na prozoru, a onda na kraju hodnika.

Isti je takodjer došao iz svjetlije sobe, pa nije opazio Mariju.

Znatiželjno se ogledavao po sobi, hodajući prama sredini. Marija je stupila korak napred, te upitala glasno:

— Zašto ste me dali ugrabiti, te dopremiti u ovaj osamljeni dvorac?

— Ah, Bože, u toj sobi je tako tamno, da vas nisam niti vidio. Dozvolite, da vas pozdravim u mom dvorcu.

S tim se je riječima približio Mariji, te joj pružio ruku.

Marija se nije niti maknula.

— Krivo činite, da odbijate moju ruku. Do sada sam vam iskazao samo dobro. Vi to ne uvidjate, jer vam nije poznato, zašto ste ugrabljeni.

— Tko mi dobro želi, taj ne dolazi poput razbojnika, već se približava na sasvim drugi način.

— A ako to nije moguće? Recimo, da su takove prilike, da ostaje jedino taj put otvoren?

Tu je stao, čekajući na odgovor, ali ga nije dobio.

— Dozvolite, da vas uvedem u drugu sobu, tamo je svjetlije i prijaznije. Sigurno ste i ogladnili, te ne će škoditi, ako malko založite.

Otvorio je vrata susjedne sobe, te stao na stranu, da Marija može proći.

Tu ponudu nije odbila, nego je pošla.

U sredini oveće sobe bio je prostrt stol s raznim jestvinama.

Marija je doduše sjela, ali se nije usudila jesti, jer se je bojala, da jelo nije čime začinjeno, što bi ju uspavalo.

Plemić je primijetio njezinu bojazan, te se nasmijao.

— Mislite, da je jelo otrovano? Ne bojte se. Kad bih što htio, mogao bih i bez toga, jer nema nikoga, tko bi vam mogao pomoći. Na daleko nema ni žive duše, doli moje služinčadi. Bez straha možete založiti.

Marija je uvidjela, da plemić ima pravo, pa je posegnula za jelom. U istinu je bila silno gladna. Plemić ju je ljubopitno promatrao.

— Molim vas, — rekne Marija, nakon što je malko založila, — kako sam ja dospjela ovamo. Recite mi, da li sam na vaš nalog ugrabljena?

— Na to pitanje nije tako lako odgovoriti, kao što vi mislite. Dozvolite, da vam najprije opišem stanje u Budimu. Vi ćete se sjećati, da ste prije nekoliko tjedana šetali s vašim ocem i zaručnikom uz Dunav. Onomadne ste napadnuti po nepoznatim plemićima. Vama su barem bili nepoznati, ali meni ne. Ja sam već dulje vremena znao, da imadete u Budimu nepomirljivih neprijatelja. Onomadne mi je uspjelo spasiti vas.

Dakle vi ste jedan od onih okrinkanih muževa, koji su nam priskočili u pomoć, kad je već skoro sve bilo izgubljeno?

— Da, plemenita gospodjice! — mirno je lagao plemić, okrećući oči.

Marija nije opazila, kako je njegovim licem preletio jedva primjetiv smješak.

— Vi ćete shvaćati, kad vam razjasnim, da su vaši neprijatelji vrlo moćni, te da mi nije drugo preostalo, no da vas dadem ugrabiti. To je jedini način, kojim sam vas mogao spasiti. Sada oni ne znadu gdje ste, te je prema tome nestalo svake opasnosti. Ja sam bio Kukiću obećao, da ću vas čuvati, a to mi je bilo jedino na taj način moguće.

— Zašto niste bar mojem ocu stvar razjasnili?

— Zar ne uvidjate, da ni on ne smije znati, gdje se nalazite. On bi na svaki način htio biti uz vas, a onda bi vaši neprijatelji znali, gdje se nalazite.

To tumačenje je Mariji bilo vrlo čudno. — Nije mogla pojmiti, da njezin otac ne smije znati, gdje se ona nalazi. Nije pravo shvaćala, odakle si je ona stekla tako grozne neprijatelje, pred kojima ju može jedino otmica spasiti. Čudno joj je bilo, da se neznani mladić nameće kao čuvar, jer da je to obećao Andriji. Ona je poznavala sve Andrijine prijatelje u Budimpešti. Da plemić, kod kojega se nalazi, nije bio medju okrinkanim muškarcima, koji su priskočili za okršaja uz Dunav u pomoć, to je bilo više no sigurno. Andrija spasitelje od one noći nije poznavao. A ovog plemića svakako pozna, ako ga je umolio, da ju čuva.

— Uvidjam vašu brigu za mene, ali vas ipak molim, da javite mom ocu, gdje se nalazim.

— Kako želite, — uljudno će plemić. Mislio sam, da ste tako najsigurniji, ali kad želite drugačije, neka bude. Ja sam htio javiti vašem ocu, da se nalazite u sigurnosti, te da se ne treba za vas bojati. Ali kako rekoh, kad želite drugačije, zapovjedajte i biti će učinjeno.

— Ako je tomu tako, onda vas molim, da još danas javite mom ocu, da se nalazim kod vas. On će sigurno pohitati ovamo.

— O tome nema dvojbe. Odmah ću izdati nalog, — izjavi plemić i ustane sa stolca.

Izašao je i vratio se za kratko vrijeme.

— Izvolite k prozoru, — rekne Mariji.

Marija je ustala i bacila pogled kroz prozor. Vidjela je konjanika, gdje juri iz dvorca.

— Evo, kako vidite, vašoj je želji udovoljeno.

Marija mu se zahvalila. Nije na čistu da li je on zbilja samo na oko poslao glasnika, ili joj je zbilja iskreno odan.

— Ja ću se pobrinuti, da se za vas uredi soba, gdje ćete stanovati, dok vaš otac dodje.

— Ta on može već za dva dana biti ovdje.

— Ne bi rekao. Prema mom računu, on će najranije za četiri dana moći stići ovamo.

— Pa ja nisam dulje od jednog dana putovala ovamo.

— Varate se. Dva dana je trajao put. Ne

smijete zaboraviti, da su tri puta na dan mijenjani konji.

— To nije moguće.

— Moguće je. Ne smijete zaboraviti, da ste jednu noć i pola dana prospavali.

— Dozvolite, da vas na čas ostavim. Pobrinut ću se, da se za vas uredi soba.

S tim riječima se plemić naklonio i otišao iz sobe.

Marija je ostala kod stola. Neko je vrijeme mirno sjedila, a onda je ustala i pošla k prozoru.

Pred dvorcem je stajao plemić, te se razgovarao s vodjom otmičara. Marija ga je odmah prepoznala. Plemić se je smijao i upro prstom na prozor sobe u kojoj se nalazila Marija. Vidjeti ju nije mogao, jer se ona sakrila za zavjesu.

Odmah je bila na čistu, da ju plemić vara. Vidjela je po njegovom smješku, da joj nije sklon, naprotiv, da joj je krvni neprijatelj.

Dok je govorio o njoj i dok je upirao prstom u prozor, iza kojega se ona nalazila, bilo mu je lice iscereno od zlobe.

Marija se je spremala na borbu. Brzo se vratila u sredinu sobe, te počela tražiti, ne bi li našla kakvo oružje. Ne našavši ništa spretnijega, uzela je sa stola nož, koji je bio priložen kruhu. Pomno ga je sakrila pod haljinu. Odmah joj je malko odlanulo. Imala je barem nekakovu obranu. U skrajnjoj nuždi se je mogla braniti. Znala je doduše, da se tim oružjem ne može spasiti, ali si je mogla oduzeti život, ako inače ne uzmogne izbjeći sudbini, koja ju po svoj prilici čeka.

Odlučila je radje umrijeti, nego se podati hulji, koji je začetnik otmice i koji je na najbezobrazniji način lagao, prikazujući se kao prijatelj.

Nije dugo ostala sama.

Vrata se oprezno otvoriše, a u sobu je zavirila glava starije žene. Marija se je sjetila kuharice, što ju je vidjela na vratima kuhinje, kad su je uveli u dvorac.

Kuharica se ogledala po sobi, a onda umišla i brzo za sobom zatvorila vrata.

Zavirila je i u drugu sobu, pa kad se uvjerila, da nema nikoga blizu, počela je nešto Mariji govoriti. Marija ju medjutim nije mogla razumjeti, jer je govorila slovački.

— Šta mi imaš reći. Ja te ne mogu razumjeti.

— Nesreća. Nesreća, — odgovorila je kuharica.

— Kakova nesreća? — začudjeno ju upitala Marija.

Istom poslije je shvatila, da joj u tom dvorcu prijeti opasnost.

Kuharica ju žalila, pa je jedva čekala priliku, da ju upozori. Znala je ona već prije tri dana, da će u dvorac dovesti jednu djevojku za mladog gospodina. Kad je vidila Mariju, sažalilo joj se. Marija ju teško shvaćala, ali je ipak razumjela, da se mora čuvati i da mora biti na oprezu.

Kuharica joj je donijela oštar bodež, te joj ga predala. Marija je odmah odložila nož, što si ga je bila sakrila pod odijelo, te na njegovo mjesto stavila bodež, što joj ga je donijela ku-

harica. — Odmah iza toga se kuharica udaljila, obečavši, da će čim joj bude moguće, opet doći i pripovijedati, što se bude zbilo. Isto tako oprezno, kao što je bila došla, opet je otišla, zatvorivši za sobom vrata.

Mariji je bilo nešto laglje, kad je znala, da ima barem jedno biće u dvorcu, koje s njom ćuti. Isto tako joj je bilo drago, da je imala oružje, s kojim se u skrajnjoj nuždi ipak može braniti. Ujedno je imala nade, da će ju njezin otac naći. Još više no u oca uzdala se je u Mehmed bega. Kad ju je on našao u Budimu, moći će ju naći i u šumskom dvorcu.

Zadubljena u svoje misli sjela je u udobni naslonjač, te se prepustila maštanju. Nije znala, kako je dugo bila sama, kad li se na vratima pojavi lik sluge. Unišavši, naklonio se i umolio ju kretom ruke, da ga slijedi.

Marija ga je oštro pogledala, te uvjerivši se, da joj ne prijeti taj puta nikakova pogibao, jer je njegovo lice bilo sasvim mirno, pošla je za njim.

Sluga ju je vodio hodnikom i onda četiri stepenice gore pred jedna vrata. Bila je tu soba, koja je bila opredijeljena za Mariju. Pregledavši sobu uvjerila se, da je ista pristojno, skoro raskošno uredjena.

Čist krevet, u sredini malen stolić, na podu lijepi ćilimi, a uz prozor dva prekrasna naslonjača. Uz sjeverni zid je bio prislonjen divan.

Nakon što je otišao sluga, pregledala je Marija točno čitavu sobu. Pomno je pretražila zidove, da li se ne nalaze gdje koja prikrivena vrata ili što slična. Uvjerivši se, da su svi zi-

dovi čvrsti, pošla je k vratima. Pregledala je ključanicu i ključ. Vrata su bila jaka, a ključanica sasvim u redu. Budući je ključ bio iz vana, izvadila ga je, te metnula s unutrašnje strane. Osim ključa bio je sa strane i dosta jak zapor, koji je takodjer podavao dosta sigurnosti.

Nakon što je Marija sve to ustanovila, nije pravo pojmila, zašto su ju baš u tu sobu spremili. Ta ako se zaključa i zabravi, ne može nitko k njoj. No doskora je uvidjela, da je ta sigurnost samo prividna. Ako ona ne bi htjela vrata otvoriti, to ih njezini otmičari mogu lahko provaliti.

Prem je uvidjela, da sigurnost nije posvemašna, ipak je bila donekle umirena. Stoga je pošla k prozoru, da vidi, kamo isti gleda. Pod sobom je ugledala isti put, kojim je odjašio lažni glasnik njezinom ocu.

Nakon što se je sasvim orientirala u svom novom stanu, sjela je na divan, te počela razmišljavati, kako da se spasi iz groznog položaja. Promislivši zrelo, zaključila je, da će se ponašati, kao da vjeruje plemiću, kao da je uvjerena o njegovoj dobroti i prijateljstvu. Na taj način se ne će izvrgavati opasnosti, da on bude prama njoj nasilan. Proći će nekoliko dana, a tko zna, ne će li do onda stići pomoć. Znala je, da ju otac traži, a isto tako je bila uvjerena, da ju ni Mehmed beg ne će ostaviti. Kad je žrtvovao život, stavši na put otmičarima, kad su ju ugrabili, sigurno će poduzeti sve, da ju nadje. Žalila ga je, jer je znala, da je u nju zaljubljen, a ona mu ne može uzvraćati ljubav. Da je njezin Andrija barem u Budimu, on bi ju odmah našao.

Pa da ju otmičari skriju u najskrovitiju špilju, njezin Andrija bi otkrio skrovište, jer bi ga ljubav vodila. Ljubav bi mu pokazala put.

Ali on je daleko od nje. On možda više nije medju živima. Tko zna. Da samo nije otišao s Frankopanom, ona bi sada bila na slobodi. Ne bi joj se otmičari niti približiti usudili. A ako bi bili tako neoprezni, platili bi svojom krvlju. Ali uzaludno maštanje ju je još više ražalostilo. U tamnim očima se pojavile suze. Lice je prekrila rukama i zaplakala gorko.

Sunce je zalazilo, te slalo posljednje krvave trake kroz prozor u sobu, da obasja nesretnu djevojku, koja je plakala, prislonivši na prsa svoju lijepu glavu,

Polako je slabilo svijetlo krvavog sunca, koje se je gubilo iza granja stoljetnih hrastova.

Granje je bilo obrubljeno zlatom i zaliveno krvlju, a nebo je bilo prevučeno krvavim žarom.

Suton se počeo šuljati šumom, približavajući se sve bliže dvorcu i zavirujući u izbu.

Nenadano se čuli na hodniku polaki koraci. Dolazili su sve bliže, ali ih Marija nije čula.

Sad su umuknuli tik pred vratima. Marija se još uvijek nije micala. Bila je sasvim zadubljena, jer njezine misli nisu bile u šumskom dvorcu, nego ispod tvrdih zidova obsjednutog Jajca.

Kucanje na vratima ju prenulo.

Kod ponovnog kucanja je skočila prestrašeno sa divana. Trgnuta iz svojih misli, silno se prepala.

Srce joj je burno kucalo, kad je polako pošla prema vratima.

VI.

Mutni valovi Save zapljuskivahu obalu, a napet je bio konop o koji je bila privezana slap. Osmanlije su dotjerali sužnje tik do obale te se spremali, da ih smjeste na splav.

Dan je bio tmuran, a oblaci niski, te se jedva razabirale konture Aliagine kule na protivnoj strani.

Sava je bila jako nabujala, a silni virovi bučili i pjenili se na mutnoj površini. Sava je izgledala tako prijeteći, da se sam Dragović skanjivao poći na splav. Već je ozbiljno razmišljao o tome, ne bi li odgodio prelaz na sutra.

Kukić je bacio letimični pogled na uzburkanu rijeku, a na licu mu se pojavio jedva primjetljivi posmjeh.

Njegovi ljudi su shvatili, da se on na nešto sprema. Ako i je svima izmakao posmjeh, to su ga njegovi vjerni opazili.

Kukić je upro svoj pogled u mutnu Savu, a na licu mu se vidjelo, da je odluka pala. Kakove je naravi bila ta odluka, nije nitko mogao znati. Kukićevi su ljudi znali, da se laća teška podhvata. Sudili su to po odlučnom izrazu lica.

Dragović je ozbiljno razgovarao s istim onim Osmanlijama, s kojim je sjedio u šumi, kad su mu doveli Kukića. Nisu se pravo mogli odlučiti, bili prešli danas Savu, ili bi pako čekali do sutra, dok malko spadne i dok se umiri.

Svaki čas bi koji od njih bacio pogled na mutnu vodu, da se uvjeri, da li je moguće sa spljavlju preko.

Nakon odulje prepirke zaključili su, da se predje.

Sužnji su odriješeni od sedla, ali su im ostale svezane ruke. Dva po dva su vodili na splav, te ih smještavali, da ne bi splav bila nejednako i prejako opterećena.

Osam sužnja i dvanaest Osmanlija je smješteno na splav, konop odriješen i splav odrinuta od obale. Dvojica pograbiše vesla, te ih uroniše u mutnu vodu.

Polako je zaplovila splav uzburkanom vodom. Oni, koji su ostali na obali, pratili su odilazeće zabrinuta oka. Dragović je uzrujano griskao brkove i oštro promatrao, kako se splav polako odmiče od obale, ploveći niz vodu. Kad se je splav počela odmicati od kraja i primicati sredini rijeke, sve jače ju brza struja zanašala. Veslači su uprli svu snagu, da se iz struje izbave. Vesla se svijala od jakog pritiska, a voda se zapjenila.

Kukić, koji je čučio svezanih ruku na dolnjem kraju splavi, gledao je oštro u mutnu vodu. Kad su se veslači nagnuli nad svoja vesla, kad su oči svih bile uprte u protivnu obalu, začuo se nenadano pljusak. Svi okrenuše glave. Jednog sužnja je nestalo sa splavi. Kukić je skočio u uzburkanu rijeku, ne osvrćući se na to, što su mu bile svezane ruke. Osmanlije kliknuše od začudjenja i straha. Nitko nije prvi čas pomišljao na to, da je Kukić nakanio uteći. Svi su mislili, da je nehotice pao u rijeku. Kad je izronio deset koraka niže splavi, te na ledjima počeo brzo odmicati, shvatiše Osmanlije, da je Kukić utekao.

Odmah skrenuše smjer splavi, te zaveslaše za njim. Znali su, što ih čeka, kad bi Dragoviću morali javiti, da im je Kukić utekao.

Brzo se je splav primicala Kukiću, koji se borio s bijesnim valovima nabujale rijeke.

Ubrzo je bilo jasno, da će ga stići.

Kukić je vidio, da mu se sve više približavaju, pa je upro svu snagu, da se vrati na slavonsku stranu. Kako je ležao na ledjima, vidio je svaku kretnju svojih progonitelja. Oštro je gledao u splav, koja mu se sve više približavala. Znao je, da ako taj puta ne utekne, da mu nema spasa. Znao je, da će ga odmah, čim stignu do Ali-agine kule, staviti na muke, i da će za kratko vrijeme ginuti na kolcu.

Svom snagom odbijao se nogama, te mu je uspjelo, da je neko vrijeme razmak ostao isti. Ali kako dugo će moći uzdržati taj napor? Ta svaki čas su ga morale ostaviti sile. Da su mu ruke bile slobodne, nikada ga ne bi stigli s nespretnom splavlju, ali tako mu nije bilo moguće izmaknuti. Vidio je, da će ga za najkraće vrijeme stići, ako se ne dogodi nešta izvanredna.

Kukićevi ljudi, koji su se nalazili na istoj splavi, uzdrhtali su od uzbudjenja, kad je Kukić skočio u rijeku. Svi su znali, da će se Kukić spasiti i da je onda i njima spas skoro siguran. Ta oni su znali, da ih Kukić ne će ostaviti. Poznavali su ga kao čovjeka, koji se žrtvuje za svoje vjerne. A oni su mu bili u istinu odani. — Kad su vidjeli, da oni na obali nisu opazili Kukićev bieg bili su više no sigurni, da će i uspjeti. Medjutim su veslači počeli raditi svom snagom

te dostizavati Kukića. Sve bliže i bliže dolazila mu splav.

Došli su do zavoja, gdje je voda upravo grozno šumila. Veslači su se jedva borili s valovima. Kukić je upravo sretno izmaknuo velikom dubu, koji je plovio niz rijeku. Splav se je približavala brzo dubu, te je prijetila opasnost, da će se sraziti. Kako je bila dosta slaba, bilo je jasno, da će se razbiti, ako udari o dub. To su svi ćutili, koji su se na njoj nalazali. Veslači nisu više gledali na Kukića, nego su svu snagu uprli, da izmaknu opasnosti. Po dvojica su uhvatili po jedno veslo, te se nagnuli nadanj.

Sada će se sraziti. Još tren. Veslači su uprli i splav je prošla kraj duba, udarivši samo zadnjim krajem malko o nj.

Kad je minula opasnost, sjetiše se istom Kukića. Počeše ga tražiti očima. Kako je voda bila uzburkana nisu ga mogli ugledati. Naprezali su oči, ali sve uzalud. Da su imali na splavi kakovu uzvisinu, odmah bi ga bili odkrili, ali ovako im je to bilo nemoguće.

Nakon uzaludnog traženja s očima, sjetio se jedan da bi morali jednoga dignuti, a taj bi onda s visine laglje mogao vidjeti. Dvojica pograbiše nekog Ibrahima, u koga su bile oštre oči. Ovaj je neko vrijeme gledao na sve strane. Najednom klikne i pokaže prema obali. Svi okrenuše glave i ugledaše Kukića, kako mokar izlazi iz vode.

Brzo zaveslaše prema obali, ali se doskora moradoše uvjeriti, da ga nikada više stići ne će. Kukić je izašao iz vode, te se izgubio medju šikarom, što je uz obalu rasla.

Veslači su popustili, te počeli raspravljati što da čine. Da Kukića uhvate, na to nisu više ni pomišljali. Radilo se samo o tome, kako da se očuvaju Dragovićeva bijesa. Jedni predlagali, da se odmah vrate na obalu, pa da jave, što se dogodilo. Ako konjanici podju za bjeguncem u potjeru, mogli bi ga uhvatiti.

Ali taj savjet nije bio baš najbolji, jer dok oni dospiju na obalu i dok se vrate do onih, koji su čekali na obali, proći će skoro pola sata. — Medjutim moralo je i zamračiti, pa tko da onda nadje bjegunca. Svi su bili u vrlo neugodnom položaju. Ako se bez Kukića vrate, lako bi se moglo dogoditi, da ih Dragović redom nabije na kolac. Svima je bio život drag i nijednom nije palo na um, da se radi jednog bjegunca dade ubiti, pa bio taj bjegunac i sam Kukić.

Nakon dugog pregovaranja, zaključili su svi uteći. Nastalo je samo pitanje, kamo. Osmanlije su doskora bili u tome složni, da odplove na bosansku stranu, te da se razbježe kud koji. — Što se tiče sužnjeva, nisu bili na čistu. Dok su jedni predlagali, da ih ubiju, dosjetio se jedan, da to ne bi bilo probitačno. Naprotiv, moraju ih ostaviti na životu. Ostaviti će im i splav, da se uzmognu vratiti na slavonsku stranu. Na taj način će postignuti, da će se sužnji vratiti do Dragovićeve čete, te pokušati spasiti svoje drugove. U tome se nisu prevarili.

Stvorivši odluku, veslali su svom snagom na drugu stranu. Nakon napornog rada stigli su na drugu obalu. Odriješivši sužnjima konope, udaljiše se Osmanlije prema jugu. Kukićevi su

odmah sjeli na splav, te se odbili od obale i zaveslali, da što prije doplove na drugu stranu.

Kako im je bilo do toga stalo, da što prije stignu, veslali su, što su im sile dopuštale. Čim se koji malko umorio, zamjenio ga je drugi. — Koje čudo da su brzo dosegli drugu obalu. Ali ipak su bili još dosta daleko od mjesta, gdje je čekao Dragović s ostalim sužnjima i svojim ljudima.

Bilo je već skoro sasvim zatamilo, te su se se graničari vrlo oprezno udaljivali od Save, da ne zapadnu u kakovu kaljužu, nastalu uslijed poplave.

Noć je bila vrlo tamna, te im sigurno ne bi uspjelo naći Dragovićevu četu, da nisu oni kraj tako dobro poznavali.

Oprezno i polagano se približavali Selu. Nakon pola sata stigli su do garišta, koje je preostalo iza kako su Osmanlije popalile Selo iza bitke s Kukićevim i Rambergovim ljudima.

Kad se je prvi oprezno šuljao uz preostale zidove, začuje prigušen glas:

— Stoj!

Uprepašten odskočio je dva koraka natrag, ali ga već držahu jake ruke.

— Šuti, ako ti je do života, — začuje tihi prigušeni glas.

Taj put al ga je prepoznao.

— Ja sam, Kukiću, — rekao je tiho.

Odmah popustiše ruke, koje su ga držale kao kliješta.

— Kako si ti dospio ovamo Marko? — začudjeno će Kukić.

— Svi smo se spasili. Kad si utekao, počeli

su Osmanlije raspravljati. Neko vrijeme su na sve strane gledali, ne će li te gdje ugledati, a kad su vidjeli, da te ne mogu više stići, zaveslali su na bosansku stranu. Tamo su nam odriješili ruke, te nas pustili. Sami su utekli, jer su se bojali Dragovićeve srdžbe, kad sazna za tvoj bijeg.

— Ha-ha ha-ha, — počeo se smijati Kukić. — Tako dakle, a gdje su ostali?

— Evo ih za mnom. Jedva da su sto koraka daleko.

— Kuda si ti nakanio?

— Pošao sam pred drugima, da pregledam, gdje se nalazi Dragovićeva četa. Odlučili smo spasiti naše drugove. — Jeste li znali, da sam se spasio?

— Vidjeli smo te izaći iz vode. Upravo je nepojmljivo, da ti je pošlo za rukom svezanim rukama preplivati rijeku. Ali kad si skočio u vodu, odmah smo znali, da će ti uspjeti, jer znamo, da ništa ne činiš, ako nisi uvjeren o uspjehu.

— Da mi nije pomogao onaj panj, bili bi me sigurno uhvatili. Ali sada nemamo više vremena o tome raspravljati. Preko polovice naših drugova je još u neprijateljskim rukama. — Oružja nemamo. Moramo gledati, da ih varkom spasimo.

— Bili se vratio k našima, da im javim, da sam te sreo?

— Ne. Poći ćemo zajedno do osmanlijskog logora.

Nisu više govorili, nego pošli brza koraka dalje. Napred je išao Kukić, a jedva korak dva iza njega Marko.

*

Brzo su se približavali logoru. Što su dolazili bliže, to su bivali oprezniji. Kukić je naime dobro zaključivao, da će Osmanlije poći duž obale, da vide, što je sa splavlju. Sigurno im je bilo napadno, da se ne vraća.

Kako je Kukić mislio, tako se i dogodilo.

Jedva su se udaljili 1000 koraka od popaljenog sela, kad li ugledaše pred sobom tamni lik. Kukić je odmah uhvatio Marka za ruku, da ga upozori, da šuti. Ovaj ga je odmah shvatio.

Prikaza se je upravo prema njima micala. Kukić je brzo skočio za jedan grm, te povukao za sobom i Marka.

Nisu dugo čekali i prikaza je prolazila kraj grma, iza kojega su bili sakriveni.

Jedva je osmanlijski bojovnik prošao, skočio je Kukić, te ga otraga zgrabio za vrat.

Nije se čuo nikakav usklik. Marko, koji je odmah iza Kukića stajao, začuo je samo prigušeno hroptanje.

Kukić i osmanlijski bojovnik se srušiše na zemlju. Čas poslije se je Kukić digao, a u ruci mu bljesnu nož.

— Idemo dalje, — rekne Marku, pošavši napred.

Marko se ogledao za ležećim. Ali ovaj se nije više micao.

Dalje su pošli kroz noć.

Još jednog protivnika su sreli, još jedan neprijatelj je izdahnuo u snažnim rukama Kukića.

Kukić i Marko su se približavali osmanlijskom taboru, stiščući grčevito desnicom handžare. —

Nisu više bili daleko. Već su vidjeli vatre,

oko kojih su čućile tamne prikaze. Osmanlijski se ratnici grijali, jer je noć bila dosta hladna.

Kad su se bliže prišuljali, ugledali su nešto podalje od glavne vatre svoje drugove, kako svezanih ruku i nogu leže na zemlji, a oko njih u krugu sjedili njihovi čuvari.

Uz malu vatru ugledali su Dragovića i dvojicu starijih Osmanlija. Sva trojica razgovarahu vrlo živo. Vidjelo se, da raspravljaju o izostajanju splavi.

Kukić je svoga druga ostavio. Neko sto koraka daleko od neprijateljskog logora, a sam se počeo šuljati prema vatri, kod koje se nalazio Dragović sa svojim drugovima.

Polako se pomicao, krijući se, da ga ne ugledaju. Nije se bojao, da bi ga mogli uhvatiti, nego nije htio da neprijatelje upozori na svoju prisutnost. Da ga otkriju, on bi lako umakao u tami, ali bi skoro nemoguće bilo spasiti zasužnjene drugove, jer bi Osmanlije bili na oprezu. Trebalo je dakle što opreznije započeti djelo spašavanja. Kukić još ni sam nije znao, na koji način će mu to uspjeti. Kao iskusan čovjek nije si radi toga odviše razbijao glavu, jer je znao, da sve ovisi o slučaju.

Stopu po stopu pomicao se napred. Pazio je na svaki šuštanj, da ga nebi tko iznenadio. Oprezno je dizao noge, a još opreznije ih je spuštao na zemlju. Iza svakog grmića je tražio zaklon, te tako dugo ostao iza njega, dok se nije uvjerio, da ga nitko nije opazio.

Upravo neko 20 koraka udaljeno od vatre, uz koju je sjedio Dragović, bio je ovelik grm, iza kojega se je lako mogao sakriti čovjek.

Onamo je morao stići Kukić, ako je htio čuti što razgovara Dragović sa svojim drugovima. Ali do tog grma nije bilo tako lako doći. Put do njega, bio je vrlo opasan. Morao je proći preko dvadeset koraka široke čistine, koja je bila donekle rasvjetljena žarom vatre.

Dugo i oštro je promatrao, da mu nije niti najmanja kretnja neprijateljskih ratnika izmakla. Mogao je doduše čekati, dok ne legnu na počinak, ali mu u tom slučaju nebi bilo moguće slušati razgovor Dragovićev. Ma kako mu je bilo do toga stalo, da se prije no što svi podju na počinak, prišulja do spomenutog grma, ipak mu nije uspjelo. Morao se je strpiti.

Vatra je bivala sve manja. Nisu više bacali u plamen novog drvlja, nego su svi legli, zamotavši se u svoje ogrtače. Samo Dragović je još čekao, dok se vrate izvidnici, koje je poslao duž obale, da vide, jeli se splav moguće vratila.

Već je prošla prva polovica noći, a još uvijek se nisu vraćali odaslani. Dragović je postao nemiran. Ustao je te pošao do straža, što ih je postavio, da čuvaju logor.

Kukić je drhtao od uzbudjenosti, kad se je Dragović počeo približavati njegovom skrovištu. U srcu mu se pojavila nada, da će uhvatiti svog najljućeg neprijatelja. Ali nada ga je i taj puta prevarila. Neko osam koraka udaljeno od njegovog skrovišta okrenuo se i vratio. Kukić bi najradje bio skočio do njega, te ga ubio, ali se je bojao za svoje drugove. Znao je, da bi na taj način njihov položaj samo pogoršao. Morao je svoju osvetu ostaviti za poznija vremena..

Prva i najpreća mu je dužnost bila da izbavi svoje drugove.

Dragović se je opet vratio do malene vatre, što je gorjela ispred njegovog šatora.

Nije unišao, nego je ispred njega sjeo prekrstiv noge. Crveno svjetlo vatre je padalo na njegovo zamišljeno lice. Oči je upro u žeravicu, a desnom rukom je kopkao po crnoj bradi.

Kukić je postao nestrpljiv. Ta već je noć daleko poodmakla, a još uvijeke mu se nije pružila prilika, da što poduzme za spasenje svojih ljudi.

Dragović medjutim nije dugo ostao kraj vatre. Za kratko vrijeme je ustao te se povukao pod šator.

Kukić je još neko vrijeme čekao, a onda se polako digao sa svog skrovišta i počeo šuljati prema ratniku, koji je nedaleko njega stražio stražu.

Dva puta se je morao leći potrbuške na zemlju, jer je prouzročio mali štropot i time upozorio Osmanliju, da pripazi. Dug i naporan je bio put od trideset koraka. Konačno se je sasvim približio. Jedan skok i on je uz njega. Ali kao da se sudbina htjela našaliti s Kukićem, stao je stražar i uporno počeo gledati u Kukića, koji je u tami ležao na zemlji. Moralo mu je biti sumnjivo, jer je pošao ravno prama njemu.

Kukiću je zakucalo srce. Zaustavio je dah.

Nije više imao vremena razmišljati, jer mu se je neprijatelj približio na jedva 10 koraka i stao.

— Tko je ovdje? — začuje njegov glas.

Nije ništa odgovorio, nego je ostao ležati, kao mrtvac.

Stražar mu se je za daljnjih 5 koraka približio.

— Što radiš ovdje? — upita ga.

Kukić je nješto progundrao, kao čovjek, kojega se u snu buni.

— Ajde k ostalima, koji te djavo vuče ovamo.

Kad se Kukić niti taj puta nije pravo odazvao, prišao je sasvim blizu. Upravo je htio nješto reći, ali mu zape glas u grlu.

Kukić ga je zgrabio obim rukama za vrat i pritisnuo k zemlji. Čulo se je slabo hroptanje i onda je bio mir. Nitko nije ništa primjetio.

U logoru je ostalo sve mirno.

Kukić je svladanome oduzeo oružje, a onda se je primaknuo Dragovićevom šatoru. Dugo je stajao pred njim neodlučan. Nije znao, bili najprije zadovoljio svojoj osveti, pa onda pokušao spasiti svoje drugove ili obratno. Dva koraka je daleko od svog neprijatelja. Mora samo uči pod šator i izvršiti djelo. Za čas može uroniti ruke u krv svog najljućeg neprijatelja, u krv ubojice Bahrije.

Ali ako probudi kojeg od Dragovićevih drugova? Ako se svi u logoru uzbune, onda su njegovi drugovi izgubljeni. Osmanlije će planuti, te neće niti časa čekati. Sve će ih poklati, a on im neće moći pomoći. Ima doduše uz sebe sedmoricu hrabrih muževa, ali svi skupa imaju samo dva handžara. Time se ne mogu boriti s neprijateljima, koji su dobro naoružani.

Dugo se je borio sam sobom, dok konačno nije pobjedilo plemenitije čuvstvo.

Sgrčenom pjesti se je zaprijetio prema šatoru i odšuljao.

Okrenuo se je prema velikoj vatri, gdje su svezani drugovi čekali na spas. Nu doskora se je predomislio i vratio prema mjestu gdje je ostavio Marka. Nije dugo trebao da dodje do njega.

— Šta je? — upitao ga je ovaj, kad mu se je Kukić približio na dva koraka.

— Jedan od stražara je mrtav. Vrati se ti k ostalima, pa pokušajte maknuti sa svjeta čuvare konja. Ja ću se pobrinuti, da se oslobode naši drugovi.

— Razumijem.

— Budite spremni kod konja, da što prije uteknemo. Mi se ne možemo boriti, jer nemamo oružja. Sve što možemo jest, da spasimo život. Više se ne može učiniti. Svako oklijevanje bi nas moglo stajati slobode, a potom i života. Na posao dakle. Doskora će započet svitati. Rastadoše se. Dok se je Kukić počeo opet približavati vatri oko koje su ležali svezani sužnji, vratio se Marko do drugova, koji su u neizvjesnosti čekali na njegov povratak.

Kukićev podhvat nije bio tako lak, kao što se je u prvi čas činilo. Morao je biti silno oprezan, da se neopaženo prišulja. Ali nakon oduljeg napornog šuljanja mu je to uspjelo.

Primaknuo se je sasvim do Čabrajića, koji je ležao nešto postrance.

— Ne miči se — prišaptnuo mu je jedva čujno. — Ja sam, Kukić.

Čabrajić je samo slabo kimnuo glavom u znak, da je shvatio.

— Prerezat ću ti konop na rukama, a onda ću ti dati handžar. Konop na nogama si možeš sam razriešiti. Ti pomogni drugomu i tako neka rade svi redom. Kada budu svi imali slobodne ruke i noge, potrčat ćemo do konja, koji nisu daleko odavle. Samo oprezno, da nas ne zateknu.

Kukić je Čabrajiću razrezao konop na rukama, te mu pružio nož.

Medju sužnjima je nastalo jedva primjetivo gibanje. Tko bi oštro promatrao, kao što je to činio Kukić, opazio bi, kako se od vremena do vremena jedan sužanj drugomu primiče i opet polako odmiče.

Sneni čuvari to nisu opazili. Glave su im klonule na prsa, a oči svaki čas zaklapale.

Nije prošlo niti što bi izmolio deset očenaša i svi su bili slobodni. Bilo je i skrajnje vrijeme. Od mjesta, gdje se nalaze konji, čula se vika.

— Brzo! Napred! — viknuo je Kukić, te potrčao prama konjima.

Svi su poskakali kao jedan čovjek, te nagnuli za njim.

Stražari su bili tako uprepašćeni, da se nisu niti maknuli.

Kukićevi se ne obazirahu na njih, nego potrčaše svom snagom napred.

Već su stigli do konja, gdje se bio boj. Kukićevi su goloruki navalili na osmoricu stražara, koji su se zdvojno branili, zovući u pomoć.

Bilo je odlučno. Ako im ne uspije za najkraće vrijeme svladati čuvare, sve je izgubljeno.

Neugodni položaj je riešio Čabrajićev sluga Ivan. Sagnuo je glavu, te kao bik navalio na jednoga od čuvara. Silnim udarcem glave ga je oborio na zemlju, oteo mu mač, te mu slijedeći tren probo prsa. Time je boj bio odlučen. Kukić i Ivan svladali su za čas preostale. Dok su se oni borili, poskakali su drugi na konje, te jurnuli u tamu.

Bilo je već i skrajnje vrijeme. Uz divlju viku trčali su prama njima osmanlijski ratnici, koji su probudjeni vikom, trčali svojima u pomoć.

Jedva je Kukić svladao zadnjega čuvara i uhvatio konja, kojega mu je jedan od drugova pridržao za uzde, dojurio je do njih prvi od probudjenih ratnika.

Kukić mu je snažnim udarcem mača, što ga je oteo jednomu od čuvara, odrubio glavu. Drugi se je uprepastio, te uzmaknuo.

Tu malu stanku je izrabio Kukić, skočio na konja, te nagnuo za svojima, koji su već bili dobro poodmakli.

Konj, na kojemu je sjedio, nije bio osobito dobar, ali pod dobrim jahačem brzo je dostizavao ostale.

Iza odmaklih čula se je paklena vika, koja je doskora umuknula.

Bjegunce nije nitko proganjao.

Osmanlije su morali najprije pohvatati konje, koji su im preostali, a to nije išlo osobito brzo. Dosta je vremena prošlo, dok su pohvatali neko dvadeset konja, ali jahači se nisu usudili u potjeru za Kukićevima, kojih je bilo više.

Dragović je bijesnio, jer je saznao, da je medju beguncima i Kukić.

Imao je svojeg najopasnijeg neprijatelja već u rukama, mogao ga je ubiti, te se time riješiti daljnje opasnosti, a ovaj mu je sada utekao. Pojmljiv je bio njegov bijes.

— Nisam znao, da je to tako opasan čovjek, — rekao je stari Osmanlija, koji je bio uz Dragovića, kad su Kukića svezanog donijela tri čovjeka u jutro iza noćnog napadaja uz potok.

— Kako mi se čini, mi ga još ne poznamo pravo, — rekao je drugi. — Najbolje bi bilo, da se odmah uputimo na drugu stranu. Ne vjerujem, da će nam uspjeti uhvatiti ga po drugi puta.

— Ne vjerujem ni ja, — odgovorio je Dragović, koji je mrka oka promatrao umorenog stražara. — Htio bih samo znati, kako mu je uspjelo uteći.

— To ćeš saznati, kad predjemo na bosansku stranu. Naći ćemo naše ljude, koji su ga prevažali preko ili pako njihove lješine.

Tu se je varao, jer niti su preko mogli naći svoje ratnike, a niti njihove lješine, jer su oni živi umakli, da se spase pred kaznom, koja ih bi sigurno stigla.

— Ali ako se Kukić vrati s pojačanjem, šta će onda biti, — upadne stari Osmanlija.

— Onda smo izgubljeni, — sa strahom će Dragović, koji je već ćutio njegovu blizinu.

Smjesta je sazvao ljude, te im naložio, da što brže sagrade splav, da uzmognu na drugu stranu.

Ratnici, koji su i sami slutili, kakova im opasnost prijeti, nisu trebali dvaputa čuti nalog. Svi su se prihvatili posla, da se samo što brže

nadju na drugoj strani, gdje su barem donekle sigurni.

Nije jošte niti podne bilo, kad su se prvi prevezli na drugu stranu. Nije dugo potrajalo i čitava je četa bila na bosanskoj strani.

Dok su se Osmanlije žurili, da se spasu na drugu stranu, jašio je Kukić mrka pogleda pred svojom četom. Zlovolja mu se jasno odrazivala s lica. Kadikad bi bacio pogled na svoje drugove, te se svaki puta još više smrknuo. Seljani, koji su bili prvo vrijeme veseli, što su se oslobodili iz sužanjstva, takodjer su postajali pomalo zlovoljni.

Ta kako i ne će. Četa hrabrih i boju vičnih muževa jašila je po zemlji, kojom su se istodobno skitali neprijateljski odjeli, bez oružja.

Šta je u tom slučaju značila sloboda. Ako sastanu malo jači odjel neprijatelja, opet će mu pasti u šake. Ta ne mogu se nadati, da će na svojim umornim konjima moći uteći. Kukiću je to bilo jasno. Znao je, da na svaki način treba oružja. Trebalo je naći način, kako bi se moglo doći do njega.

Ta pomisao ga je silno razljutila. Bio je tako bjesan, da je zaboravio na sav oprez i odlučio natrag do sela.

Ta još nisu bili daleko, a na koncu zašto si ne bi posudili oružje od onih, koji su im ga oteli.

Jašio je još neko pola sata, a onda je odluka bila gotova.

— Stante braćo! — zagrmi, dignuvši desnicu u zrak.

Seljani obuzdaše konje, te se okrenuše prema svom vodji, da čuju, što će im reći.

— Mi jašimo bez oružja, kao žene na pir.

— Boga mi, tako je! — zlovoljno će Čabrajić, koji je već nekoliko puta uzalud segnuo prema mjestu, gdje mu je obično bio pripasan mač, što mu ga je još otac namro. Svaki puta, kad bi se uvjerio, da ga nema, škrinuo bi zubima. Nekoliko puta udarila mu je i krv u lice, tako se je stidio, da on stari graničar jaši kao žena kad posjećuje priju.

Ni drugima nije išlo bolje. Kukić se je barem nekako mogao svladati, jer je imao handžar i nekakav tužni mač, koji mu se činio kao ražanj za jarebice. Marko, koji ga je pratio, kad se je šuljao k neprijateljskom taboru, takodjer se domogao handžara, a Ivan, Čabrajićev sluga imao je dapače i mač. Ali taj mač mu je visio uz bok kao dječja igračka. Oteo ga je nekakovom omanjem čovjeku, pa ga je u pomanjkanju većega i boljega zadržao.

Tako tužno je izgledala četa gordih graničara, kad su jurili preko polja, spasivši se iz ropstva.

Čim je dakle Kukić spomenuo, da ne mogu dalje tako opremljeni, svi su odmah prihvatili.

Nije potrajalo, što bi konje osedlali i već su se vraćali istim putem, kojim su došli. Samo što si im na licu mogao vidjeti, da su kud i kamo bolje volje.

Odlučeno je bilo poći natrag, pa si pribaviti oružje, otevši ga istim onim, od kojih su se nedavno oslobodili. Sunce je bilo prošlo podne, kad su konje okrenuli. Naravno, da nisu mogli tako brzo natrag, kao što su bili došli. Ponajprije su bili konji umorni, a uz to su još morali paziti, da ne nalete na neprijatelje, ako su Osmanlije kojim slučajem pošli za njima. Koje dakle čudo, da se je već hvatao polja mrak, kada su bili još dosta daleko.

Zvijezde su sjale na vedrom nebu, a mjesec se je počeo dizati, kad su stigli do popaljenog Sela.

Sada su bili već blizu. Ali je sada trebalo i vrlo oprezno jašiti.

Kukić je odabrao dvojicu, koji će s njim do neprijateljskog logora. Ostali su morali čekati, dok se Kukić vrati.

Ovaj se medjutim požurio i nije dugo potrajalo, te se je sa svojim pratiocima našao na mjestu, gdje su jučer noćili. Jasno se vidjelo, gdje su gorjele vatre, ali Osmanlijama nije bilo više traga. To otkriće nije Kukića ni najmanje razveselilo. Naprotiv, planuo je, kad je vidio, da su Osmanlije otišli i vruće željkovano oružje s njima.

Dugo razmišljanje u tom slučaju nije moglo pomoći. To su naskoro uvidjeli Kukić i njegov pratioc, te se vratili natrag.

Kad su dojašili do svojih i saobćili im tužnu vijest, da ih je nada prevarila, viknuo je Čabrajić:

— Pa idemo preko. Ako se ne varam, vi ste splav dobro sakrili.

— Jesmo, — javi se Marko. Nije daleko odavle. Svezali smo ju o jednu vrbu.

— Pa idemo do nje. Moguće nam posluži sreća.

Seljani poskakaše na konje i odjašiše. Vodio ih je Marko, kojemu je bio taj put poznat.

Naporno i teško je bilo po tami jašiti, jer se je prije nekoliko dana bila prelila Sava, te su bile jame oko rijeke napunjene vodom. Kako je bilo tamno, morali su biti vrlo oprezni, da ne zapadnu u kakovu jarugu ili mulj. Ali usprkos svih poteškoća prispješe ipak doskora do mjesta, gdje je bila privezana splav.

Sada je nastalo pitanje, tko će preko.

— Najbolje je, ako podju oni, koji imaju barem nekakovo oružje, — izjavio je Kukić.

— Tih je vrlo malo, — dobaci Čabrajić.

— Ti možeš s nama, ja ti mogu dati handžar. Meni je dovoljan mač.

— Prema tome bi nas bilo četiri. Ti, ja, Ivan i Marko.

— Mora biti dosta, kad nas nema više, — zaključi Ivan, ogledavajući svoj maleni mač.

Izabraše još četvoricu, koji će veslati preko, da se ne umore oni, koji su imali oružje.

Oprostivši se od ostalih podjoše odabrani na splav.

Odrinuli su se od obale, a pratile su ih najbolje želje drugova, koji su morali ostati na slavonskoj strani i čekati, kako će uspjeti pothvat.

Plovidba preko Save prošla je bez ikakove osobite upadice. Neopaženi pristali su na protivnu stranu. Prvi je izašao Kukić. Nakon što je oprezno pretražio okolicu, javio je drugima, da mogu nesmetano za njim. Oni, koji nisu imali oružja, ostali su na splavi, da ju čuvaju i da se odbiju, ako bi ustrebalo. Za obranu su si potražili jake kolceve, te sjeli na splav, spremni, da svakoga utuku, koji bi im se pokušao približiti.

Kukić je s ostalim pošao prema ruševinama Aliagine kule, jer je zaključivao, da će tamo naći Osmanlije.

Kako je bila mjesečina dosta su brzo napredovali. Nije dugo potrajalo i oni su bili u blizini stare ruševine. Ali kako se je činilo i taj je put bio uzaludan. Nigdje nije bilo vidjeti vatre.

— Trista mu jada, zar ih niti ovdje nema, — smrsi Kukić kletvu u po glasa.

— Šuti! — uhvati ga Čabrajić za ruku. — Eno tamo, — i on pokaže rukom lijevo od kule.

Kukić pogleda naznačenim smjerom i ugleda tamnu grupu. Nije bilo dvojbe, tamo su bili ljudi.

Svi se prignuše, da ih oni odanle ne bi ugledali. Ali taj oprez nije bio nuždan. U osmanlijskom logoru je sve spavalo. Kukić se je sa svojima mogao prišuljati na deset koraka, a da ih nitko nije ugledao.

Mjesec je provirio iza tankog svjetlog oblaka i obasjao neprijatelje. Nije ih bilo mnogo. — Jedva dvadeset ljudi. To je Kukića začudilo. Ta uz Dragovića je bilo do stotinu ratnika. Isto se tako čudio Kukić, kad nije vidio Dragovićevog šatora.

Sve mu je bilo nekako čudno.

Ali nije bilo vremena dugo za razmišljanje, nego je trebalo čim prije izvršiti djelo radi kojeg su došli.

Približiše se sasvim. Polako su spavajućima otimali oružje. Po gdjekoji bi se doduše maknuo i nešto progundrao, ali probudio se nije

niti jedan. Na taj način su oteli neko šest mačeva i isto toliko handžara, kad li se je jedan od Osmanlija probudio. Jedva je digao glavu, probo mu je srce Ivan, Čabrajićev sluga.

Osmanlija je klonuo natrag, ali je ipak viknuo tako jako, da su se ostali počeli buditi.

Za tren su bili Osmanlije na nogama. Dakako da nisu svi ustali, jer je mnogi izdahnuo još prije, nego mu je uspjelo da se digne. Čim su naime Kukićevi opazili, da su odkriveni, ubio je svaki onoga, kod kojega se slučajno desio. Ali usprkos toga bili bi sigurno izgubljeni, da Osmanlije nije spopao nenadani strah. Jedan je naime prepoznao Kukića i viknuo u sav glas:

— Spasi se tko može! Kukić se je vratio.

Taj zov je djelovao porazno. Svi su nagnuli u bijeg. Dapače i oni, koji su već stali da se brane, odbijajući napadaje Seljana. Kukićevi su pošli u potjeru, ali ne daleko, jer ih je vodja dozvao natrag.

S jednim ranjenikom su se vraćali Seljani sa svog noćnog pohoda k Savi. Imali su doduše jednog ranjenika, ali i preko trinaest mačeva i isto toliko handžara. Položaj čitave čete nije bio više tako zdvojan, kao što je to bilo još prije pola sata.

Ponosni i veseli su se vraćali k splavi, podupirući ranjenika, koji nije mogao sam hodati.

Dok su Seljani bezbrižno koracali po tami, tražeći put, okretao se je Kukić svaki čas. Nije se dao zavarati časovitim uspjehom. Ta tko jamči, da nije jača četa u blizini. Tko jamči, da se ta četa ne će dati za njima u potjeru. Oprez Kukićev je dakle bio sasvim opravdan.

Čabrajić, koji je opazio, kako se Kukić okreće, upita:

— Zar si što opazio, da se ogledavaš?

— Do sada još ne, ali mislim, da ću doskora.

Čabrajić se uozbiljio i počeo isto tako uporno gledati na sve strane, kao što je to činio Kukić.

Doskora se je opazilo, da Kukićev oprez nije bio uzaludan.

Seljani su bili još dosta daleko od Save, kad li začuše topot jurećih konja.

Svi se ogledaše.

— Osmanlije nas proganjaju, — rekao je mirno Kukić.

— Izgubljeni smo, — rekne tužno Čabrajić, nakon što je mislima premjerio put, koji još imaju provaliti, dok stignu do splavi.

— Pokušajmo trčati, moguće nam uspije ipak doći do obale.

— Nemoguće, — rekne Kukić, zaustavivši se za čas, da bolje čuje.

U istinu čuo se topot sve bliže i bliže. Uz to su Osmanlije jahali razvivši se u lanac, da im ne uzmognu Seljani izmaknuti.

Kukiću je bilo jasno, u kako teškom položaju se nalaze. Uzalud je naprezao um, da nadje izlaza. Sve bliže im je dolazila propast, a oni su bili još daleko. Bez ikakove zapovijedi počeše bježati, nadajući se, da će ipak prije stići do splavi. U tom bi slučaju bili spašeni. Ako Osmanlije i podju za njima u potjeru, to ih oni preko mogu dočekati. Neprijatelju bi se moglo suprotstaviti do sedamnaest oboružanih ljudi. I

to ljudi, koji su vični pobjedjivati brojnijeg neprijatelja.

Sve brže su trčali Seljani, sve bliže dolazili progonitelji. Još samo hiljadu koraka i oni su kod splavi. Ali još samo nekoliko trenova i prvi progonitelji su uz njih. Konjanici su morali biti već sasvim blizu. Kukiću, koji je zadnji trčao, činilo se, kao da je prvi od neprijatelja sasvim uz njega. Naglo se okrenuo i zamahnuo mačem.

Bilo je i skrajnje vrijeme. Mač je zafičukao zrakom, te se zaustavio na pasu progonitelja. Teško ranjen srušio se Osmanlija na zemlju. — Kukić je brzo poput munje skočio do konja, te za vremena uhvatio za uzde. Time su bili spašeni Seljani. Kukić se vinuo u sedlo i doviknuo svojima:

— Ravno k splavi, ja ću brzo za vama.

Nije čekao na odgovor, nego je naglo okrenuo konja i pojašio u susret prvomu od progonitelja.

Podbo konja, pojurio na protivnika i slijedeći tren jurio je konj bez jahača u tamnu noć.

Još dvojicu je Kukić na isti način oborio, a onda se okrenuo za svojima, koji su se morali nalaziti već blizu Save. Na svoju prepast je ugledao, kako su se četiri konjanika užasnom brzinom približavali trojici muževa, koji su posljednjim silama trčali prema Savi.

Ako ih stignu, moraju pasti. Umorni i pješice ne mogu se uspješno braniti protiv četvorice. Uz to su ih priječili zarobljeni mačevi, koje su nosili sobom.

Ne gledajući na svoje progonitelje, pohitao je Kukić svojima u pomoć. Nije štedio konja, već ga je nagonio udarcima mača i mamuza. Konj je vriskao od boli i jurio takovom brzinom, da se je vidljivo približavao konjanicima, koji su dostizavali Seljane. Budući su Osmanlije Kukića smatrali svojim drugom, nisu se na svoju nesreću na njega obazirali, nego su gledali samo na bjegunce, koje su morali svaki čas stići.

Kukiću je prestalo na čas srce kucati. Da mu je konj bio samo malo brži, mogao bi spasiti svoje drugove. Ako samo za tren zakasni, svi su izgubljeni. Žao mu je bilo junaka, koji bi morali na takav način poginuti od ruke slabijih. Nagnuo se nad konja, da mu olakša i udarao ga sabljom, da brže trči. Budno je pazio na svaku grabu i na svaki grm, da mu konj ne posrne, jer je znao, da je u tom slučaju sve izgubljeno.

Još dva tri koraka i on je kod zadnjeg. Sada ga je dostigao. Silan zamah sablje i jahača je nestalo s konja. Kukić je projurio kraj konja i digao mač, da odpremi i drugoga na drugi svijet. U času, kad je zamahnuo, posrnuo mu konj. Jedva ga je zadržao, da ne padne. Kad se je opet uspravio, ugledao je nad sobom neprijateljski mač. Sigurna i brza ruka ga je spasila od smrti. Još prije nego je Osmanlija mogao spustiti svoj mač, probo ga je Kukić. Medjutim su druga dva konjanika stigla Seljane. Poput tigrova navalili su Seljani. Ivan je jednog jahača oborio, te mu oteo oružje, nakon što mu je odrubio glavu. Uto je i Kukić stignuo, te obranio ostale.

Pokupivši odbačeno oružje, pohrlili su svi prema obali, gdje ih je čakala odriješena splav.

Svi su već bili na splavi, kad je stigla do obale četa od osam do deset konjanika, samo je Kukić bio još na obali. Prem je još mogao uteći, ipak nije htio da uzmakne prije, no što mu bude čitav mač krvlju poprskan. Okrenuo je konja, te ga nagnao na neprijatelje. Čuo je doduše poklik svojih, koji su ga zvali, da se sklone na splav, ali nije htio. U njemu se je pojavila njegova stara narav. Sjetio se je uz to i Bahrije, što ga je još više raspalilo. Kao kad razbješnjen bik bane medju stado, tako je banuo Kukić medju neprijatelje. Kod prvog sukoba je oborio trojicu, našto su ostali malo uzmaknuli. Ali Kukić im nije dao odahnuti, nego je nagnuo za njima, te ih rastjerao, ubivši još dvojicu.

Na to se je vratio k splavi, na kojoj su Seljani već nestrpljivo čekali na njegov povratak.

— Brzo na splav, — doviknuo mu je Čabrajić, kad se približio na nekoliko koraka. Kukić se još jednom pobjedonosno okrenuo, a onda istom sjašio i skočio na splav, koja je već polako plovila niz vodu.

Jedva su se udaljili od obale neko deset koraka, banu jaka četa od neko 30 konjanika na obalu. Na čelu čete jašio je Dragović. Čim ga je Kukić ugledao, doviknuo mu jakim glasom:

— Taj puta si mi umaknuo. Ali znaj, da mi ne ćeš uteći. Vratiti ću se još prije, nego se nadaš. Drugi ću puta biti oprezniji.

— Što vičeš i skačeš kao žaba u vodu, da izbjegneš borbi, — odvrati mu Dragović.

— Ne boj se. Doći ću ja onda, kada ti ne će biti ugodno. Doći ću, kada se nećeš nalaziti opkoljen čitavom vojskom, kao što je to sada.

Još ćeš imati prilike, da se ogledaš sa mnom. Ali nas dvojica ćemo se samo jednom sukobiti. I onda će biti izvršena moja osveta.

Splav se udaljivala od obale i sve nejasniji bivali konjanici, koji su ostali na obali.

Polako se Kukić sa svojima približavao protivnoj obali, ali ih nitko nije proganjao. Dragović se nije usudio poći za njim u potjeru, već se je zadovoljio time, što je postavio straže duž obale, da ga ponovno ne iznenade Seljani.

*

Jedva je Marija sligla do vratiju, ponovilo se kucanje. Kako se bila naglo trgnula iz sanjarenja, kucalo joj srce neobično jako. Bila se silno preplašila.

Kad se je kucanje ponovilo i to jače, upitala je:

— Tko je?

— Ja sam gospojice, — prepoznala je glas plemića, u čijem se je dvorcu nalazila.

— Što želite?

— Molim vas, otvorite, imam vam nješto zanimiva pripovijedati.

Mariju je doduše čudilo, što njezinog zaštitnika tjera, da joj pripovieda na večer nešto zanimiva.

— Ja ću odmah doći dolje u jedaću sobu, — odgovorila je Marija. — I onako će sada biti večera.

— Pravo imate gospojice, ozvao se plemić iza vratiju.

Malo poslije je Marija čula, kako se udaljuju koraci.

Brzo si je malko popravila odijelo i izašla na hodnik. Hodnik je bio rasvijetljen. Sudeći po glasnom smjehu, što je prodirao iz sobe na hodnik, zaključivala je, da su gosti došli u dvorac.

Došavši do vratiju, stala je čas. Prislonila je uho na vrata. Čula je ispremiješan razgovor. — Kako je razgovor vodjen madjarskim jezikom, nije ništa razumjela.

Neko se vrijeme još skanjivala, a onda naglo otvori vrata. U oči joj je udarilo blještavo svijetlo,

U sobi oko velikog stola bilo je društvo od koje četiri gospodje i tri muškarca. Mariji nije nitko od sabranih bio poznat. Poznavala je samo plemića, koji je bio vlasnik dvorca.

Čim ju je ovaj ugledao, pohitio joj u susret. Marija mu se nasmiješila, prem bi mu bila najradje pljunula u obraz. Ali kako je bila odlučila, da ne će pokazivati, da joj je poznata njegova lopovština, svladala se i ostala mirna. — Prisutni muškarci su ustali, te se poklonili. Tuz, jer je on bio vlasnik dvorca, predstavi Mariju i povede ju k stolu i tamo predstavi gospodjama. Ove su Mariju ljubazno primile, ali se nisu mogle razumjeti, jer nisu znale hrvatski, a Marija opet nije razumjela madjarski.

Usprkos toga je zabava sasvim dobro tekla. Tuz je zabavljao Mariju, davši si truda, da ju razveseli. Kako mu ona nije htjela pokazati, da joj je odvratan, smijala se i tamo, gdje baš nije bilo nužno. Ali Tuz, koji je bio već malko pripit nije to opažao, nego si je to sasvim protivno tumačio. Oko pol noći digle se gospodje

izjavivši, da su umorne, te da žele poći spavati. Tuz je pozvao lakaja, koji je gospodje odveo do njihovih soba, a sam je ostao još s muškarcima kod stola. Marija se takodjer oprostila i pošla u svoju sobu. Čim je bila u sobi, zaključala je pomno vrata i zatvorila kračunom. Nakon što se uvjerila, da su vrata dobro zatvorena, legla je obučena na krevet. Neki unutarnji glas joj govorio, da će se nešto dogoditi.

Ležala je na ledjima, a oči je uprla u strop. Svjetiljku je neko vrijeme pustila upaljenu, ali onda se predomislila, te ju utrnula, nakon što je još jednom dobro pregledala sobu.

Nije dugo ležala, kad li je začula korake po hodniku. Napeto je slušala. Koraci su se približavali vratima. Kod vratiju su zamuknuli. Malo poslije je čula, kako netko pokušava metnuti ključ u ključanicu. Marija je odmah pomislila na Tuza. Kod večere je naime čula, da se tako zove vlasnik dvorca, koji ju je dao ugrabiti. To ime joj je bilo poznato, ali nije znala odakle. Sigurna je bila, da ga je čula, ali nije znala, kojom prilikom. Samo toliko se sjećala, da nije o njemu čula dobre stvari. Čim je čula korake na hodniku, odmah je pomislila na njega. Dapače joj se pričinilo, da prepoznaje korak. Prem se je u prvi čas prepala, umiri se donekle, kad se dosjeti, da je vrata zaključala, da je ključ ostao u ključanici i da je osim toga zakračunala vrata. Usprkos toga joj je srce burno kucalo, kad je čula, da nezvani posjetnik pokušava turiti ključ u ključanicu. Marija je ostala sasvim mirna. — Nije se niti maknula. Kad je noćni posjetnik došao do uvjerenja, da ne može nikako turiti ključ

u ključanicu, smrsio je dosta glasno nekakovu kletvu, te otišao. Jasno je čula, kako su se koraci udaljivali. Već je mislila, da je za tu noć riješena svakih dalnjih napadaja. Nu kruto se prevarila. Doskora je opet čula korake. Ali taj puta su dolazila dvojica. Koraci su se opet pred vratima zaustavili. Opet je netko pokušavao turiti ključ u ključanicu, ali s istim uspjehom kao i prvi puta. Iza toga je čula, kako Tuz prigušenim glasom grdi onog drugoga, koji je po svoj prilici bio sluga. Neko vrijeme je još čula pred vratima prepiranje, a onda su se opet udaljili noćni posjetnici.

Nakon što su koraci sasvim zamuknuli, mislila je Marija, da će sada konačno nastupiti mir. Kako je bila umorna, usnula je malko. Nije dugo spavala, kad je nenadano začula, kako vrata popuštaju pod silnim pritiskom. U groznom strahu je skočila iz kreveta i potražila bodež, što joj ga je bila dala kuharica. Kako je bila uzrujana, nije ga nikako mogla naći. Vrata su svaki čas morala popustiti. Zadnji tren je našla bodež, te ga sakrila pod haljinu. U to su se vrata uz jak štropot otvorila. U sobu je banuo Tuz s istim onim muškarcem, koji je bio Mariju ugrabio u Budimu.

Bez riječi priskočiše do nje, začepiše joj rubcem usta, te ju iznesoše iz sobe. Marija nije imala niti toliko vremena, da izvadi bodež. — Tuz i njegov pomagač su je brzo odnijeli iz dvorišta do jednih vratiju. Tamo je već čekao treći muškarac. Vrata su brzo otvorena i Mariju odnesoše tamnim stubama u podrumnu sličnu prostoriju. Te ju onda zatvorili u jednu male-

nu tamnu izbu. Bez riječi su je bacili unutra, te izašli, zaključavši za sobom vrata. Marija je jasno čula, kako su još dvoja vrata zaključana, a onda se sve umirilo.

Dršćući čitavim tijelom, stajala je uz vlažni zid, naslonivši se na nekakovo drvo. Kako je bilo tamno, nije bila na čistu, da li je to stol ili kakovo drugo pokućtvo. Nije se usudila niti maknuti smjesta. Pričinjalo joj se, kao da je čitava izba puna otrovnih zmija i parcova. Dugo je stajala nepomično, dok se je barem donekle umirila.

Sada je istom počela razmišljati, što se s njome dogodilo. Uvidjela je, da se nalazi u tamnici. Oprezno je obašla čitavu ćeliju u kojoj se je nalazio drveni stol i dulja uska klupa, koja je po svoj prilici služila kao krevet.

Nakon što je obašla čitavu čeliju pipajući rukama po zidu uvjerila se, da se nalazi u tamnici, ali nikako nije mogla shvaćati, zašto su ju ovamo dopremili. Ta još na veče je bila u društvu. Tuz ju nije krio pred svojim gostima, a sada ju bez riječi bacaju u tu tamnu izbu, kao da je hoće pred svjetom sakriti.

Sakriti? Zašto su tako nenadano promjenili svoje nazore. Moguće je netko došao pred kim ju moraju sakrivati. Moguće je došao Mehmed beg ili čak njezin otac. Da to bi moglo biti.

Nakon što je još neko vrijeme o tome razmišljala, bila je na čistu, da je netko morao doći, pred kime je Tuz hoće da sakrije. Daljnjih zaključak je bio, da bi taj netko njoj sigurno pomogao, jer da joj hoće škoditi, nebi ju njezin neprijatelj Tuz sakrivao, nego je bi izručio.

Nakon što je bila na čistu počela je glasno zvati pomoć. Vikala je što je bolje mogla, ali nitko ju nije čuo. Barem nitko nije dolazio. Svaki puta kad bi viknula, te kad bi zamrla jeka, slušala bi napeto, ali ništa se nije micalo. Sve je ostalo mirno. Nakon što se je već umorila i nakon što je promukla od silnog vikanja, sjela je na klupu i podbočivši glavu rukama, usnula.

*

Petravić, Mehmed beg i oba Seljana, Marko i Andrija, jašili su po cesti, proganjajući otmičare Marije. Dosta dugo su mogli sljediti trag, ali onda su ga nenadano izgubili. Dugo su ga tražili, dok ga nisu pred večer opet našli. Ali kako je bilo zamračilo, morali su odustati od daljnjeg proganjanja, jer bi u tami vrlo lako mogli izgubiti jedva pronadjeni trag. Zlovoljni i umorni odlučiše prenočiti na livadi, što je bila uz cestu.

— Prokleta tama, — ljutio se Petravić, koji bi bio najradje dalje proganjao otmičare, dok ih ne stigne.

— Uzalud svaki bjes, — mirno će Mehmed beg. — Samo da nam posluži sreća, da sutra uzmognemo dalje po tragu. Jer ako padne kiša, ili ako više ljudi proputuje cestom, neće nam pomoći sav naš trud. Da sam samo malko spretniji bio, nebi nam sve to bilo nuždno.

— Petravić ga je pogledao tužnim pogledom i uzdahnuo.

— Prokleti lopovi, — bjesnio Marko, — tko si bi to bio mislio. — Ej da sam ja to slutio,

ti bi imao svoju kćer Petraviću, a bjela budimska ulica bi bila crvena od krvi.

— Ej, da ga ja uhvatim, — planuo Petravić, — raskinuo bi ga kao mačka.

— Ako te bi što dopalo od njega, — nasmijao se Mehmed beg, iskesivši zube, dok su mu oči čudno bljesnule.

Marko, koji ga je taj čas pogledao, zgrozio se. Tako divlji je bio izgled bega.

Petravić je bio tako zaokupljen svojom boli, da nije ništa opažao.

Kad se je radilo o tome, tko će stražiti, rekao je Petravić:

— Spavajte mirno, za mene nema sna, dok ne nadjem moje dijete.

Marko i Andrija su ga pogledali samilosnim pogledom, ali ne rekoše niti riječi. Podmetnuvši si sedla pod glavu, usnuše brzo.

Petravić i Mehmed beg ostadoše budni, zureći u nebo, kojim se naganjali tamni oblaci svjetlih rubova, koji su bili rasvjetljeni bljedim svjetlom mjeseca. Dugo su sjedili šutke. Samo kadikad bi Petravić uzdahnuo duboko. Nema pera, koje bi opisalo bol staroga plemića. Ta ljubio je svoju jedinicu više no išta na svjetu. Svakim migom joj je gledao ugoditi. Radio je samo ono, što je ona htjela. Bio je njezin rob, a ne njezin otac. I sada su mu razbojnici ugrabili najmilije na svjetu. Jedino ga je tješilo, što su našli trag otmičara. Drhtao je, gledajući oblake, koji su se naganjali nebom. Ako kiša padne, nestati će traga, to je on dobro znao. Ta i onako je trag bio vrlo slab. Petravić je kadikad bacio pogled na Mehmed bega, te istom te noći

počeo misliti, zašto se taj nepoznati čovjek toliko zauzima za njegovu kćer. Bilo mu je to čudno, ali ga ipak nije pitao. Ta šta ga se tiču porivi neznanca. On mu pomaže, da nadje kćer, pa što da pita dalje. Ta primio bi objeručke i pomoć samoga nečastivoga, tako je ljubio svoju jedinicu.

Polako poput puža pomicao se mjesec nebom. Petraviću se je činilo, da je čitava vječnost prošla, odkada je mjesec počeo padati prema zapadu. Srećom su se oblaci počeli razilaziti, te je bilo nade, da neće biti kiše. To mu je podalo nove nade. Ako samo trag ostane, onda je Marija spašena. Da bi ga otmičari mogli pobijediti, na to nije niti pomišljao. Pa tko da mu se opre. Tko da odoli njegovoj navali, kad on brani svoju jedinicu. Kod te pomisli, zatitrao mu gorak smiješak oko usana, a prosjedi mu se brk potresao.

Mehmed beg je takodjer već bio spustio svoju umornu glavu na prsa, te usnuo. Samo Petravić je još bdio.

Dugo je sjedio, a mjesec mu je obasjavao suze, koje su potajno kapale na jaka mu prsa. Petravić ih nije ćutio. Istom kad je jedna suza pala na ruku, trgnuo se naglo i ogledao nije li to tko primjetio. Kad je vidio, da svi spavaju, umirio se.

Ali nije dugo potrajalo, kad li je začuo topot konja.

Digao je glavu i počeo napeto slušati. Nije bilo dvojbe. Cestom su dolazili konjanici.

Moralo ih je biti više, jer je topot bio jak i jednoličan, što je znak, da mnogo konja trči.

Mehmed beg, koji je vrlo slabo spavao, digao je naglo glavu, kad je začuo štropot.

— To dolaze konjanici. — rekne Petraviću.

— Nema dvojbe, da je tako. — potvrdi Petravić.

— Ali ako nam poremete trag, šta ćemo onda?

— Tri sta mu gromova, na to nisam niti pomislio. Moramo ih zaustaviti, pa makar ih sve poklali.

— Kako možemo mirne ljude napadati? — začudjeno će Mehmed beg.

— Kako? — razkolačio oči Petravić, — pa zar moja kćer nije bila mirna? Zar je ona ikomu što na žao učinila? Ha? Govori? Šutiš nastavio je Petravić, kad nije dobio odgovora. — Pa ipak su ju ugrabili lopovi!

Mehmed beg je šutio. Uvidio je, da Petravić nema sasvim krivo.

— Na noge se, momci, — viknuo je Petravić, skočivši do svoga konja.

Šta je — prenu se iz sna Marko i odmah skoči do svog konja, držeći u ruci sedlo.

Nije čekao na odgovor Petravićev, nego je odmah počeo konja osedlavati.

Jedva je bio u sedlu, konja dotjerao do Petravića, koji je pojašio prema cesti, dolazili su im već u susret konjanici. Marko i Andrija nisu doduše znali, u kakovom su savezu ti konjanici s otmičarima, ali su ipak ostali uz Petravića i Mehmed bega, na kojima su usprkos tame opažali, da se nešto sprema.

— Stoj! — doviknuo je Petravić konjanicima, kad su se približili na deset koraka.

Prvi konjanici su trgnuli naglo konje, te posegnuli za mačevima. Isto su učinili i ostali.

Petravić pojaši nepoznatima u susret, a da nije vadio mača.

— Molim vas, da ne jašite dalje, jer mi slijedimo trag, koji bi svakako izgubili, kada bi vi dalje jašili prije nas. Mi ne možemo napred, dok ne svane, te vas molimo, da pričekate i vi do zore.

Kako se je činilo, nisu ga konjanici razumjeli. Za to je Petravić isto rekao latinskim jezikom.

Sada su ga stranci shvatili. Raspreo se razgovor. Nadošli konjanici su tvrdili, da ne mogu na nikakav način čekati, jer moraju još do zore stići do cilja, koji je nekoliko milja udaljen. Petravić ih je ponovno umolio, da se strpe, jer im on nikako ne može dozvoliti, da nastave put prije nego svane. I onda da moraju iza njega jašiti. Riječ po riječ i došlo je do oštre prepirke. Konačno je vodja konjanika digao sablju i time dao znak za navalu. Petravić je jedva našao vremena, da trgne mač, kad li je vodja projurio kraj njega shvativši ga po glavi. Udarac nije bio oštricom, te Petravić nije pao, nego je samo na čas izgubio prisutnost duha.

Mehmed beg i Seljani se oprješe, ali nisu bili bolje sreće od Petravića. Konjanici su projurili kraj njih, ranivši ih na više mjesta.

Petravić je sav bijesan udario konja u slabine i pojurio za konjanicima, koji su već dobrano poodmakli. Ali kakove je mogao imati nade? Ta konjanika je bilo preko trideset. Ako ih i stigne, zadržati ih ne će moći. Ali Petravić

nije na to niti pomišljao. S mačem u ruci jurio je za konjanicima, a slijedili su ga Mehmed beg, Marko i Andrija.

Kako su sva četvorica imali dobre konje, približavali su se sve više nepoznatim konjanicima. Kad su im se približili na pedeset koraka, začuli su ovi, da ih proganjaju.

Petravić i njegovi drugovi su opazili, da se konjanici spremaju na obranu. Nu nisu se svi spremali. Dok je polovica jašila brzim kasom dalje, okrenuli su se ostali, te pojašili progoniteljima u susret.

Petravića je to tako razbijesnilo, da je visoko digao mač i upravo grozno vikao.

Mehmed begu su oči čudno blijeskale. Vidjelo se na njemu, da se ne boji okršaja, nego da jedva čeka, da omasti krvlju svoj mač.

Marko i Andrija su bili odveć navikli boju, a da bi ih blizi okršaj išta uzrujavao. S mačevima u ruci jašili su uporedo s Petravićem i Mehmed begom, pazeći budno, da pravodobno dignu mač.

Jedva deset koraka dijelilo je još protivnike. Nepoznati konjanici su bili silno iznenadjeni, kad su vidjeli, da ih ta četvorica muževa proganja i da hoće da zametnu s njima boj. Vidjelo se na njima, da su oklievali. Ali u to je već Petravić stigao do prvoga, te ga oborio s konja, razkolivši mu glavu.

Marko i Andrija, koji su naučili baratati oružjem, zadavali su smrt, a da se na njima nije opažala kakova osobita uzrujanost ili čak strah.

Petravić, koji je upravo bijesno skakao krčeći si put kroz neprijatelje, ubrzo je raspršio

one, koji su mu na put stali. Prvi sukob je svršio pobjedom Petravića i njegovih drugova. — Četiri prazna konja jurila su kroz polje. Ali to još nije moglo prisiliti nepoznate konjanike, da napuste dalnju borbu. Udaljivši se malko, opet su se sabrali, te navalili. Petravić i njegovi drugovi odmah opaziše, da će taj put imati težeg posla i da ne će neprijatelje tako lako potisnuti kao prvi puta.

Mehmed beg, koji je bio vrlo oprezan, pazio je, da zadje protivnicima za ledja. S toga je uzmaknuo, kad su navalili protivnici na polje, te potjerao konja. Kad se je doista udaljio od borećih se, povratio se na cestu i potjerao konja. Protivnici, koji su mislili, da im je utekao, silno se iznenadiše, kad su udarci počeli padati na ledja.

Na taj način je Mehmed beg posjekao dvojicu i time spasio Petravića, koji se je već jedva branio, jer su ga bili već sa svih strana obkolili. Andrija, koji je bio najmladji od svih, ali usprkos izvrstan borac, nije više pravo mogao da diže mač, jer ga je protivnička sablja zahvatila po ruci.

Neko petnaest ih je navalilo na Petravića i njegove, a jedva petorica tjerahu konje po tvrdoj cesti, da izmaknu sigurnoj smrti. Bili su to plaćenici, koji nisu bili vični ozbiljnom boju. — Sukobivši se s graničarima uvidješe, da nije dosta jašiti na konju i imati o boku mač, nego da treba i s njime baratati.

Nakon što su vidjeli, da njihovi drugovi padaju kao snoplje i nakon što je Petravić oborio njihovog vodju s konja, nije ih više ništa mo-

glo zadržati. U bijegu su potražili spas. Život su povjerili brzini svojih konja.

Petravić, koji je bio opojen pobjedom, potjerao je konja te nagnuo za bjeguncima. Nije mu doduše bilo toliko stalo do ovih, nego je na svaki način htio da dostigne ostale, koji su mu brisali trag otmičara Marije.

U prevelikoj ljubavi prema svojem djetetu nije poznavao granica.

Mehmed beg, koji je ljubio Mariju ljubavlju nesretno zaljubljenog, tražio je, da joj barem nekakovu uslugu iskaže. Znao je, da će ga Marija nagraditi barem zahvalnim pogledom. A njemu bi i to dosta bilo.

Andrija i Marko, kojima je Kukić naložio bio, da čuvaju Mariju, nisu pitali za opasnost. Njima je bilo samo do toga stalo, da ju opet nadju. Ta kako će stupiti pred Kukića, te mu saopćiti, da je razbojnicima uspjelo ugrabiti Mariju.

Ta pomisao ih je tako zaokupila, da nisu niti pitali, da li ih na njihovom putu čeka smrt ili pobjeda. Oni su samo znali, da oni konjanici pred njima brišu trag otmičara, a to je bio dovoljan razlog, da su potjerali konje, te poduzeli sve, da ih što prije stignu i ubiju, ako ne budu htjeli stati, dok svane dan.

Konji su bili odmoreni i bijesni, jer su mirišali krv, te su jurili kao da ih vještice gone.

Ali dok je trajala borba, bili su nepoznati konjanici daleko odmakli. No to nije Petravića i njegove smetalo. Oni su tjerali konje, ne pitajući, hoće li ovi to moći izdržati. Tjerali su ih, udarajući ih sabljama i mamuzama.

Na istoku je već počelo svitati, kad su u

daljini ugledali konjanike. Ali kako će ih dostići, kad su bili preko četiri hiljade koraka daleko. Kako je bila ravnica, lako su ih mogli vidjeti.

Petravić, koji je jašio napred, jer mu je konj bio najbolji, ugleda najednom, da im u susret dolaze konjanici. Skoro je zdvojio. Oni su najvećim mirom jašili po cesti i ne sluteći, kakovu nepriliku prave našim junacima. Petravić je počeo po malo uvidjati, da nije niti najmanje imalo smisla, što se je pobio s nepoznatim konjanicima. Uzalud su se borili i odnijeli po gdjekoju ranu. Najviše je Petravića ljutilo, što su tri konjanika ostala na cesti mrtva. Ali na koncu umirio je svoju savjest. Zašto su ga napali. On im je lijepo rekao, da mu ne mute trag, pa zašto ga nisu poslušali.

Mehmed beg je takodjer uvidio, kakova ih je neprilika snašla, ali je kao pravi fatalista ostao miran.

Mehmed beg se je upravo prekrasno borio. Kako je bio okretan, nije ga niti jedan protivnički mač mogao taknuti, ali je za to on tim više zadavao teške i smrtonosne rane.

Konjanici, s kojima su se sreli, gledali ih začudjeno i pozdravili, misleći, da je najbolje s takovim ljudima najbolje živjeti u miru. Petravićev kaput je naime na više mjesta bio sasječen, a kapa mu je bila sasvim zgužvana. Mehmed beg je malo krvario iz rane na licu, dok je Andrija imao povezanu ruku. Krpa, kojom si je zavio ruku, bila je sasvim crvena od krvi.

Mrki pogledi Graničara, bijahu dovoljnim uzrokom, da su strani putnici smjerno pozdravili i projašili mirno kraj njih.

Za kratko su vrijeme stigli do raskršća. — Konjanici, koje su bili proganjali, pošli su lievo. Kuda je njima poći, to je bilo važno pitanje, na koje nije tako lako naći odgovor. Petravić je ponajprije pojašio cestom, na lievo, te pozorno promatrao ne bi li možda odkrio kakav trag. Ali je to bilo upravo nemoguće. Ta nedavno su istim putem projašili konjanici, njih 15 do 20 na broju.

Na licu starog plemića se moglo opažati, kako ga bies prevladava. Jasno se vidjelo, kako mu dršću laloci.

Mehmed beg je sjašio i tako pregledao cestu. Nu sav mu je trud bio uzaludan. Dugo su pregledavali i tražili, ali doskora uvidješe, da im je sav trud izlišan. Na cesti, koja je vodila lijevo, nisu bili mnogo bolje sreće. Vidjeli su jasno konjske tragove, ali ovi nisu potjecali samo od četiri konja. Naravno, da im nije bilo moguće ustanoviti, koji su tragovi od konja otmičara.

Dugo su gledali šutke, dok se nije javio Petravić. Do sutra ćemo tu čekati i razmišljati, ali time ne ćemo doći ni koraka napred.

— Podjimo jednom cestom. Točno ne znamo, kuda su skrenuli otmičari. Svejedno. Ja mislim, da ćemo im svejedno nabasati na trag, samo ako nam posluži sreća, te nadjemo pravi put. U ostalom lako ćemo poupitati seljake, da li su tim putem projašila četiri konjanika. Ali ako kod više njih uzalud pitamo, to ćemo se vratiti, te poći drugim smjerom. Naravno, da ćemo na taj način laganije napredovati, ali je i to bolje, no ništa. Popustiti ne ćemo, makar svu

Ugarsku proputovali. Ta nije moguće, da ju ne nadjemo.

— Pravo veliš, nu teško mi je, kad pomislim, da će mi kćerka tako dugo biti u vlasti onih lopova.

Mehmed beg je samo škrinuo zubima i bilo je jasno, da bi on najradje, da ima otmičare pred sobom, pa makar ih bila stotina.

Marko i Andrija su nestrpljivo gladili konje po vratu, čekajući jedva, da krenu dalje. Njima je takodjer bilo teško, što moraju uzaludno gubiti vrijeme. Ta moguće je, da nesretna djevojka pogine još prije, no što oni stignu. Vidjeli su od bijesa bliedo lice starog Kukića, kad će mu morati dojaviti groznu vijest, da je nestalo kćeri plemenitog Petravića, koju su oni morali čuvati, pa makar i život žrtvovali.

— Na koju ćemo stranu? — upita Petravić.

Počnimo s desnim putem, — rekne beg i potjera konja.

Svi su ga slijedili. Kako nisu trebali pratiti trag, mogli su mnogo brže jašiti. Konji su doduše bili umorni, ali to ih nije mnogo smetalo. Glavno im je bilo, da stignu do koje kuće. Tamo će onda upitati, da li su projašili otmičari i nahraniti konje.

Pusta je bila cesta, kojom su jašili. Rijedko su sreli kojeg pješaka ili konjanika, a do kuće nisu došli, dok nije sunce bilo na podne. Bijaše već skrajnje vrijeme. Konji su bili već umorni i gladni, a isto tako i konjanici.

Došavši do kuće, odmah su sjašili.

Seljak, gospodar kuće izadje pred njih, te ih zapita, što žele. Prem je seljak govorio samo

madjarski, to su se ipak nekako sporazumjeli. Nakon oduljeg pregovaranja su saznali, da nije ovom cestom projašila četa od četiri ljudi. — Prije kratkog vremena da su projašili konjanici, ali tih je bilo vrlo mnogo. Prema tome to nisu mogli biti otmičari. Bila je to četa, s kojom su se sukobili pred zoru.

Moguće je, da su konjanici pokraj kuće projašili noću, pa su stoga odlučili produžiti put do slijedeće kuće.

Prije no što su pošli dalje, nahranili su konje i sami se okrijepili pečenom piletinom.

Nakon što su se nahranili i odmorili, oprostili se od seljaka i platívši pošli dalje.

Odmoreni konji su opet brže potrčali, a ljudi su bili malko bolje volje, jer su bili okrepljeni zdravom hranom.

Put je bio dosta naporan, jer je cesta bila prašna. Srećom nije sunce bilo još prevruće, jer bi inače brzo sustali.

Razgovarali nisu mnogo, već su jašili šutke, svaki zabavljen svojim mislima.

Pred večer su stigli do malog sela nedaleko ceste. Budući da im i ovdje nisu znali ništa reći, odlučiše natrag do raskršća.

Kupivši zobi za konje, nisu se dugo zadržavali, nego su se za kratko vrijeme vratili.

Noć ih je stigla na cesti. Budući da u blizini nije bilo vode, jašili su još neko vrijeme, dok nisu stigli do jednog potoka. Tu su nakanili prenoćiti. Od silnog umora su svi usnuli. Da se je onda namjerio kakov lopov, lako bi ih bio okrao, jer su svi spavali kao zaklani. Petravić i Mehmed beg, koji čitavu prošlu noć nisu pra-

vo niti oka stisnuli, bijahu tako umorni, da nisu mogli ostati budni. Nije mnogo bolje išlo niti Andriji i Marku. Srećom nije onuda čitave noći nitko prošao, te naši junaci nisu nastradali.

U jutro, kada je zora počela svitati, probudio se Petravić. Videći, da svi spavaju, brzo je bacio pogled prema konjima. Na svoje zadovoljstvo je opazio, da ovi mirno pasu svježu proljetnu travu.

Petravić je sve probudio, te nakon što su pojeli ono malo sira, što su bili kupili u selu, nastaviše put.

Još prije podne stigoše do raskršća.

— Evo nas konačno opet na istom mjestu, gdje smo već jučer u jutro bili, — tužno će Petravić.

— Šta ćemo, — uzdahne Mehmed beg.

Andrija i Marko izmjeniše poglede i time je stvar bila riješena.

— Sad znamo barem toliko, da su tom stranom krenuli — izjavi Mehmed beg.

— Niti to nije sigurno, — zlovoljno će Petravić. — Tko zna, nisu li skrenuli preko polja, da izbjegnu pogledim prolaznika.

— Moguće, — nemirno će Mehmed beg, — na to još nisam bio pomislio.

— Najbolje je, da polako jašimo dalje. — Dvojica ćemo po cesti, a sa svake strane polja će po jedan. Tako će nam biti moguće pronaći trag, ako su otmičari skrenuli s ceste.

— Tako smo mogli i na onoj cesti, ali sada je prekasno o tome raspravljati.

— Samo napred, da ne bude prekasno, — govorio je Petravić, koji je bio sve nestrpljiviji.

Marko je jašio u polje lijevo, a Andrija desno, dok su Mehmed beg i Petravić ostali na cesti.

Tražeći trag jašili su dalje.

Jedva su se udaljili 5000 koraka od raskršća, ugledao je Marko trag, koji je vodio s ceste na polje.

— Evo traga! — vikne veselo, zauzdavši konja.

— Gdje, ako Boga znaš, — uzrujano će Petravić, zajašivši u polje.

— Boga mi, jest, — potvrdi Petravić.

— Sada brzo napred, trag je jasan, — naglo će Mehmed beg, pojurivši napred.

I divlja je četa nagnala konje u polje. Ovi svježi, jer su polagano kasali, trgnuše iz svih sila i jurnuše preko mekane poljane. Daleko se je vidjela crta, jasan trag otmičara.

— Bože! — uskliknuo Petravić, — samo da opet nisu skrenuli na cestu. Bog bi ga znao, zašto su zašli na polje.

— Vidjeti ćemo, — rekne Mehmed beg. — Moguće je u blizini selo, pa nisu htjeli, da ih tko vidi. Nema više dvojbe, da smo na pravom tragu. — Ta vidi se, da su četiri konja i da je jedan konj ostavljao duboki trag. Na tomu je sigurno jašio onaj, koji je držao na sedlu Mariju.

— Bit će da je tako. Grom ga ubio.

— Sada nam ne će više izmaći. Već ga vidim, kako raskoljene glave leži do mojih nogu, — zadovoljno će Petravić.

— Nije dobro, ako se čovjek prerano veseli, — opomenuo ga Mehmed beg, koji se nije odviše nadao od toga, što su našli trag.

Doskora se vidjelo, da ima pravo. Trag je obašao jedno selo, te se opet vratio na cestu, gdje se izgubio. Ali to nije progonitelje odviše smelo. Nakon što su prvi puta uspjeli nisu se više bojali, da će im trag nestati za uvijek.

Kao prvi puta tako su i taj puta jašili Petravić i Mehmed beg po cesti, kad su u daljini ugledali malu kućicu.

— Sada će trag opet u polje, — vikne Mehmed beg. Pazite, da nam ne izmakne.

Ta opomena nije bila nužna, jer su Marko i Andrija i onako budno pazili.

— Ovamo! — viknuo je Marko. — Evo, ovdje su opet zašli u polje.

— Mislio sam — nasmijao se Mehmed beg. Već i ja pomalo vjerujem, da nam ne će izmaći. Samo oprezno. Tko zna, kakova nas borba još čeka. Ako ih stignemo, nije sigurno, da ćemo ostati pobjednici.

Petravić se je samo nasmijao.

— Tko zna? — Želiš znati? — Ja znam. Tako mi vjere i sunca, što na nebu sja, spominjati će me deveto koljeno otmičara. Dosta sam krvi prolio u svom životu, kažem ti, ali nikada s takovim užitkom, kao što ću proliti krv otmičara. Znati će oni, što se dogadja onomu, koji se drzne oteti kćer Petraviću, hrvatskom plemiću.

Mehmed beg je nešto progundrao, ali ga Petravić nije razumio.

— Jao onome, koji dirne djevojku, koju se ne usudjujem niti pravo pogledati, — rekao je bio Mehmed beg u pol glasa.

Sjetio se bio noći, kad je bio provalio u Petravićev dvorac. Sjetio se Marije, koju je doduše poljubio, ali poslije se je jedva usudio doći pred nju. On, Mehmed beg, koji je došao na čelu čete od pedeset konjanika. Pa da istu tu Mariju, pred kojom je on priklanjao svoju oholu glavu, otimlju ovakovi psi. Žalio je, što nije rasparao trbuh konju, na kojem je sjedio Marijin otmičar. Da je to učinio, ne bi sada sa zebnjom u srcu jašili preko polja i tražili trag razbojnika.

— Prokleta paščad, — vikne glasno. — Srce bi im htio vaditi iz njedara.

— E, brate, uzdahne Petravić, za tim ja već dugo čeznem. Ako Bog da, bit će nam želji udovoljeno. Ali onaj otmičar je moj. Moju je kćer oteo, pa prema tomu imam ja najviše prava na njegov život.

— Neka ti je. Ja ću si uzeti onoga, koji ga je poslao.

— Zar misliš, da je ugrabljena na čiju zapovied?

— Sigurno. I ako se ne varam, poznam onoga, koji je tu zapovijed izdao.

— Govori! — vikne Petravić, uhvativši Mehmed bega za rame.

— Polako, — mirio ga je ovaj.

Ali Petravić je bio odviše uzrujan, a da bi se mogao svladati. Sve jače je zadirao čvrstim prstima u begovo rame.

— Stani, — rekne ovaj. — Ta ja ne znam ni sam, kako se zove. Samo toliko je sigurno, da sam ga jednom vidio. Bila je tama, pa mu nisam vidio jasno lica. Ali po stasu bi ga sigurno prepoznao.

— Gdje si ga vidio? — zapita Petravić skinuvši ruku s njegovog ramena.

— Ispod topola kraj Dunava.

Petravić ga je oštro pogledao. Sjetio se napadaja.

— Kada je to od prilike bilo? — upita naglo.

— Onda, kada su tebe i mladog Kukića napali pripiti plemići.

— To si onda ti bio jedan od spasitelja?

— Ja? Ne. Trojica su ti pomogla, — rekne i pogleda na Marka i Andriju, ali ova dvojica su mirno jašila dalje, ne obazirući se na razgovor.

— Pa kako znaš za taj napadaj?

— Došao sam bio prekasno. Ali ipak dosta rano da vidim ono, što je vama svima izmaklo. Kada sam ja dotrčao, bili su napadači već natjerani u bijeg. Ali kako sam dolazio sa protivne strane, to sam vidio u sjeni jedne topole nekog plemića. Isti je odmah utekao, čim je vidio, da ste pobjedili. Do njega je bio došao jedan od napadača, te mu nešto prišapnuo. Ja ga nisam mogao čuti, jer sam bio predaleko. Stas sam mu vidio, ali lica mu nisam mogao razabrati. Da ga sretnem još jednom u životu, mislim da bi ga prepoznao.

Pretravić je mirno slušao. Počeo je shvaćati, o čemu se radi.

Sjetio se dvoboja Andrije Kukića s Tuzom. Da nije taj plemić zapleten u otmicu.

— Prokletstvo, to bi bilo moguće. — vikne Petravić.

— Što? — upadne beg.

— A, ništa, — odgovori Petravić, koji se je bio dao zavesti svojim mislima.

— Zar si i ti bio vidio onog plemića uz topolu? — upita Mehmed beg.

— Nisam ga vidio, ali mi se čini, da ga poznajem. Pokazat ću ti ga, ako ga gdje sretnemo.

— Dosta visok i uzak čovjek.

— Mogao bi biti isti, kojega ja mislim.

— Vidjet ćemo. Ta nismo valjda daleko.

— Čini se, da trag opet skreće na cestu.

— Boga mi, eno tamo se vidi, kako se diže. Morati ćemo opet oprezno jašiti.

— Nije li tamo kuća u daljini? — pokaže Mehmed beg ravno pred sebe.

— Jest, — potvrdi Marko u kojega su bile izvrstne oči.

— Čini se da i trag onamo vodi.

— Imaš pravo, eto neko sto koraka pred kućom skreće trag na cestu.

— Brže, brže — vikne Petravić, potjeravši konja.

Bio je već nestrpljiv. Htio je da čim prije sazna, jesu li se otmičari zadržali pred kućom. U divljem skoku su se približavali kući. Neko pedeset koraka pred kućom je Petravić zauzdao konja i sjašio. Ostali su slijedili njegov primjer.

Svi su uprli poglede na zemlju. Tražili su trag. Našli su doduše više konjskih tragova, ali nisu mogli ustanoviti, da li ti tragovi potječu od konja otmičara.

Pred kućom su našli trag kola.

— Gromovi! — usklikne Petravić.

— Mehmed beg se je sljedeći tren našao

uz njega. Pogledao je na zemlju i sam se začudio.

Obojica se pogledaše. Čini se, da su imali iste misli.

— Da ju nisu konjima dalje odpremili? — upita Mehmed beg.

— Moguće je. U ostalom ćemo vidjeti. I onako nam ne preostaje drugo, do li da podjemo cestom dalje. Ali mogli bi upitati stanovnike ove kuće, da li su ovuda prošli otmičari.

— Pitati ih možemo, ali odgovora ne ćemo dobiti. Kola su izvedena iz ove kuće, pa je više no sigurno, da su stanovnici iste u dogovoru s otmičarima. Podjimo tragom kola, pa ćemo vidjeti, kamo ćemo dospjeti.

— Drugo nam i onako ne će preostati.

— Podjimo dakle.

Budući da je trag kola bio dosta jasan, mogli su ga lako slijediti.

Kako je bila jasna mjesečina, jašili su dalje i onda, kad je nastala noć. Prem su po noći polaganije jašili, to su ipak lakim skokom mogli slijediti trag. Petravić i Mehmed beg naime nisu htjeli niti jednog časka gubiti. Nisu znali, u čijim je rukama Marija, pa su se bojali, da ne stignu prekasno.

Nisu dugo jašili, pa su zašli u šumu. Budući je u šumi bilo tamnije, jašili su korakom dalje.

Davno je već prošla ponoć, kad su ugledali pred sobom bijeli dvorac, obasjan mjesečevim svjetlom.

Svi se trgnuše.

Petravić je uhvatio Mehmed bega za ruku, te ju svom snagom stisnuo.

— Ovdje će biti moje dijete — rekne prigušenim glasom.

— Moramo dalje, da vidimo, da li su kola pred tim dvorcem stala. Ta nije isključeno, da su i dalje pošla. — Mehmed beg je na oko govorio mirno, ali tko je dobro pazio, mogao je primijetiti, da mu glas podrhtava.

Silom se je svladavao, da nitko ne primijeti, kako drhće na čitavom tijelu. Ali drugi to nisu mogli opaziti, jer su i sami bili tako uzrujani, da su im uzde u rukama drhtale.

Korakom su se približavali dvorcu, a oči su im bile uprte u zemlju. Na Petravićevom licu, koje je bilo obasjano mjesečevim svjetlom, jasno se vidio strah. Bojao se, da ga ne prevari nada. Bojao se, da se trag od kola ne produlji kraj dvorca u šumu.

Ali nada ga nije prevarila. Tik pred vratima je trag zaokretao, te nestajao ispod njih, vodeći u dvorište.

— Ovdje je — šapne tiho Mehmed beg.

Mehmed beg još nije pravo svršio, kad odjeknuše mukli udarci. Petravić je trgnuo mač, pa je balčakom počeo svom snagom udarati o jaka vrata dvorca. Čudno su odjekivali udarci kroz noć. Nije dugo potrajalo, kad li se čuo glas.

— Otvaraj! — viknuo je Petravić groznim glasom, ali nije dobio odgovora.

— Razorit ću dvorac, ako smjesta ne otvorite vrata, — viknuo je ponovno, kad je uzalud čekao na odgovor.

Na jednom prozoru se je pojavilo svjetlo.

— Prokleta paščad, još nam se rugaju, — grmio Petravić, a krv mu je od uzrujanosti udarila u lice.

Mehmed beg je griskao brk i držao grčevito balčak sablje. Poput pantera je čekao, da se obori na svog neprijatelja. Mislio je, da će svaki čas provaliti stanovnici dvorca, te se oboriti na njih. Ali se je prevario.

Vrijeme je prolazilo, a da se iz dvorca nitko nije javljao.

Samo je izmjenično zasjalo svjetlo na raznim prozorima dvorca, što je bilo znakom, da su stanovnici istoga probudjeni.

— Sigurno se spremaju na obranu — primijeti Mehmed beg, koji je pozorno promatrao dvorac.

— Dao im Bog tu pamet, barem ne ćemo trebati stajati pred vratima. Jedva čekam, da ih uvjerim o oštrini mog mača.

— Samo neka provale iz dvorca! Ne ćemo se morati naganjati po hodnicima — rekne Marko, koji je bio trgnuo mač iz korica, te čekao na navalu.

— Tko zna, hoće li se usuditi provaliti — primijeti Petravić. Najbolje će biti, ako se pobrinemo, da uzmognemo provaliti u dvorac. Vrata su vraški čvrsta. Prije ću si sav balčak razbiti, no što ih provalim. Pogledajte, braćo, nije li u blizini kakav balvan. Ako ga nadjete, lako ćemo u dvorac.

Andrija i Marko odagnaše konje, dok su Petravić i Mehmed beg ostali kod vratiju, spremni, da odbiju napadaj, ako bi isti usliedio.

Medjutim nije sve to bilo potrebno. Jedan od rasvijetljenih prozora se je otvorio.

— Ako se ne varam, sada ćemo čuti glas jednog od stanovnika grada, — posprdno će Mehmed beg.

Nije se prevario. Madjarskim jezikom je nešto viknuo čovjek, koji je pristupio do otvorenog prozora.

— Morat ćeš se poslužiti latinskim jezikom, ako ne razumiješ hrvatski, — odvratio mu je Petravić latinskim jezikom.

— Dakle ćemo se latinskim jezikom sporazumjeti, — začuše glas sa prozora u dobroj latinštini.

— Ako je tomu tako, gospodine, onda mi reci, gdje se nalazi gospodar toga dvorca.

— Ja sam glavom, — glasio je odgovor.

— Onda mi molim vas liepo, recite, da li je ovih dana dovedena u vaš dvorac kakova djevojka?

— Ne znam, što tim pitanjem kanite?

— Što kanim? Vjere mi, vi me odveć mrcvarite vašim dosadnim protupitanjima. Pitao sam vas, da li je ovih dana dovedena k vama u dvorac kakova djevojka. Mi smo slijedili njezin trag koji nas je ovamo doveo. Evo, i u noći se vidi, da su kola, u kojima se je nalazila, skrenula kroz vrata dvorišta u dvorac.

— Ne znam, kako dolazite do takovih pitanja. Kakova bi djevojka mogla biti dovezena u moj dvorac. K meni su jučer došli gosti, ali da bi jedna djevojka bila sama došla, to mi nije poznato.

— Ta i ja znam, da nije sama došla, već

ste ju dali silom odvući. Ugrabili ste ju. Čujete li. Moju ste kćer dali ugrabiti, — počeo groznim glasom vikati Petravić, koji je bio već izgubio strpljivost. Ja, njezin otac zahtjevam, da mi se odmah vrati.

— Pojmim vaš bijes, ako vam se je zbilja dogodilo, što ste čas prije ustvrdili, ali ne mogu dozvoliti, da mene zbog otmice vaše kćeri okrivljujete.

— Prestanite s tim glupostima, ako vam je stalo do toga, da vam dvorac još nekoliko godina stoji. Predajte mi kćer. A jao si ga vama, ako joj se što dogodilo.

— Oprostite, gospodine, ali na ovakove prijetnje vam bi mogao jedino mačem odgovoriti. A budući da je noć, morat ćete se strpiti do sutra.

— Balvan ovamo! — viknu Petravić na Andriju i Marka, da razbijemo vrata ovog prokletog dvorca.

— Zar ne će da se otvore? — upita Mehmed beg, koji nije razumio razgovor Petravića s vlasnikom dvorca.

— Rekao mi je, da se moram do sutra strpiti, ako hoću, da mi s mačem odgovori na moje pitanje.

— Trista mu gromova, za taj odgovor će nam platiti glavom, — razžestio se Mehmed beg. Nesmijemo gubiti vremena, jer bi lopovi mogli Mariji što na žao učiniti.

— Evo balvana, — veselo viknu Petravić, — videći Andriju i Marka, kako vuku težak balvan.

— Konje ćemo svezati za ono deblo, — rekne Mehmed beg, pokazavši na obližnje drvo, a mi ćemo zajedničkim silama udarati balvanom u vrata.

Za tren su bili konji svezani za drvo, a sva četiri muža su uhvatila veliki balvan, te se zaletili prema vratima. Mukli udarac odjeknu. — Vrata su se stresla.

— Prokletstvo! — uzdahnu Petravić — ta vrata su čvrsta.

— Ali će ipak popustiti, — smrsi Mehmed beg kroz zube.

— Još jednom!

Opet je odjeknuo jak udarac.

U kratkim razmacima slijedila su još tri udarca.

— Popuštaju, — veselo će Petravić, kad je čuo, kako vrata škripe i kako se svijaju pod jakim udarcima.

— Još samo nekoliko snažnih udaraca i mi smo u dvorcu, — rekne Marko. — Ali eto, već se i opet otvara prozor.

— Opominjem vas, da se okanite provaljivanja, — javi se glas gospodara dvorca. — Ako nastavite, to ću vas smatrati jednostavnim razbojnicima, te ću prema tome i postupati.

— Samo napred, — nasmijao se Petravić, a smijeh mu je upravo grozno zvučio. — Mi vas već odavna smatramo razbojnicima. Dođite samo dolje, mi jedva čekamo. Mačevi su nam žedni krvi otmičara.

— Pa koji vam je bijes došao da mislite, da je u mom dvoru vaša kćerka.

— Nisam slijep i ne trebam vašeg nikakovog uvjeravanja. Otvarajte vrata, ako vam je

do toga stalo, da vrata ostanu čitava. Nemam volje dulje čekati.

Neko vrijeme je čekao na odgovor, a onda se je javio vlastnik dvorca:

— Vjerujem vam, da ste uzrujani, pa da sve, što govorite i činite, radite u vašoj prevelikoj boli. Da se uvjerite, da u mom dvorcu nema vaše kćeri, otvorit ću vam vrata dvorca, te vam dozvoliti, da sve sobe, podrume i tavane pregledate. Strpite se samo čas, dok izdam nužne zapovijedi.

— Što kaže? — upita Mehmed beg.

— Veli, da će nas pustiti u dvorac, pa da možemo sve pregledati. Kod njega ne ćemo naći moju kćer, veli.

— Budimo na oprezu, — rekne Mehmed beg. — Ja se sve bojim, da će nas iz zasjede napasti.

— Neka samo pokuša. Taj pokušaj bi ga mogao stajati života. Mi ćemo unići jedan od drugoga tri koraka udaljeno. Na taj način nas ne će moći najedanput napasti.

— Držite mačeve spremne. Čini se, da čujem vratara.

Svi trgnuše mačeve, te se postaviše jedan iza drugoga. Napred je stajao Petravić, jer nije nikako htio da prepusti to mjesto drugomu. Odmah iza njega postavio se Mehmed beg, kojemu su oči sjale kao tigru. Iza ovoga su stajali Marko i Andrija.

Iza vratiju se čuli koraci. Malo poslije je škrinuo u ključanici ključ. Nakon što je odmaknut kračun, otvoriše se velika dvokrilna vrata,

iza kojih se pojavio ostariji čovjek sa fenjerom u ruci.

Naklonivši se duboko, pozvao je kretom ruke noćne posjetitelje, da udju.

Petravić je stupio napred i pošao uspravno u dvorište dvorca. Prem je išao uzdignute glave, ipak je budno pazio, da ga tko ne iznenadi. Mehmed beg je zaostao nekoliko koraka, te gledao na sve strane. Isto tako su slijedili Marko i Andrija.

Nekako u sredini dvorišta stajao je mladji plemić, opkoljen nekolicinom plemića i sluga.

Petravić je odmah prepoznao govornika sa prozora, dakle vlasnika dvorca.

Naklonivši malko glavu u znak pozdrava, pošao je ravno prema njemu. Da se ne pokaže plašljivim turio je mač u korice, ali ga u tome nijesu slijedili Mehmed beg, Andrija i Marko.

— Klanjam se, plemeniti gospodine.

— Moj naklon, odzdravio je plemić. — S kim imam čast.

— Ja sam Ivan Petravić, plemić slavonski. A gospoda iza mene su moji pratioci.

— Drago mi je, što mi je u dio pala čast, da vas upoznam.

— Meni je manje drago. Jer kako vam je poznato, ne vodi me ugodan posao u vaš dvorac.

— Mislim, da ćete se doskora uvjeriti o mojoj nevinosti.

— Dozvolite, da stavim jedno pitanje.

— Izvolite.

— Ja još uvijek ne znam, s kim imam čast razgovarati, prem sam ja svoje ime rekao.

— Oprostite, što sam propustio da vam se

predstavim. Ja sam Tuz, dvorjanik Njegova veličanstva, kralja Ljudevita.

— Drago mi je da imam posla s tako plemenitim i odličnim gospodinom.

— Meni se sve nekako čini, da je to onaj plemić, koji je stajao uz dunavsku obalu, — rekne u pol' glasa Mehmed beg, ali ipak tako glasno, da ga je Petravić mogao čuti.

— Dozvolite plemeniti gospodine, da vas podsjetim na uzrok našega dolaska.

— Odmah ću odrediti čovjeka, koji će vas provesti kroz čitav dvorac.

Rekavši to, okrenuo se prema svojim ljudima i pozvao jednog od njih k sebi. Progovorio je s njim nekoliko riječi, te se obratio opet na Petravića.

— Izvolite plemeniti gospodine sliediti ovoga čovjeka, koji će vam služiti kao vodić.

— Hvala lijepa, — nakloni se Petravić Tuzu, a onda se okrenu k svojima.

— Ovaj čovjek, što stoji uz mene provesti će nas kroz čitav dvorac.

— Čudno, čudno, — mirno će Mehmed beg kimajući glavom. — Ako se ne varam, to je onaj isti, koji je stajao iza topole, kad su vas uz dunavsku obalu u Budimu napali oni pripiti plemići.

— Tim bolje, barem smo dobro pogodili.

— Samo oprezno, da nas ne snadje nesreća. Taj lopov mi se nikako ne svidja.

— Niti meni, da i pravo kažem. Hulja mu na oči gleda.

— Idemo. Naš vodja je već nestrpljiv. — Metnite mačeve u korice, — okrenu se Andriji i Marku. — Držite ruku na badrćima handžara, ti bi nam mogli više koristiti.

Petravić je pošao za vodićem, a slijedili su ga u razmacima Mehmed beg, Andrija i Marko.

— Sunca mu njegovog, zašto nam je dao tog tukmaka za vodića, ta mi se s njim ne možemo niti razgovarati, — ljutio se Petravić, kad je uzalud pokušavao, da se sporazumi s njim.

Obašli su sav dvorac. Preostao im je još samo podrum.

— Ćutim, da mi je kćerka u tom dvorcu ili da je barem bila, a ipak ne možemo da ju nadjemo.

— Stani, — rekne Mehmed beg, — još nam preostaje podrum. Meni neki unutarnji glas govori, da se ona nalazi u njemu.

— Ej sokole, — potrepta Petravić vodića po ramenu. — Povedi nas u podrum. Ako se ne varam, tamo se nalaze vrata.

Vodić i ako nije razumio Petravićeve riječi, to ga je ipak shvatio.

Petravić je naime pravio tako izrazite kretnje, da nije mogao ostati u dvojbi, što želi,

Polako se spustio prema vratima podruma, kroz koja je unio prije pola sata zajedno s Tuzom, svojim gospodarom, Mariju.

Petraviću se pričinilo, da je opazio, kako mu je zadrhtala ruka, kad je turio kroz ključanicu ključ.

— Samo napred, sokole, gurnuo ga Petravić, ne mogu da čekam.

Vodić je neko vrijeme tražio medju ključevi-

ma, koji je pravi, ali ga nikako nije mogao naći. Progundravši nekoliko riječi, udaljio se.

— Ako se ne varam, to on traži ključ, — rekne Mehmed beg.

— Djavli ga raskidali, meni se nikako ne svidja. Lopov mu na oči gleda.

— Vidjet ćemo, kud će nas zavesti. Nije uputno, da sva četvorica udjemo. Marko i Andrija bi mogli ostati kod vratiju, da nas ne zatvori.

— I ja sam već mislio na to, — primjeti Mehmed beg.

— Pa ćemo ostati. Možete biti mirni, nas dvojica ćemo čuvati stražu.

Dok su se oni razgovarali, vratio se vodja s ključem.

Otvorio je zahrdjalu ključanicu i pošao napred. Sliedili su ga Petravić i Mehmed beg. Obojica su držali desnice na držcima handžara, idući oprezno za svojim vodićem, koji je držao fenjer visoko, da im rasvijetli put. Kod zavoja se je okrenuo i opazio, da ga sliede samo dvojica. Mehmed begu se pričinilo, kao da je na njemu opazio, kako se trgnuo. To ga je ponukalo, da bude još oprezniji. Naprezao je sluh i oko, da mu ništa ne izmakne.

Prolazili su tamnim hodnicima, zalazili u pojedine oveće i omanje prostore, ali nigdje nije bilo traga o Petravićevoj kćeri.

Samo jednom se je sagnuo Mehmed beg, te nešto dignuo. Petravić nije to primijetio, jer je bio pred njim. Kad su došli opet u jednu veliku prostoriju, izvadio je Mehmed beg iz džepa kratku modru vrpcu, te prišao k svijetlu.

Petravić je odmah bio uz njega.

— Što to imaš? — upita znatiželjno.

— Našao sam ovu vrpcu. Poznaješ li ju?

Petravić je dulje vremena promatrao pruženu mu vrpcu, ali kako se činilo, nije mu bila poznata. Konačno je digao glavu, te pružio vrpcu natrag Mehmed begu.

— Nepoznam je.

— Pitaj de ovog čovjeka, da li je u zadnje vrieme bio tko u ovom podrumu.

Petravić se obrati na vodića, kako ga je uputio Mehmed beg. No ovaj mu je odgovorio, da dugo vremena nije nikoga bilo u tim hodnicima i prostorijama.

— Reci mu, da laže. Ova vrpca je još sasvim suha, a kako si sigurno i sam opazio u ovom je podrumu dosta vlažno.

Petravić je raskolačio oči.

— Lažeš! — viknuo je Petravić isprekidanom madjarštinom, uhvativši vodića za vrat.

Nesretni vodić je bio tako uprepašten, da se nije mogao snaći. Fenjer mu je ispao iz ruku, te se utrnuo.

— Drži ga čvrsto, — viknuo je Mehmed beg. — Pazi, da nam ne umakne.

— Ne boj se, iz mojih ruku ga ne će nitko spasiti, — odvrati Petravić stisnuvši svom snagom vrat biednog vodića, koji se prestao otimati.

— Potraži svjetiljku, — rekne Mehmed begu, — u toj tami se ne mogu nikako snaći.

— Tražim ja nju već dosta dugo, a ma ne mogu da je nadjem. Makni malko tog tvog sokola. Čini mi se, da je fenjer ispod njega.

Petravić je dignuo vodića, koji je bio pao, te ga odvukao nekoliko koraka natrag.

— Na, evo fenjera, — rekne Mehmed beg, dižući ga sa zemlje. — Sunca mu, kuda sam to metnuo svoj kremen, ne mogu da ga nadjem.

— Posegni u moj lievi džep, pa ćeš ga naći.

Mehmed beg je učinio, kako mu je rečeno i za čas su počele frcati iskre.

Kad je sinulo svijetlo, vidio je Mehmed beg, da je vodić, koga je držao Petravić za vrat, sasvim poplavio.

— Pusti, udavit ćeš ga, — pograbi Mehmed beg Petravića za ruku.

— Neka crkne lopov, — bjesno će Petravić — odkada mi je slagao, ne vjerujem mu više ništa.

— Diži se lopove, — udari Mehmed beg vodića nogom u slabine.

Ovaj se je polako digao sa zemlje, te si opipao vrat, zureći prestrašeno u Petravića i Mehmed bega.

— Govori, tko je bio pred nama u podrumu, — strogim će glasom Petravić, koji je u svom biesu sasvim zaboravio, da ga vodić hrvatski uopće ne razumije. Stoga je ponovno planuo, kad ga je ovaj prestrašeno gledao, opipavajući si podjedno vrat, koji ga je morao silno boljeti.

— Šutiš magare, — planuo Petravić, — zar da ti handžarom razvežem jezik?

Videći vodić, da Petravić posiže rukom za handžarom, počeo je moliti, da mu se smiluje, jer da on nezna šta junaci od njega hoće.

— Kćer moju hoću, — viknu Petravić,

koji ga je samo polovicu razumio, gromkim glasom.

— Ovako nećemo ništa saznati, — rekne Mehmed beg, — idemo van, pa ćemo pozvati vlastnika dvorca, da nam on odgovara. Ako se ne varam, ti možeš s njime sasvim dobro razgovarati.

— Istina, — potvrdi Petravić, — s ovim mamlazom se nemogu nikako sporazumjeti. Ej povedi nas van — okrene se prema vodiću, pokazavši mu rukom prama izlazu podruma.

Vodić je posegnuo za fenjerom, ali mu ga Mehmed beg nije dao.

— Idi samo napred, fenjera više ne dam iz ruku.

Vodić doduše nije razumio begovih rieči, ali je po kretnjama shvatio, da mu neće dati svjetiljku.

Šutke je pošao napred izabravši najkraći put. Vidjelo se na njemu, da jedva čeka, da izadje iz podruma. Nije se ćutio sigurnim sam u podrumu s dvojicom bjesnih muževa, koji su mu bili neprijateljski raspoloženi.

Brzo su prispjeli do stuba, te se uspeli i izašli na dvorište, gdje su Andrija i Marko nestrpljivo čekali.

— Već sam mislio, da ćemo vas morati spašavati, — rekne Marko, kad je ugledao Mehmed bega s fenjerom u ruci.

— Nemaj straha za nas dvojicu. — odgovorio mu je ovaj mirno. — Ajde po gospodara, — vikne na vodića.

Ovaj je otrčao što je bolje mogao. Nije znao

po što ga šalju, ali je shvatio da može otići, a to je bilo dosta. Za tren je izčezao.

Malko poslije pojavio se vlastnik dvorca, u pratnji nekolicine muževa. Lice mu je bilo crveno od biesa.

— Gospodine! Kako da shvatim vaš nedolični postupak prama mom vjernom slugi.

— Još me pitate, — razljutio se Petravić ponovno, — nisam vičan, da me se ispituje kao derana. — Dozvolite najprije, da ja vas pitam: Tko je prije nas bio u podrumu?

— Vi zaboravljate, da se nalazite u mom dvorcu, a ne ja u vašem.

— Ja u opće ništa ne zaboravljam. Poznato vam je zašto sam došao, pa vam svjetujem, da mi ne dosadjujete s nepotrebnim savjetima. Pitao sam vas i očekujem odgovor.

Tuz je sasvim probljedio od bjesa. Plemići, koji su bili s njim, posegnuše za mačevima.

— Polako, — vikne Petravić, trgnuvši mač, — ako se želite razgovarati čelikom, to budite uvjereni, da ćete dobiti na svako pitanje doličan odgovor.

Mehmed beg, Andrija i Marko trgnuše takodjer svoje mačeve, te se postaviše u zgodan položaj za obranu. Oči su im sjevale. Nije bilo dvojbe, da jedva čekaju, da dodje do okršaja. Svima je bio mrzak vlastnik dvorca, koji se je prema njima ponašao, kao gospodin, koji razgovara sa svojim slugom. Na takav postupak nisu bili priučeni Graničari, koji su bili svoji gospodari.

Tuz i njegova pratnja trgoše takodjer mačeve. Jedni i drugi mjerili se bijesnim pogledima. Svaki čas je moralo doći do krvavoga okršaja.

— Po treći puta vas pitam, je li tko prije nas bio u podrumu? — upita Petravić, kojemu je već drhtao glas.

Tuz je viknuo nekakovo ime, te se okrenuo prema vratima, koja su vodila u dvorac. Doskora se je tamo pojavio vodić, koji se je bio sakrio. Tuz je s njim nešto razgovarao, pitajući ga po svoj prilici, kako je došlo do toga, da su se stranci tako naglo promijenili.

Mehmed beg, koji ga nije izgubio s vida, jasno je vidio, kako se je promijenio izraz njegovog lica, kad je vodić govorio.

— Upravo mi moj sluga veli, da ste u podrumu našli modru vrbcu — rekne Tuz, okrenuvši se prema Petraviću. — Da je ista od vaše kćerke, sigurno bi ju prepoznali. Vaš bijes nije dakle nikako na mjestu. Jučer u jutro su djevojke nosile u podrum povrće. Lako je moguće, da je koja od njih izgubila vrbcu, što ste ju vi našli.

— Taj odgovor ste mi mogli odmah dati, — rekne Petravić zlovoljno — nije bilo nuždno, da iskušavate našu srčanost.

— Nisam nikako htio vrijedjati, ali ne mogu dozvoliti, da se moji ljudi napadaju bezrazložno.

— Nije mi do toga, da se prepiremo, da li sam bio u pravu ili ne, ja na žalost vidim, da moram dalje, pa ću odmah i otići.

— Dozvolite, da vas pozovem na doručak. Eto već je počelo svitati, a vi ste sigurno umorni i gladni od puta.

— Hvala na ljubežljivosti, ali mi nemamo

vremena. Dok ne nadjem svoje dijete, nema za mene mira.

— Vrlo mi je žao, što se ne ćete odazvati mom pozivu — rekne Tuz, koji je jedva prikrivao zadovoljstvo, kad je saznao, da će Petravić sa svojim ljudima odmah otputovati.

— Moj naklon — pozdravi Petravić i podje prema izlazu, gdje su stajali konji.

Tuz je uljudno odzdravio, naklonivši se duboko.

Na licima Graničara se je jasno vidjelo, da su razočarani. Svi su mislili, da su našli Mariju, kad su u noći zaustavili konje pred vratima dvorca. Sad su se na žalost morali uvjeriti, da ih je nada prevarila.

Jedini Mehmed beg nije zdvajao. On je pozorno slušao, kad su izlazili iz dvorca. Pričinilo mu se, da je jedan od plemića spomenuo ime Tuz. Činilo mu se, da je to ime negdje čuo, ali se nije mogao sjetiti, gdje i pod kojim prilikama.

Petravić i njegovi pratioci poskakaše na konje, te odjašiše dublje u šumu.

Neko su vrijeme jašili šutke. Nitko nije htio da započne razgovor.

Zlovolja se mogla čitati svima s lica.

Mehmed beg, koji je jašio zadnji, nije mogao zaboraviti ime Tuz. Mučio se, da to ime dovede u savez s kakovim doživljajem, ali mu je sav trud bio uzaludan.

— Stani, Petraviću, — dovikne konačno plemiću, koji je jašio prvi. — Je li tebi poznato ime Tuz.

— Kako da nije. Moj se je sin s njim borio

u Budimu, — odgovori Petravić. — Ali kako dolaziš sada na to ime?

— Poznaješ li osobno tog plemića?

— Ne. Nisam bio prisutan, kad su dijelili megdan. Isto tako nisam niti poslije imao prilike, da tog čovjeka gdje vidim.

— Ja si ne mogu pomoći, ali ja mislim, da je vlasnik dvorca, u kojem smo bili, u savezu s otmicom tvoje kćeri.

— Kako dolaziš do tog zaključka?

— Sasvim jednostavno. Mi smo slijedili trag, koji nas je nedvojbeno doveo u dvorac. Nema sumnje, da je tvoja kćerka u dvorcu bila, ako i sada više nije. Medjutim niti to nije sigurno. Jer lako je moguće, da nam je koja tajna izba izmakla. Ti mi kažeš, da se je tvoj sin borio u Budimu s nekim Tuzom, pa da ga je pobijedio. Pojmljivo je dakle, da je taj Tuz na tvog sina kivan, te da traži način, kako da mu se osveti. I uspjelo mu je. Ja sam naime čuo, da je jedan od plemića spomenuo ime Tuz, kada smo izlazili iz dvorca. Ne znam pravo, koga je tim imenom nagovorio, ali mi se čini, da je to ime vlasnika dvorca. Stas njegov je sasvim sličan onom, kojega sam vidio ispod topole na dunavskoj obali, kada su tebe i sina ti napali nepoznati plemići. Uzme li se sve to u obzir, to je jasno, da je tvoja kćer dovedena u dvorac, koji smo netom ostavili.

— Koja nam korist od toga, — zdvojno će Petravić, zalomivši rukama. — Sada je u dvorcu više nema, a mi nemamo dokaza, da je ugrabljena na nalog vlasnika dvorca.

— Nema smisla, da idemo dalje, — rekne Mehmed beg, zaustavivši konja. — Najbolje će biti, ako se vratimo i sakrijemo u blizini dvorca. Paziti ćemo, tko bude ulazio i izlazio, pa je moguće, da ćemo ipak konačno raskinuti velo tajinstvenosti i otkriti skrovište tvoje kćeri.

Petravić je spustio glavu. I sam je uvidjao, da nema smisla dalje jašiti. Ta i onako ne znadu, kamo bi krenuli. Da je vlasnik dvorca barem sukrivac kod otmice, o tome je bio uvjeren. Dokazati mu nije mogao i zato je zdvajao. Mehmed begov savjet mu se učinio najboljim, zato je i pristao.

— Taj savjet je dobar. To je jedini način, kojim bi mogli uspjeti. Samo teško je čekati, teško. Ubit će me tuga još prije, no što nam uspije naći Mariju. O, prokleti lopovi, — planuo je nenadano. — Ako mi Bog udieli milost, da ju nadjem ili barem da nadjem razbojnike, skupo će mi platiti.

— Dragi brate, — mirno će Mehmed beg, — sve to ne koristi ništa. Jedino strpljivost nam može pomoći. Znam, da ti nije lako, ali vjeruj mi, niti meni nije bolje.

— Ne, ne, to je previše. Ja te boli ne mogu da podnosim. Da barem imam koga na komu bi mogao iskaliti svoj gnjev, ali tako ne mogu.

— Vratimo se, kao što sam rekao. U blizini dvorca ćemo se sakriti i paziti na svaku kretnju stanovnika dvorca. Ako je Marija unutra, o čemu sam ja uvjeren, to ne će dugo potrajati i mi ćemo imati dokaze u ruci, a u tom slučaju nam ne će nitko zapriječiti, da ju oslobodimo.

GRANIČARI

NASTAVAK

ALIAGINOG DJETETA

OD ISTOG PISCA.

SVEZAK DRUGI.

ZAGREB, 1914.
NAKLADA PIŠČEVA.

TISAK NADBISKUPSKE TISKARE U ZAGREBU.

— Ne, zapriječiti nam ne će nitko, kao što nam niti sada nisu mogli zapriječiti, da pregledamo dvorac.

— Vlasnik dvorca je isto tako lukav kao i zloban. Da nije bio uvjeren, da ju ne ćemo naći, ne mislim, da bi nas pustio u dvorac.

— Pa bi ga bili prisilili.

— I sam znaš, da nam to ne bi lako uspjelo. Pokušali smo provaliti vrata, pa smo se uvjerili, da su neobično jaka.

— Ali su svejedno popuštala. I da nam nisu vrata otvorena dragovoljno, već bi bila razlupana.

— A moguće bi već po gdjekoji od nas ležao mrtav u dvorištu dvorca.

— Ha, pa zar bi mi bilo gorje nego sada. Zar misliš, da me život veseli? Zar misliš, da uživam, gdje znam, da mi se kćerka nalazi u razbojničkim rukama.

— Prijatelju, budi uvjeren, da isto toliko trpim koliko i ti, — rekne Mehmed beg, a oči mu se zamagliše.

— Vratimo se, da se što ne dogodi u našem odsuću.

Graničari okrenuše konje, te ih potjeraše natrag istim putem, kojim su i došli.

Svi su spustili glave i šutke jašili jedan za drugim, jer je put bio dosta uzak.

Kako se nisu previše udaljili od dvorca, to su mu se doskora približili na tisuću koraka.

— Ovdje u blizini bi morali odabrati zgodno skrovište za konje, a mi možemo lako svaka tri sata drugoga poslati u blizinu dvorca, da pazi, — rekne Mehmed beg.

— Razidjimo se na sve strane, pa tko nadje najzgodnije mjesto, neka nas sazove.

Konjanici se razidjoše u šumi. Nije dugo potrajalo, kad je Marko sve sazvao do malene uvale u kojoj je bilo mjesta za trideset konja. Svi su odmah uvidjeli, da ljepšeg skrovišta ne mogu naći, pa su potjerali konje u uvalu te ih privezali o jedno drvo.

— Ja ću prvi na stražu, — rekne Mehmed beg, opraštajući se od ostalih. — Ako začujete jaki zviždук, to znajte, da vas trebam. Budite spremni, da mi u svakom slučaju možete priskočiti u pomoć.

— Želimo ti uspjeha, — rekne mu Petravić, kad je odilazio.

— I sam si ga želim, — nasmije se Mehmed beg zašavši medju drvlje i upravivši svoje korake prema dvorcu.

Dok se je Mehmed beg udaljivao, pripravljali su Petravić i Graničari mjesto za noćište. Nisu naime mogli računati na to, da bi ih već prvi dan poslužila sreća. Morali su računati s time, da će se dulje vremena zadržati u blizini dvorca.

Nabrali su u blizini dosta suhog lišća, da si naprave ležaje.

Marko je pošao da potraži kakovu ledinu, radi paše za konje. Trud mu nije bio uzaludan, jer se već za kratko vrijeme vratio s viješću, da je u blizini oveća čistina obrasla travom, na kojoj ima dosta hrane za sve konje. Ta vijest je Petravića silno obradovala, jer je bio već u brizi za hranu konja.

Nakon što su se uredili za dulji boravak, prošlo je i vrijeme Mehmed begove straže. Petravić je odlučio da ga zamijeni, pa je stog razloga pošao istim putem, kojim se je udaljio Mehmed beg. Dosta je dugo lutao šumom, kad li začu slabi zviždук. Okrenuvši se prema strani, odakle je dolazio zvuk, ugleda na jednom drvetu izmedju lišća Mehmed bega. Petravić mu se približi.

— Ima li što nova? — upita ga.

— Ništa. Iz dvorca nije nitko izašao, odkada ja pred njime stražim.

— Dobro brate, — rekne Petravić, — vrati se sada u našu uvalu, pa pošalji jednog od Graničara, da potraži negdje u blizini hrane za nas.

— Do vidova, — pozdravi Mehmed beg, te se odšulja oprezno natrag.

Petravić se uspeo na istu granu, na kojoj je sjedio Mehmed beg i upravio pogled na dvorac. Srce mu je drhtalo od uzbudjenosti. Svaki čas je mislio, da će iz dvorca izaći njegova Marija u pratnji muževa, koji ju imadu odpremiti na sigurnije mjesto.

Mislio je i na Andriju, koji se negdje dolje u Bosni bori, te niti ne sluti, što se medjutim u Budimu dogodilo. Uz bol radi gubitka svog djeteta osjećao je i stid, što nije mogao zapriječiti otmice. Na odlasku ga je Andrija Kukić upozorio, da čuva Mariju, a on mu je odgovorio bahato, da se njemu ne treba u tom smjeru dijeliti savjeta, jer da i sam zna, kako će si kćer očuvati. A što se je dogodilo. Nije prošlo niti dva mjeseca, a eto već mu oteše kćer.

Sjedu glavu je podbočio rukom i zurio u dvorac. Ali tamo je bilo sve mirno. Niti da bi se koji prozor otvorio. Kao da su izumrli stanovnici.

Nu nakon nekog vremena se otvoriše vrata, a iz dvorca izjašiše tri konjanika. Odmah iza njih pojavila se kočija.

Petravić je zadrhtao. Za tren je skočio sa svog mjesta na zemlju i metnuvši dva prsta u usta, zažviždao.

Kola se nisu odmakla od dvorca niti pedeset koraka, kad li je začuo, kako se lomi suho granje. U divljem skoku približavali se Marko i Mehmed beg. Petravićevog konja je vodio Marko za uzde.

Kako je begu bilo poznato, gdje je Petravić, to je jašio ravno prema njemu.

— Šta je? — upita uzrujano, kad mu se približio na dvadeset koraka.

— Iz dvorca je izašla kočija, a prate ju tri konjanika. Eto ih tamo, još ih možeš vidjeti.

Tim riječima je skočio Petravić na konja, što mu ga doveo Marko i pojašio kroz šumu smjerom, kojim je odmicala kočija.

— Moramo ih prestići, — rekne ostalima, koji su se čudili, što ne ide ravno do kočije.

— Moramo ih prestići i ako je moguće ne napasti, dok se ne osvjedočimo, da je Marija u istinu u kočiji.

— Kako to? — začudi se Marko, koji nije mogao da shvati Petravićev oprez.

— Vrlo jednostavno. Uzmimo, da Marija nije u kolima, nego se još nalazi u dvorcu, onda nam je trud uzaludan. Upozoriti ćemo našim na-

padajem vlasnika dvorca, da budne još oprezniji. Sada je on uvjeren, da smo odputovali. Za nekoliko dana će biti siguran, da nas više nema u blizini, a posljedica će biti, da ne će više tako kriti Mariju, ako je ona uopće u dvorcu. Mi ne smijemo počinjati nikakovih gluposti više. Dosta sam bio neoprezan, kada sam pustio Mariju samu u crkvu. Nikako si ne mogu to oprostiti. Pa da ponovno naškodim mojoj jedinici svojom neopreznošću. Ne.

— Razlozi, koje si nam naveo, sasvim su opravdani, — primjeti Mehmed beg, nakon što je pomno pratio Petravićevo razlaganje. — Nitko ne smije niti slutiti, da se mi nalazimo još u blizini dvorca.

Sada je i Marko uvidjao, da Petravić ima pravo. Zato nije više ništa prigovarao, nego je jašio za svojim drugovima, koji su zašli u velikom luku kroz šumu, da prestignu kočiju.

To medjutim nije bilo tako lako, jer se je kočija pomicala dosta brzo po cesti, dok su se oni morali provlačiti kroz šumu. Umjesto da su se približavali kočiji, udaljivala se ona sve više od njih.

— Na taj način ne ćemo ništa postići, — primijeti nakon nekog vremena Mehmed beg. Mi jašimo kud i kamo prepolako.

Petravić nije ništa odgovorio, nego je potjerao konja, koji je poletio u skoku. Mehmed beg i Marko nisu za njim zaostajali. Prem je bilo prava vratolomija jašiti tako brzo kroz šumu, to ipak hrabre i odlučne muževe nije niti najmanje smelo. Gledajući oštro preda se i držeći čvrsto uzde, jurili su kroz šumu, a smrt ih je

pratila, jer je svaki čas mogao koji konj posrnuti, a konjanik s glavom udariti u koje deblo. Nu Petravić, Mehmed beg i Marko nisu pitali za opasnost, nego su imali samo jedan cilj pred očima, i to da dostignu kočiju.

Petravić, u koga je bio najbolji konj, počeo je pomalo odmicati od ostale dvojice. Razmak je bivao sve veći. Ali ipak ne tako velik, da bi ga Mehmed beg i Marko mogli izgubiti iz vida. Kroz granje i drvlje su mogli vidjeti, da je kočija iza njih.

—Sada se možemo približiti kočiji, — rekne Petravić Mehmed begu, pričekavši malko, dok mu se približio.

— Eno tamo iza onoga guštika se možemo lako sakriti. Mi ćemo jasno vidjeti svakoga, koji prodje cestom, a nas ne može nitko vidjeti.

— Dobro, — rekne Petravić i potjera konja prema označenom mjestu.

Došli su pravodobno do guštika, što su si ga odabrali, a da ih nitko nije primijetio. Prvi konjanik, koji je kraj njih projašio, fićukao si je nekakovu pjesmu, ne obazirući se niti lijevo niti desno. U šakama Graničara drhtali su balčaci mačeva.

Evo, sada je došla i kočija blizu.

Nabranih obrva upirali su sakriveni svoje poglede u kočiju, da im ništa ne izmakne. Prvi je bio razočaran Marko. Kako je imao dobre oči, to je odmah vidio, da Marije u kočiji nema. Vidio je doduše četiri gospodje, ali niti jedna od ovih nije sličila Petravićevoj kćeri.

Nije dugo potrajalo, kad li se okrenu Mehmed beg, a čas poslije i Petravić.

— Nema je, — rekne posljednji, slomljeno.

— Nema, — odvrati poput jeke Mehmed beg i spusti glavu.

Sva trojica su upravili svoje mrke poglede opet u kočiju, koja je dosta brzo odmicala po cesti. Ni jedan nije progovorio niti riječi. Već su mislili, da im je taj puta poslužila sreća, a kad tamo opet su morali gorko iskusiti, kako je nada varava.

Najgorje je bilo starom Kukiću, koji nije više mogao podnašati boli radi gubitka svog djeteta. — Mrk i zlovoljan okrenu konja te ga potjerao natrag.

— Moramo se što prije vratiti k dvorcu, da se medjutim što ne dogodi, rekne Mehmed beg potjeravši konja istim putem natrag.

Kad su došli blizu svog logora, sjaši Petravić, te pruži Marku uzde svoga konja.

Ja idem opet na svoje mjesto, — rekne Mehmed begu.

— Do vidova, — rekne ovaj i okrene konja na drugu stranu.

Teška koraka prolazio je Petravić izmedju drveća, a široka ledja mu se sagnula.

Mehmed beg je gledao za njim i zakimao glavom. Žalio je starog plemića i nesretnu djevojku, a nije mogao pomoći.

Stisnuo je pjest i zaprijetio prema dvoru.

— Alaha mi, skupo ćeš mi to platiti, pseto kaursko. Kod toga su mu oči bljesnule čudnom vatrom.

Taj tren se je okrenuo Marko i uhvatio begov pogled. Videći njegovo od biesa izcereno lice, pričinilo mu se, da ga je negdje vidio.

Nu to ga je malo smetalo. Za njega je on bio dobar drug, koji ima iste težnje, pa nije mario za njegovu prošlost. Silom je otjerao misli, koje mu se rojile glavom, nakon što je primijetio, da mu je od nekuda poznat.

Kad su došli do uvale, našli su tamo već Andriju, koji je dopremio hrane za više dana.

Na njegov upit mu je Marko ispripovijedio što se dogodilo.

Dugo je sjedio šutke uz malu vatru, na kojoj je pekao zaklano pile, ali se na njemu vidjelo, da o nečem razmišlja.

— Marko! — rekne, dignuvši glavu.

— Šta je? — upita ga ovaj.

— Ja mislim, da bi bilo najbolje, kad bi jedan od nas pošao za mladim Kukićem do Jajca, te mu ispripovijedio, što se dogodilo. Vjeruj mi, njemu bi moguće uspjelo, da nadje Mariju.

Čim je Mehmed beg čuo Kukićevo ime, nabrale su mu se obrve.

— To nema smisla, — rekne Marko. — Ta dok dodješ do Jajca i dok se s Kukićem povratiš, proći će i dva tjedna. Za to vrieme bi Marija mogla već postradati.

Andrija je neko vrijeme razmišljao, a onda rekao:

— Kako mu drago, ali bolje bi bilo, da se posluša moj savjet. Šta će biti, ako ju ne nadjemo za dva tjedna? Onda ćemo ipak morati javiti Kukiću, što se dogodilo.

— Kako misliš, — rekne Marko nakon kratkog razmišljanja. — Možemo pitati Petravića, što on misli. Ja ću ga sada zamijeniti, pa možeš s njime razgovarati, kad se vrati.

Založivši malko, uputio se Marko, da zamijeni Petravića.

Čim se ovaj vratio, započeo je Andrija s njime razgovor o mladom Kukiću.

Petravić nije dugo ništa odgovorio. Vidjelo se na njemu, da se bori. Mehmed beg ga oštro promatrao, kao da će s njegovih usna čuti smrtnu osudu.

— Ako do sutra ne nadjemo Mariju, onda podji u ime Božje.

Taj čas je Mehmed beg ustao i pošao u šumu. Srećom mu Petravić i Andrija nisu vidjeli lica, jer bi u protivnom slučaju morali primijetiti silnu promjenu.

Koliko je Mehmed beg ljubio Mariju, toliko je mrzio Andriju. Od onog časa, kad ga je mladi Kukić posjekao u dvorištu Petravićeva dvorca, tražio je samo zgodu, da mu vrati milo za drago. Ali nije bio to razlog Mehmed begove mržnje; Andrija je bio njegov takmac. Andriju je Marija ljubila i još ga ljubi, ako je na životu. Ponadao se je, da će steći Marijinu naklonost, ako mu uspije, da ju spasi iz šaka otmičara, a ta se je nada sada počela gubiti. Ako im ne uspije spasiti Mariju prije nego što se vrati Andrija, onda je izgubio dobru priliku, da obveže Mariju zahvalnošću. Krivo bi mislio, tko bi vjerovao, da mu je drago, što su razbojnici oteli Mariju. Ne. On ju je iskreno žalio, ali ipak bi mu bilo kud i kamo draže, da je on taj junak, koji ju spašava, nego da to učini Andrija. Zato se je silno uzrujao, kad je saznao, da će sutra jedan od graničara poći do Jajca, da pozove Andriju. Odlučio je, da će sve poduzeti, da spasi Mariju

prije, nego što dodje Andrija. Znao je on za Andriju, da je neobično spretan i hrabar, pa je stoga bio uvjeren, da će Andriji uspjeti naći Mariju, ako to njima ne bi uspjelo. Ne samo zato, već što je njemu bilo gdješto poznato, što on i Petravić nisu znali. To ga je najviše mučilo, jer je u tome vidio takmaca. Sabrao je svu snagu, da stiša uzbudjeno srce, upravivši svoje korake prema dvorcu. Ni sam nije znao, kako se je našao najednom jedva sto koraka pred dvorcem. Dignuvši glavu i ugledavši pred sobom dvorac, trgnuo se prestrašeno. Za tren je skočio za grm, koji je nedaleko njega rasao. Ali bilo je već prekasno. Vidio ga je bio Tuz, koji se nalazio na prozoru.

Mehmed beg nije bio siguran, da li ga je plemić prepoznao, ali je usprkos toga ostao iza grma, odlučivši, da će svakoga ubiti, koji bi došao do njega. Svojom neopreznošću je mogao sve pokvariti. Ako ga je Tuz nesrećom prepoznao, onda je sve izgubljeno. Ako je Marija u dvorcu, to će ju sakriti, da ju nitko ne će moći naći. Ljutio se na sebe samoga, te bi najvolio, da može propasti u zemlju, da ga nitko više ne vidi. Kakovim će obrazom stupiti pred svoje drugove, kad ovi saznadu, što je počinio. Da taji, nema smisla, jer ga je i Marko, koji se nalazi na straži morao vidjeti.

U svom bijesu je prokleo sve što mu je bilo sveto, ne štedeći niti sebe samog.

Dok je Mehmed beg ležao iza grma, drhćući od jada, pozvao je Tuz jednog od svojih dvorjanika, te ga poslao, da vidi, tko se je sakrio za grm. Nije prepoznao Mehmed bega, ali mu je

bilo napadno, da se je nepoznati muškarac tako napadno bacio za grm.

Još je bio dan, kad su izašla dva muškarca, te pošli ravno prema grmu iza kojega je ležao Mehmed beg.

Čim ih je ovaj ugledao, trgnuo je handžar, te se postavio tako, da može lako navaliti. Nije mu preostalo drugo, nego da obojicu ubije, jer je bilo izvan svake dvojbe, da će ga prepoznati i gospodaru svom dojaviti, da se Marijini prijatelji nalaze u blizini dvorca. Znajući, da bi time silno naškodio oslobodjenju Marije, ako ga ne bi učinio sasvim nemogućim, mora na svaki način zapriječiti, da ga ne prepoznadu. Nije se bojao slugu, koji su išli oboružani prema njemu s mačevima, nego se bojao, da bi mu koji od njih mogao uteći. Ako ih ubije obojicu, to će stanovnici dvorca misliti, da je iza grma bio kakav razbojnik, pa će u najgorjem slučaju poći za njim u potjeru. Jedino što bi im se moglo dogoditi, jest, da bi se morali bolje sakriti.

Dok je on tako razmišljao, dolazili su Tuzovi sluge sve bliže.

Kad su se približili na trideset koraka, razidjoše se, da opkole grm i iza njega ležećeg muškarca. Jedan je pošao lijevo, a drugi desno, te se tako približavali Mehmed begu.

Ovaj je kleknuo na jedno koljeno, krijući pomno lice, da ga prerano ne prepoznadu.

Sad su ga ugledali i stali na čas.

Jedan od njih mu je doviknuo nešto madjarskim jezikom, ali ga Mehmed beg nije razumio. Ne mičući se smjesta ostao je u istom položaju, kao da ništa ne čuje.

Vidjevši sluge, da na taj način ne će ništa postići, podjoše bliže. Kad se približiše na deset koraka, stadoše.

Mehmed beg je još uvijek bio u istom položaju, samo što je držak handžara jače stisnuo i mišiće na nogama napeo, spremivši se na skok.

Naravno, da to sluge, koji mu se počeše ponovno približavati, nisu primjetili, jer bi u protivnom slučaju bili svakako oprezniji. Ovako su išli u susret neminovnoj sudbini.

Zaveo ih je Mehmed begov mir, koji su smatrali strahom. Još više ih je zavelo, što se Mehmed nije micao ni onda, kad su mu došli na dva koraka blizu.

Jedan od njih ga udario mačem pljoštimice po ledjima i nešto viknuo.

Taj tren skoči Mehmed beg i njegov handžar je već probo grudi napadača, koji se bez riječi srušio na zemlju.

Njegov drug je tako bio iznenadjen nenadanim napadajem, da se zaboravio braniti. Kad se je malko snašao, bilo je već prekasno, jer mu je Mehmed beg rinuo u srce još krvav bodež. — Poput prvoga srušio se i drugi mrtav na zemlju, ne izustivši niti riječi. Iz ustiju mu se vinuo bolan uzdah, kratak hropot u prsima i bio je mrtav. Tuz je, koji je s prozora taj prizor promatrao, počeo u sav glas vikati. Mehmed beg, koji je odmah iza kako je ubio svoje protivnike, počeo bježati, vidio, kako je iz dvorca provalila četa od kojih deset ljudi, te počela trčati prema njemu.

Brzo je potražio drvo, na kojemu je sjedio Marko. Ovaj je iz daleka promatrao čitav dogodjaj, te je već bio sašao, kad je do njega došao Mehmed beg.

— Šta je to bilo? — upita ga začudjeno.

— Bježimo. Nemam vremena da ti sada sve ispripovjedam. Moramo čim prije stići do naših, da pravodobno uzmognemo uteći.

— A zašto si se približio dvorcu? — pitao Marko dalje, trčeći uz Mehmed bega.

Ali mu ovaj nije odgovorio, nego trčao dalje.

Brzo stigoše do uvale. Iz daleka je Mehmed beg doviknuo Petraviću i Andriji.

— Sedlajte brzo konje, moramo bježati!

— Pred kim? — začudio se Petravić.

— Ne pitajte mnogo, sve ću vam poslije reći, — odvratio mu Mehmed beg, žureći se da što prije stigne do svog konja, koji je mirno pasao sočnu travu.

Petravić je bio čovjek vičan boju, pa je znao, da ne valja okljevati. Skočio je do svog konja, bacio na njega sedlo i za tren je bio na njemu. Malko poslije bijahu sva četvorica na konjima, te prodirahu brzim kasom dublje u šumu.

Nu kako nisu mogli medju drvljem brzo jašiti, tražio je Mehmed beg, koji je bio na čelu, najkraći put do ceste.

Ogrebenih lica od granja stigoše na cestu, gdje su konjima pustili uzde i u propanj pojurili da izmaknu progoniteljima. Sudbina im je bila sklona, te im je uspjelo izmaknuti, a da ih nitko od Tuzovih ljudi nije vidio. To im je i bilo

glavno, jer se nisu bojali boja, nego da bi ih tko prepoznao i dojavio Tuzu, da se noćni posjetnici nalaze još u blizini dvorca.

Kad su izašli na cestu, ispripovijedio im je Mehmed beg što se je dogodilo, samo je prešutio razlog s kojega se je tako nesmotreno približio dvorcu.

Petravić je bio vrlo zle volje, te je to Mehmed begu i pokazao.

— Vjere mi nisam si mislio, da si tako nespretan, — rekao Petravić, kad je Mehmed beg završio svoje pripovijedanje.

— Često čovjek počinja glupost, kad misli da je osobito pametan, — odgovorio je ovaj mirno.

— Istina je, ali se često počinjena pogrješka neda popraviti.

— Taj puta je već popravljena. Oni koji su me vidjeli, ti neće odati tajnu.

— Vidjet ćemo. Ali sada bi morali pomišljati na povratak. Zakrenimo u šumu, pa se vratimo u velikom luku u uvalu. Od sada ćemo morati podvostručiti opreznost.

— Nama vlada sudbina. Ako nam je sudjeno, to ćemo naći tvoju kćerku i bez opreznosti, ako nam nije sudjeno, to nam je sav trud i sva opreznost uzaludna.

— Ti se možeš prepustiti sudbini, ali ja ne. Danas će još Andrija k mladom Kukiću. Evo ti zlata, — rekne Petravić, pruživši Andriji kesu. — Ne štedi konja. Kad ti se sruši od umora kupi drugoga.

Andrija je uzeo kesu i turio ju u džep.

Mehmed beg je samo škrinuo zubima. Rekao nije niti rječi. Da mu ne vide promjene na licu, potjerao je konja malko napred.

Kad su stigli do uvale, legli su na počinak, samo je Petravić otišao, da straži stražu pred dvorcem.

Sutradan je odjašio Andrija, a pratile su ga najbolje želje Marka i Petravića. Samo Mehmed beg se je s njim oprostio, a da mu nije zaželio sretan put.

*

Jedan uz drugoga jašili su Andrija Kukić i Mrsić po cesti prema Jajcu, na čelu čete od pedeset ljudi. Dok su vodje oštro gledali na sve strane, jašili su konjanici iza njih šutke. Usprkos toga čuo se je topot konjskih kopita, jer je cesta bila tvrda.

Andrija se je ogledavao na sve strane, da nadje mekaniji dio puta, ali mu je trud bio uzaludan.

— Ovdje nema meke ceste, — rekne Mrsić, koji je opazio što Andrija traži.

— Ovako se ne ćemo nikomu prišuljati. Ta čuti nas je iz daljine od nekoliko milja.

— I ja sam si već razbijao glavu o tome, ali ne nalazim zgodnog rješenja.

— Skrenimo s puta — rekne Andrija. — Dovoljno je, ako na putu ostavimo pet konjanika, koji imadu jašiti u razmaku od dvadeset koraka, da ih nitko ne uzmogne iznenaditi.

— Ovdje nam je to još nemoguće. Istom nakon što smo projašili nekoliko milja, možemo skrenuti.

— Pojašimo brže. Čim se prije riješimo tog neugodnog puta, tim bolje.

U lakom skoku pojašiše na stranu. Mukli topot konjskih kopita čuo se tako jako, da su Andrija Kukić i Mrsić jedva čekali, da dodju do mekog tla.

Sreća im je poslužila, te su doskora došli do travom obrasle zemlje.

— Nema smisla, da jašimo zajedno — rekne Andrija Mršiću, nakon što su neko vrieme jašili šutke.

— Razdielit ćemo se u dva diela, pa poći svaki jednom stranom.

— Cestom bi takodjer morao netko jašiti. Tko jamči, da ne će neprijatelji šutke prolaziti?

— Pa ćemo poslati deset konjanika cestom. Prema tome bi onda nama svakomu ostalo njih dvadeset.

— Komu ćemo prepustiti vodstvo te čete?

— Strugar je oprezan vojnik, on bi tu zadaću mogao dobro riješiti.

— Možemo, — rekne Mrsić, zaustavivši konja.

Ubrzo je bila četa razdijeljena. I taj puta je Andrija opazio, kako je k njegovoj četi pošao jedan čovjek, koji je bio odredjen za Mrsićev odio. Taj puta mu je bilo napadno i on pogleda bolje na njega.

— Ivane! — vikne veselo, nakon što ga je prepoznao. — Kako si ti dospio ovamo. — Ali slieđeći tren se je uozbiljio i pozvao Graničara na stranu.

— Zar se je ocu što dogodilo, da si ti ovdje, a ne kod njega?

Ivan je šutio neko vrieme, a onda rekao:

— Kriv sam, da si me prepoznao. Gospodin Kukić me je poslao, da podjem za tobom. Naročito mi je zapoviiedio, da se krijem, te da budem uz tebe, kada dodješ u opasnost. Stoga razloga sam i pošao s tobom, kad te je knez poslao, da uhodiš neprijatelja.

— Hvala ti, prijatelju, — pruži mu Andrija ruku.

Ivan ju stisne i podje k ostalim konjanicima.

Čete se razidjoše i svaka podje svojim smjerom.

Andrija je svoj odio poveo lijevom stranom, sredinom je jašio Strugar, dok je Mrsić pošao desno. Za kratko vrijeme su nestali jedni drugima s vida.

Andrija je oprezno poveo svoju četu iza guštare, tako da je konjanike bilo teško vidjeti. On je naprotiv imao lijep izgled, te mu nije mogao niti miš izmaći.

Većina konjanika je upiralo pogled na sve strane, da pravodobno ugledaju neprijatelja.

Jašili su brzo, da prestignu one, koji su pod vodstvom Strugara ostali na cesti.

Bilo je to od velike važnosti, jer dok je Andrija sa svojom četom bio sakriven, jašio je Strugar otvoreno. Njega je morao neprijatelj odmah opaziti, dok je naprotiv Andrija ostao za neprijatelja nevidjen u svakom slučaju.

Kao vješt bojovnik vodio je Andrija svoju četu tako oprezno, da je bila svaka opasnost isključena.

Sve do pred večer, kad se je sumrak počeo spuštati, nisu nikoga sreli, prem su već dosta daleko odmakli od kneževe vojske. Prema Andrijinom računu su morali biti neprijateljski konjanici u blizini. Stoga razloga je pozvao Ivana, te pojašio s njim napred. Kako je Ivanov konj takodjer bio dosta dobar, mogli su u skoku prestići za više stotina koraka ostale.

Kako je bio izgled neko vrijeme vrlo slab, to je Andrija zauzdao malko konja, da iza kojeg zavoja ne bane medju neprijatelje, te da im tako ne padne u šake.

Doskora se je dokazalo, da oprez nije bio uzaludan. Kad su zaokrenuli, te vidjeli pred sobom neko 3000 koraka daleko četu od koje dvijesto konjanika, zaustavili su konje, te se zaklonili za guštik, da nesmetano mogu promatrati kretnje neprijatelja, koji se je korakom približavao.

Andrija je neko vrijeme gledao na konjanike, a onda se okrenuo prama Ivanu i rekao:

— Vrati se brzo k našima, te im dojavi, da se neprijatelji približavaju.. Neka stanu i neka čekaju, dok se ja vratim. Dva konjanika neka smjesta potraže Strugara, te neka ga upozore na opasnost.

— Razumijem, — nakloni se Ivan, okrene konja i pojuri u divljem skoku natrag.

Andrija je ostao iza grma, da vidi, ne približava li se i veća četa. Konjanici, što ih je vidio, bijahu nedvojbeno predstraža odjela, o kojemu su sužnji pripovijedali. Htio je čekati, da vidi, da li se glavna sila nalazi u blizini. To je u ostalom mogao lako učiniti, jer se je mogao podpunoma zanašati na svog konja, kojemu sigurno na daleko nije bilo premca.

Kad su se konjanici približili na sto koraka, mogao je podpuno razabirati pojedina lica. Konji i ljudi bijahu umorni. Vidjelo se na njima, da su toga dana provalili daleki put. Nedaleko Andrijinog skrovišta su se zaustavili.

Andrija je jasno vidio, kako je jedan od konjanika prišao k vodji, te neko vrijeme s njime razgovarao. Na to se je udaljio, te pozvao nekolicinu konjanika, s kojima je odjašio dalje, dok su drugi počeli skakati s konja i tražiti mjesto za noćište. Budući su neki upravili korake prema Andrijinom zaklonu, morao se požuriti, da ga ne ugledaju. U ostalom je mogao sa sigurnošću računati, da toga dana glavna četa ne će stići, nego da će istom sjutra doći na mjesto, gdje su predstraže noćile. S toga je razloga okrenuo konja te se vratio istim putem, kojim je bio i došao.

Iz početka je jašio polako, da neprijatelji ne bi čuli topot, ali kad se je udaljio nekoliko stotina koraka, pustio je uzde i pojurio je što je konj mogao trčati. Za kratko je vrijeme stigao do svojih, koji su ga već sa strahom čekali. — Osobito uzrujan je bio Ivan, koji si je već predbacivao, što je pustio Andriju samog u tako opasnom položaju.

— Gdje je Strugar sa svojima? Je li se već vratio? — upitao je Andrija Ivana, čim je zaustavio konja.

— Odmah mora doći, — rekne Ivan, pogledavši smjerom, odakle su imali doći konjanici.

Kako je već bilo dosta tamno, to se nije daleko vidjelo, te niti Ivan nije mogao opaziti, konjanika, koji su dolazili.

Ali ako ih nije vidio, to ih je doskora čuo. Čim je dojašio Strugar, stavio se Andrija na čelo združene čete, te pojašio prama cesti, da uhvati predstražu, što je pošla napred, dok su ostali neprijatelji odabrali noćište.

Približivši se cesti, razdijelio je četu, te dok su se jedni sakrili iza grmlja, jašili su drugi neko sto koraka natrag cestom, da na taj način padnu neprijatelji u zamku.

Andrija se nije prevario. Nisu dugo čekali, kad je iza zaklona ugledao neko deset konjanika, koji su se na umornim konjima jedva pomicali napred. Već su prešli zasjedu, te se nalazili izmedju obih četa.

Videći Andrija, kako su neprijateljski konji umorni, nije scijenio nuždnim, da bude odveć oprezan. Ta neprijatelji mu i onako nisu mogli uteći. Bio je siguran, da će ih sve lako pohvatati.

Uvaživši sve ovo, izveo je svoje ljude iz zaklona, te se postavio na put.

Neprijatelji su ga odmah ugledali, te zauzdali konje.

Andrija im nije dao dugo vremena da razmišljaju, nego je u propanj pojurio prema njima.

Vodja neprijatelja brzo se je snašao, trgnuo konja natrag i pojurio s četom natrag odkud je bio i došao. No medjutim se je sakriveni odjel pojavio na cesti, te navalio na uzmičućeg neprijatelja. Četvoricu su posjekli, dok su ostale žive pohvatali.

Andrija ih je odmah ispitao, te saznao, da se glavna sila nalazi neko 10 milja daleko.

Čuvši to Andrija i ispitavši jasno, gdje se nalazi neprijatelj, odabrao je trojicu ljudi, medju kojima je bio i Ivan, te pošao da izvidi gdje i u kakovom se položaju nalazi neprijateljsko konjaničtvo, koje je pošlo napred, dok je vojska od 12.000 Osmanlija polako išla u susret Frankopanu.

Budući je jezgra neprijateljskog konjaničtva bila udaljena jedva deset milja, to je odlučio, da još noćas posjeti neprijatelje. Ako mu sretno uspije točno ispitati neprijateljski položaj, to bi još sutra zorom moglo doći do okršaja.

Konji su morali brzo grabiti, jer su ih konjanici nagonili udarcima mamuza. Nakon što su obašli predstraže, napredovali su nekoliko milja bez osobite pažnje. Istom kada su se prema opisu sužnja približavali neprijateljskom logoru, počeli su opreznije jašiti. Andrija je jašio napred, dok su ostala trojica sliedila u kratkim razmacima. Sva četvorica su znali, kako težak podhvat poduzimaju, pa su se prema tome i ravnali. Široko otvorenim očima prodirali su mrak. Mjesec još nije bio izašao, pa je radi toga bilo dosta tamno. To im u ostalom nije bilo neugodno, jer ako su oni slabije vidjeli to je i njih bilo teže opaziti. Na sluh se nikako nisu mogli zanašati, jer ih je topot njihovih vlastitih konja zaglušivao.

Tako su jašili u noć, ne znajući, čeka li ih uspjeh ili smrt. Nu kao pravi junaci i bojovnici nisu pomišljali na smrt nego na zadaću, koju imadu riešiti, pa su joj i posvetili svu pažnju.

Kad su već bili blizu mjesta, gdje se morala nalaziti osmanlijska konjica, zauzdao je Andrija konja, te se okrenuo prema svojima:

— Ovdje u blizini mora biti neprijatelj. Budite oprezni, da nas nitko ne iznenadi. O nama ovisi, da sutra nestane neprijateljskog konjaničtva. Mi se ne smijemo jedan za drugoga zauzimati, nego svatko mora sam sebe braniti. U slučaju da nas neprijatelj zaskoči, neka svaki gleda da se spasi sam, bez obzira na to, kako će drugome biti. Kad se spasi neka odmah jaši natrag i neka dojavi knezu, gdje se neprijatelj nalazi. Jeste me razumjeli?

— Jesmo,— glasio je kratki odgovor i dalje je pojašila četa, ali polako i tiho, kao da se vuci šuljaju za tamne zimske noći k toru, u kojemu spavaju ovce. Nagnuti nad svoje konje zurili su na sve strane, a desnice im počivahu na dršcima mačeva. Ljevicama su držali čvrsto uzde, da im konji ostanu u podpunoj vlasti.

Andrija, koji je jašio prvi, zaustavio je naglo konja, kad su obašli mali humak, te pred sobom ugledali više manjih plamenova.

— Neprijateljski tabor, — rekao je Andrija Ivanu, koji je potjerao svog konja do njega.

— Nema dvojbe, da je tako, — odvrati ovaj tiho.

— Najbolje će biti, ako jedan od nas podje lijevo, a drugi desno. Dvojica neka ostanu ovdje, te čekaju, dok se mi vratimo.

Ivan je kimnuo glavom.

— Podji ti desno, ja ću lijevo. Do vidova! — rekne Andrija i potjera konja lijevo.

Ivan je neko vrijeme ostao neodlučan, a onda je i on pošao označenim putem.

Andrija je bio sretan na svom putu. Prvoj vatri se približio na sto koraka, a da ga nitko nije primijetio. Nu ne samo to, nego nije niti opazio straže. Bilo mu je to doduše vrlo napadno, ali poslije se dosjetio, da se vodja konjanika drži sigurnim, jer je napred poslao četu, koja ga je po njegovom mnienju čuvala protiv svakog iznenadjenja.

Andrija je pošao još bliže, krijući se pomno. Doskora se pokazalo, da njegova opreznost nije bila suvišna. Jedva je prevalio dalnjih dvadeset koraka, ugledao je u najvećoj blizini čovječji lik. Brzo je zauzdao konja i stao se polako povlačiti. Srećom mu je uspjelo da se udalji neopažen. Nije dugo potrajalo i Andrija je obašao čitav neprijateljski tabor, a da mu se ništa nije dogodilo. Nakon što je, u koliko mu je to bilo moguće, točno pregledao položaj osmanlijskog tabora, vratio se natrag. Budući se je malko udaljio od tabora, nije trebao biti odviše oprezan, te je mogao brže jašiti. Vrativši se na mjesto, gdje je ostavio drugove, našao je već Ivana tamo. Ovaj mu je točno javio, što je vidio. — Uvaživši sve bio je Andrija na čistu, da se Osmanlije ne nadaju tako brzom susretaju s kneževom vojskom. To je bilo za oslobodjenje Jajca od velike važnosti. Stoga je Andrija jašio natrag, koliko su konjima sile dopuštale. Još nije bilo pol noći, kad je stigao do svoje čete, koja je bila na mjestu, gdje su pohvatani osmanlijski konjanici, koji su bili pojašili napred, da izvide, gdje se nalazi neprijatelj.

Andrija je ostavio četu na istom mjestu, dok je on s Ivanom i još s jednim momkom odmah nastavio put do kneza. Dok je Ivan promijenio konja, jer je njegov bio umoran, ostao je Andrija na svom vrancu, na kojem se jedva opažalo, da je već toliki put prevalio.

Ne štedeći konja jurili su Andrija i njegovi pratioci cestom. Mjesec im je obasjavao put, te su nesmetano jurili napred. Sva trojica se nagnuše nad svoje konje, da im olakšaju, a ovi su znali, što se od njih zahtjeva, te su uprli sve sile, pruživši vratove i grabeći svom snagom.

Ali i vrijeme je prolazilo. Na svoj užas je Andrija opazio, da mjesec već počima padati a knežev je tabor po njegovom računu morao biti jošte dosta daleko. Dok je njegov konj bio još dosta svjež, slijedili su ga njegovi pratioci jedva jedvice. Andrija je uvidio, da će doskora konji njegovih pratioca pasti. Još su trčali uporedo s Andrijom, ali dok je vranac trčao sasvim lako, posrtavali su ostali svaki čas.

— Ja ću sam napred, a vi me slijedite, kako možete, — rekne Andrija Ivanu i drugom vojniku, potjeravši vranca slabim udarcem.

Poput vjetra pohrlio je prekrasni vranac i kad se Andrija malo poslije okrenuo, nije više vidio svojih pratioca. Sve dalje i dalje napredovao je Andrija, ali i njegov konj je počeo polako popuštati. Andrija je to osjećao po dahu konja, koji je bivao sve brži. Morao je na kratko vrijeme pojašiti korakom, da konj malko odahne. Nakon što je nekoliko stotina koraka jašio polako, pojurio je opet brzo,

Kako je bio zamišljen nije opazio niti bojovnika, koji je stražio čuvajući prilaz k taboru.

Preplašeno se trgnuo, kad je začuo jak poklik:

— Stoj!

Zauzdao je malo konja, a u ruci mu je bljesnuo mač. Čas poslije se snašao.

— Vodi me knezu! — zapovijedi Andrija vojniku, koji ga je bio zadržao.

— Odmah! — glasio je odgovor.

Vojnik se okrenu i zažviždi, metnuvši dva prsta u usta.

Za kratko vrijeme se čuli koraci i na cesti se pojave četiri bojovnika.

— Odvedite ovoga gospodina knezu, — rekne stražar nadošlima.

— Molim, — rekne vodja nadošlih, pošavši napred.

Andrija je ostao na konju i pojašio za vodićem.

— Malko brže, prijatelju, — rekne Andrija, kad mu se korak vodića učinio prepolaganim.

Vodić ispruži noge jače, te podje brza koraka napred.

— Imamo li još dosta daleko? — upita Andrija nakon nekog vremena.

— Ne. Odmah smo u taboru.

I zbilja. Doskora zadjoše medju šatore, u kojima su spavali časnici i plemići. Vojnici su ležali oko utrnulih vatra, zamotani u svoje ogrtače ili gunjeve. Po gdjekoji bi digao glavu, progundrao nešto, te opet legao i čas poslije hrkao dalje.

— Evo kneževa šatora, — pokaza vodić na oveći šator, oko kojega je bila jaka straža. Andrija sjaši s konja i pohita prema šatoru.

— Stoj! — vikne mu jedan od stražara.

— Pusti me knezu, nemam vremena.

— Tko si?

— Javi knezu, da je došao Andrija Kukić.

— Ah! usklikne stražar — na tebe knez već nestrpljivo čeka.

— Tko je vani? — začu se glas iz šatora.

— Došao je Kukić, — odgovori stražar.

— Dovedi ga smjesta! začu se isti glas iz šatora.

Andrija je predao uzde svoga konja jednom od stražara i pohitao u šator, gdje je gorjelo slabo svjetlo uljenice.

Sa loga se digao knez, koji se je, kako se vidjelo, obučen legao.

Andrija se duboko nakloni pred knezom i stupi korak napred.

— Šta mi nosiš, prijatelju? — pohita mu knez u susret i uhvati ga za obje ruke.

— Osmanlijski konjanici nalaze se jedva 25 milja daleko.

— Predaleko, da još noćaš što poduzmemo.

Nije moja krivnja, presvijetli kneže. Hrlio sam, što sam mogao.

— Kako si ih našao? — naglo će knez. — Pripovijedaj!

— Mrsić i ja smo otišli s pedeset konjanika iz tabora. Neko smo vrijeme jašili zajedno, a onda smo se razdijelili u tri grupe.

— Zašto, — upita knez.

— Jer nismo htjeli, da zapadnemo u zasjedu. Lijevo i desno od ceste smo jašili Mrsić i ja, a cestom smo poslali Strugara s deset konjanika. Meni je uspjelo pohvatati predstražu od neko tri konjanika, dok ih je sedam poubijano. Od ovih sam saznao, da se glavna četa nalazi deset milja daleko. Smjesta sam pojašio prema taboru osmanlijske konjice. Morao sam obići četu od neko dvijesto neprijateljskih konjanika, koji su bili poslani napred. Sretno mi uspjelo s trojicom ljudi naći neprijateljski tabor. Točno smo pregledali položaj, te se smjesta vratili i pohitali dovle. Uzput sam morao moje pratioce ostaviti, jer su im konji smalaksali.

Gdje je Mrsić?

— Neznam, — odgovori Andrija.

— Do zore ne možemo stići do neprijateljskog logora, — rekne knez.

— Nemoguće. Jedino, što bi nam moglo uspjeti, jest, da uhvatimo napred poslanu četu, što u ostalom ne bi bilo najgorje.

— Pravo imaš! — usklikne knez. — Odmah ću izdati nalog, da se spremi dvijesto konjanika, s kojima ćeš poći i opkoliti predstražu. Pazi, da ti nijedan ne utekne.

Andrija se nasmiješi.

Knezu to nije izmaklo, prem je bilo tamno u šatoru.

— Smiješ se, to mi je znakom, da ne će biti svjedoka noćnog napadaja, koji bi mogao obavijestiti osmanlijskog vodju.

— Ne će ga biti, — rekne Andrija ponosno.

— Znam, — rekne knez, potreptavši ga po ramenu. — Kad ne bi bio o tome uvjeren, poslao bi drugoga.

Iza tih riječi je zapljeskao rukama.

— Izvoliš presvjetli kneže! — pojavio se na ulazu šatora lik stražara.

— Dvjesto konjanika se ima smjesta spremiti na odlazak.

Na to se okrenu knez opet Andriji:

— A nisi li umoran? — upita videći, kako su Andriji noge podrhtavale.

— Do sljedeće noći ću izdržati, a onda će biti vremena za odmor.

Knez ga pogleda svojim pronicavim pogledom, a onda rekne ozbiljno.

— Da i ja mislim, da ćemo sljedeće noći mirno spavati.

Iz tabora se čula vika. Konjanici su se spremali na odlazak. Kako su svi obućeni spavali, bili su za kratko vrieme spremni.

Jedva što su knez i Andrija izmjenili nekoliko riječi, javio je jedan od stražara, da je četa spremna.

— Moj poklon kneže, — pozdravi Andrija, naklonivši se duboko.

— Sretan uspjeh, — rekne knez, pruživši mu ruku. — Za jedan sat ćemo svi za tobom.

Andrija se još jednom nakloni i istrči iz šatora. Za tren je bio na konju i pojašio do čete, koja je spremna čekala na njega.

Vodja pridje k Andriji te ga pozdravi.

— Dobio sam nalog, da podjem s tobom.

— Znam! — odgovori Andrija. — Nadam

se, da će nam naš pothvat uspjeti bez mnogo krvi.

— U boju se ne gleda koliko krvi se prolije, nego kakovi se uspjesi postizavaju.

— Ako je tome tako, onda ćemo uspjeti, — nasmije se Andrija, davši znak da četa krene.

Kad je četa izlazila iz tabora, čula je za sobom buku. Knez je dao probuditi čitavu vojsku, te izdao nalog, da se još u noći krene dalje.

Andrija je odmah slutio, što knez kani, pa je odlučio, da što bolje izvede nalog, što mu ga je dao. Znao je, kako je važno, da nijedan od konjanika, koji su sačinjavali predstražu, ne uteknе. Ako ne bude vodja konjaništva dobio obavjesti misliti će, da je sve u redu, pa će bez osobitog opreza poći dalje. Tim više, što je znao, da je njegovo konjaništvo jače, no čitava kneževa vojska. Upravo precjenjivanje vlastite snage imalo ga je baciti u propast.

Medjutim je Andrija jašio na čelu čete od dvijesto konjanika cestom prama mjestu, gdje je ostavio svoje konjanike. Morao je hititi, da još za noći stigne, što u ostalom nije bilo tako lako. Srećom su bili konji čili, te su lako i bez napora trčali. Jedino Andrijin konj je počeo malaksati. Andrija je osjećao po koraku svog konja, da je umoran, te da ulaže zadnju snagu. Žalio ga je, ali mu nije mogao pomoći. Predbacivao si je, što ga nije ostavio u taboru, pa uzeo drugoga. Nu sada nije bilo vremena o tome razmišljati. Prije zore je trebalo prevaliti još barem pet milja, a da će toliko još izdržati vranac, o tome je bio uvjeren. Olakšavao mu je koliko je mo-

gao. Umna životinja je to opažala, pa je takodjer sabrala svu snagu te izdržala. Bjela pjena je poprskala crna prsa plemenitog arapa, ali je on ipak trčao dalje, ne zaostajući za drugima.

Usput su sreli Ivana i njegovog druga, koji su se odmah priključili četi, te pošli s njom.

Još je bilo tamno, kad su stigli do Strugara, koji je preuzeo zapovjedništvo nad četom, kad je Andrija odjašio.

Andrija je dao mali odmor, da ljudi i konji odahnu, te da ne podlegnu u boju radi prevelikog umora.

Sam je sjašio, da svom konju dadne prilike, da se malko odmori.

Gladio ga je i milovao, a crni arapin je ribao svoju gubicu o njegovo rame, te time dao oduška svom veselju.

Kad je na istoku počelo nebo lako bljedjeti, poskakali su svi na konje, te u tri odjela obkolili neprijatelje, koji su još snivali.

Poput vukova se prišuljaše konjanici, nagnuti nad vratove svojih konja, i držeći čvrsto balčake mačeva. Polako i tiho suzivao se krug oko osmanlijskog tabora. Andrijini su već vidjeli pojedine konjanike, koji su se počeli dizat.

Oko Osmanlija je krug bio već potpun, samo na sjeveru se još nisu sastali. Andrija naime nije mogao tako brzo stići sa svojim odjelom, jer je imao najdulji put. Čim je Andrija vidio, da je zakasnio, potjerao je konja brže, da pravodobno stigne, te da bude krug oko Osmanlija potpun.

Bilo je skrajne vrieme, jer su se Osmanlije već digli, te počeli spremati za odlazak.

Sada su opazili, da im se s južne strane približavaju konjanici.

U njihovom taboru je nastalo živo komešanje. Andrija je jasno vidio, da su bili preneraženi, jer nijedan od njih nije potražio konja, već su svi neodlučno stajali, čekajući valjda na zapovjed svog vodje.

Medjutim je Andrija dao znak za navalu. Hrvatski konjanici navališe uz jaku buku na neprijatelje, koji su istom sada shvatili u kakovoj se zamki nalaze. Nekoji su još uhvatili toliko vremena, da su zajašili i trgnuli mačeve, dok je većina ostala bez konja.

Andrija je bio tako oprezan, da nije dozvolio svim svojim ljudima navaliti, nego je nekolicinu ostavio, da pripaze na bjegunce. U bojnoj se bi vrevi moglo lako dogoditi, da koji od Osmanlijskih konjanika izmakne, te da dojavi vodji konjice, što se je dogodilo.

Sukob je bio užasan. Dok su hrvatski konjanici navalili svom snagom, obarajući sve što im je na put stalo, branili su se napadnuti upravo zdvojno. Za kratko vrieme je na obje strane bilo dosta mrtvih i ranjenih, ali to preostale nije smelo, da se i nadalje bore na život i smrt. Hrvatski konjanici su znali, da im niti jedan od neprijatelja ne smije umaknuti, pa su upravo divlje navaljivali, ne štedeći života. Osmanlije su pako odmah uvidjeli, da nema milosti, pa su gledali da što skuplje prodaju svoj život. Malo su imali nade na spas, ali ma kako malena ista bila, to je ipak postajala. I taj tračak nade ih je tako dugo zavaravao, dok su držali mač u ruci i dok su neozljedjeni stajali na nogama, ili

sjedili na svojim konjima. Sastali su se ljudi, koji su se borili neizrecivim bjesom i neizrecivom hrabrošću.

Po gdjekoji neprijatelj se je probio kroz redove borioca, te nagnut nad vrat svog konja, tražio spas u bijegu. I kad je mislio, da je izmaknuo pogibelji, te se okrenuo, da vidi, je li ga tko proganja, shvatila ga je preko glave sablja hrvatskog bojovnika, te mu prekinula nit života. I on nije imao niti vremena, da vidi, tko mu je zadao taj smrtonosni udarac. Niti konj, koji je izgubio jahača, nije dalje trčao, jer ga je uhvatila snažna desnica za uzde, te ga zadržala.

Sve manja je bivala grupa branitelja, a sve žešći je bivao boj. Preostali su samo najhrabriji, a ti su se branili kao ranjeni lavovi. Na spas više nisu mogli pomišljati, te su se borili, da umru kao junaci.

Već je na istoku gorjelo nebo, već je rumen žar padao na krvlju poprskane borioce, a još uvijek se je čuo zveket čelika, još uvijek se je prolijevala krv.

Na zemlji su ležali mrtvi i teško ranjeni. Lako ranjenih nije bilo medju Osmanlijama. Koji je mogao držati mač, taj se je borio tako dugo, dok mu nije ruka klonula, jer je srce prestalo kucati. Raskoljene glave ili probodenih grudi bi klonuo na humak mrtvaca, da ga poveća, te da mrtve svojom još toplom krvlju poprska.

Kad je malo poslije izašlo sunce, te obasjalo bojno polje, nije više bilo borbe. Osim osmorice uhvaćenih bijahu svi osmanlijski konjanici poubijani. Ali i hrvatski ratnici su svoju pobjedu

dosta skupo platili. Preko petnaest je bilo mrtvih, dok ih je neko četrdeset bilo ranjenih.

Prem je pobjeda bila tako skupo plaćena, to je Andrija bio ipak zadovoljan, jer niti jedan od Osmanlija nije utekao. To je imao zahvaliti svojoj opreznosti, jer su konjanici, koji nisu sudjelovali u borbi, nego stražili uokol bojišta, poubijali preko dvanaest neprijatelja. Ovi bi bili sigurno utekli, da je Andrija poslao čitavu četu u boj.

Andrija je odabrao desetoricu od svojih ljudi, kojima je predao pohvatane konje, na koje su natovarili oružje palih neprijatelja.

Sam je s neozledjenim konjanicima pošao napred, te ih postavio tako, da su lako mogli u boj, ako bi ustrebalo.

Kratko vrijeme iza kako je bitka svršena, dojašio je Mrsić sa svojim odjelom. Hrabri Jajčanin se nije mogao dosta načuditi, kad mu je Andrija ispripovjedio, što se je dogodilo, od kada su se rastali.

— Vjeruj mi, da ti nisam zavidan na tvom uspjehu, nego da se od srca radujem, što ti je uspjelo iskazati kneževoj vojsci toliku uslugu.

— Hvala ti, dragi prijatelju. Znam, da mi ne zavidjaš, kao što niti ja tebi ne bi zavidjao.

— Kako vidim, vi ste ovdje dobro radili. Proteklo je dosta krvi.

— Srećom nije utekao niti jedan od konjanika, koji su sačinjavali predstražu. Osmanlijska konjica nema niti pojma, da se knez nalazi tako blizu.

— Tim bolje, barem će biti brže svršeno.

Dobro je takodjer, da nemamo na jednom čitavu vojsku pred sobom.

— Konjanika ima doduše skoro toliko, kolika je naša čitava vojska, ali se oni ne mogu razviti. Mjesto je ovdje za njih vrlo nespretno, dok nama pruža mnogo prednosti.

— Ako nam posluži sreća, mogli bi za četiri dana biti u Jajcu.

— Vrijeme je. Predugo smo se zadržali, sakupljajući po Ugarskoj vojsku. Tamo su svi bili silno zagrijani, no čim se je čulo, da je vrijeme odlasku u boj, nije ih bilo blizu.

— Junaci uz čašu i pun stol.

— Moramo se pobrinuti, da se prije sukobimo s neprijateljima, no što oni stignu dovle. Čim bi vidjeli mrtvace, odmah bi znali, što se je dogodilo i što ih čeka.

— Radi se samo o tome, da knez pravodobno stigne. Ako on zakasni, sve nam je uzalud. Kad sam ja odilazio iz tabora, dizala se vojska.

— Vidjet ćemo. Osmanlije nisu daleko, a niti naši nisu daleko. Radi se o tome, koji će prije stići.

— Odmah ću poslati glasnika knezu, da mu javi, da je njegov nalog doslovce izvršen.

Rekavši, pošao je do grupe vojnika, te jednome naložio, da smjesta sedla i da javi knezu, što se je dogodilo.

Za kratko vrijeme jurio je konjanik cestom prama kneževoj vojsci.

Nestrpljivo su čekali Andrija i Mrsić na vojsku, gledajući svaki čas natrag, ne vidi li se gdje prednja četa. Isto su tako sa strahom gledali preda se, da li se ne pojavljuju neprijatelji.

Ali niti s jedne niti s druge strane nije dugo bilo vidjeti bojovnika. Neizvjestnost muči čovjeka više no sama nesreća, jer u njemu još uvijek postoji nada i ta ga vara i zaludjuje. Kad je jednom stvar riješena, pa makar i nepovoljno, to čovjek nema više nade, koja ga troši i slabi, nego svom snagom poradi o tome, da nepovoljni položaj popravi.

Andrija je poslao predstraže napred, da mu smjesta dojave, čim ugledaju neprijatelja. I natrag je poslao dva konjanika, naloživši im, da dojave, kad se bude približavala kneževa vojska.

Svojim ljudima je dozvolio, da se odmore, samo su morali zadržati konje u blizini, da uzmognu odmah odjašiti, ako ustreba.

Nešto podalje od mjesta, gdje su ležali mrtvi svjedoci netom minule bitke, ležali su na travi konjanici, odmarajući se od napora bitke.

Andrija je s Mrsićem stajao postrance, razgovarajući o oslobodjenju Jajca. Mrsić mu je točno opisivao put sve do same tvrdjave. Andrija je odmah uvidio, koliku prednost pruža teren kneževoj vojsci. Jako neprijateljsko konjaničtvo se ne može nigdje razviti, te prema tome ne može nanijeti veće štete knezu.

Sunce je stajalo već dosta visoko, kad je na zapjenjenom konju dojurio vojnik, te javio, da se približava kneževa vojska. Andrija je skočio do svog konja, zajašio i pojurio knezu u susret.

Mrsiću je doviknuo, da stane, te da preuzme zapovjedništvo nad prestražom.

Konj, koji se je bio odmorio i nahranio, grabio je neobičnom lakoćom i brzo se približavao vojci, koja je dolazila.

Predstraže su prepoznale Andriju i on je zaustavio svog prekrasnog vranca tik pred knezom.

— Šta mi nosiš?

— Da nije nijedan od osmanlijskih konjanika utekao, to je već javio glasnik.

— Jest! Je li se što izvanredna dogodilo?

— Nije. Samo jedva čekamo da vaša vojska stigne do mjesta, gdje je došlo do okršaja. Ako Osmanlije prije stignu, to će odmah znati, što se dogodilo i čega se moraju čuvati.

— Nadam se, da smo mi prije stigli.

— Kad sam otišao od moje čete, nisu još bili na vidiku.

—Brzo napred. Tamo je usko, pa se neprijatelj ne će moći razviti. To je i mene ponukalo, da ostavim moju četu, te da javim, da neprijatelja još nema.

Knez je pozvao vodju konjanika i nekolicinu plemića, te izdao nalog, da konjaništvo podje brzo napred. Sam se je postavio na čelo konjaništva i pohrlio u susret neprijatelju, koji je dolazio, ne sluteći, što ga čeka.

Andrija je ostao uz kneza, koji ga nije više puštao od sebe. Nije bilo niti nužno, da se pridruži svojoj četi, jer je ista svoju zadaću izvršila.

Kad je knez s konjaništvom došao do mjesta, gdje je bio okršaj, bacio je pogled na pale junake i rekao:

— Ovdje se je marljivo radilo.

Andrija se je nasmiješio.

— Na granici smo naučeni svaki posao dobro obavljati.

— Ako su svi Graničari kao ti, onda bih najvolio da ih imam hiljadu. Uvjeren sam, da bi za dva dana bilo Jajce oslobodjeno.

Andrija se zarumenio od zadovoljstva. Ugodno je djelovala na njega pohvala iz ustiju tako uvaženog vojskovodje i uglednog plemića.

Knez je na to zašutio i nabrao obrve. Vidjelo se na njemu, da naporno misli. Njegovo pronicavo oko je bludilo naokolo. Pregledavao je kraj, gdje ima doskora doći do bitke. Činilo se, kao da si hoće da utisne svaki humčić i svaku uvalicu u mozag.

Andrija je jašio uz njega šutke, da ga ne buni.

Tako su jašili neko vrijeme, dok knez kod jednog zaokretaja ne trgnu konja natrag. Dignuvši sablju, dao je znak, da konjanici stanu.

— Podji sa mnom, rekne Andriji i pojaši napred.

Čim su zaokrenuli, ugledaju pred sobom dosta širok prolaz. Na tom mjestu se mogla razviti oveća konjanička četa. Knez je imao upravo toliko konjanika, da su u četiri reda mogli zatvoriti čitav prolaz.

Neko je vrijeme jašio unaokolo, te točno pregledao zemljište, a onda se vratio k četi.

Konjaništvo je razdijelio u četiri dijela, te svakomu od zapovjednika dao posebne naloge. Andriji je, koji je bio prisutan, kad je knez izdavao zapovijedi, bilo odmah jasno, kako će neprijatelj zaveden malim brojem konjanika zapasti

u zasjedu. Dok se je jedan dio konjanika imao baciti na neprijatelja, morao je drugi dio čekati iza zavoja, te istom onda navaliti na neprijatelja te ga smesti. Ako posluži sreća, te pješačtvo stigne prije nego što se pojavi neprijatelj, to bi moguće uspjelo čitavo neprijateljsko konjaničtvo zatvoriti i zarobiti. Konjanici su čekali na neprijatelja, koji se nije pojavio niti oko podne. Već su stigli i kneževi pješaci, ali neprijatelju još uvijek nije bilo traga.

Na izvide poslani konjanici su svaki čas javljali, da se još ne vidi neprijatelj. To je knezu postalo sumnjivo. Nervozno je griskao brk i gledao svojim svjetlucavim očima smjerom, odkale je imao doći neprijatelj.

— Da se ti nisi prevario? — upita knez Andriju.

Andriji je udarila krv u lice.

— Nisam, — rekne odlučno, — neprijatelj je udaljen odavle jedva dvanaest milja. To jest, u toj je udaljenosti noćio. Da li je još na istom mjestu, to ne mogu tvrditi.

— Da, ali njega nema, prem bi morao već davno biti ovdje.

— Ne znam, koji je tomu uzrok. Od predstraže nije niti jedan konjanik utekao. Za to zalažem svoju glavu.

— Ali moguće je, da je koja četa iz udaljenosti vidjela, što se dogadja, te dojavila Osmanlijama.

— Ne znam.

— Tako će valjda biti. Sigurno je neprijatelju poznato, da dolazimo, pa se je povukao.

— Ja ću odmah javiti, što je na stvari, — rekne Andrija. — Ivane! — vikne jakim glasom, — Za mnom! — i udari konja u slabine i odjuri poput vjetra.

Knez je bio zapanjen radi takovog postupka te je mal ne viknuo nešto za Andrijom ali se je za vremena svladao i zašutio.

Medjutim su Andrija i Ivan izčezli. Obojica su imali dobre konje, te su brzo prešli polje i nestali iza zavoja.

Knez je ostavio svoje konjaništvo u istom položaju. Još uvijek nije bio siguran, da li je neprijatelj otišao.

Pješake je postavio tako, da su mogli neprijatelja uhvatiti sa strane, što je u uskom prostoru moglo biti za konjaništvo sudbonosno.

Dugo je čekala kneževa vojska spremna, kad se na početku poljane pojavio konjanik, koji je brzo bivao veći. Vidjelo se da jaši na dobrom i brzom konju.

Čim je došao malko bliže, prepoznao je knez u konjaniku Andriju.

Prem se je svladao, ipak se je opažalo, da je uzrujan. Nervozno je udario konja u slabine, ali ga je odmah zadržao uzdama. Posljedica toga je bila, da je konj nestrpljivo topkao, dižući glavu visoko i strižući ušesima. Knez ga je potreptao po vratu i mirio riječima.

Medjutim se je Andrija brzo približavao. — Knez je vidio, kako mu je konj sav poprskan pjenom i kako ravno prema njemu juri.

Već je bio sasvim blizu, ali još uvijek nije umanjivao brzinu svog konja. Knez je i nehotice uhvatio uzde čvršće.

Dva koraka pred knezom je Andrija zauzdao konja, koji je stao kao ukopan. Knez, kao

i svi, koji su to vidjeli, bijahu zapanjeni. Frankopan je na čas dapače zaboravio, da mu Andrija nosi važne vijesti.

— Neprijatelj je otišao, — javi Andrija isprekidanim glasom, jer je bio usopljen od brze trke.

— Kako? — začudjeno će knez.

— Bio sam na mjestu, gdje su neprijateljski konjanici prenoćili, ali ih tamo više nisam našao.

— Jesi li mogao ustanoviti, kamo su otišli?

— Vratili su se istim putem, kojim su bili došli.

— Dakle je ipak zapovjednik neprijateljskog konjaništva morao saznati za naš dolazak, — rekne knez zlovoljno.

— Bit će da je tako, ali ja ponovno tvrdim, da to nije uslijedilo s mojom krivnjom. Od predstraže nije nitko utekao. Jedino je moguće, da je koji od neprijateljskih konjanika iz daljine promatrao bitku, ili se je pako koja neprijateljska predstraža od nekoliko ljudi približila našoj vojsci.

Sada će se konjanici opet složiti s ostalom vojskom, te će se lako opirati vojsci, kojom je on raspolagao.

Andriji nije izmakla kneževa zlovolja, jer je bio dobar poznavaoc ljudi, a s knezom je uz to još zadnje vrijeme bio uvijek zajedno.

— Presvijetli kneže, — rekne glasom, koji je drhtao od uzrujanosti.

— Učinio sam, što je bilo u mojoj vlasti.

Kneza je iznenadio glas, kojim je Andrija te riječi rekao. Digao je glavu i pogledao mladom junaku ravno u oči.

— Znam, da si sve učinio, ali nas prati nesreća. Izmakla nam je dobra prilika, da neprijateljsku vojsku oslabimo. Tko zna, hoće li nam se takova prilika još jednom pružiti.

— Ja mislim, — rekne Andrija, — da će vojskovodja vaših sposobnosti i bez sreće izvršiti započeto djelo.

Knez se nasmije. Ugodno ga se dojmilo, kad je vidio s kakovim pouzdanjem gleda Andrija u njega. Kao iskusan vojskovodja je znao, da je lako pobjedjivati s ljudima koji su uvjereni, da moraju pobijediti. Andrija nije niti slutio, kako je svojim posljednjim riječima razveselio kneza.

Odmah je dan znak, da se na polju ostane do slijedećeg jutra. Poslane su straže na sve strane, da se predusretne iznenadjenju. Knez je Andriju zadržao uz sebe. Sve više je volio tog iskrenog i neustrašivog mladića, koji je bio kao vodja izvidnice nenadoknadiv.

— Sutra zorom ćeš opet napred, — rekne knez Andriji.

Andrija je samo zadovoljno kimnuo glavom. Po toj zapovijedi je vidio, da je knez uvjeren o njegovoj nekrivnji. Jer da njemu pripisuje krivnju, ne bi ga i drugi puta slao napred, da uhadja neprijatelja.

Jedva je počelo tamniti, legao je Andrija na počinak, jer je bio silno umoran. Za tren je usnuo, te spavao do pred zoru, kad ga je Ivan probudio, da je vrijeme odlasku.

Andrijini konjanici su već bili spremni, a isto tako i Mrsić, koji je i taj puta pratio Andriju.

Andrija je prije odlaska pošao knezu, koji je bio već na nogama.

— Želim ti samo, da taj put izvršiš svoju zadaću tako dobro, kao što si je prvi puta.

Andrija se zahvali knezu na pohvali, te obeća, da će ga taj put i sreća pratiti.

— Hrabroga uvijek prati sreća, — odgovorio mu je knez.

— Onda ću imati sreće, — nasmije se Andrija.

Malo poslije je na čelu čete jašio prema Jajcu.

Sve do mjesta, gdje su predprošlu noć sproveli neprijateljski konjanici, ostala je čitava četa zajedno, a poslije su se opet razdijelili u tri odjela, te pošli svaki svojom stranom.

Čitav dan nije bilo vidjeti neprijatelja, što je Andrija po dvojici glasnika dojavio knezu, koji ga je u brzim hodovima slijedio.

Andrija je već pomišljao na to, da će se neprijatelj pred kneževom vojskom povući u unutrašnjost Bosne, kad i drugog dana nije sreo nijednog protivnika.

Kad mu je konačno taj postupak neprijatelja postao sumnjivim, poslao je dvije izvidne čete po deset ljudi daleko lijevo i desno od puta, da vide, nije li se neprijatelj sklonuo na stranu, da poslije padne vojsci za ledja. Ali izvidnice su se vratile, a da nisu naišle na Osmanlije. Andriju je to učvrstilo u njegovom uvjerenju, da se Osmanlije uopće ne će upustiti u bitku s knezom, koji je bio poznat kao najveći vojskovodja svoje dobe.

Kad je bio na čistu, da neprijatelj ne će zapodjeti bitku, poslao je knezu glasnika, te ga umolio, da mu pošalje još stotinu konjanika, s kojima je nakanio ravno na Jajce. O tome nije ništa javljao knezu, nego je naveo da treba konjanike, da uzmogne pregledati okolicu u većem opsegu.

Knez je udovoljio želji Andrije Kukića, te mu poslao zatražene konjanike. Andrija se je smjesta stavio na čelo čete, te brzo pojašio prema Jajcu, koje je bilo udaljeno jedva petnaest milja. Toga dana medjutim nije mogao izvršiti naum, te je morao dati odmora ljudima i konjima.

Još je bila noć, kad su se konjanici digli i pošli dalje. U brzom kasu jahali su konjanici, nakon što su mačeve malko izvukli iz korica. Andrija je bio silno znatiželjan, hoće li barem pred gradom naći neprijatelja, te je s tog razloga htio da što prije stigne. Ali prem je bio srčan, to se je ipak bojao, da sa svojom vojskom ne padne u zasjedu. Znao je, da je u tom slučaju izgubljen, jer mu pomoć ne može stići. Prije nego bi knez uopće saznao o sukobu, ne bi ih više bilo na životu.

Zato je oštro gledao na sve strane i konačno poslao lijevo i desno pet konjanika, kojima je bila dužnost smjesta javiti, ako bi se pojavili neprijatelji.

No ta opreznost se pokazala nepotrebnom, jer je Andrija ugledao u daljini grad, a da se nije sreo s nijednim Osmanlijom.

— Vidiš li ti Ivane kojeg neprijatelja, — upita Andrija Graničara, koji je jašio uz njega.

— Nema nigdje nikoga. Sve mi se čini, ma ne će doći do bitke. Velika je slava kneževa, pa se Osmanlije očito boje upuštati u bitku.

— Vidjet ćemo, — rekne Andrija, udari konja u slabine i pojuri u divljem skoku naprijed.

Nije se više mogao uzdržati. Iz daljine vidi tvrdi grad Jajce, što su ga Osmanlije opkolili, te ga nakanili gladju prisiliti na predaju, a nitko mu ne staje na put. Ta činjenica ga je zavela, da je tjerao konja tako brzo, da su ga njegovi jedva slijedili.

Andrija je mislio, da će nesmetano doći do zidova grada, no u tome se prevario.

Približivši se gradu na 6 milja, morao je četu naglo zaustaviti. Ugledao je neprijateljsko konjaničtvo. Mogao je biti sretan, da ga neprijatelj nije ugledao, jer bi u tom slučaju bio izgubljen. Brojno mnogo jači neprijatelj ga je mogao lako svladati, a Andrija nije imao niti nade, da bi mogao uteči, jer su konji njegove čete bili odveć umorni.

Brzo se je s četicom zaklonio u malu šumicu, te tu sakriven čekao, da vidi, kamo je neprijatelj nakanio.

Sve do podne su Osmanlije ostali na istom mjestu, samo bi se kadikad po koja četa udaljila, da pretraži okolicu. Dvije čete od dvadeset ljudi su prošle kraj Andrije, ali se nisu vratile svojoj vojsci. Hrvatski konjanici su ih pustili proći, te su im onda presjekli put i dijelom poubijali a dijelom pohvatali.

Ovi mali uspjesi su Andriju tim više razveselili, što je od zasužnjenih saznao, da je kod Jajca ostala samo osmanlijska konjica, dok su pješaci s topničtvom otišli još prije dva dana. Ali konjanici su bili dosta jaki, da se odupru kneževoj vojsci. Andrija je poslao glasnika knezu, te mu javio, da je pred gradom ostalo samo konjaničtvo, dok se je pješačtvo povuklo. Znao je, da će u tom slučaju poslati knez konjanike napred, te da će zametnuti bitku. Nije se prevario. Drugog jutra stigli su kneževi konjanici do šumice, iza koje se je krio Andrija.

Na čelu konjaništva je bio sam knez, koji nije htio drugom prepustiti takovu važnu misiju.

Andrija ga je iz daleka prepoznao, pa mu je pojašio u susret.

— Šta je nova? — tim riječima ga je dočekao knez.

Osmanlijska vojska je otišla, a pod zidinama grada je ostalo samo konjaničtvo.

— Kamo su otišli pješaci? — pitao knez dalje.

— Nije mi bilo moguće ustanoviti. Pokušao sam, da pretražim okolicu, ali mi to do sada nije pošlo za rukom. Kamo god sam pošao, svagdje sam nabasao na konjanike, te se nisam neopažen mogao provuči. Stoga sam razloga počekao dok imadnem svježe konje. Danas bi taj podhvat mogao poduzeti.

— Jesu li neprijateljski pješaci daleko otišli?

— Pet milja u okrugu ih nema. Dalje nisam napredovao iz navedenih razloga.

— Onda nas ne smetaju. Bitka s konjanicima će biti prije odlučena, no što je pješacima moguće stići.

Budući su kneževi konji bili umorni, to je odlučio, da se neko vrijeme odmaraju. Neprijatelj im je bio na vidiku, pa se nisu trebali bojati, da će se što izvanredna dogoditi. Mogli su lako promatrati svaku neprijateljsku kretnju, te se prema tome i ravnati.

Knez je s Andrijom izabrao zgodno mjesto, odakle se je jasno mogao vidjeti neprijatelj. Dok je knez promatrao Osmanlije i grad, ispripovijedio mu je Andrija sve, što mu se dogodilo. — Kad je pripovijedao, da mu je uspjelo pohvatati sve neprijateljske izvidnice, koje su pošle hrvatskoj vojsci u susret, potreptao ga je knez po ramenu.

— Danas nam valjda ne će izmaći, a ako to učine, to ćemo mi doći do grada, te gradjanima donijeti hrane. Naši pješaci nisu daleko. Nadam se, da će do večeri stići pod grad.

— Dobro bi bilo, da im se pošalje jedan dio konjanika u susret, jer lako je moguće, da se neprijateljski konjanici povuku, pa da potraže naše pješake, koji im se neće moći oduprjeti.

— Tri stotine konjanika je ostalo uz kola, u kojima se vozi hrana za gradjane grada Jajca. Za prvu navalu su dosta jaki, a poslije će pješaci moći odoljeti neprijateljskom konjaništvu, koje na čitavom putu nema dosta mjesta, da se razvije. Konjanička bitka se može voditi jedino ovdje, pod zidinama samoga grada.

Andrija je uvidio, da knez ima pravo, pa nije ništa više rekao.

Knez je još neko vrieme gledao na neprijateljske konjanike, a onda se je povratio i izdao nalog, da se konjanici spreme.

Bez ikakovog znaka trublja poskakali na konje i svrstali se u redove.

Kad su konjanici stajali u redovima, poslao je knez jednu četu za drugom na neprijatelja, pokazavši zapovjedniku dotične čete, kojim smjerom ima poći.

Jedna je četa za drugom pojurila u polje smjerom prama neprijatelju, noseći smrt i zator.

Čim je prva četa poslana u boj, pogledao je knez oštro na neprijatelja, da vidi kako će odgovoriti na navalu. Jasno je vidio, da je medju neprijateljskim redovima došlo do silnog komešanja, koje je navalom svake daljnje čete raslo.

Na čelo zadnje čete se je postavio sam knez, te pojurio na neprijatelja, koji se je upravo sukobio s najprije odaslanom četom.

Iznenadjeni neprijatelj se je prvi čas opro, ali je odmah počeo popuštati, čim je nadošla druga pa treća četa. Kad je stigao knez na čelu posljednje čete, nije neprijatelj više odoljevao, nego je nagnuo u bjeg, što mu je medjutim vrlo lako uspjelo. Hrvatski konjanici nisu mogli Osmanlije uspješno proganjati, jer su im konji bili odveć umorni.

Knez je doduše poslao konjanike tako, da su s triju strana navalili na neprijatelja, ali je ovomu pošlo za rukom potisnuti skranje lijevo krilo, te si tako otvorio put. Natrag naime nisu mogli, jer im je za ledja bio grad, odakle su provalili gradjani, koji su odmah shvatili, da im dolazi pomoć.

U tom velikom okršaju, izgubio je knez sedam konjanika, dok je preko dvje stotine neprijatelja ležalo na bojnom polju. Nenadana navala

Hrvata je vodju neprijateljskog konjaništva tako smela, da se nije mogao snaći. Dok je svrstao obranbenu liniju protiv prve čete, stigla je već i druga i tako je išlo dok neprijatelji nisu potražili spas u bjegu.

Knez je bio zlovoljan, jer je znao, da tom pobjedom nije mnogo postigao. Uspjelo mu je doći do grada i gradjanima donjeti hrane, ali mu nije uspjelo uništiti neprijatelja, koj je ostao isto tako jak, kao što je bio prije.

Polovica hrvatskih konjanika je doduše pošla za neprijateljem u potjeru, ali bez da je postigla osobiti uspjeh. Neprijateljski konji su bili čili, te su lako uzmicali progoniteljima, koji su jašili na umornim i iznučenim konjima.

Medjutim je knez na čelu svoje konjice ulazio u grad Jajce. Na brzu ruku su gradjani iskitili grad, da dostojno dočekaju svog spasitelja. Čim je kneževa konjica navalila, znali su da im dolazi pomoć. Već tri dana čekaju na kneževu vojsku, jer su znali, da je ista prešla Savu s namjerom da im pomogne. Hrabri gradjani su odlučili sudjelovati u bitci, do koje je moralo doći. Zato su čekali spremni kod gradskih vratiju, da u zgodan čas provale, te da navale na neprijatelja. Svojim ispadom su znatno oteščali uzmak Osmanlija ali ih ipak nisu mogli zadržati.

Zapovjednik grada je dočekao kneza na ulazu u grad, te mu se poklonio i nazvao mu dobrodošlicu. Izgladnjeli ljudi su padali pred knezom na koljena, te mu se klanjali, kao svom spasitelju, bez kojega bi ih moguće već sutra smrt grlila svojim ledenim rukama. Još nekoliko dana i grad bi se bio morao predati na milost

i nemilost Osmanlija. Hrane uopće više nije bilo. Sve što su bili sačuvali sve je to zadnje dane potrošeno. Od prošlog dana nije od gradjana nitko ništa jeo. Samo bojovnici su dobili svaki koricu suhog hljeba, da imadu snage za provalu. Gradjani su naime znali, da se nemaju ničemu dobromu nadati, ako padnu u ruke neprijateljima, pa su odlučili pokušati zadnje. Bila je odabrana četa, koja je morala pokušati provaliti, te poduzeti, da gradu dovede pomoć od kuda mu drago.

Na Frankopana nisu više računali. Svi su poznavali njegovu bojnu spremu, ali su znali, da mu je vojska kudikamo slabija od neprijateljske. Kada je konjaništvo pošlo kneževoj vojsci u susret, bili su gradjani još puni nade, a kad se je konjaništvo povratilo, zapali su opet u zdvojnost. Gradom se je naime pronjela vjest, da je kneževa vojska potučena, te da je uzmaknula natrag preko Save. Ali te glasine su postale nevjerojatne, kad je dan poslije neprijateljsko topništvo počelo odvlačiti topove te se s pješacima povlačiti u unutrašnjost Bosne.

Sada je opet sve bilo u dvojbi. Nitko si nije mogao protumačiti, što ima da znači odlazak neprijateljskog topništva i pješačtva.

Ali porodila se je nova nada. Nakon što su pješaci otišli, a ostali samo konjanici, to je neprijatelj bio mnogo slabiji. Gradjani su odlučili odabrati četu, koja ima da provali. Oni, koji su toj četi pripadali, dobiše posljedni obrok hrane, koji je bio u gradu. Zdvojan je to bio čin i bilo je mnogo gradjana, koji su bili uvjereni, da im se približio posljednji dan. Oni, koji su dobili po-

sljednju koru hljeba, morali su kruh pojesti u dvorištu kuće zapovjednika grada i pod smrtnim je kazan bilo naloženo, da ne smiju nikomu dati od dobivene hrane.

Slijedeći dan oko podne došlo je kneževo konjaništvo. Na bliedim i zdvojnim licima se pojavila nova nada. Zdvojni su plakali od veselja, a matere su tješile svoju djecu, koja su već na pola umirala od glada. Sve je stajalo na bedemima i promatralo bitku. Isti oni, koji se u jutro nisu više mogli micati, pograbiše mačeve, te pohrliše iz grada, da uhvate konjanike s ledja. Svima se je povratila snaga.

Iza kako je neprijatelj uzmaknuo, otvorena su gradska vrata i na brzu ruku iskićene kuće, da se dostojno dočeka spasitelj.

Kad je knez na čelu male čete dojašio u grad i nakon što ga je zapovjednik grada dočekao pozdravnim govorom, uputio se do zgrade zapovjednika. Čitavim putem su mu klicali i ljubili mu noge. Knezu su sjale u očima suze, a na licu mu se je vidjelo, da trpi, gledajući bijednike upalih obraza i grozničavo sjajnih očiju.

— Andrijo — rekne mladom Kukiću, koji je jašio iza njega. — Smjesta neka stotinu konjanika podje pješacima u susret, te neka svaki uzme nešto brašna i neka se što prije vrate. Ovi jadnici ne mogu čekati, dok stignu kola.

Andrija je okrenuo konja i pojurio iz grada. Svi su mu se micali s puta, jer su slutili, da ima važan nalog.

Andrija je na brzu ruku sabrao stotinu konjanika, te pošao u susret kolima.

Još se je vidjelo sunce na zapadu, kad se je Andrija vratio.

Brašno je odmah podijeljeno medju gradjane. Svaki je dobio samo malko, tako da je svakomu nešto dopalo.

Jedva je Andrija dao spremiti konja, te pošao knezu, da mu javi, da je njegov nalog izvršen, dovedoše konjanici jednog sužnja.

— Pogledaj, šta je s tim sužnjem, — rekne knez Andriji, koji je odmah izašao iz dvorane, gdje su bili sabrani plemići i odličnici grada.

Za kratko vrijeme se je Andrija vratio.

Lice mu je bilo blijedo a noge kanda su mu klecale. Hiteći prema knezu, oborio je dvoicu sluga, a nekoliko plemića nemilo gurnuo na stranu.

— Kneže! — doviknuo je Frankopanu, kad mu se je približio na dva koraka.

— Šta je? — začudjeno će knez, videći, kako se je Andrija promijenio.

— Molim na dvije tri riječi, — rekne Andrija drhćućim glasom.

— Drage volje, — rekne knez, dignuvši se sa naslonjača, u kojem je sjedio. — Šta se dogodilo, da si se tako promijenio?

— Andrija nije odgovorio, ali mu je u očima bljesnula čudna vatra.

— Ja ću se odmah vratiti, — rekne knez svojoj okolici i podje za Andrijom, koji je upravio svoje korake prema vratima susjedne sobe. Čim je knez za sobom zatvorio vrata, započne Andrija uzrujanim glasom: . . . . .

— Presvijetli kneže! Ja sam čitavo vrijeme, što sam uz vas, vršio svoju dunost, u koliko je bilo u mojoj snazi.

— Svakako — rekne knez. — Još više. To, što si ti učinio, ne bi mogao bolje učiniti niti jedan od starijih i iskusnijih ratnika.

— Nisam to zato rekao, presvijetli kneže, da uberem pohvalu, — tužnim će glasom Andrija. — Rekao sam to, jer dolazim s velikom molbom.

— Reci mirno, što želiš i ako ti mogu ispuniti želju, to znaj, da ću rado učiniti.

— Ja vas moram ostaviti, presvijetli kneže. Vjerujte mi, da me ne goni strah pred neprijateljem niti strah pred naporom. Ja ne poznajem straha.

— Znam, ali što te nagoni, da mi sada odkazuješ nakon što smo polovicu posla obavili. Naš povratak ne će biti mnogo laglji, no što je bio put ovamo.

— Toga prigovora sam se bojao i zato sam vas pozvao da dodjete u ovu sobu.

Na licu Andrije se vidjelo, kako je užasna borba u njegovoj nutrini. Drhtao je na čitavom tijelu, dok su mu se oči sjale kao u groznici.

Neko je vrijeme šutio a onda digao glavu i protisnuo kroz zube:

— Oprostite kneže. Zaboravite, što sam vas čas prije umolio.

Još nije pravo niti izrekao i već je istrčao iz sobe i pohitao u dvorište. Dolje je odmah zajašio konja i potjerao ga kroz vrata na ulicu. U brzom skoku je jašio kroz grad i izašao na poljanu, što se stere pod gradom.

Dva konjanika su ga slijedila.

Daleko izvan tabora hrvatskih konjanika je zaustavio konja i sjašio. Pratioci su ostali u odmjerenoj udaljenosti te takodjer sjašili. Andrija se baci ona zemlju i pokrio lice rukama. Da nije bila tama, vidjeli bi njegovi pratioci, da mu se ledja tresu, a da mu s očiju kaplju suze.

Jedan od Andrijinih pratioca je bio Ivan Dilber, koji ga je pratio od Budima, a drugi je Andrija Dugoruk, koji je prije tjedan dana odjašio iz Budima, da Andriji javi otmicu njegove zaručnice.

Kad je stigao do hrvatske vojske, uhvatili su ga konjanici te dopremili u Jajce. Andrija ga je prepoznao, čim ga je ugledao, nakon što je izašao iz dvorane, da presluša sužnja što su ga njegovi konjanici zasužnjili.

Oba njegova pratioca su mislila, da će Andrija ravno u Budim, pa su ga zato slijedili, čim je izašao iz kuće gradskog zapovjednika tvrdjave Jajca.

Pobojali su se, da ne će nikada stići Andriju, kad je potjerao svog arapina, ali su doskora uvidjeli, da Andrija ne kani daleko. To je obojici bilo vrlo čudno, jer su poznavali njegovu ćud. Andrija da ne pohita odmah u pomoć onoj, koju tako silno ljubi? Njima naime nije bilo poznato, da ga knez nije pustio.

U Andriji su se medjutim borile dvije struje. Nije znao, bili ostao, te tako udovoljio svojoj dužnosti kao vojnik i kao Hrvat, ili bi poslušao srce i pohitao u pomoć svojoj zaručnici. Više puta se je već bio trgnuo, da zajaši, te da nagne prema Budimu, ali ga svaki put zadržala pomisao na dužnost. No kada se je obvezao pratiti

kneza, to će ga pratiti tako dugo, dok ga ovaj ne pusti. Odlučio je, da ne će knezu ništa više spominjati o svom odlasku, pa makar mu srce u grudima puklo. Teška je to bila odluka, tim teža, što je Andrijina ljubav bila velika.

Skoro da je poludio, kad je pomislio, da je Marija pala u ruke onih istih plemića, s kojima se je borio na obali Dunava. Znao je on zašto je opomenuo Petravića, da svoje dijete čuva. Poznato mu je bilo, da Tuz traži osvetu, te da ne će prezati ni pred jednim sredstvom. Stisnuo je šake, nagnuo glavu, a krvlju zalivene oči upro u zemlju. Stajao je kao da će sada navaliti na nevidljivog neprijatelja, te ga uništiti svojom snagom.

Njegovi su ga pratioci iz daleka promatrali te se preplašili, bojeći se, da je poludio.

Mjesec je bio izašao, te je Andrijin veliki lik bacao tamnu i dugu sjenu na polje, na kojemu se prije nekoliko sati prolijevala krv.

Graničari su vidjeli, kako je Andrija skočio na noge te pohitao k svom konju, koji je nedaleko njega mirno čekao. Plemenita životinja kao da je shvaćala bol svoga gospodara. Ali u trku se je Andrija zaustavio i spustio glavu.

Dugo je tako stajao, a onda je digao glavu visoko i pošao do svog konja. Obujmio je liepu glavu svog ljubimca, pogladio mu grivu, a onda se vinuo u sedlo.

Graničari su slijedili njegov primjer, te uhvatili uzde da ga uzmognu pratiti, ako okrene prema Savi. Ali se prevariše. Andrija je mirno pojašio prema gradu.

Kad je prolazio kraj svojih pratioca, opaziše ovi, da se je silno promijenio. Oči mu bijahu upale, a lice blijedo, kao da se je digao sa kreveta, kamo ga je bacila teška i dugotrajna bolest.

— Šta radite vas dvojica? — upita ih Andrija.

— Pratili smo te, gospodaru, — rekne prvi, — jer smo mislili, da ćeš poći u Budim.

Andrija nije ništa odgovorio, samo se je Graničarima pričinilo, kao da se je trgnuo i kao da je još većma problijedio.

Andrija je odjašio u grad, te predao svog konja Ivanu, koji ga je odmah spremio u staju.

Dok su Graničari tražili na sijenu mjesto za počinak, pošao je Andrija u dvoranu, te se izgubio u vrevi plemića. Budno je pazio, da ne sretne kneza.

Prošao je nekoliko puta dvoranom, a onda opet izašao i pošao u dvorište. Odavle je izašao na ulicu, te dulje vremena šetao po gradu. Nije mogao da podje na počinak, jer mu san nikako nije htio na oči.

Kako je bio zamišljen, nije niti opazio, da su ga njegovi Graničari slijedili. Ivan i Andrija su budno pazili na svog gospodara. Sjećali su se Kukićevih riječi, kad ih je poslao za sinom. Mariju, Petravićevu kćer, nisu mogli očuvati, pa su se bojali, da im se isto ne dogodi s Kukićevim sinom. Bio je Andrija doduše junak, ali proti premoći se je i junaku teško boriti.

Šetajući gradom približio se Andrija gradskim vratima. Budući mu se u gradu činilo tjeskobno, pošao je do vratara, te ga umolio, da ga pusti iz grada. Vratar mu je udovoljio želji,

ali osim njega pustio je još dvojicu iz grada. Bili su to Graničari.

Andrija se je spustio niz obronak i obašav tabor hrvatskih konjanika, pošao prama jezeru.

Noć je već bila poodmakla, kad se je spustio na jedan panj i upro pogled u gladku površinu jezera, koja se ljeskala na mjesečini.

Misli su ga zanijele u Budim, gdje mu je njegovo zlato ugrabljeno. Teško je disao i stiskao pijesti, ali je nemoćan bio njegov bijes. Poput sputana roba, koji u svom bijesu škriplje zubima, ali si ne može pomoći, sjedio je na panju uz jezero. Na čas se činilo, kao da će prokleti domovinu i kneza, koji mu prijeće, da pomogne svom zlatu, ali se prije toga još naglo trgnu. Preplašio se, da ga radi toga Bog ne kazni, pa je skrušeno izmolio očenaš za sve svoje grijehe.

Neki unutarnji glas ga je počeo miriti. Marija će se spasiti, govorio mu je taj glas, a on mu je vjerovao, jer mu je godio.

Ali ponovno je zapao u zdvojnost, kad se mjesec sakrio za oblak svijetlih rubova.

Obim se rukama uhvatio za glavu i tako buljio u jezero, koje je bilo crno i neprijatno, nakon što je mjesec zašao.

— Brzo! Neprijatelj se približava! — začuje nenadano glas kraj sebe.

Slijedeći tren je bio na nogama, a u ruci mu bljesnu mač.

— Tko je to? — upita u po glasa.

— Ja sam, Ivan.

Prepoznao je glas svog vjernog pratioca.

— Gdje je neprijatelj?

— Pedeset koraka daleko od nas. Najprije je došla predstraža, ali je sigurno, da će doskora doći i čitavo konjaništvo. Osmanlije nas kane iznenaditi.

— Brzo natrag! — zapovijedi Andrija i potrči prema gradu.

Kako je bilo zatamnilo, nije ih neprijatelj mogao vidjeti, gdje trče preko polja.

Andrija i Graničari potrčaše, što su bolje mogli. Srećom nisu bili odveć udaljeni od tabora hrvatskih konjanika, te su pravodobno stigli.

Za čas su konjanici bili probudjeni i postavljeni u red.

Törek, koji je te noći imao službu, nije pošao na počinak, nego je budan sjedio pred šatorom. Stoga je i bilo moguće, da se konjaništvo tako brzo spremi za boj.

— S koje strane dolazi neprijatelj? — upita Törek, nakon što ga je Andrija upozorio na opasnost.

— S jugozapadne strane — rekne Andrija. — Jeste li već poslali po kneza?

— Odmah ću poslati — rekne Törek i naloži jednom konjaniku, da javi knezu neprijateljev dolazak.

Ali prije, nego što je došao knez i prije, nego što su gradjani mogli priskočiti konjanicima u pomoć, navališe neprijatelji.

Divljom vikom banuše neprijatelji pred tabor, ali se silno iznenadiše, kad su naletili na spremne konjanike.

U tami se sukobiše i započeše krvavo kolo. Nenadani otpor hrvatskih konjanika djelovao je na neprijatelja upravo porazno, jer se nije nadao

otporu. Prvi redovi su odmah uskolebali, te da nije bilo iza njih drugih konjanika, bili bi iza prve navale uzmakli. Nu kako su stražnji gurali napred, to su se prvi morali upustiti u bitku, jer nisu mogli uzmaknuti.

Medjutim je navalio i Andrija na čelu dvije stotine konjanika sa strane. To je neprijateljske redove sasvim smelo, te su nakon kratkoga otpora počeli uzmicati.

Budući je bila tama, to Osmanlije nisu pravo vidjeli, kolik je broj hrvatskih konjanika. Da su poznavali točno njihov broj, bili bi ih uništili. Ali kako je bila tama i kako su Hrvati s dviju strana navalili, to su njihov broj daleko precijenili i uzmaknuli.

Hrvatski konjanici su pošli za njima u potjeru, te ih gonili preko poljane.

Andrija je odmah, kako su Osmanlije počeli uzmicati, potjerao konja i nagnuo za njima. S lijeve i s desne strane jurili su Graničari, pazeći, da ne nastrada. Andrija je naime slijepo navaljivao, ne pazeći na ništa. Više puta je tako zapao medju neprijatelje, da je sa sviju strana bio opkoljen. U takovom slučaju su mu pomogli Graničari, koji su bili hrabri i vješti boju još od svoje mladosti. Za Osmanlijama je većina hrvatskih konjanika pošla u potjeru, ganjajući ih preko polja izpod grada i ubijajući zaostale.

Noćni napadaj je za Osmanlije vrlo zlo svršio, jer su bili iznenadjeni u času, kad su mislili, da će oni druge iznenaditi. To je na njih tako porazno djelovalo, da se nikako nisu mogli oprijeti. U protivnom bi slučaju hrvatski konjanici bili podlegli, jer su bili u manjini.

Kad su se počeli Hrvati vraćati sa progona izašao je iz grada knez Frankopan na čelu veće čete gradjana, koji su se odmah sabrali, kad su čuli, da je neprijatelj navalio.

Hrvatski konjanici su se vraćali sa sužnjima. Skoro svaki od njih je vodio po jednog sužnja na uzici, koja je bila privezana za sedlo.

Knez se nije mogao dosta načuditi, da je bitka već svršena. Bojao se je bio, da će njegovi podleći, a kad tamo, vidi ih gdje se vraćaju kao pobjednici.

Čim je ugledao Andriju Kukića, pojašio mu je u susret. To je bilo napadno plemićima, koji su ga pratili. Najviše su se ljutili banovi Baćani i Tahi, koji su se izjedali od jada, što je knezu do sada sve tako lijepo uspjelo. Bolilo ih je, što je knez oslobodio Jajce, a da nije izgubio više od 20 ljudi.

— Kako si dospio ovamo? — upita knez Andriju, kad su se jedan drugome približili na tri koraka.

— Ja sam uvijek tamo, gdje me se treba, — odgovorio je Andrija, naklonivši se.

— Koliko je bilo neprijatelja?

— Ako me tama nije prevarila, bilo ih je 1500.

— I vama je uspjelo, da ste ih potisnuli natrag.

— Ne samo to. Pohvatano je do 200 neprijatelja, ako se ne varam.

— Gospodo! — okrene se knez prema svojoj pratnji. Pred sobom vidite spasitelja našeg konjaništva. Da nije njega bilo, danas bi grad po svoj prilici pao.

— Ne, ta hvala ne ide mene. Evo, ovi moji prijatelji su prvi ugledali neprijatelja. Da nije njih bilo, ne bi više mene bilo. Ja bi bio sigurno pao u neprijateljske ruke.

— Evo, — rekne knez, pružajući Graničarima šaku dukatu. — Svako dobro djelo mora biti nagradjeno. A tebi, Andrijo neka bude dosta, ako ti kažem, da sam s tobom zadovoljan, te da bi s takovim junacima kao što si ti za godinu dana osvojio čitavo osmanlijsko carstvo.

Andrija se nakloni ne rekavši niti riječi. Taj tren bio se naime sjetio Marije. Njegovo od uzrujanosti crveno lice je brzo izgubilo svježu boju, te je to i sam knez primijetio.

Andrija je opet više sličio mrtvacu, no živom čovjeku. Da nije bilo njegovih žarkih očiju, svatko bi mislio, da je mrtvac zajašio na konja.

Medjutim se je knez okrenuo prema svojoj pratnji, te izdao nuždne naloge. Poduzeo je sve mjere, da onemogući neprijatelju uspjeh, ako bi isti pokušao po drugi puta navaliti na njegov tabor.

Jake straže razaslane su na sve strane, te je bilo nemoguće, da se itko prišulja taboru nevidjen.

Nakon što je sve obavio, ogledao se, ne bi li gdje ugledao Andriju Kukića, ali ga nije mogao nigdje naći. Upitao je neke od svoje okolice, da li su ga vidjeli, ali nitko mu nije mogao dati jesni odgovor.

Na knezu se je opažalo, da je malko zlovoljan. Ali to je bilo samo na tren. Prije nego se je vratio u grad, naložio je jednomu od vojnika, da potraži Kukića, te da ga pošalje k njemu.

No čitave noći nije bilo moguće naći Kukića, koji se je bio udaljio iz tabora i pošao opet k jezeru, gdje je bio, kad se je neprijatelj približavao kneževom taboru.

Na njegove oči nije htio san, koji ublažuje boli duše i tijela.

Probdio je svu noć, a uz njega njegovi vjerni pratioci, koji se od njega nisu udaljivali ni čas.

Svu noć je sjedio Andrija na panju uz jezero, a da se nije dizao. Ali kad se je na istoku počela javljati zora, digao je glavu. Neko je vrijeme gledao na zlatom zaliveno nebo, a onda ustao. Još uvijek su mu bile oči upale, još uvijek lice bilo blijedo, još uvijek su mu oči sjale ispod jakih obrva, ali inače je bio miran.

Graničari su ga šutke gledali. Jedan od njih mu je doveo konja, te mu pomogao zajašiti.

Malo poslije jašila su sva trojica prema gradu. Straže su ih bez riječi propustile, jer su ih poznavali vojnici, koji su čuvali tabor. Andrija je upravio konja prema gradu. Polako se je uspinjao strminom, da dodje do vratiju, koja su već bila otvorena. Jedva se je približio gradu na dvadeset koraka, dotrčao mu je u susret jedan čovjek, te ga dozvao.

— Šta želiš, prijatelju, — upitao ga Andrija mirno.

— Čitavu noć te tražim. Knez želi, da dodješ k njemu.

— Dobro je prijatelju. Vjeruj mi, da žalim, što si radi mene žrtvovao noć.

Tim riječima mu je Andrija pružio dukat. Knežev glasnik se duboko naklonio i zahva-

ljivao uvjeravajući, da se za takovu plaću isplati tri noći žrtvovati, a ne samo jednu.

Andrija ga nije slušao do kraja, nego je odmah pošao tražiti kneza, što medjutim nije bilo tako lako.

Knez je od rana jutra obilazio gradom i gledao, da bude sve u redu. Popravljali se zidovi i opkopi i podizale nove utvrde. Sve je te radnje knez sam pregledavao i sam vodio. Nikomu nije mogao prepustiti tako važan posao, jer ga nitko nije mogao tako obaviti, kao on.

Andrija je najprije upitao kneževog slugu, a kad mu je ovaj odgovorio, da je knez pošao u grad, odlučio je, da će ga tamo potražiti.

Nakon dva sata je našao kneza, koji se je upravo vraćao s jednog izleta u okolici grada. Bio je pošao s malom četom, da vidi, nije li se neprijatelj zadržao gdje u blizini. Sudeći po njegovom licu, morao se uvjeriti, da gradu u dogledno vrijeme ne prijeti nikakova opasnost.

Andrija ga je već iz daleka pozdravio i odmah pojašio brzo.

Knez ga je prepoznao i zaustavio konja, da ga pričeka.

Kad mu se Andrija približio, dočekao ga s riječima:

— Gdje si? Čitavu noć su te uzalud tražili. Moram te pitati, kako si saznao, da se neprijatelji približavaju gradu.

— Bio sam uz jezero, a pratili me moji prijatelji sa granice. Nenadano su me upozorili, da se približava neprijateljsko konjaničtvo, te da se čini, da će navaliti na naš tabor. Ja sam s mjesta potrčao prema taboru, da naše upozorim

na opasnost. Srećom je bilo dosta tamno, te me neprijatelji nisu opazili. Brzo smo probudili ljude i postavili u bojni red. Törek je navalio sprijeda, a ja sa strane. Neprijatelji su se smeli i uzmaknuli. Sigurno su mislili, da nas ima više. — Tama i nenadana navala ih je prevarila.

Knez je slušao pozorno, a kad je Andrija svršio, upro je u njega svoje pronicave oči.

— Sjećaš li se, kako si me jučer umolio, da te pustim. Da sam ti molbi udovoljio, danas bi grad bio u neprijateljskim rukama, a mi bi bili djelom poubijani a djelom zarobljeni.

— Nije bilo dovoljno straža — odgovori mirno Andrija.

Nekoji iz kneževe pratnje problijediše. Poznavali su kneza i njegovu narav. Svi su bili uvjereni, da će planuti. Knez je naime sve podnašao, ali nije nikomu dozvolio, da ga kritizira.

Kad su svi očekivali, da će planuti, nasmijao se i rekao:

— Pravo imaš. Zavela nas je vjera u našu jakost. Moguće da bi bili oprezniji, da nismo tako lako došli do Jajca.

Andrija je šutio i pridružio se kneževoj pratnji.

Vraćali su se u kuću zapovjednika grada na doručak.

Knez je pozvao Andriju na stranu, te mu rekao, da ga predvečer posjeti, jer da ima s njime neke važne stvari razgovarati.

Tako je i bilo. Kad je zatamnilo pošao je Andrija u kneževu sobu. Ovaj je upravo sjedio kod stola i uz slabo svjetlo pregledavao nacrt jedne utvrde, što ga je izradio talijanski gradi-

telj. Knez je bio tako zadubljen u svoj posao, da nije niti primijetio Andriju. Istom kad je ovaj po drugi puta pozdravio i to glasnije, digne knez glavu.

— Ah, da, bio sam ti rekao da dodješ. Počekaj malko dok pregledam taj nacrt. Čini mi se, da nije sve u redu.

Andrija je htio izaći, ali ga je knez zadržao, pokazavši mu rukom na stolicu.

Na to je ostao, ali nije sjeo, kako mu je bilo ponudjeno.

Kad je knez svršio, digao je glavu.

— Ako me moje oko ne vara, to se je tebi moralo nešto vrlo neugodna dogoditi. Od jučer si se sasvim promijenio.

Andrija je šutio.

— Reci mi, što ti je na srcu. Znam, da te nije jučerašnji dan tako uzrujao. Znam, da si bio u mnogo opasnijim položajima, pa da si gladko isplivao. Ako me oko ne vara, to se radi o ljubavi.

— Ima stvari, o kojima nitko rado ne govori.

— Vidiš, da se nisam prevario. Reci mi iskreno, što se je dogodilo? Iskusniji sam i stariji, a znaš, da si mi mio. Moguće da ću ti moći pomoći savjetom.

Andrija nije odgovorio ali mu je oko usana zatitrao gorki smiješak. Knez je opazio, da Andrija silno trpi, te ga je bolilo, što mu se ne će da povjeri. Nije znao kako je osjetljivo uvrijedio Andriju, kad mu je dan prije spočitnuo, što moli, da ga se pusti natrag.

— Reci mi, što ti je na srcu. Ja, tvoj zapovjednik i vodja to od tebe zahtijeva. Ja moram znati, da se uvjerim, da li ti tvoja bol dozvoljava, da vršiš vojnu službu.

— Mislim, da sam jučer dosta jasno dokazao, da se u mene možete pouzdati, — rekne Andrija naglo, a krv mu je udarila u obraz.

— Što je jučer bilo, nije danas. Preko noći se gdješto mijenja.

— Neka bude, kad me silite, presvijetli kneže. Vama je poznato, da sam zaručen s kćerkom plemenitog Petravića, koji je ostao u Budimu.

— Znam.

— Ja sam se svojedobno sukobio s grofom Tuzom u kraljevskom dvoru, radi čega je poslije došlo i do dvoboja. U dvoboju sam ostao pobjednikom i time si stekao nepomirljivog neprijatelja. Kada sam odilazio iz Budimpešte, slutio sam zlo. Stoga sam i upozorio plemenitog Petravića, da dobro čuva svoje dijete. On mi se je narugao. Ta poruga s njegove strane me je utješila, jer sam mislio, da će Petravić i zbilja paziti na svoju kćerku. Ali što se je dogodilo. Jučer je došao iz Budima glasnik, koji mi javlja, da je Marija, moja zaručnica oteta. Petravić i još dvojica pošli su, da ju traže, ali sva njihova potraga ostala je bez uspjeha. Poslali su po mene, jer sami nisu u stanju da nadju otetu djevojku.

Tu je Andrija stao. Disao je teško, a ruke su mu bile stisnute. Oči su sjevale kao u tigra, te se je i sam knez trgnuo.

— Jao onome, koji je krivac, ako ti padne u šake, — rekne pod utiskom Andrijina izgleda.

— Ja ga znam i ja ću ga naći, pa makar se i na sam mjesec sakrio. Jao njemu, ako je Mariji učinio što na žao. Šteta je, što ima samo jedan život.

— Umiri se, — pokušao je knez miriti uzbudjenog mladića, ali je odmah uvidio, da je svaka utjeha uzaludna. Uvidio je, da u tom slučaju svaka utjeha vrijedja, jer se riječima ne vraćaju otete djevojke.

— Oprosti mi, što sam jučer i danas bio prema tebi tvrd. Nisam znao, da te je tako velika nesreća snašla. Ne ću te više zadržavati. Vrati se u Budim i gledaj, da što prije spasiš onu, koju ljubiš.

Andrija je samo tužno zaklimao glavom.

— Jučer je to bilo još moguće, ali danas je prekasno. Čekat ću, dok se vojska ne vrati u Budim. Ja ostajem, dok vaš vojni pohod nije dovršen.

Knez ga je začudjeno promatrao. Nepojmljiva mu je bila tolika duševna snaga u tako mlada čovjeka. Opažao je drhtaj, koji je prolazio Andrijinim tijelom i vidio, da silno trpi, a ipak se je taj mladić, koji ljubi poput najvatrenijeg ljubavnika, mogao tako svladati.

— Ne, Andrijo, — rekne knez mirno, — da sam znao, kakova ti se nesreća dogodila, ne bi te ni časka zadržavao. Ja pojmim tvoju bol.

Tim riječima je mislio knez svoju suprugu, koja ga je bila slijedila u sužanjstvo u Mletke.

Andrija je šutio.

Nenadano pljesne knez dlanom o dlan.

— Našao sam izlaz, — rekne veselo, — šaljem te u Budim, da javiš kralju, da je Jajce oslobodjeno.

U Andrijinom oku bljesnu.

— Idi brzo i pripravi sve za put. Odmah ću sastaviti izvještaj, što ćeš ga predati kralju.

Tim riječima je knez opet pošao k svomu stolu i izvadio gušće pero i papir. Knez je naime sve svoje listove pisao sam, što je u ono doba bila velika rijedkost, jer većina plemića nije znala niti čitati niti pisati.

Ubrzo je bio napisan izvještaj, što ga je Andrija imao odnijeti u Budim. Knez je pismo sam zapečatio, te ga predao Kukiću, koji ga je radosno primio.

— Pazi, Andrijo, da se predugo ne zadržavaš na putu. Gledaj da što prije stigneš u Budim i da kralju predaš pismo.

— Nemajte brige presvijetli kneže. Brži od mene nitko ne bi bio, za to zalažem svoju glavu.

— Znam, rekne knez i pruži mladom bojovniku ruku.

Andrija ju prinese k ustima i slijedeći tren je letio niz stube.

— Spremite konje, — dovikne dvojici Graničara, koji su nestrpljivo čekali na dvorištu.

Ovi poletiše u staju i mal da nije jedan drugoga srušio na pod. Za tren su izveli konje, koji su već bili osedlani i dok je jedan odveo Andriji vranca, zajašio je već drugi na svoga konja.

Nije dugo potrajalo i iz grada izjašiše tri jahača, u kojima si na prvi pogled mogao pre-

poznati Andriju s Graničarima, koji su ga pratili.

Niz brdo su polako silazili, ali čim su stigli na polje, potjeraše konje i u divljem skoku pojurili preko polja.

Napred je jašio Andrija a jedva dva koraka iza njega Graničari.

Nedaleko grada sreli su kola s pješacima, koji su išli prema Jajcu. Andrija je zapovjedniku u kratko ispripovijedio, što se je dogodilo, a onda pozdravio i odjašio dalje.

Rijedko kada su jašili korakom i to samo u slučaju, kad su konji već gubili dah. Inače su oštro kasali, jer Andrija nije htio da gubi vremena.

Njegova Marija je oteta i ta pomisao mu je sama makla nogu, da su mamuze pogodile konja u slabine.

Oko podne je na svoju žalost opazio, da ga njegovi pratioci jedva slijede. To mu je zadavalo silne brige, jer nigdje u blizini nije bilo moguće kupiti druge konje. Prem mu je bilo teško, to je ipak morao pristati na kratki odmor. Srećom je bilo u blizini vode i sočne trave, te su se izmučene životinje mogle okrijepiti.

Andrija i njegovi drugovi posegnuše u torbe, koje su bile pričvršćene uz sedlo i izvadiše nešto sira.

Za dva sata su opet sjedili u sedlima i jurili dalje.

Poslije podne medjutim nije tako lahko prošlo kao prije podne. Dva puta su morali objašiti veće neprijateljske odjele, jer im nisu htjeli pasti u šake. Andriju je to uznemirivalo, jer je uvidio, da su Osmanlije nakanili knezu zakrčiti put, kada se bude vraćao u Hrvatsku.

No on je ipak imao toliko povjerenja u kneza, da je bio više no uvjeren, da će neprijatelj i kod povratka stradati.

Pred večer istoga dana je Andrija sa svojim pratiocima plivao preko Save, vodeći konje za uzde.

Prem je bilo još dosta svjetlo, morali su misliti na noćište, jer su konji bili odveć umorni.

Kukićev vranac je bio još dosta svjež, ali su zato tim umorniji bili konji njegovih pratioca.

Vidio je, da će ih još jedan takav dan sasvim uništiti. Stoga je počeo zrelo razmišljati, gdje bi mogao konja zamijeniti.

Drugi dan im je poslužila sreća, te su mogli uz malu naplatu dobiti dobre i svježe konje. Andrija je i za sebe kupio jednog, da olakša svojem konju, koji je takodjer počeo osjećati umor. Bez jahaća trčao je arapin lako, te je Andrija odmah vidio, da će drugi dan biti opet posve čil.

Još jednom je Andrija izmijenio konje svojih pratioca i time je put bio dovršen. Pred večer četvrtoga dana ugledali su pred sobom utvrde Budima. Što su se više približavali prijestolnici, to je Andrija bivao nemirniji.

Nešto umor, a nešto da ne dolazi prekasno, sasvim iscrpiše jadnog mladića, koji od svoje mladosti nije imao sretnih dana.

Ali nije bio samo Andrija uzrujan. Graničari, koji su ga pratili, takodjer su nemirno trgali uzde i nagonili konje, da zadnji dio puta prevale još prije noći.

I baš se je mrak počeo spuštati na grad, kada su ulazila tri konjanika kroz gradska vrata.

Sva trojica upraviše konje prema kraljevskom dvoru, koji je toga dana bio još dosta mrtav, jer je prošle noći u njemu bila velika svečanost.

Andrija je dojašio do pred sam dvor, te predavši uzde svoga konja Ivanu, potrčao je brzo kroz vrata i počeo se uspinjati stepenicama. Straža ga doduše nije razumjela, ali čim je vojnik čuo ime Frankopan, odmah je dozvao dvorjanika, koji je odmah javio kralju.

Za par časaka je Andrija stajao pred kraljem, pružajući mu pismo kneza Frankopana.

Kralj je odmah skinuo pečat i počeo čitati. Što je dalje čitao, to je bivao sve zadovoljniji. Na koncu je ustao sa naslonjača i izašao brzo iz sobe.

Andrija nije znao, što bi učinio. Osobito, jer se kralj nije dulje vremena vraćao.

Već je počeo nemirno hodati po sobi, kad li se otvoriše vrata, a u sobu udje kraljev dvorjanik, koji ga je pozvao na večeru. — Kralj je naime bio tako razveseljen viješću, da je Jajce spašeno, da je s kneževim pismom pohitao kraljici, te joj ga pokazao. U pismu je Frankopan morao i Andriju spominjati, jer je sama kraljica zahtjevala, da se glasnik pozove na gozbu, koja je imala biti u čast pobjede.

Na brzu ruku su razaslani pozivi odličnicima, koji su se nalazili u Budimu. Kuhari su imali pune ruke posla, da priprave večeru za sve pozvanike. Nije dakle čudo, da je u kuhinji palo više pljusaka. Bijesni je naime kuhar lupao po svakom, koji mu je došao preblizu.

Andrija Kukić je primio poziv, prem bi mu bilo najdraže, da su ga pustili, da ide, kamo ga srce vuče. Ta za njega nije bilo zabave niti veselja. Tudja radost ga je samo vrijedjala i uzrujavala. Takovi su svi ljudi, kad ih zaokupi bol.

Iskazana mu je osobita počast, da je mogao doći kraljevom stolu u istom odijelu, u kojem je došao u Budim. Kod gozbe su ga svi susretali osobitom prijaznošću i to muškarci zato, jer ga je kraljica vrlo ljubazno primila, te mu kazala nekoliko laskavih riječi, koje on medjutim nije razumio, jer su bile izrečene latinskim jezikom, koji je on vrlo slabo poznavao, a žene zato, jer je bio lijep i stasit, a uz to još okrunjen slavom. Frankopan je naime u izvještaju napisao, da je glasnik, kojega šalje, jedan od najhrabrijih i najspretnijih bojovnika, koji je vrlo mnogo doprinio, da je uspjelo tako brzo spasiti Jajce. Naravno da je kralj taj list pročitao i da su sve oči promatrale mladog junaka, koji je mirno sjedio kod stola i jedva okusio sladjano crno vino.

Za tren je bio Kukić opkoljen od plemkinja, koje su se otimale, da mogu s njim izmijeniti nekoliko riječi. Malo ih je bilo, koje su znale hrvatski i ovima su ostale zavidjale, jer im je bilo moguće da razgovaraju s lijepim i junačkim mladićem, koji je vezao čak i kraljičino oko.

Andrija je ostao apatičan ili bolje rekuć nepristupačan. Na njega nije djelovao sjaj kraljevskog stola niti ljepota plemkinja. — Stara je stvar, da zaljubljeni vidi ljepotu samo u ljub-

ljenom biću, dok sve druge gleda kritičnim okom. Pogrješka na ljubljenom biću je zanimiva i lijepa, dok je na drugom neumjestna, ružna i dosadna.

Tako je bilo i Andriji. Njemu su te sve plemkinje bile dosadne, sve su mu bile nenaravne i nelijepe. Na svakoj je nalazio pogrješku i svaka mu je bila dosadna. Njegove su misli bile uz Mariju, koja se moguće sad nalazi u užasnom položaju. Moguće ju upravo taj čas ljubi otmičar, moguće joj taj čas lovi cjelove s usana, a ona nema više snage da se brani.

Nekoliko puta je škrinuo zubima, a svaki puta su mu oči bljesnule kao u tigra, kad ugleda za tamne noći plijen.

Njegovi susjedi su to opažali, te ga počeli pozornije promatrati, dok je taj pogled po gdjekojoj plemkinji potjerao brže krv žilama.

Andrija je nekoliko puta pregledao čitavu dvoranu. Tražio je Tuza, koji nije bio prisutan. To ga je još više podkrijepilo u uvjerenju, da je on otmičar, ili da bar ima udjela kod otmice.

Kako je večer prošla, nije Andrija pravo znao. Na većinu pitanja nije odgovarao, nego je mislima tražio Mariju, te ju tješio, jer da će on brzo doći. Više puta mu se pričinilo, kao da čuje njezin glas, ali slijedeći tren bi se trgnuo i zaokružio očima dvoranom.

Kad je pred zoru izlazio iz dvora, stajali su Graničari još uviek na istom mjestu i čekali njega. Kad ih je ugledao, sjetio se, da su s njim došli.

— Oprostite braćo, što sam vas pustio dugo čekati. Nije mi bilo moguće prije doći.

— Ne smeta, — rekne Ivan. — Mi smo izmjenično spavali u sedlima. Možemo odmah nastaviti put, ako ti je moguće.

— Podjimo odmah, jer nemamo vremena da čekamo. Jesu li konji nahranjeni? — upita zajašivši.

— Sve je u redu. Za dva dana ćemo biti kod Petravića i njegovih drugova.

— Dobro je, — rekne Andrija — podjimo u ime Božje. Tko zna, kakove nam je muke usud dosudio.

Graničari pritegoše uzde i konji podjoše najprije korakom, a onda kasom iz grada.

*

Odkako je Tuz sa svojim pomagačem bacio Mariju u podzemnu tamnicu, prošlo je nekoliko dana. Nekakav nepoznati starac joj je svaki dan donosio tri puta hranu i to vrlo dobru hranu, jer Tuzu nije bilo do toga, da Mariju muči gladju, nego ju je samo krio, da ju Petravić ne bi našao. Iza one kobne noći kad su pred dvorac došli nepoznati ljudi, u kojima je on medjutim odmah prepoznao Marijine prijatelje, nije nikomu vjerovao. Slutio je, da su ostali u blizini dvorca, te da samo čekaju priliku, da ga iznenade.

Istom kad je prošlo tjedan dana izveo je Mariju iz tamnice, te ju opet smjestio u njezinu sobu, na kojoj su medjutim popravili vrata, što ih je one noći provalio.

Nesreća je htjela, te se istoga dana dogodila upadica s Mehmed begom, kojom su prilikom dvojica Tuzovih slugu platila glavom. Pol

sata poslije bila je Marija opet u tamnici. Tuz joj je dao spremiti udoban krevet, te stol i ostale potrebštine. Na svjetlu takodjer nije manjkalo.

Ali usprkos svega toga nalazila se je Marija u tamnici i što je još gore bilo, u rukama opasnog čovjeka. Više puta je bila primijetila, kako ju Tuz strastveno gleda, te je znala, da će prije ili poslije doći do užasnih prizora. — Znala je, da se Tuz ne će dugo suzdržavati, nego da će pokušati silom doći do onoga, što nagovaranjem ne će moći postići. Njezin strah se je povećao, kad ju je Tuz počeo danomice posjećivati u tamnici i tješiti, da to mora činiti, jer da joj prijeti velika opasnost.

Kad ga je upitala, da li se još nije vratio glasnik, što ga je poslao njezinom ocu, odgovorio je, da se je vratio, ali da je plemeniti Petravić otišao iz svratišta u kojem je bio stanovao a da nikomu nije rekao, kamo ide.

Marija je jasno vidjela, da laže, ali se je svladala, jer je uvidjela, da se nalazi u njegovoj vlasti i da joj ne bi ništa pomoglo, kad bi mu u lice kazala, da laže. Ona se je uvijek nadala, da će ju prije ili poslije naći njezin otac i Mehmed beg, pa je htjela da do tog časa zavarava Tuza hineći, da mu vjeruje.

Tuz to nije opažao, a u duši se smijao, kako mu je uspjelo, da zavara djevojku.

Mučila ga je samo pomisao, da se Petravić sa svojim drugovima još uvijek nalazi u blizini dvorca, te da samo čeka na zgodu, da opet provali u dvorac. Ako samo jedan od njegovih slugu u okolici nešto natukne o Mariji, to je znao, da je izgubljen. Poznavao je Petravića

i njegovu ćud, te je znao, da mu se ne će smilovati.

Da se očuva protiv nenadanog napadaja, uzeo je zadnjih dana četvoricu novih sluga, koji nisu imali drugog posla, nego da pretražuju okolicu dvorca. Bila su to četiri lopova, koji su znali dobro baratati oružjem i koji su za novac služili svakog gospodara. Upravo takove je Tuz trebao, jer od ovih se niti jedan nije ustručavao rinuti komu mač u srce, samo ako za taj čin dobiva doličnu nagradu.

Tuz je medjutim doživio novu neugodnost. Jednog dana se nije nijedan od najmljenih vratio u dvorac. Kad se i drugi dan nije ništa o njima čulo, pošli su ih tražiti. Oko podne je javio jedan sluga, da ih je našao i da leže ranjeni u šumi. Tuz je smjesta poslao ljude s nosiljkama po ranjenike. Dvojica su umrla još prije nego što su ih donijeli u dvorac, a ostala dvojica su izdisali. Prije no što su umrli, mogao je Tuz samo toliko saznati, da su ih napali seljaci. Haramije su uznemirivali susjedna sela, proganjajući snaše, a to se seljacima, Tuzovim kmetovima nije svidjelo. Dočekali su ih u šumi i na mrtvo ime isprebijali. Taj su posao obavili tako savjesno, da se zbilja nijedan od njih nije više digao.

Prije no što je uspjelo Tuzu naći nove haramije, dogodilo se nešto izvanredna.

Tuz je naime po običaju opet posjetio Mariju u tamnici. Jedva je bio sjeo i izmijenio nekoliko riječi, kad li dotrči isti onaj, koji je bio Mariju ugrabio, te mu nešto šaptnuo u uho. Slijedeći tren je Tuz problijedio i bez da se je

oprostio potrčao za svojim kastelanom, kako se je taj lopov sam nazivao.

Prem se je žurio, to ipak nije zaboravio zaključati vrata. Marija je pače jasno čula, kako je redom zaključavao vrata.

Neki unutarnji joj je glas govorio, da se je moralo nešto izvanredna dogoditi. Ona je odmah pomislila na Andriju. Ali slijedeći tren se sjeti, da je Andrija u Bosni, te da je nemoguće, da je došao. Usprkos toga si nije mogla pomoći, jer joj je Andrija uvijek dolazio pred oči. Za čudo nije niti pomišljala na oca i Mehmed bega, za koju dvojicu je znala, da ju traže, nego je podjedno mislila na Andriju.

Dok je Marija u tamnici nemirno čekala, odigravali su se u dvorištu krvavi prizori.

Pred dvorac je dojašio Andrija Kukić s Petravićem i dvojicom Graničara. Mehmed beg je bio otišao isti čas kad je došao Andrija. Budno je pazio, da ga ovaj ne vidi. Čutio je naime, da se ne bi mogao svladati, a da ne navali na njega. Mehmed beg je dakle otišao, ali se nije udaljivao od dvorca, nego je ostao u blizini, da vidi, hoće li Mariju spasiti. U nuždi bi bio priskočio u pomoć Petraviću i Mariji, ali nikako nije mogao ostati uz Andriju, koji ljubi Mariju kojega ona ljubi.

Čim je Andrija stigao i jedva što se je pozdravio s Petravićem, pojašio je prema dvorcu.

— Još danas ju moramo spasiti, — rekao je škripajući zubima. — Znam, da ju je ovo pseto dalo ugrabiti. Na dvoru ga nema. A to je u ovo doba vrlo čudno. Mora da su važne stvari, koje mu ne dopuštaju, da ode u Budim.

— O kome ti to govoriš? — upita ga Petravić.

— O Tuzu. To je vlasnik ovog dvorca, ako se ne varam.

— Kako si došao na tu pomisao.

— Vrlo jednostavno. S njime sam imao dvoboj. On je organizirao onaj napadaj uz dunavsku obalu, pa je vjerojatno, da je on začetnik i ove otmice.

— A kako možeš znati, da je Tuz vlasnik dvorca?

— Prema tvojem opisu nema dvojbe, da je to on. U ostalom nema više daleko, pa ćemo odmah biti na čistu.

Više nisu govorili. Jašili su prema dvorcu, koji nije bio više daleko. Bili su udaljeni jedva neko 2000 koraka.

Kad su došli na čistinu pred dvorac, potjerali su konje brže. Nadali su se, da će stanovnike istoga iznenaditi, ali su se prevarili. Vrata dvorca bijahu zatvorena, te su morali dozvati vratara, koji se dosta dugo nije javljao.

Nakon oduljeg čekanja začuju nekakov glas. Riječi nijesu razumjeli, jer se govornik služio magjarskim jezikom.

—Zovi gospodara, mamlaze, — doviknuo mu Petravić latinskim jezikom.

Iza toga je opet nastala šutnja.

— Tko je vani? — začuje Petravić glas vlasnika dvorca, koji mu je od prošloga susreta bio poznat.

— Ja sam Petravić s mojim pratiocima. — Došli smo, da vas nešto upitamo.

I zbilja, nije dugo potrajalo, kad začuše, kako je ključ škrinuo u ključanici, a čas poslije se otvorilo jedno krilo vratiju. Prvi je jašio Petravić, za njim Graničari, dok je Andrija ostao zadnji, da ga Tuz ne ugleda prerano.

— Klanjam se plemeniti gospodine, — pozdravio je Tuz Petravića, a ovaj mu je isto tako uljudno odzdravio.

— Kojem sretnom slučaju imam da zahvalim vaš posjet, — započeo je Tuz, ali se je naglo prekinuo, kad je opazio Andriju, koji je taj tren ujašio u dvorište. Licem mu se prevuklo blijedilo, a ruka se našla na balčaku mača.

Andrija je potjerao konja do Tuza, te ga oštro pogledao.

— Pitaj ga, da li je još jednom voljan dozvoliti, da pretražimo čitav dvorac, — rekne Andrija Petraviću, koji je Kukićevo pitanje odmah preveo na njemački.

—Vaš zahtjev je vrlo čudan, te ne pojmim, zašto po drugi puta dolazite s tim zahtjevom. Ako se ne varam, nije tomu dugo, što sam dozvolio, da pregledate čitav dvorac. Pojmit ćete, da je ponovni zahtjev uvreda.

— Nismo voljni, da se s vama upuštamo u duga pregovaranja, — rekne Petravić hladno. — Pitao sam vas, da li ste voljni dozvoliti, da još jednom pregledamo vaš dvorac. Nadam se, da ste prepoznali čovjeka, koji vas je svladao u dvoboju i koji je rastjerao vaše prijatelje, koje ste poslali na dunavskoj obali na nas.

Tuzovo lice se sve više mračilo. Počeo se pljašljivo ogledavati, te se je istom onda donekle umirio, kad je vidio, da iza njega stoji kastelan na čelu čete oboružanih slugu. Moglo ih je biti kojih petnaest.

— Zahtjevate, da vam odgovorim na vaše pitanje. Dobro. Čujte me. Jednom sam vam dozvolio, da pregledate dvorac, što ste vi i učinili. Drugi puta ne ću i ne mogu. Naprotiv, ja vas pozivam, da se što prije udaljite iz moga dvorca, ako ne ćete, da upotrijebim silu.

— Ha, ha-ha-ha — nasmijao se Petravić iz svega grla. — Polako magjarsko kopile, na krive si se namjerio.

Andrija, koji je vidio, da sukob nije daleko, potjera konja tik uz Petravićevog i izvadi mač iz korica.

— Reci mu, da nam je predugo čekati. Došli smo, da vidimo, da li se Marija nalazi u dvorcu. Ako je nema, prosto mu bilo. Ja mu se ne ću osvećivati za onaj napadaj na dunavskoj obali. Ali neka nas ne zadržava, jer meni već division dršće mač u ruci. Žedan je krvi.

Petravić je Tuzu preveo Andrijine riječi. Vidilo se na grofovom licu, da nije siguran, prem je znao, da iza njega stoji četa oboružanih plaćenika. Polako je počeo uzmicati, dok se nije nalazio u sredini medju svojima.

— Pozivam vas, da smjesta ostavite moj dvorac, jer ću vas u protivnom slučaju dati izbaciti.

— Nema smisla da se dulje pregovara, — rekne Andrija i potjera konja prema Tuzovim slugama.

Ovi se smjesta staviše u obranu.

— Natrag, — doviknuo im je Petravić, koji je vidio, da će Andrija slijedeći tren navaliti, ako protivnici ne uzmaknu. Ali ovi su se uzdali u svoju nadmoć, te se postavili golim mačevima protiv Andrije. Slijedeći tren se je jedan od njih srušio raskoljene glave.

— Pseta! — zagrmi Petravić i navali na Tuza.

— Udri, — viknu Graničari ko u jedan glas i navališe za svojim vodjama.

Za tren je bilo dvorište poprskano krvlju, a četvorica Tuzovih slugu pade kod prve navale. Branili su se doduše hrabro, ali nisu mogli odoljeti snazi Andrije, koji se je borio za svoju zaručnicu, nisu mogli odoljeti bijesu Petravića, koji je osvećivao svoje dijete, nisu mogli odoljeti bjesu Graničarima, koji su se borili, da isprave počinjenu pogriješku. I zato su se počeli povlačiti sve brže, dok nisu prvi dospjeli do vratiju, koja vode u prvi sprat.

Tuz, koji se je dosta hrabro branio, ali ipak bio preslab da svlada junačke protivnike, brzo uvidje, da će mu izginuti svi ljudi, ako se borba nastavi. Stoga je uzmicao zajedno sa svojima do vratiju i onda viknuo iz sveg grla plaćenicima nerazumljivu zapovjed.

Gurajući se i skačući jedan preko drugoga, izčeznuše za vratima koja se za njima zatvoriše.

Budući su Andrija i njegovi bili na konjima, to nisu mogli dosta brzo do vratiju, jer su se konji plašili. I na taj način je uspjelo Tuzu, da se sa svojima zakloni u zgradu.

Andrija i Petravić počeše udarati o vrata, ali su ova odolijevala njihovim udarcima.

— Prokleta paščad, — bjesnio Petravić, a u lice mu je udarila krv. — Badava vam sve, naši su mačevi još žedni krvi, pa ćemo im je i pribaviti.

— Hulje! — škripao Andrija zubima, drhćući od bjesa kao prut na vodi.

— Natrag! — dovikne Ivan Andriji i udari njegova konja plošimice sabljom. Time je svom gospodaru spasio život.

Tuzovi su naime pošli u prvi sprat, te odavle počeli bacati na Petravića i njegove teško kamenje. Jedan bi kamen sigurno bio pogodio Andriju, da Ivan nije udario njegovog konja, koji je preplašen odskočio.

Videći Petravić i Andrija, da će ih protivnici poubijati, ako se ne maknu, potjeraše konje u sredinu dvorišta, gdje su bili sigurni od neprijateljskog kamenja.

— Badava ti sve to, doviknu Petravić Tuzu, koji se je pojavio na prozoru, — ili ćeš nam dozvoliti da pretražimo dvorac, ili neće nijedan od vas ostati na životu.

Posprdan smijeh je bio jedini odgovor.

To je Petravića još više razljutilo, pa je počeo vikati, psovati, da će ih sve redom nabiti na kolac, ako mu dopadnu šaka.

Andrija je medjutim razmišljao, kako bi mogli provaliti vrata.

Obilazio je dvorištem te pokušao kod svakih vratiju, da li su zatvorena. Tako je došao i do kuhinje, koja je bila još otvorena, jer se je

kuharica tako preplašila, da je u silnom strahu zaboravila zaključati za sobom vrata.

Andrija unidje, da vidi, nema li u kuhinji kakova sjekira, s kojom bi mogao provaliti vrata. Tražeći, nabasao je na kuharicu, koja se je bila sakrila iza jednog ormara.

— Andrija se nije mogao susdržati od smjeha, kad je ugledao smješno prestrašeno lice kuharice. Ova opet dobila nove nade, kad je vidila, da se neprijatelj smije umjesto da ju probode mačem, kao što se ona bojala.

— Ima li kakova sjekira ovdje, — upita Andrija hrvatski.

— Ima, — odgovori mu kuharica slovački.

Andrija ju začudjeno pogleda, jer ga je iznenadilo, da ga ta žena razumije.

— Gdje je?

Kuharica podje do jednog kuta te donese Andriji omanju sjekiru.

— Ima li u dvorcu kakova djevojka? — upita Andrija, nakon što je vidio da ga žena razumije.

Kuharica mu nije odgovorila, jer ga po svoj prilici nije pravo razumjela. Istom kad je isto pitanje ponovio, razumjela ga i odmah odgovorila.

— Ima neka strana djevojka, koja govori slično kao i Ti.

— Gdje je? — upita naglo.

— U podrumu. Ona tamo vrata vode do nje, — rekne kuharica uprijevši prstom u željezna vrata na protivnoj strani dvorišta.

Andrija je brzo digao sjekiru i ne čekajući na dalnja razjašnjenja, potrči ravno prema naznačenim vratima i slijedeći tren odjekivahu udarci.

— Šta je? — upita Petravić.

— Ovdje je Marija, — viknu Andrija i započne još bjesnije udarati po vratima, koja su počela popuštati.

— Marijo! viknu Petravić polu zdvojnim i polu veselim glasom.

Za čas su bili svi uz Andriju, koji je silnom snagom udarao o željezna vrata.

— Udri! — bodrio ga Petravić, koji nije mogao dočekati časa, kada će se srušiti vrata.

Ali ta je opomena bila nepotrebna. Andrija je tukao svom snagom, što se je medjutim i vidjelo, jer su vrata sve više popuštala. Konačno je bio zapor prebijen i vrata se otvoriše.

— Okrenite se! — začuje Andrija nenadano Ivanov glas.

Za tren se je okrenuo i ugledao Tuza, kako na čelu svojih haramija juri prema njima. Jedva je našao toliko vremena da uhvati mač, te da se stavi u obranu.

Nastalo je krvavo klanje. Poput divlje zvjeri navaljivali Tuzovi ljudi, ali i Graničari nisu mirovali. Stari je Petravić upravo bijesno harao medju njima. Obarao ih kao snoplje. U njegovim rukama postao mač upravo groznim oružjem.

Kukić je pak pokazao, da je potomak hrabrih i silnih Kukića, koji su stajali na granici kao gordi stražari. Mač mu je nepojmljivom br-

zinom tražio žrtve. Skoro svaki udarac zadao je kojemu od protivnika ranu. Njega samoga nije neprijateljska oštrica niti taknula. Vješto je odbijao neprijateljske napadaje, te se je činilo, da se igra. Tuz je kao tigar navaljivao upravo na njega i bodrio svoje ljude, ali se je doskora povukao iz meteža, jer mu je Andrijina sablja prešla preko lica, ranivši ga teško. Čim je Tuz uzmaknuo, poveli su se i ostali njegovim primjerom.

Brži su bili od vjetra, kad su trčali prema vratima iza kojih je bio spas. Graničari su doduše pošli za njima u potjeru, ali ih nisu mogli stići.

— Ja mislim, da ne će više pokušati navaliti, — rekne Andrija, a oko usana mu zatitra smješak, koji je mnogog neprijatelja zatjerao u strah.

— Dosta im je za danas, — rekne Petravić, nasmijavši se, — ali sada moramo čim prije potražiti Mariju. Nesretno dijete, sigurno grozno trpi.

Trojica će ostati vani, a dvojica ćemo u podrum.

— U podrum ćemo nas dvojica, — rekne Petravić Andriji, — a ostali neka ostanu pred vratima, da nas neprijatelji ne iznenade.

— Imaš li kakovo svijetlo, — upita Andrija Petravića.

— Naći ću ga u kuhinji, — rekne Andrija i podje u kuhinju, koja se je nalazila na protivnoj strani dvorišta. Za čas se je vratio s gorućom lojenicom u ruci.

— Čim se pojave neprijatelji, odmah nam doviknite, — rekne Andrija Graničarima, koji su ostali da straže pred vratima. — Ili ne. Bolje je, da fičuknete. Mi ćemo vam odmah priskočiti u pomoć.

Rekavši, pošao je Andrija u podrum, a pratio ga je plemeniti Petravić.

Polako i oprezno su se spuštali natrulim stepenicama, jer su se bojali, da ne padnu u kakovu zamku. Na dvorovima je u ono doba bilo raznovrstnih zamka za one, koji nisu bili upućeni. Bilo je tu pomičnih podova, stepenica i sličnih opasnih mjesta i pukotina, te je stranac, koji nije te zamke poznavao, obično stradao. Nu srećom nije Tuzov podrum bio tako uredjen. Sretno su prispjeli dolje. Kako je lojanica slabo svjetlila, to su se samo polagano mogli micati. Morali su uz to paziti, da ne zablude, jer je u podrumu bilo dosta hodnika, a morali su svaki čas očekivati, da će ih njihovi drugovi, koji su ostali na straži, zvati u pomoć.

Prošavši jedan hodnik nabasaše na jedna zaključana vrata. Andrija se je odmah latio sjekire, te ih s nekoliko snažnih udaraca razbio. Isto tako je razbio i druga vrata. Kad su iza kako su se vrata srušila, slušali, začuli su zapomaganje.

— To je moje dijete! — uskliknu Petravić i pohita smjerom, odakle se je čulo zapomaganje. —

Ali u isti tren se je čuo fičuk. To su Graničari zvali u pomoć.

— Brzo natrag! — viknu Andrija. — Ako ne uspije odbiti neprijateljski napadaj, to ne

ćemo nikada osloboditi Mariju. Ako svladaju one gore, onda smo i nas dvojica izgubljeni. Rastavljene će nas lako svladati.

— Moje dijete! — uzdahnuo je Petravić i neodlučno stao.

— Brzo! doviknuo mu Andrija, koji je već pohrlio prema izlazu.

Petravić je još čas stajao, a tada potrčao za Andrijom. Još jednom je čuo fičuk, a onda je nastao mir. Jedva je stigao do stuba, jer je Andrija bio sobom ponio svijeću, te on morao trčati po tami. Kad je došao do polovice stepenica, morao je na čas stati.

Iz vana se čula vika i zveket oružja. Nekoliko vapaja doprlo je do njegovog uha, što mu je bilo znakom, da se pred vratima podruma bije ljuti boj.

Uspinjući se stepenicama trgnu mač. Izašav na dvorište, zgrozio se. Andrija je jedva odbijao četvoricu neprijatelja, koji su ga s triju strana opkolili i navaljivali kao bijesni. Graničari su bili opkoljeni na drugoj strani i sasvim odijeljeni. Na prvi pogled je vidio, da je položaj vrlo ozbiljan. Slijedeći tren je oborio jednog od Andrijinih protivnika. Da to nije učinio, bio bi Andrija izgubljen. Odviše je bilo neprijatelja, a da bi se bio mogao dalje braniti. Uz to su upravo oni, koji su na njega navaljivali, bili sami umjetnici na maču. Jedan vještiji od drugoga, te je Andrija već iz više manjih rana krvario. Nekoliko puta je bacio pogled na vrata podruma, da vidi, je li dolazi Petravić, pa kad se uvjerio, da ga nema, novom snagom bi navalio. Njegov je položaj bio zdvojan. Što je najgore,

bio se usopio trčeći stepenicama, a neprijatelji su ga na vratima dočekali. Jedva ih je toliko potisnuo, da je mogao izaći, te se naslonio na zid, da mu budu ledja sigurna. Čim je Petravić oborio jednog od Andrijinih protivnika, rinuvši mu mač u ledja, bila je bitka odlučena. Andrija je bio s jedne strane oslobodjen, pa je tim laglje navaljivao na ostale. Nije potrajalo dugo, te su on i Petravić oborili još dvojicu, dok je treći potražio spas u bijegu. Bio je to sam Tuz. Lice mu je bilo povezano, jer ga je u predjašnjem okršaju ranio Andrija.

Petravić i Kukić se nisu više dalje na njega obazirali, jer su morali pohitati u pomoć svojim drugovima, koji su se nalazili u vrlo opasnom položaju. Trojica proti deset. Da se nisu održali na okupu, bili bi već svladani. Tako su se ipak opirali, prem nisu mogli imati nade, da će ostati kao pobjednici. Najgorje im je bilo, što nisu vidjeli Andriju i Petravića, koji su izašli iz podruma istom onda, kad su već bili opkoljeni. Nekoliko puta su pokušali, da se probiju do podrumskih vrata, ali su ih protivnici svaki puta potisnuli natrag. Na koncu, kad uvidješe, da im je nemoguće doprijeti do vratiju i da ne dolaze Kukić i Petravić, odlučiše se boriti, dok ne izginu, jer nisu mogli pomišljati na pobjedu protiv toliko neprijatelja.

Andrijina i Petravićeva pomoć je odmah okrenula položaj. Tuzovi su potisnuti i natjerani u bijeg, ostavivši na dvorištu četiri mrtva i pet teško ranjenih.

Time je bio Tuzov otpor slomljen. S preostalima više nije mogao pomišljati na navalu,

Od onih osam, koji su utekli zajedno s njim u zgradu, bila je polovica ranjena, a svi su bili deprimirani, jer su tri puta svladani, dok su bili brojniji. Andrija je to uvidio, pa je odmah pošao s Petravićem natrag u podrum, da nastavi tražiti Mariju. Upalivši svijeću, što ju je bio odbacio, kad se je uspinjao stepenicama, podje napred, a Petravić za njim.

Brzo su stigli do vratiju, od kojih su bili otišli, kad su začuli fičuk, kojim su ih Graničari zvali u pomoć.

Bila su to zadnja vrata, što su ih dijelila od Marije.

— Marijo! — viknu Petravić, prislonivši uho na vrata.

— Ovdje sam, — začuje Marijin glas.

— Odmah ćemo doći, evo nas, — vikne Petravić kao lud od veselja.

Ali nije više dobio odgovora.

— Probi vrata, Andro! — plačnim će glasom Petravić — probi ih Andro!

Andrija je već držao sjekiru u ruci i udarao po vratima. Kod četvrtog udarca su vrata pukla. I sinu svjetlo.

Andrija je unišao, a odmah za njim Petravić.

Marije nije bilo.

Andrija se zaustavio i zaokružio okom po izbi.

Da. Tamo pokraj divana ležala je djevojka.

— Marijo! — zovnu je Andrija, koji je slijedeći tren klečao kraj nje.

Petravić je takodjer priskočio i pomogao Andriji dignuti onesvješćenu na divan.

— Zar je mrtva, — upita Petravić prestrašeno.

— Nije. Srce joj kuca. Onesvijestila se, kad nas je prepoznala.

— Evo, tamo je pehar. Odmah ćemo ju prizvati k svijesti.

Kukić podje do stola, uzme pehar u kojem je bila voda, te nakvasi ručnik, koji je metnuo onesviješćenoj na čelo.

Nije dugo potrajalo i Marija je počela uzdisati. Doskora je i otvorila oči.

Odmah je prepoznala Andriju, koji je bio nad nju sagnut. Petravić joj je držao ruku, a s lica mu se moglo čitati veselje. Oči su mu bile pune suza, a usne mu drhtahu.

— Andro moj! Zar si ipak došao, — rekne Marija, obujmivši mu vrat rukama. Znala sam, da ćeš me spasiti iz ruku tog lopova.

— Zar ti je što učinio? — vikne Andrija problijedivši.

— Nije. Ali da nisi došao, tko zna, što bi se dogodilo.

— Zato smo došli, sirotice mala, — rekne Petravić, koji je bio malko uvrijedjen, što se Marija na njega niti ne obraća.

— Oče moj, koliko si ti pretrpio.

— Ja sam sretan, da smo te opet našli. Nije bilo lako, a ni ne žalim truda.

— Vi ste obojica krvavi, — prestrašeno će Marija, koja je istom sada opazila, da su Andrija i njezin otac ranjeni, i da su im odijela na više mjesta zaprljana krvlju.

— Malko smo se počupali. Tuzu nije bilo pravo što smo došli po tebe.

— Ne trebaš se bojati, — brzo će, kad je vidio, kako je Marija problijedila — on nas ne će više dirati. Umanjili smo mu broj sluga.

— Idemo van, u tom prokletom dvorcu ne ću da ostanem, — rekne Andrija, koji se je prvi snašao.

— Da, idemo, — rekne i Marija, ustavši sa divana.

— Nemoj se bojati Marijo, ako na dvorištu ugledaš nekoliko lješina, jer mrtvi nikomu zla ne čine. Opasni su bili, dok su bili na životu.

— Zar je došlo do okršaja?

— Bilo je dosta oštro, — rekne Petravić, ali nas je poslužila sreća. Mrtvih ima samo na protivnoj strani.

— Da nas ne zaskoče ponovno, — upadne Marija.

— Ne bi rekao. Tri puta su skakali, ali smo im podrezali noge. Sretni će biti, ako mi njih pustimo na miru.

— Onog nitkova da pustim na miru? — uzrujano će Andrija. — Nikada! Zakleo sam se, da ću se osvetiti, pa ću to i učiniti.

— Pusti ga na miru, — rekne Petravić, koji je bio blažen, što je našao svoje dijete.

— Ako se ne varam, to si ga i onako dobro shvatio po licu. Dosta će mu biti.

Andrija je samo škrinuo zubima, te se zaprijetio šakom prema prozoru, na kojem se je taj čas pojavio Tuz.

Andriju je osupnulo, kad ga je vidio. Iz očiju mu je sijevala čudna vatra. Andrija je odmah opazio, da još nije svršeno. Tuz je upravo zlorado promatrao Andriju i njegove drugove.

— Petraviću, — rekne Andrija starom plemiću, nakon što ga je povukao na stranu. — Meni se čini, da još nije svršen boj. Gledaj samo onog lopova, kako se zlorado smije. Sigurno je poslao kojeg od svojih ljudi, da prizove pomoć. Morali smo pripaziti. Sad nam ne preostaje drugo, nego da što prije odjašimo i da budemo na oprezu, da ne zapadnemo u kakovu zasjedu.

— Prokletstvo! — zaškripi Petravić zubima. — Zar još ne ćemo imati mira. Zar nije dosta krvi proliveno? Ali neka. Kad im se hoće, neka im bude. Mi smo još čili, te ćemo znati upotrijebiti oružje.

— Najbolje će biti, ako odmah odemo. U Tuzovoj štali ćemo naći konja za Mariju, koja koliko mi je poznato vrlo dobro jaši.

— Potraži ti konja, a ja ću za to vrijeme pogledati, da li se tko približava dvorcu.

Andrija je otišao u staju, te izveo tri konja. Sva tri konja su bila izvrstna, te ih je uzeo, da zamijeni s onima, na kojima su dojašili Graničari..

Vodeći konje iz staje, pogledao je opet na prozor, na kojem je prije vidio Tuza. Ovaj je još stajao na istom mjestu, samo što se je promijenio izražaj njegovog lica. Na iscerenom licu se je opažao bijes.

U to se je povratio i Petravić, koji je javio, da nije vidio ništa sumnjiva.

— Požurimo se čim prije otići iz tog nesretnog dvorca, — rekne Marija, koja je jedva čekala, da izadje iz te proklete zgrade. Ona se još uvijek nije smatrala sigurnom, prem je bio

uz nju Andrija, u kojeg je imala neograničeno povjerenje. Morala je slutiti na zlo, jer se bojazljivo okretala na sve strane.

Još prije nego su zajašili na konje, dokazalo se, da su njezine slutnje bile opravdane i da se Andrija nije prevario, kad je rekao Petraviću, da Tuz nešto snuje.

U dvorac dojuri na ranjenom konju Mehmed beg. Petravić ga je odmah prepoznao i zaustavio Andriju, koji mu je nakanio pohitati u susret.

— Ne diraj ga! — viknu Petravić, — to je naš čovjek. Što nam nosiš? — upita Mehmed bega, koji je pred njim zaustavio konja.

— Spremite se na obranu. Do petnaest konjanika hiti Tuzu u pomoć. To je zadnji pokus, što ga poduzima Tuz. Ako ove uspije svladati, onda nema više opasnosti. Ja ću ostati uz vas, da vam pomognem.

— Jesu još daleko? — upita Andrija, koji nije prepoznao Mehmed bega.

— Svaki čas moraju stići — rekne Mehmed beg. Ja sam tjerao konja, te sam ih obašao i prestignuo. Ali oni takodjer neće biti daleko.

— Neboj se, — rekne Petravić Mariji, koja je drhtala na čitavom tijelu. No nesretna djevojka se nije mogla umiriti, jer se je dvojega bojala. Bojala se da Andrija ne prepozna Mehmed bega i bojala se, da njezini branitelji ne podlegnu u okršaju, do kojega je moralo doskora doći.

— Podji sa mnom, — rekne Andrija Mariji, uzevši ju ispod ruke.

— Kamo Andro? — upita preplašena djevojka, pritisnuvši se uz njega.

— Ti ćeš Marijo ostati u kuhinji, dok se svrši tučnjava. Vjeruj mi, da do pravoga boja uopće neće doći. Ovi koji dolaze Tuzu u pomoć, to su sami kmetovi, koji nemaju niti pravoga oružja. Lako i brzo ćemo ih svladati.

Medjutim su došli do kuhinje. Andrija je Mariju uveo unutra, te ju predao kuharici, koja je još uvijek drhtala u kutu, jer još nije bila sigurna, da se njoj neće ništa dogoditi.

— Čuvaj mi ju dobro, — rekne Andrija kuharici. — Ako joj se što dogodi, to neću imati prema tebi obzira.

Poljubi ju u čelo i htjedne da izadje.

— Stani, — preplašeno će Marija. — Oni tamo ćete ubiti. Zar nebi bilo bolje, kad bi se svi zaklonili ovamo, pa se ovdje branili.

— Ne, Marijo. Ovdje se ne možemo braniti. Mi moramo biti na konjima. Mnogo laglje ćemo se braniti, ako budemo jašili, nego ako bi se borili pješice. Vjeruj mi. Ti se uostalom ne trebaš ništa bojati, jer smo mi kudikamo jači. Samo te molim, da ne gledaš na prozor, jer bi lako zavikala, te time upozorila neprijatelja na sebe. Ostani dakle mirna, jer ćemo mi na svaki način ostati pobjednici.

— Ostani još samo čas kod mene. — rekne Marija, uhvativši Andriju za ruku.

Iz vana je doprlo u sobu toptanje konjskih kopita.

Andrija skoči, poljubi Mariju još jednom i nagne na vrata.

Brza koraka je pohitao k svojima i skočio na konja, što ga je Ivan držao za uzde. Bilo je i skranje vrijeme. Jedva se je Andrija namjestio na sedlu, kad li banuše na vrata neprijateljski konjanici.

Trgnutim mačevima pojuriše prema Andriji i njegovima. Zavela ih je brojčana nadmoć i pomisao na Tuza, koji će im odmah sa svojim ljudima priskočiti u pomoć. Nisu računali na spretnost Graničara, koji su svaku pogriješku neprijatelja odmah izrabili. Potjerali su naime konje prema nadošlima, ali prije sukoba se maknuše lijevo i desno. Neprijatelji nisu mogli tako brzo zaokrenuti konje, nego su se skoro zabušili u zid. Dok su se okrenuli, udarali su već Graničari po njima. Objašili su naime u malom krugu lijevo i desno zašli protivnicima za leđja. Još prije nego su se protivnici okrenuli, riješena su četiri konja svojih jahača. Tim uspjehom su Graničari postigli dvostruku prednost. Ponajprije su neprijatelji postali nakon prvog neuspjeha malodušni, a broj im se smanjio. Najgorje je bilo, što Tuz svoje ljude nije mogao natjerati, da provale. Protivnici su još imali srčanosti, ali kad su vidjeli, kako su konjanici zlo prošli, nisu pokazivali niti najmanje volje, da se upuste ponovno u bitku. Medju njima nije bilo niti jednoga, koji ne bi bio ranjen, Tri puta su se morali uvjeriti, da su Graničari jači od njih, pa nikako nisu imali volje, da to uvjerenje trećim pokusom učvrste. Tuz je doduše bjesnio, ali mu je bijes ostao uzaludan. Nitko se nije obazirao na njegove psovke i zapovijedi.

Dok se je Tuz uzalud trudio, da svoje ljude nagovori na provalu, bio se vani žestok boj. Graničari su s Andrijom, Petravićem i Mehmed begom upravo divlje navaljivali na protivnike, te im nisu pružali prilike, da se opet saberu. Rastavili su ih i napadali sa sviju strana. To im je tim laglje uspjevalo, jer su ih prvom varkom sasvim smeli.

Sve slabiji je bivao otpor protivnika, ali i Graničari su već imali više ranjenih. Ivan je bio zadobio udarac po glavi, ali srećom ga nije shvatila oštrica, te je rana više bolila, no što bi bila opasna. I Andrija je krvario na više mjesta, a isto tako i Petravić i Mehmed beg.

Nu to hrabre Graničare nije moglo smesti. Navaljivali su sve žešće, samo da protivnike svladaju prije, no što im priskoči u pomoć Tuz.

U najljućem okršaju nije Andrija zaboravio baciti više puta pogled na vrata kuhinje. Svaki čas mu se je oko zaustavljalo na vratima, iza kojih je bila Marija njegova zaručnica, radi koje je toliko pretrpio, i radi koje se je taj boj bio.

Kako je bio ledjima okrenut prema vratima, kroz koja se je spasio Tuz sa svojima, to nije opazio, kako su se vrata polako otvorila i kako su se brzo zatvorila nakon što je izašao jedan muškarac. Nije ga vidio kad je izašao, ali ga je vidio, kad je ulazio u kuhinju. Poput grozne nemani oborio trojicu protivnika i potjerao konja prema kuhinji. Nije silazio s konja, nego je zajedno s njim ušao kroz vrata. Prem je u kuhinji bilo sumračno, to je ipak vidio prizor, rad kojeg mu se sledenila krv u žilama. Čovjek, što ga je čas prije vidio, gdje ulazi u

kuhinju, digao ruku, u kojoj je bljesnuo nož. Još prije no što mu može uspjeti da zapriječi napadaj, mora oštra ocjel probiti grudi njegove Marije. U svom strahu ruknu kao ranjena zvijer i udari konja u slabine. Napadač se okrenu i to je bila njegova smrt, a spas Marije.

Andrijin konj se je bio propeo i na stražnjim nogama pošao dva koraka napred. Još prije no što se je opet spustio na prednje noge, raskolio je Andrija napadaču mačem glavu. Udarac je bio tako silan, da je mač raskolio glavu, te se istom kod nosne kosti zaustavio. Krv svladanog prsnu na sve strane te zaprlja Mariju, koja je bila blijeda i prestrašena naslonjena na zid.

Andrija je brzo sjašio, pograbio ubijenog za nogu, te ga izvukao iz kuhinje. Kad je došao na dvorište i bacio pogled na borioce, vidio je, da su njegovim odlaskom neprijatelji ojačali. Počeli su potiskivati Petravića i Mehmed bega, dok su se Graničari na svojoj strani još uvijek hrabro opirali. Andrija pohita natrag u kuhinju, izvede konja u dvorište, zajaši i pojuri svojima u pomoć. Pod dojmom prizora, koji se je čas prije odigrao u kuhinji, navalio je upravo bijesno. Ne gledeći ni lijevo ni desno, protisnuo se u neprijateljsku sredinu. Poput goliata je rušio protivnike, koji su prestrašeni uzmicali pred njim. On ih gonio, kao što jastreb goni piliće, kad se iz visine spusti medju nje.

Navala Andrije je bila tako grozna i silna, da su Mehmed beg i Petravić na čas prestali navaljivati. Spustili su mačeve i gledali u Kukića, u kojemu je Petravić prepoznao njegovog

oca. Sada u času, kad je sam razgonio neprijatelje, sličio je svom ocu. Oko mu plamsalo, a mač je strjelovitom brzinom tražio plijen.

Kad su neprijatelji uzmaknuli, a Andrija se natisnuo za njima, osvjestiše se Petravić i Mehmed beg, te takodjer navališe. Još čas je uzmak protivnika bio polagan, ali slijedeći tren nagnuše kroz vrata iz dvorišta. Graničari pohitaše za njima, a isto tako Petravić i Mehmed beg.

Jedini Andrija je ostao u dvorištu. Naglo je okrenuo konja, te poput stražara pazio, da Tuz ne provali iz dvorca, te da ne napadne Mariju, koja se je još uvijek nalazila u kuhinji. Ali Tuz na to nije više niti pomišljao. Sam je bio zapanjen navalom mladog Kukića, te je s udivljenjem promatrao, kako je taj mladić sam nagnao konjanike u bijeg. Na tren je i zaboravio, da su to njegovi ljudi, koji ginu pod udarcima hrabrog mladića. Kad su njegovi konjanici nagnuli kroz vrata, proganjali su ih Graničari s Petravićem i Mehmed begom na čelu. Jedini je Andrija ostao u dvorištu dvorca, da zaprječi eventualnu provalu Tuzovih ljudi, jer nije mogao znati, da ove ni sam nečastivi nebi više nagnao na navalu. Nije znao da je Tuz sretan, što se nalazi iza čvrstih vratiju, te da samo tim vratima povjerava svoj spas.

Neko je vrijeme bio Kukić sam u dvorištu, nu doskora su se počeli njegovi drugovi vraćati sa progona.

Krvav je to bio dan, jer je do dvanaest Tuzovih ljudi ležalo na dvorištu. Većina je bila

mrtva, dok su samo neki još hroptanjem odavali da su na životu.

Nitko se nije na njih obazirao, jer su Petravić i njegovi bili zaposleni povezivanjem svojih rana, a Tuzovi se nisu usudjivali izaći na dvorište, da pomognu svojim ranjenim drugovima.

— Šta da učinimo, — upita Andrija Petravića, kad su si povezali zadobivene rane. Teško mi je ostaviti taj dvorac, dok se ne osvetim. Ono madjarsko pseto će mi se rugati, ako odem ne osvetivši se.

— Neka se ruga, — nasmije se Petravić. — Ako se opipa po obrazu, i ako pogleda svoje vjerne, vjeruj mi da će ga proći smjeh.

— Pokušat ćemo provaliti vrata, pa ako nam uspije, lako ćemo ga naći u dvorcu.

— Mani se toga. Lako je moguće, da tom prilikom koji od naših ljudi nastrada životom. Do sada smo dobro prošli. Nekoliko rana i to je sve. A zašto da nastrada koji od nas osveti za volju. Ja to ne govorim, jer bi se moguće bojao, nego za to, jer mi je do toga stalo, da nitko u ludo ne gine i jer bi htio čim prije iz ovog dvorca i iz te nesretne zemlje.

Andrija je neko vrijeme razmišljao, a onda digao glavu i pošao prama kuhinji, gdje je Marija još uvijeke u strahu čekala, kako će se svršiti boj.

Čim je ugledala Andriju, pala mu je oko vrata i prislonila svoju lijepu glavu na njegova snažna prsa.

Dugo su ostali zagrljeni i možda bi i dulje, da nije došao Petravić, koji je medjutim izdao nužne naloge, da se svi spreme za odlazak.

— Žurite se, djeco, vrijeme je, da odemo. Dan se primiče kraju, pa bi dobro bilo, da se prije noći što više udaljimo od tog prokletog mjesta.

— Odmah, oče, — nježno će Marija, izvinuvši se iz zagrljaja svog Andrije. — Dozvoli samo, da prije nagradimo ovu dobru dušu, koja mi je u mojoj najvećoj bijedi bila jedinom utjehom.

— Koga to? — upita Andrija.

— Kuharicu, koja mi je, dok sam bila u zdvojnosti, pomogla, davši mi nož, da se u skrajnoj nuždi branim.

— Da! — naglo će Andrija. — I meni je pomogla, pokazavši mi, da se ti nalaziš iza onih vratiju, — upre Andrija prstom u razvaljena vrata podruma.

— Evo ti, — rekne Petravić, pružajući joj nekoliko zlatniša.

Debela kuharica se je zahvaljivala, ali Petravić i Andrija nisu dočekali konac njezine zahvalne besjede. Brzo su izašli iz kuhinje, te potražili konje.

Kratko vrijeme iza toga jašila je četa muževa iz dvorca, a u sredini čete sjedila je na lijepom konju Marija, kćerka plemića Petravića i zaručnica Andrije Kukića.

Kad su se već dosta daleko udaljili od dvorca, upita Andrija Petravića:

— A gdje je onaj stranac, koji nas je upozorio, da nam prijeti opasnost i koji se je s nama zajedno borio?

— Ne znam, — rekne Petravić, koji je takodjer istom sada opazio, da je nestalo Mehmed bega.

— On je pošao dalje u potjeru za neprijateljima, — rekne Ivan, čuvši Kukićevo pitanje.

— A tko je to bio? — upita Andrija.

— Ja ti ni sam ne znam, — odgovori Petravić. — Kad je Marija oteta, proganjao je zajedno s nama otmičare. Kako mi je Marko pripovijedao, navalio je na otmičare odmah iza kako su izveli otmicu, ali su ga ovi prejašili. Dugo je trčao za njim, dok se nije srušio onesviješten. Bio je uz nas, sve dok nisi ti došao. Sada nam je opet bio priskočio u pomoć, te je zbilja mnogo pridonio, da nam je uspjelo nagnati napadače u bijeg.

— Bog mu platio! — rekne Andrija, — prem ga ne poznam.

Marija je okrenula glavu na drugu stranu, da se ne oda. Ona jedina je poznavala Mehmed bega.

*

Bilo je predvečerje, kada je stari Kukić nakon višednevnog lutanja po bosanskoj Posavini došao do mjesta, gdje je nekada stajalo Selo, što ga je njegov pokojni otac osnovao.

On i njegovi ljudi bijahu potamnjeli od vjetra i sunca, ali se je na njima vidjelo, da ih napor nije oslabio, nego da ih je naprotiv ojačao. Čelični su to bili junaci, koji su prezirali smrt i kojima je boj bio jedina zabava. Svaki od njih je nekoga oplakivao, svaki od njih je imao nekoga osvetiti.

Osmorica od njih padoše u borbi, ali to nije preostale smetalo, da nastave svoj opasni rad. Medju palima su bila dva tri dobra junaka, te su ih se Seljani često sjećali, kad bi uz vatru pričali svoje doživljaje.

Većini je već uspjelo, da se osvete, samo je Kukić još tražio bega Dragovića, da mu handžarom potraži srce u njedrima.

Čabrajić i njegov sluga Ivan su ostali vjerni Kukiću, te više puta izložili svoj život, samo da njega spasu. Sjećali su se dana, kad im je Kukić nedaleko Save priskočio u pomoć, te ih spasio od sigurne smrti.

Kukić je više puta upitao Čabrajića, zašto se ne ostavi opasnog zanata, pa zašto ne osnuje dom, ali mu je ovaj svaki puta odgovorio:

— Nemam nikoga. Sve, što mi je bilo drago, to sam izgubio. Ostalo mi je jedino tvrdo srce u grudima, koje čezne za krvlju, kao djevojka za poljupcem.

Tako je odgovorio i sada, kad ga je Kukić isto upitao, nakon što su došli na garište, gdje je nekada stajalo selo.

— U tomu smo si slični, — rekne Kukić, — samo što je meni ostao sin. Istina, ne znam, da li je još na životu, ali mislim, da jest. Barem moje mi srce kaže, da još živi. Čim osvetim Bahriju, čim probodem srce onom nitkovu, potražit ću mog Andriju, da ga vidim sretnog.

— Tebi je još lijepo, jer imaš bar nekoga, dok ja od mojih nemam nikoga. Sve mi je poubijala ona paščad iz prijeka. Ali ako se ne varam, mnogi i mnogi već je radi toga pošao Bogu na

račun; ja se nadam, da ću još nekolicinu poslati istim putem.

— Ako nas posluži sreća, to će nam Dragović danas past u šake. Ako ne danas, to sigurno za dva dana.

— Misliš, da će doći. Ja ne vjerujem.

— Ne boj se. On će misliti, da će me uhvatiti. Glasnik, što sam mu ga poslao, lukav je i prevejan. Dragović će biti sretan, što mu se pruža prilika, da se riješi tako opasnog neprijatelja, kao što sam ja.

— Dao bog, da dodje. Vrijeme je već jednoć, da se i ti osvetiš. Meni je svejedno, koji od Osmanlija da svoj život, jer ne znam, tko mi je ubio dvoje djece i ženu, ali ti znaš, tko je ubojica tvoje Bahrije.

— Doći će on danas ili sutra. Ja se nadam, da ga je Pavlović našao.

— Ni to nije sigurno, jer znaš, kako dugo tražimo.

— Vidjet ćemo. Ta dva dana ćemo se lako strpiti.

— Dao Bog sreće! — uzdahne Čabrajić, koji je pojmio svu bol Kukića.

— Još prije noći ćemo prijeći na drugu stranu. Lako je moguće, da Dragović još ove noći dodje u blizinu. Mi ne ćemo čekati, dok mu se svidi, da se nadje kod Aliagine kule.

— Sigurno će doći s jakom pratnjom, da bude siguran. Ali slaba mu nada, — nasmije se Čabrajić, zaokruživši okom.

Oko njega i Kukića su stajali Seljani, sami okorjeli junaci, za koje smrt nije imala drugog

značenja, no da će se smiriti. Bojali se nisu nikoga, a u boju su bili tako vješti, da su se lako mogli mjeriti s najboljim vitezovima one dobe. Skoro svaki dan su gledali smrti u oči, skoro svaki dan su si morali mačem braniti život. — Stoga je i mogao Čabrajić tako posprdno govoriti o pratnji Dragovića. S istog razloga su se i nasmijali Seljani, iskesiv svoje zdrave zube.

Svaki pojedinac je imao izvrstno oružje, a jašio na izvrsnom konju.

— Požurimo se, — rekne Kukić i potjera konja prema Savi, gdje je medju šibljem vrbe bila sakrita splav. Ista je bila tako velika, da su na njoj imala četiri konja i četiri čovjeka mjesta.

Prvi su odmah potjerali konje na splav, te se odvezli preko. Kad su zadnji stupili na bosansku obalu, bilo je već jako zatamnilo.

Poslavši dvojicu napred, jašili su ostali bezbrižno za njima, jer su znali, da su napred poslani na oprezu.

Bez ikakove upadice su prispjeli do golih i na pola srušenih zidina nekada gorde Aliagine kule.

Nisu upalili vatru, nego su objašili kulu poput vukova, koji se šuljaju oko tora ovaca. Nakon što su se uvjerili, da u blizini nema živa stvora, odabraše zgodno mjesto za noćište.

Svi su legli osim trojice, koji su poslani na stražu i Kukića, koji nije na san niti pomišljao.

Dugo je tražio, da nadje Dragovića, ali mu je isti svaki put umaknuo. Jednoć ga je dapače uhvatio zajedno sa Seljanima, i da mu onaj puta nije uspjelo umaći i spasiti svoje drugove, davno

bi mu kosti trunule pod zemljom. Od one noći nije Dragovića više vidio. Kad bi mu njegovi uhode javili, da se tamo i tamo nalazi, te kad bi pohitao na označeno mjesto, nije bilo više Dragovića.

Već mu je dodijao taj bezuspješni lov. Dugo si je razbijao glavu, na koji bi način mogao namamiti Dragovića, ali sve je bilo uzalud. Prije tjedan dana mu je konačno uspjelo. Poslao je jednog od svojih ljudi i to najlukavijeg neka potraži Dragovića, te neka mu se predstavi kao čovjek, koji će za novac odati skrovište Kukićevo. Točno ga je uputio, što ima reći. Osobito ga je upozorio, da mora Dragoviću saopćiti, kako sada uz Kukića nema više nego tri čovjeka. Svi njegovi drugovi da su izginuli. Znao je on, da će usprkos toga Dragović povesti sobom najmanje trideset ljudi.

Sada, kad je sjedio na razvalinama Aliagine kule čekajući na bega Dragovića, sjetio se čitave svoje prošlosti. Sjetio se svoje mladosti, kad je za tamnih noći dolazio pod kulu, da izmijeni nekoliko riječi sa svojom Bahrijom. Sjetio se one kobne noći, kad su ga opazili agini ljudi. Sjetio se zatorne borbe u Selu, kad su ga zarobili Osmanlije i odvukli u tamnicu. Sjetio se bijega i poslije otmice. Sjetio se i onoga časa, kad je nakon više godina posjetio starog Aliagu, te ga umolio, da mu pomogne tražiti otetu Bahriju. Sve te dogodjaje si je dozvao u pamet, kad je poput sokola čekao na plijen, sjedeći na kamenim razvalinama nekad gorde Aliagine kule.

Pola je noći već prošlo i već su se izmijenile straže, a u okolici razvalina je sve još bilo mirno. Rijetko kada bi se oglasio koji ćuk, ali i taj vrlo slabo, kao da se boji, da ne upozori neprijatelja na svoje skrovište.

Kukić je ustao sa kamena i prodirao svojim oštrim okom mrak. Vidio je samo sjene svojih drugova, koji su stražili stražu. Napeo je i sluh, ali do njegovog uha je dopiralo disanje spavajućih ljudi i šuštanj vjetra, koji se je poigravao s granjem obližnjeg drveća.

Upravo je htio da podje spavajućim drugovima, te da i on položi umornu glavu na kamen, kad li začuje slab fićuk. Čas poslije je čuo korake. To se je brzo približavao jedan od stražara. Čim je došao do Kukića, javi tihim glasom:

— Kuli se približava s istočne strane četa od neko 8 ljudi. Čini se, da su to ljudi bega Dragovića.

Jedva je ovaj izgovorio, dotrčao je stražar, koji je stražio s južne strane.

— Kuli se približava četa. Bit će neko sedam ljudi.

— To su nas opkolili. Jesu li na konjima?

— Ne. Svi idu pješice i polako, kao da se kane prišuljati neopaženi.

— Probudite ljude i stanite kraj konja, — rekne Kukić, i odšulja se u noć.

Ubrzo se je vratio i zajašio na konja.

— Pozor junaci. Za nekoliko časova će neprijatelji biti kod nas. Budite oprezni i brzi. Nijedan nam nesmije uteći.

— Jeli on medju njima? — upita Čabrajić Kukića.

— Jest, — odgovorio je Kukić kratko.

Okrenuvši se prema svojim ljudima, opazi, kako su neki već trgnuli mačeve.

— Još je prerano. Neprijatelji bi mogli vidjeti svjetlo oružje, te još prije uzmaknuti, no što bi nama bilo moguće navaliti.

Kukić je imao potpunoma pravo, jer je upravo taj čas mjesec provirio iza oblaka i obasjao blijedim svjetlom ruševine i hrvatske junake.

Medjutim je vrieme prolazilo, a neprijatelji još uvjek nisu prispjeli, prem nisu bili daleko. Kukić se je već pobojao, da su se vratili, ali se je prevario.

Dragović je vrlo polako i oprezno obkolio kulu, samo da mu ne umakne Kukić, za kojeg mu je rečeno, da se krije medju razvalinama. Stalo mu je vrlo mnogo do toga, da uhvati svog najljućeg neprijatelja. Ponajprije će udovoljiti svojoj osveti, a što je još važnije, riješiti će se krvnog neprijatelja, koji mu se prjeti osvetom.

— Evo ih, — šapne Kukić Čabrajiću uprjevši prstom u tamnu prikazu, koja se je polako približavala kuli.

Doskora se je pojavila druga pa treća i za kratko vrieme je bilo oko kule neko trideset ljudi.

Kukić, koji je bio vičan prodirati svojim očima mrak, promatraše oštro svakog od neprijatelja. Vidjelo se je, da medju njima nekoga traži.

Čabrajić je pritegnuo uzde svog konja, da bude spreman. Isto su učinili i ostali.

Taj tren se je trgnuo Kukić. Ugledao je bega Dragovića, koji se je nalazio iza svojih plaćenika. Jače je stisnuo držak mača i pritegao uzde konja, koji se je propeo i zahrzao. Medju neprijateljima je nastao metež.

— Napred! Udri! — začuje Kukić zapovjed. Prepoznao je glas bega Dragovića.

— Još samo čas prijatelji i onda ćemo navaliti, — prišapne Kukić svojima, kad je vidio, da se već jedva suzdržavaju.

Na begovu zapovjed su se neprijatelji ispravili i pojurili sa sviju strana prema kuli. Kad su se približili na deset koraka, zagrmi Kukić:

— Udri!

Sljedeći tren pojuriše konji iz svog skloništa na neprijatelje, koji su iznenadjeni stali.

Nisu imali vremena da se predomišljavaju, bili navalili ili uzmaknuli, jer su sljedeći tren banuli medju nje Seljani i počeli ubijati.

Vješti boju i neustrašivi drugovi Kukića raspršili su za tren Dragovićeve plaćenike probivši se kroz njih. Sljedeći tren su bili obkoljeni oni, koji su čas prije obkoljavali.

Kako je bila jasna mjesečina, to je Seljanima bilo lako paziti, da im nitko ne utekne. Na brzim konjima su obkolili za čas kulu i tjerali neprijatelje pred sobom. Sve uži je bivao krug oko kule, sve krvavija zemlja. Dvadeset neprijatelja je već ležalo oko kule s raskoljenom glavom ili probodenim grudima.

Kukić je bio najprije navalio smjerom, gdje se je nalazio Dragović, ali mu u trki posrnuo konj, te je morao sabrati svu snagu, da ga za-

drži, jer bi u protivnom slučaju pao. Kad je konja umirio, bila je borba već u toku. Budući nije odmah ugledao Dragovića, potjerao je konja iza neprijatelja, da nitko ne utekne. Medjutim su i ostali Seljani isto učinili, te počeli tjerati neprijatelja prema razvalinama.

Kukić je upravo bjesnio. Prije no što bi izmolio jedan očenaš, oborio je četvoricu neprijatelja i to najjačih. Sav njihov napor, da ga obore s konja, ostao je uzaludan. U jednu ruku se nisu mogli uspješno boriti protiv konjanika, a u drugu ruku, nije Kukiću niti jedan od njih bio dorasao.

Kako je dobar dio noći već prošao, nije Kukić dozvolio, da se provaljuje u razvaline, jer je htio štediti svoje ljude. Kako je bila nastala tama, iza kako je zašao mjesec, a zora još nije svanula, mogli su ih Osmanlije lako napasti iz zasjede, sakriveni iza ruševina.

Stoga je Kukić postavio konjanike oko kule, da nitko ne izmakne. Kad je na istoku zarudila zora, nije se iznutra stare gradine ništa čulo. — Kao da nije tamo bilo nikoga živoga. Kako bi borba oko ruševina bila na konjima vrlo teška, to je Kukić naložio, da jedan dio njegovih ljudi sjaši, to jest onaj dio, koji je s njime imao poći u gradinu, dok su neki morali ostati na konjima, da zapriječe eventualni bijeg neprijatelja.

Sam Kukić je pošao na čelu odabrane čete kroz razvaljena vrata, te ogledavajući se oprezno, išao sve dalje. U nekadanjoj staji nije bilo nikoga, a isto tako ni u podrumu, u koji je pošao s trojicom ljudi, dok je ostale ostavio vani.

— Kamo su se sakrili ti mamlazi, — začudjeno će Kukić, okrenuvši se prema Čabrajiću.

— Bog bi ga znao, ja ne znam, — odgovori ovaj ljutito.

— Još nam preostaje samo kula. Ako ih niti tamo nema, onda su nam utekli.

— Pa kuda bi, — sunca im njihovog. — Ta čitavu smo noć bdili i pazili.

— I ja mislim, da nisu mogli uteći. U ostalom ćemo odmah vidjeti.

Tim riječima je Kukić pošao prema vratima koja su nekada vodila u agine odaje.

Trgnutim mačevima su ga slijedili njegovi drugovi, koji su jedva čekali, da se sukobe s njegovim protivnicima.

Dvoje su odaje prošli, a da nikoga nisu vidjeli. Kad su se približavali stubama, koje su vodile u prvi sprat, ugleda Kukić veliku gomilu kamenja i drvlja.

— Ovdje su, rekne okrenuvši se prema svojima.

— Gle, gle, napravili su si utvrdu, — nasmijao se Ivan, nekadanji sluga Čabrajićev. Morat ćemo ih istjerati, kao jazavce iz rupe.

Kukić nije ništa više rekao, nego se oprezno približavao rpi kamenja, koja je protivnicima pružala sasvim dobru obranu.

Dobro je bio učinio, da nije slijepo naletio na uzvisinu, jer jedva se je približio na tri koraka, udari ga u prsa ogroman kamen. Da Kukić nije bio tako jak, bio bi medju pokojnima. Ali kamen se je odbio od njegovih snažnih prsiju, a da ga nije niti oborio. Usprkos toga je Kukić morao osjećati veliku bol, jer je ruknuvši

poput ranjenog i razbješnjenog bika, navalio kao lud na uzvisinu. Još je nekoliko kamenova poletilo prema njemu, još ga je nekoliko kamenova i pogodilo, ali ga to nije moglo zadržati. Slijedeći tren je stajao na hrpi kamenja, te uzdignutim mačem sličio mitskom junaku, koji ruši i obara sve, što mu na put stane.

Još prije no što su ga njegovi mogli slijediti, nestalo ga je iza gomile. Njegovi su čuli dva tri usklika prestrašenih protivnika.

— Za njim, — vikne Čabrajić, poletivši prema gomili.

— Za njim, — viknuo je i Ivan slijedivši svog nekadanjeg gospodara.

Ali kad su prešli uzvisinu, nisu više našli Kukića ni protivnika. Da je Kukić još čas prije bio ovdje, vidjelo se po tome, što su na prašini i kamenju ležale tri lješine, s groznim ranama na glavi.

— Gdje je Kukić? — začudjeno će Čabrajić.

— To ne znam, — odgovori Ivan, — ali da je tu bio, to vidim, — rekne pokazavši na lješine palih.

Ali Seljani se nisu dali zadržati. Smjer, kojim su imali poći, naznačivala im je vika protivnika, i usklici bijesa, u kojima su prepoznali Kukića.

S Čabrajićem na čelu pospješiše korake i doskora se nadjoše na mjestu borbe.

U sredini je stajao Kukić, a oko njega se uzžurbali protivnici. Poput bijesnih osa su navaljivali na hrabrog muža, koji je odbijao njihove napadaje i rušio jednoga za drugim, zadavajući

im smrtonosne udarce. Poput klina zabio se medju protivnike Čabrajić, a slijedili su ga drugovi, noseći na svom putu smrt i zator. Ubrzo su se našli uz Kukića, koji je grozno mahao svojim ogromnim mačem i slao na drugi svijet svoje protivnike.

Dolazkom Čabrajića i ostalih bio je okršaj brzo svršen. Poput bijesnih vukova navalili su Seljani i odlučili bitku. Protivnici su bili dijelom poubijani, a dijelom raspršeni. One, koji su utekli, proganjali su Seljani, ne davši im prilike, da se ponovno saberu i sabrani opru. Ubijajući jednog za drugim, izašli su iz gradine. Po polju su trčala trojica protivnika, ali ove su dočekali konjanici, koji sve do sada nisu imali prilike, da okušaju svoje krvi žedne mačeve.

Iz kule je prvi izašao Kukić. On je za čitavo vrijeme borbe tražio bega Dragovića, ali ga nije mogao naći. Uvijek je imao pred sobom sasvim nepoznata lica, što ga je silno ljutilo. Da su nesretni Osmanlije slutili, da je to sigurna smrt, sigurno mu nitko ne bi stao na put. Ali tako su se dali zavesti svojom brojnom premoći i tu zabludu platili životom.

Kad su Seljani izašli iz ruševina, te kad su konjanici poubijali zadnje od protivnika, uvidio je Kukić, da bega Dragovića nema.

— Gromovi, kamo se je sakrio? — upita okrenuvši se prema svojima.

— Mora da je poginuo, — rekne Čabrajić, ogledavajući se na sve strane.

— Od moje ruke nije pao, — rezignirano će Kukić,

— Nit od moje, odgovori poput jeke Čabrajić.

— Tko ga je vidio? — upita Kukić Seljane, koji su se medjutim oko njega sabrali.

Ali nitko se nije javio.

— Onda još mora biti negdje u gradini sakriven.

— To je nemoguće, — upadne Čabrajić.

— Ta iza nas nije nitko mogao ostati, umješa se jedan od mladjih.

— Mora biti — plane Kukić, — ja sam ga vidio, kad je na čelu svojih ljudi ulazio u gradinu, uzmičući pred nama.

— Onda je po svoj prilici pao. Idem da vidim ne nalazi li se medju mrtvima, — rekne Čabrajić, uperivši svoje korake prema Aliaginoj kuli.

U to se začuje s protivne strane usklik začudjenja.

— Šta je to? — začudjeno će Kukić.

Nekoliko Seljana potrči da vidi, što se je dogodilo. Ali Kukić nije čekao, dok su se ovi vratili, nego je pohitao za njima.

Tko da opiše njegov bijes, kad je ugledao dobro poznatog konjanika, gdje na njegovom konju juri preko polja. Seljani su ga doduše proganjali, ali nije bilo nade, da će ga uhvatiti, jer je on sjedio na Kukićevom konju, koji je bio najbolji.

— Držte ga! — vikao Kukić kao lud i trčao do prvog konja, koji je bez jahača mirno pasao, kao da ga se sva ta vika niti najmanje ne tiče. Kukić u trku skoči na njega, te ga potjera, udarivši ga mamuzama tako jako, da su se mjesta

zarumenila krvlju. Konj je vrisnuo od boli, propeo se na stražnje noge i sljedeći tren jurnuo kao lud napred.

Prem je konj jurio nevjerojatnom brzinom, prem se opažalo, da se približava bjeguncu i grupi progonitelja, to je Kukić ipak odmah uvidio, da na tom konju bega Dragovića nikada stići neće.

Olakšao je konju koliko mu je samo bilo moguće, ali je usprkos toga konj počeo naglo popuštati. Brzina mu se umanjila, a prsa mu osula bjela pjena.

Uto je Kukića dostigao Čabrajić, koji je sjedio na svom djogatu, koji nije mnogo zaostajao za Kukićevim konjem.

— Sjaši, — dovikne Kukiću, — moj je konj mnogo bolji.

Kukić je trgnuo svog konja natrag, takovom snagom, da se je ovaj skoro srušio. Isto je učinio i Čabrajić. Čas poslije jurio je Kukić na brzom konju za bjeguncem. Time što je izmjenio konja, bio je malko zaostao, ali je na dobrom konju ubrzo nadomjestio gubitak.

Poput sokola, koji se strjelovitom brzinom spušta na svoj plijen, poletio je Kukić na izvrstnom konju za bjeguncem. Sasvim se zgurio na konju, te mu time olakšao stražnje noge, usljed čega je ovaj odmah brže potrčao. Lak i pravilan mu je bio skok, a dah miran. Kukić je oštro gledao u zemlju, da konja vodi samo najboljim putem, te da mu i na taj način olakša.

Ubrzo se je opazilo, da i na slabijem konju može dobar jahač stvarati čudesa. Prem je zadnji poletio za bjeguncem, prem je u trki iz-

mienio konja, to se je za kratko vrieme približio Seljanima, koji su u udaljenosti od neko 2000 koraka jurili za Dragovićem.

Kukić ih je dostigao, jašio neko vrieme uporedo s njima, a onda se počeo polako udaljivati. Seljani su se trsili, da ostanu uz njega, ali im nije uspjelo, jer su im konji bili slabiji i jer nisu bili tako vješti jahači.

Od časa, kad je Kukić prestigao svoje, započela je divlja trka na život i smrt.

Dok je beg Dragović upro sve sile da utekne, trsio se Kukić, da ga što prije dostigne, znajući, da je konj na kojem njegov protivnik jaši mnogo ustrajniji. Nije štedio konja, jer je znao ako mu se na 300 koraka približi, da mu neprijatelj ne može izbjeći. Konj, što ga je ukrao Dragović, bijaše vrlo dobro uvježban, te bi na fičuk svog gospodara uvjek dotrčao. Nesreća je htjela, te mu je vjetar duvao u lice i tako zaprječavao, da fičuk dopre do ušiju njegova konja. Pokušao je Kukić nekoliko puta da dozove svog konja, ali svaki puta uzalud. Bio je još predaleko.

Potjerao je konja što je brže mogao ne šteđeći ga niti najmanje. Znao je, da u najkraće vrijeme mora smanjiti udaljenost izmedju sebe i bega Dragovića, te da fičukom natrag dozove konja, jer što budu dulje trčali, to će više popuštati konj na kojem jaši.

Trgnuo je mač, te je pljoštimice udarao konja, koji ispružio vrat i pojurio poput strjele. Brzim i velikim skokovima se počeo ponovno približavati bjeguncu, koji je sada jurio u udaljenosti od jedno 1000 koraka. Srećom se Dragović nije više okretao, nakon što je vidio, da

su progonitelji daleko za njim i da ga onaj osamljeni jahač ne može dostići. Kao grabežljiva zvjer jurio je Kukić za njim, te se razmak sve više smanjivao.

Jurili su preko polja i graba projašili male šumice i dalje je išao divlji lov. Dok je Dragović prestao naganjati svog konja, jer se je osećao sigurnim, gonio je Kukić svog bez prestanka.

Posljedica toga je bila, da se je približio bjeguncu na 400 koraka. Pustivši uzde, metnuo je dva prsta u usta i zažviždio. Slijedeći tren se je opazio učinak. Konj na kojem je jašio Dragović, poče bivati nemiran. Kukić je jasno vidio, kako ga jahač trga uzdama. Još jednom je ponovio fičuk i onda pojurio što je brže mogao. Dragović je jedva svladavao bjesnog konja, koji se pod nikoju cjenu nije dao napred. Nekoliko koraka bi potrčao, ali ponovno stao, kad bi ga jahač prestao udarati. Dragović je počeo uvidjati, da neće moći uteči. U strahu se okrenu, te ugleda jedva 100 koraka za sobom konjanika, koji mu se neobičnom brzinom približava. Kad ga je prepoznao, ote mu se poklik u kojem se je jasno zrcalio strah. Pokušao je još jednom da natjera konja u skok, ali uzalud. Kukić je ponovno zažviždio, te time konja sasvim smeo. Dragović više nije mogao pomišljati na spas u biegu, već je morao uprjeti sve sile, da se održi na konju, koji se je počeo propinjati. Medjutim mu se je Kukić približio na dvadeset koraka.

Približivši mu se sasvim, zaustavi konja i dovikne begu, koji ga je promatrao prestrašenim pogledom.

— Sidji, huljo, da u boju nadjem zadovoljštinu za sve, što si mi učinio. Mogao bi te sada ubiti kao psa, ali ne ću, da tkogod rekne, Kukić je svog protivnika ubio u času, kad se ovaj nije mogao braniti.

Dragović je napravio kretnju kao da će sjašiti, ali je to učinio samo za to, da zavara svog protivnika. Konj se je naime medjutim bio smirio, jer je vidio kraj sebe gospodara. Dragović je izrabio priliku, udario konja svom snagom u slabine i pojurio brzinom vjetra. Ali brži je bio fičuk, koji je i taj puta učinio svoju dužnost. Konj se je ponovno počeo trgati i propinjati, a za to vrieme je i Kukić dojurio.

— Silazi, huljo, ako ti je do toga, da okušaš u boju sreću. Ako još jednom pokušaš uteći, to ću te rasjeći ne pitajući, da li se možeš braniti ili ne.

Ta je pretnja djelovala, jer je Dragović zbilja sjašio i prije, no što je Kukić oslobodio lijevu nogu od stremena, navalio svom snagom. Kukić je srećom imao toliko prisutnosti duha, da je konja udario šakom u slabine, te time postigao, da je ovaj odskočio nekoliko koraka. Slijedeći tren je Kukić izvadio nogu iz stremena i trgnuo mač.

Dragović je doduše poletio za njim i izveo napadaj, ali ga je Kukić dočekao spreman.

Mačevi se sastadoše i slijedeći je tren odskočio Dragović. To mu je i bio spas, jer bi ga Kukićev mač nedvojbeno bio pogodio posred glave.

Nastala je borba, kod koje je slabiji upro sve sile, da se što dulje brani. Dragović je naime

odmah iza trećeg udarca uvidio, da nije dorasao Kukiću, pa je uvijek uzmicao, misleći time zavarati Kukića, te u zgodan čas zajašiti na jednog konja, a drugomu zadati mačem ranu.

Ali nije imao vremena izvesti taj svoj naum. Kukić ga je proganjao, te uvijeke bio u njegovoj blizini. Videći, da mu protivnik bez prestanka uzmiče, počeo je navaljivati brže.

— Stani, sokole, ne bježi pred smrću, — doviknuo mu je posprdno, kad je vidio, da Dragović sve brže uzmiče.

Dragović je iskesio zube, ali nije ništa odgovorio.

— Dosta je igre! — vikne najednom Kukić, te navali poput bijesnog tigra na svog protivnika.

Dva puta se sastadoše mačevi, dva puta je odskočio Dragović, a onda je uz bolan poklik klonuo na travu.

U padu je digao ruku nad glavu, kao da ju kani zaštititi, ali je bilo prekasno, jer je crvena crta jasno odavala, da je udarac već pao.

Kad je Kukić pristupio k njemu, bio je već u zadnjim trzajima. Grozna rana na glavi prekinula mu nit života.

Tijelo se još nekoliko puta trznulo i bilo je svršeno.

Kukić je stajao uz palog neprijatelja, a široka mu se prsa nadimahu. Bio je usopljen od borbe.

Neko je vrijeme mrko gledao u mrtvaca, koji je krvave glave i blijeda lica ležao na travi, a onda je otro mač o odijelo palog i pošao prema svom konju, koji je nedaleko mirno pasao.

Jednim je skokom bio u sedlu, te pojašio prama drugom konju, koji se je bio malko udaljio. Došav do njega, uhvatio ga za uzde i pojašio natrag prama Aliaginoj kuli.

Na njemu se je jasno vidjelo, da je zadovoljan, što mu je uspjelo osvetit se neprijatelju, kojega je tako dugo uzalud tražio. Kao da je nestalo one oštre crte, koja mu je presjecala lice kraj ustiju. Mirno i spokojno je visio mač o boku, jer je izvršio svoju dužnost.

A sunce je stajalo visoko i obasjavalo tamno lice junaka, koji se je vraćao s bojnoga pohoda kao pobjednik.

Da je komu bilo zaviriti Kukiću u srce, taj bi vidio, da je isto mirno i spokojno, jer je nestalo čežnje za osvetom, koja ga je uvijek uznemirivala.

Čitavo vrijeme, odkada je beg Dragović ubio Bahriju, činilo se sada Kukiću kao težak san. Činilo mu se kao teška sretno preboljela bolest, koja mu nije dala, da mirno spava, koja mu nije dozvoljavala, da se gdje smiri, nego ga uvijeke tjerala, ne davši mu odmora.

Gonila ga preko poljana, gonila ga kroz tamne neprohodne šume, a on je jurio i tražio plijena za svoje srce, koje je hlepilo za osvetom. Neutaživa je to bila čežnja i želja, a on se uzalud trudio, da ju umiri, da toj želji udovolji. Koliko puta je već mislio, da je došao do cilja, i svaki puta ga je prevarila nada, svaki puta ga je zavela obmama. Na koncu nije više poznavao nade, nije više poznavao sladkih snova, nego je poput hladna kamena uvažavao buru, koja je hujala preko polja, uvažavao sunce, koje je palilo za ljetne omare. Nestalo je sanja i zamamljivih snova, kojima se svi nesretni utječu i u kojima svi zdvojni nalaze utjehe.

Umrla mu mašta, okorjelo mu srce, ali mu je oko postalo oštrije, sluh osjetljiviji i otpor jači. I onako već snažne ruke postaše čelikom, a široka prsa kremenom.

Postao je nesavladiv, postao je grozan bojovnik, pred kojim su i najhrabriji uzmicali, pred kojim su i najsnažniji drhtali.

I kad je sada jašio preko polja, vraćajući se k Aliaginoj kuli, bio je lijep obasjan suncem, prava slika snage i muževnosti, prem se medju njegove vrane kose zaplela po koja bijela nit.

Konj kao da je dijelio veselje sa svojim gospodarom, grabeći u lakom skoku preko polja.

Kukić je ponosno gledao oko sebe, kao da pita onu sočnu travu: Zar ne vidiš, da se vraćam sretan, da se vraćam kao pobjednik, koji je svoj mač omastio krvlju najljućeg neprijatelja, koji je prekinuo nit života čovjeku, kojega je dugo uzalud tražila moja osveta. Gledao je oko sebe, kao da pita ono nisko grmlje, da li se s njim raduje, što je krvlju ubojice Bahrije smirio svoje uzbudjeno srce. Gledao je u ono plavetno nebo, koje se je smijalo prijatno, kao što to samo južno nebo može.

I dok je on tako jašio, približavala mu se u skoku na izmorenim konjima četa. Oštro je njegovo oko odmah prepoznalo Seljane, koji su hitili, da dostignu svoga zapovjednika, te da mu pomognu, ako je u opasnosti.

Kad su se sastali na polju, opaziše odmah, da je Kukić dobre volje.

— Ostao je na ledini? — upita Čabrajić, gledajući znatiželjno u Kukića.

— Ostao je za uvijek, — glasio je kratki odgovor.

— Bogu hvala, — uzdahne Čabrajić gledajući u Kukića, a oči mu se zacaklile od radosti. Za tren se je na svim licima opažalo neko veselje, opažalo se, da je svima sa srca svaljen težak kamen.

Ponosno se je vraćala četa natrag, ponosno, jer se je svaki pojedinac osjećao pobjednikom.

Svi su ćutili za Kukića, svi su proganjali njegovog krvnog neprijatelja, pa su stoga svi bili sretni, kad je isti pao. Svi su se smatrali pobjednicima, jer su zajedno tražili Dragovića, zajedno su prolijevali krv svoju, da se do njega probiju, i zajedno su ga proganjali, kad je poput šakala jurio preko polja da izbjegne osveti. Projašili su pokraj Aliagine kule, te jedva da je koji od njih bacio pogled na bojište. — Mirno su projašili, kao da ih se ne tiču oni mrtvaci, koji su krvlju svojom poprskali razvaljene zidine i travu oko kule.

Preplivali su Savu i posjetili mjesto, gdje je nekada stajalo Selo, njihova domaja.

Neko su se vrijeme zadržali na mjestu, gdje je većina od njih proživjela svoje djetinjstvo, svoju mladost, a onda se oprostili od onih ruševina i odjašili.

Svi su odpratili Kukića, koji je odlučio u Budim, da posjeti sina.

*

Pred večer šetala je Zagrebom lijepa blijeda djevojka, a pratio ju stariji muškarac širokih ledja i prosjeda brka. Bila je tako napadno lijepa, da se je svaki za njom okrenuo. Prem je bila blijeda, to su njezine oči ipak podavale lijepom zaobljenom licu zamamljiv izgled.

— Hoće li se doskora vratiti Andrija? — upitala je djevojka nakon što su dulje vremena išli uporedo šuteći.

— Ta kako ne će, — odgovorio je muškarac, — knez Frankopan nije čovjek, koji bi se dulje vremena dao zadržavati od neprijatelja.

Takove razgovore vodili su svaki dan Marija i otac joj Petravić, odkada su u Zagrebu i odkada ih je ostavio Andrija Kukić, da se vrati knezu Frankopanu, koji se je nalazio još u Bosni. Svako predvečerje je Mariju pratio stari Petravić, jer je još uvijek imao na pameti dogadjaj iz Budima, kad mu jedne večeri oteše kćer.

Samo dan prije no što se je imao vratiti Andrija, izašla je Marija iz grada, te zajedno s ostarijom sluškinjom šetala šumicom, što je obrasla obronak zagrebačke gore, a u skrajnjem dijelu kojega je stajao grad.

Od uzrujanosti nije Marija mogla izdržati u gradu, nego je izašla van, jer joj se je grad pričinjao preuskim, premalenim. Pratila ju je sluškinja, koja je dobro poznavala okolicu grada.

Kako su obje gledale pred sebe, nisu opazile, kako ih neki čovjek prati.

Kad su izašle iz šumice, te stale na čistini, upravo je zašlo sunce, a na obzorju se vidjela

jasna crta, zadnji znak, da je onuda sunce prošlo.

Misli ju zanjele daleko na jug, gdje je sada naslučivala svog Andriju.

Snatreći o budućoj sreći, nije čula korake čovjeka, koji se je približavao poput grabežljive zvjeri.

Kad se je isti približio na deset koraka, opazila ga je sluškinja, te uz prestrašen krik potrčala prama gradu.

Mariju je njezin krik trgnuo iz sanja i ona se okrenula, da vidi što je sluškinju tako prestrašilo.

Jedva se je okrenula, ugleda na svoj užas čovjeka, koji joj se trgnutim handžarem približavao ogromnim skokovima.

Prije no što je mogla pomisliti na bjeg, stajao je napadač, koji je bio obučen kao bosanski seljak, kraj nje.

Upravo je digla ruku kao u obranu, kad li joj hladni čelik probije grudi i srce.

Kratko vrieme je još stajala, a lice je naglo bljedjelo.

— Zašto? — šaptnu, gledajući prestrašenim i pitajučim pogledom u ubojicu.

Onda se je desnom rukom uhvatila za glavu i polako klonula na zemlju.

— Andrijo! — — z — — Bo — gom, — bile su njezine posljednje rieči.

Ubojica je čas stajao uz mrtvu djevojku, a u ruci mu je još bio krvav nož.

Stajao je neodlučan. Ali se ubrzo sabrao i ogledavši se plašljivo, nagnuo prama šumi.

Jedva je zašao medju drvlje, pojavio se na čistini muškarac, koji je u velikim skokovima trčao prama mrtvoj Mariji. Sav usopljen je stao kraj nje i spustio se na koljena.

Sljedeći tren je probljedio.

— Prekasno, — uzdahne bolno, a oči mu se zamagliše.

Polako se je nagnuo k mrtvoj Mariji i pritisnuo svoje drhćuće blijede usne na njeno čelo, koje je bilo još toplo.

Dugo je klečao kraj umorene i prekrio lice rukama.

Kad je spustio ruke, vidjelo se kako su mu oči bile mutne i kako je lice prevuklo smrtno bljedilo.

Od silne boli, nije niti vidio niti čuo, što se oko njega zbiva. Nije vidio niti čuo konjanika, koji je banuo iz šumice, te u divljem skoku jurio prama njemu.

Kad je dojašio do njega, trgnuo je konja naglo natrag i skoči na zemlju.

— Huljo! — viknuo je nadošli hràpavim glasom i probo klečećeg mačem.

Istom sada se je prenuo Mehmed beg, jer je on to bio i bacio pogled na napadača.

— Ti si to Andrijo? — pogleda ga začudjeno. Hvala ti, — nastavi nešto tiše, a na usta mu navali krv.

— Zašto si je ubio huljo? — ruknuo Andrija, drhćući čitavim tijelom.

— Nisam je ja ubio, Andrijo, — rekne tihim glasom Mehmed beg, — ja sam je ljubio barem toliko kao ti, ako ne više. Došao sam

prekasno, da — — — dalje nije mogao, jer mu je ponovno navalila krv na usta.

Andrija ga je začudjeno gledao, kao da ne vjeruje svojem uhu.

— Ti si ju ljubio? Tko si, da te nisam do sada vidio.

— Vidio si me, — rekne Mehmed beg, koji se je malko oporavio. — Ja sam Mehmed beg. Prvi puta sam se s tobom sastao u dvorcu plemenitog Petravića, kad si me posjekao. Drugi puta smo se sastali u Ugarskoj, kad sam tebi i Petraviću pomogao, da svladate Tuzove haramije. Treći puta se ovdje sastasmo, gdje si me probo.

— Oprosti, — drhtavim će glasom Andrija.

— Što da ti oprostim, — rekne Mehmed beg, a oko usana mu zatitra gorak posmjeh, — naprotiv, ja ti zahvaljujem, — jer si mi time iskazao veliku uslugu.

Andrija je buljio kao u besvijestici u Mariju, koja je blijeda lica ležala na travi.

— Alah ti bio milostiv, — začuje kao u snu begov glas, — ja se sretan opraštam od svijeta na kojem nje više nema. Alah... mi...

Usne mu zadrhtaše i bio je mrtav.

Andrija je još uvijek stajao s krvavim mačem u ruci. a oči je upiljio u mrtvu Mariju.

Nije joj vidio lica, jer mu je oči ovila magla, gusta i neprozirna. Onda se je počeo polako prigibati k zemlji, kao da ga bol obara. Najednom je spustio iz ruke mač i pao na mrtvo tijelo svoje zaručnice. Kao lud je ljubio njezine hladne usne, ljubio joj blijedo čelo i bujnu kosu. Na čas bi se malko ispravio, te držeći

obim rukama glavu Marije, gledao neko vrijeme u mutne joj oči, koje su nekada toliko sjale. Onda ju je ponovno počeo ljubiti i grliti, a iz očiju mu kapale suze i padale na ukočeno lice Marije.

Nije čuo ljude, koji su došli, te u po glasa šaputali, nije čuo niti Petravića, koji je bez daha dotrčao i videći mrtvu kćer, ruknuo kao ranjena zvijer, zalomio rukama i pao na travu.

Gradjani, koji su stajali u blizini priskočiše da mu pomogne, ali nije bilo potrebno, jer je nesvjestica samo čas potrajala. Njegova jaka narav ju je brzo nadvladala.

Gurnuvši od sebe one, koji su mu priskočili u pomoć, pridje k Andriji, koji je još uvijek ljubio mrtvu Mariju.

Petravić ga nježno odvuče na stranu i umoli prisutne, da mu pomognu odnijeti kćer u grad.

Gradjani su medjutim već bili donijeli nosiljke i položili na nju Mariju.

Andrija i Petravić stupahu iza nosiljke, a mutne oči prekriše rukama. Petravić se je ubrzo svladao i uzdignute glave stupao iza nosiljke, samo su mu usta podrhtavala.

Andrija se još uvijek nije mogao svladati. Spuštene glave je teturao uz Petravića i da ga ovaj nije držao, sigurno bi pao.

Grozna je morala biti bol mladoga junaka, kad ga je tako obuzela, da je sličio nemoćnom starcu.

Kad su došli u grad i kad su kroz ulice prolazili, otvoriše se prozori kuća, a na njima se pojaviše glave znatiželjnih. Ali čim su ugle-

dali skršenog Andriju, pojavile se u očima žena i djevojaka suze. Prolaznici su stali i otkrivene glave stajali, dok povorka nije prošla, a onda naglo otišli i utrli suzu, koja se je pojavila u oku.

Kad su Mariju donijeli u kuću, ostao je Andrija uvijeke uz nju. Na upite, koje mu je stavljao Petravić, nije odgovarao, nego je bez prestanka zurio u blijedo lice svoje mrtve ljubavi.

Konačno je kleknuo i prislonio glavu na odar.

Tako je ostao i onda, kad je sunce izašlo i kad se je sumrak počeo šuljati ulicama grada. Petravić je stajao oborene glave s druge strane odra i zurio u blijedo lice svoje jedinice. Nije vjerovao, da je mrtva, nije mogao shvaćati, da nikada više ne će čuti njezinog zvonkog glasa, da ne će čuti njezin veseli smijeh. Zar da je mrtva njegova Marija, za koju je on živio. Ta šta je za njega starca značio život? Živio je samo u svom djetetu. Nju je ljubio, nju je hranio i za nju je činio sve, što je činio.

One kobne noći, kad je klečao kraj odra svoje žene, kad se je zakleo, da će živiti za malu Mariju, od onda nije imao drugog cilja, no da usreći svoje dijete.

Kad je otkrio ljubav svoje kćeri prema mladom Kukiću, bio je sretan. Nije pitao, da li je Kukić plemić. Ta zar da njegova kćerka bude nesretna, jer ljubi čovjeka, koji nije u istom društvenom položaju? Niti časka se nije skanjivao, da privoli na brak, jer je poznavao Andrijinog oca, pa je zaključivao, da i sin mora biti takav.

Kad je stari Kukić saznao, da mu se je sin zaljubio u plemićku kćer, bijaše zlovoljan. Prekorio je dapače Andriju, ali kad je čuo sina, kako samosvijesno govori, nije više niti riječi rekao. Mislio si je, neka sam pokuša, neka sam gleda da stekne onu, koju ljubi. Kad su poslije kod obrane Petravićeva dvorca stajali kraj onesviješćene Marije, te kad je Petravić saznao, da mu kćerka ljubi Andriju, zadrhtao je stari Kukić, jer je bio uvjeren, da će doći do neugodnog prizora. Ali se je prevario. Petravić je svojoj kćerki samo prigovarao, što mu nije prije povjerila svoju ljubav.

Da, takav je bio Petravić. Za njega je opstojala samo njegova kćerka, za nju je živio i za nju je radio. I sada, kad je stajao kraj njezina odra, sada mu se činilo, da je smrću svog djeteta umro i on.

Nije se obazirao na ljude, koji su prolazili sobom, nije gledao, da li svijeće uz odar još gore ili su se utrnule, nije više pokušao saznati od Andrije, tko je ubojica njegove kćeri, jer mu se sve to činilo nepotrebnim, besmislenim, jer nje više nema na životu. Postao je apatičan za čitav svijet, jer je isti za njega opstojao samo u Mariji, pa sad, kad nje više nema, nije za njega više bilo svijeta. Niti na osvetu nije pomišljao, jer je uvidjao, da smrt ubojice ne će vratiti život njegovom djetetu. Bol je bila tako velika, da je prevladala sva ostala čuvstva i ubila sve ostale osjećaje.

Samo kadikad bi se trznuo, nagnuo napred, kao da se hoće baciti na odar svoje kćeri, ali

bi se svladao i opet ispravio. Kadikad bi mu se oko zaustavilo na Andriji, koji je još uvijek klečao, prislonivši glavu na odar i iz grudiju bi mu se vinuo bolan uzdah.

Onda bi opet svrnuo oko na blijedo lice svoje Marije i gledao ju nepomično, a da ne bi ni okom trenuo.

I dok je tako gledao, pričinilo mu se najednom, da se u ono blijedo lice vraća boja, da se usne rumene i da se otvaraju oči, koje imaju opet onaj isti sjaj, što su ga imale za života.

Zbilja, eto se i ruka miče, te skida bijelu tanku koprenu, kojom je zastrto lice.

Petravić predje rukom preko znojnog si čela, da rastjera utvare, ali ne, to zbilja nije bio san, to je bila java, Marija se polako diže i sada... gleda njemu u oči, a oko usana joj titra blažen smiješak. Petravić posegne za njezinom rukom i naglo se trgne natrag. Uhvatio je hladnu ruku mrtve Marije. Sada je istom vidio, da je sve bila samo obmama i da je njegova Marija mrtva.

Uzdahnuo je samo bolno i prekrivši lice rukama, zaplakao gorko.

Andrija nije čuo Petravićev plač, nije čuo šapat prolazećih ukućana, nije vidio mjesečev sjaj, koji je kroz prozor provirio u sobu i obasjao odar, na kojem je ležala njegova ljubav mrtva, bez života.

Onaj isti Andrija, koji je u svakoj opasnosti ostao hladan, nije imao niti toliko snage, da se barem donekle sabere. Gubitak Marije je bio tako grozan, tako užasan, da ga je bol radi istoga sasvim obuzela.

Klečao je kraj odra, a mjesec ga je obasjavao svojim blijedim svjetlom.

Dugo je ostao u istom položaju tih i miran, samo bi kadikad zadrhtao na čitavom tijelu. Istom pred zoru se opažalo po drhtaju snažnih mu ramena, da plače. I kanda su mu te suze olakšale bol, jer se je malko sabrao. Kad su poslije došli ljudi, te spremali za pogreb, bio je Andrija već toliko sabran, da je izdao i neke naloge, te da je s Petravićem nekoliko riječi progovorio.

Na samom pogrebu je bio miran, kao da je iz kamena isklesan. Lice mu je bilo bijelo, a oči su grozničavo sjale. Korak mu je bio čvrst, a glavu je držao visoko. Vidjelo se na njemu, da mu srce kida bol, ali on to nije pokazivao drugim znacima, nego svojim mirom, koji je upravo grozno djelovao. I Petravić se je svladao, ali je ipak proplakao, kad su prve grude zemlje počele padati na lijes. Obojica su čekali, dok je grob bio zasut i napravljen humak. Nitko im se nije približio, da ih utješi i sami su se vraćali kući, dok su im ljudi sa strahopočitanjem pravili mjesta, da mogu proći.

U noći se obojica vratiše na groblje, da se nesmetani oproste od pokojnice. Stupali su mučke jedan uz drugoga, a umorne glave prignuše prema zemlji.

Petravić je bio opasao mač, dok je Andrija stupao uz njega neoboružan. Polako su prolazili gradskim ulicama, dok se nisu zaustavili pred vratima groblja. Petravić je otvorio vrata i unišao. Uzastopce ga je slijedio Andrija, kojemu je srce počelo jače kucati. Doskora se

nadjoše pred svježim humkom, pod kojim je snivala vječni san Marija.

Muževi se baciše na humak i zaplakaše kao djeca, ne mogavši se svladati.

— Zbogom, Marijo — rekne Andrija, dignuvši se za neko vrijeme, utirući zadnju suzu.

Petravić je glasnije zajecao, priljubivši se još više uz grobni humak, kao da se boji, da ga tko od njega ne otkine.

— Marijo, — nastavi Andrija, kao da ga njegovo mrtvo zlato može čuti, — ti snivaš spokojno, ti si prepatila boli toga svijeta, dok za mene istom počima prava muka. Ljubio sam te, Bog mi je svjedokom, više, no što se zemaljsko biće ljubiti smije i za to si morala umrijeti. Oprosti, što nisam ostao uz tebe, već slušao glas taštine, pošao u boj, prem nisam morao, učinio sam to, da se proslavim, učinio sam to, jer sam mislio, da me trebaju. Nisu me trebali, ali si me ti trebala. Nisam mogao zapriječiti, da ti nepoznati lopov ne probode grudi, došao sam prekasno. Da sam ostao uz tebe, ljubio bi ti tvoje bujne kose, gledao bi u tvoje sjajne oči, a sada stojim kraj tvog groba slomljen, skršen. Težak je to udarac, pretežak, a da bi ga mogao podnijeti.

Medjutim se je digao i Petravić, uhvatio Andrijinu glavu, te pritisnuo poljubac na vruće mu čelo.

— Budi jak, Andrijo! Ti si još mlad, pred tobom je još dug život, tebi će svijet još pružiti gdjekoju ugodnost, ali za mene je svemu kraj. Star sam, živjeti nema za mene više

smisla. Jedino, što me još uz ovaj gorki život vezalo, pokriva ovaj svježi humak.

— Predamnom je još čitav život, — primjeti Andrija, — pravo si rekao, i to je baš najgroznije. Tvoja bol će biti kratka, ali ja ću još dugo trpjeti, ako mi se Bog ne smiluje, te me prije ne riješi patnja i muke.

— Odviše smo ju ljubili, — zaplače Petravić ponovno, a vrele suze kapale na svježi humak, koji ih je požudno gutao.

Andrija nije više imao suza, jer se je želja za osvetom počela mješati sa žalošću.

— Da ga znam, koji joj je probo srce, odsjekao bi mu ruku, a onda iščupao okrutno srce. Ubio sam nevinoga, ubio sam čovjeka, koji ju je ljubio moguće više nego nas dvojica i zato mu se je smilovao Bog, oduzevši mu mojom rukom život. Koje sreće da je on mene ubio. Ja bi bio sada miran i spokojan, a moguće bi već s Marijom bio zajedno.

— Dakle nije ubojica Mehmed beg, što ga nadjoše mrtva uz Mariju? — upita Petravić začudjeno.

— Nije — tihim će glasom Andrija. — I on je došao prekasno. I on je htio pomoći Mariji, ali je ona već bila mrtva, kad je stigao.

— Pa tko ju je ubio ? — naglo će Petravić, u kojemu se počeo radjati bjes, nakon što je saznao, da ubojica njegovog djeteta nije mrtav.

— Ne znam — muklo će Andrija.

— Ne znaš? Nisi ga vidio?

— Nisam. Kad sam ja došao, nije na čistini bilo nikoga osim mrtve Marije i Mehmed bega,

koji je uz nju klečao. Ja sam ga probo, ne pitajući jeli kriv ili nije. Istom poslije mi je sam rekao, da nije ubojica, ali da mi se zahvaljuje što sam ga ubio, jer da za njega i onako nema smisla živjeti. Tim je riječima umro.

Petravić je neko vrijeme šutio, a onda je stisnuo šake takovom snagom, da su se nokti upiljili u meso.

— Zar nije onaj lopov Tuz?

— Ne.

— Pa tko drugi? — upita začudjeno Petravić.

— To još neznam, ali ću doskora znati. Naći ću ga, pa makar se na mjesec sakrio.

— Bože moj, Bože, — uzdahne Petravić — komu je moje djete što skrivilo.

— Umrla je radi jednog od nas.

— Kako to misliš?

— Smrću njezinom osvetio se netko tebi ili meni. Drugačije ne može biti. Koliko je meni poznato, nije Marija imala neprijatelja.

— Pa tko da bude neprijatelj andjelu kao što je bila ona.

— Istog sam i ja mnijenja. Pa zato i mislim, da se je njezinom smrću nepoznati lopov htio tebi ili meni osvetiti.

— Da ga znam! — škrinu Petravić zubima i stisnu šake.

— Naći će njega šiljak mog noža, — nasmije se gorko Andrija, — ali to ne vraća života Mariji.

Andrija spusti glavu.

— Da, Marija je mrtva i ne će više oživjeti,

pa makar natopili grob njezin krvlju ubojice. Grozna je to istina.

Oba muža zašutiše i uprješe svoje poglede na grobni humak, pod kojim je snivala vječni san kćerka i zaručnica.

Stajali su još neko vrieme mirno, samo im se usne micahu, kao da šapću molitvu. Onda se trgnuše i podjoše prema izlazu groblja.

Andrija je pospješio korake, kao da mu se povratila energija, kao da je svladao prvu i najtežu bol. Nije više bio apatičan i oko mu je poprimilo opet onaj vatreni sjaj, što ga prije imalo.

U njemu je nadvladala mladost bol i on je opet osjećao, da usprkos svoje boli i žalosti mora živjeti. Osječao je opet onu čežnju za osvetom, onu nesavladivu silu, koja ga je nagonila da osveti smrt svoje zaručnice, da osveti smrt svoje ljubljene Marije. Nije žalost za Marijom prestala, nego je dobila jasnije oblike. Prestala je ona nejasna bol, ona bol koja čovjeku oduzima pravo shvaćanje položaja, bol, koja mu oduzima moć spoznaje.

Išao je samosvjestno i prem je tuga bila velika, to se ona momentano miješala s bjesom. Nije više samo žalio, nego je i mrzio onoga, koji je tu bol prouzročio.

Petravić je bio stariji, pa je prema tome kod njega žalost bila sasvim drugačija. On je čutio, da je smrću Marije izgubio sve. Kako je samo za nju živio, tako je njezinom smrću izgubio svrhu života, barem tako mu se činilo i tako je čustvovao.

Starac koji je svoju kćerku ljubio djetinjom ljubavlju, koji je sve činio samo da njoj ugodi, koji je živući kraj nje sasvim zaboravio na sebe, ostade sam bez nje. Koje čudo, da je bio sasvim shrvan, potišten.

Petravić i Andrija prolazili zagrebačkim ulicama, a srca im se stezala od boli.

Mjesec je već bio zašao, pa je tama ovila grad. Ali usprkos toga se je počeo grad buditi. Pjetli su kukurikali, a na mnogim kućama su prozori bili rasvjetljeni. Andrija i Petravić to nisu opažali, jer su bili odveć zaokupljeni svojim mislima. Nisu se niti onda na ništa obazirali, kad su susreli nekoliko gradjana, koji su u živu razgovoru prošli kraj njih, te hitili prema gradskim vratima.

Istom kad je kraj njih prošla druga grupa muževa i žena, te kad je Andrija slučajno čuo spomenuti ime kneza Frankopana, dosjetio se, da toga dana dolazi knez, koji se s pobjedonosnom vojskom vraća iz Bosne, nakon što je oslobodio Jajce.

— Bože moj, — rekne poluglasno Petraviću, — danas dolazi knez.

— Koji knez? — upita ovaj začudjeno.

— Frankopan.

Petravić nije ništa odgovorio. Bilo mu je svejedno, da li se knez Frankopan vraća ili ne.

— Morat ću mu u susret, — rekne Andrija nakon odulje šutnje. — Kod razstanka sam mu obećao, da ću ga dočekati, te mu javiti, da li se mojoj zaručnici nije opet kakova nesreća dogodila.

— Možeš ići, — rekne Petravić, — ja ću ostati kod kuće.

Medjutim su prispjeli do kuće, u kojoj su stanovali. Petravić je otvorio vrata i unišao. Andrija je pošao za njim i uputio se ravno u staju. Andrija još nije otvorio vrata staje, kad li se otvoriše kućna vrata, a u dvorište stupe dva čovjeka.

— Tko je? — oštro će Andrija.

— Mi smo, — odgovori jedan od Graničara.

— Sedlaj mi konja, Ivane, moramo knezu u susret.

— Odmah, — odvrati ovaj i pohita u staju.

Oba Graničara su iz daleka pratili Andriju, kad je s Petravićem polazio na groblje. Ostali su uvijek u takovoj udaljenosti, da ih Petravić i Andrija nisu mogli opaziti, ali da su oni ipak mogli svaki čas priskočti u pomoć, ako ustreba.

Samo Marko je bio odjašio u potjeru za ubojicom odmah, iza kako je otkriveno umorstvo. Da li se našao trag, nije nitko znao, jer se on nije vratio, a niti poslao kakav glas.

Dok se dakle Andrija uspinjao stepenicama u prvi sprat, gdje su bile sobe, u kojima je stanovao Petravić, sedlao je Ivan dva konja. Jednoga za Andriju, a drugoga za sebe.

Ivan je već dosta dugo stajao u dvorištu držeći osedlane konje za uzde, kad li se pojavi na stepenicama Andrija. Bio je potpunoma opremljen za boj. O boku mu visio težak mač, a iza pasa virili dršci kubura. Brzo je sašao niz stepenice i pošao do Ivana. Ovaj mu je podao uzde, na što se je Andrija vinuo u sedlo.

Izjašili su iz kuće, te u kasu projašili grad. Gradska su vrata već bila otvorena, te su izašli iz grada, spustivši se strmim putem na potok, uz koji su bili nanizani maleni mlinovi.

Nisu daleko dospjeli, kad li ugledaše pred sobom četu konjanika, koja im je dolazila u susret. Andrija je odmah prepoznao kneza, koji je jašio na čelu čete. Udarivši konja u slabine, pohitao mu je u susret.

U brzom skoku se je približio četi na dvadeset koraka, a onda konja naglo zaustavio. Knez, koji se je bio odijelio od vojske, te jašio samo s malom pratnjom, nije odmah prepoznao konjanika, koji je pred njim zaustavio konja, te skinuo kapu na pozdrav.

Istom kad je došao bliže, te ga neko vrijeme oštro promatrao, uskliknu:

— Andrijo! Zar si ti to? — začudjeno će, pružajući mu ruku.

Andrija prihvati ruku i zakima glavom.

— Šta se je s tobom dogodilo? Ta ti si više mrtav nego živ.

— Moja bol nema za drugoga značenja.

— Govori, — povjerljivo će knez, ne puštajući Andrijine ruke.

— Ubijena mi je zaručnica! — muklo će Andrija.

— Šta? — usklikne knez i ispusti Andrijinu ruku.

— Ubijena je nešto prije, no što sam stigao u Zagreb. Bila je još topla, kad sam joj poljubio čelo.

— Pa tko je počinio to bogumrsko nedjelo?

— naglo će knez, a vidjelo se na njemu, da ga spopada bijes.

— Ne znam, kneže. Nitkov joj je upravo srce probo. Sirota morala je na mjestu ostati mrtva.

— Je li za lopovom pošla potjera?

— Jučer smo ju pokopali, te nisam imao niti vremena, da osušim suze, a kamo li da pomišljam na osvetu.

— Siromašni junače! — sa sućuti će knez. — Za tvoje junaštvo i usluge, što si ih iskazao domovini, zaslužio si bolju sudbinu.

Andrija je šutio, samo usne mu drhtahu.

Knez ga je promatrao i činilo se, kao da mu se suza potkrala. Brzo je potjerao konja i pojašio napred.

— Ostani uz mene, — rekne Andriji, koji je bio ostao na cesti.

— Kad ga je Andrija dostigao, upita ga knez:

— A gdje je Petravić?

— Ostao je kod kuće. Sasvim je skršen.

— Posjetit ću ga, prem znam, da ga utješiti ne mogu. Jedino vrijeme je u stanju liječiti rane srca, a nipošto riječi.

Andrija ga je pogledao, kao da želi reći, da i vrijeme ne liječi sve rane srca. Dublje rane srca ne može izliječiti vrijeme, nego jedino smrt. Ali tih svojih misli nije izrekao, nego je šutio.

Knez je opazio, da je Andrija nešto htio reći, ali ga nije pitao.

Medjutim su dojašili do grada, gdje su sabrani gradjani sa sucem i bilježnikom čekali na kneza,

Čim su ga ugledali stali su oduševljeno klicati, ali kako se činilo, nije kneza ništa moglo razveseliti. Bio je pod uplivom nesreće, koja je zadesila njegovog najboljeg bojnog druga Andriju i prijatelja iz mladih dana Petravića.

Posjetio je i biskupa zagrebačkog, zadržao se kratko vrijeme kod njega i tako ostale uvažene ličnosti, koje su se nalazile na Kaptolu i u Zagrebu, a onda je pošao da posjeti svog druga Petravića.

Ušao je u kuću te uspevši se stepenicama, našao u kutu sobe u naslonjaču čovjeka, koji je kako mu je Andrija rekao, Petravić. — On ga ne bi nikada prepoznao, tako se je promijenio. Ne bi nikad bio naslućivao, da je to onaj isti Petravić, koji je u mladosti bio upravo objestan, a u starosti čovjek veseo i pun riječi. Oči su mu upale, a lične kosti jače izbočile, pa mu se uslijed žalosti promijenila ćud i čitav izgled.

— Bog ti se smilovao, stari druže, — pozdravi ga Frankopan, pružajući mu ruku:

— Zar si se usudio posjetiti nesretnika, zar si se odvažio potražiti zdvojnoga, — upita ga Petravić stiščući mu ruku.

— Ta ne zdvajaj, — pokušao ga tješiti knez, — nema čovjeka, koji nije pretrpio sličnu bol, kojega nije zadesila slična nesreća.

— Varaš se kneže. Mnogi umiru, a da time čitavoj okolici čine uslugu. Mnogi umiru, a da nitko ni ne opaža, da manjkaju. Ali moje dijete ostavlja iza sebe veliku prazninu, u kojoj se gubim i koja će biti mojom smrću.

— Petraviću, — začudjeno će Frankopan.

— Zar ja dobro čujem. Zar je moguće, da je u tebi utrnula i zadnja iskra energije. Zar si sasvim oslabio?

— Na žalost jesam, — odvrati ovaj tužno. — I da ti pravo kažem, nemam volje, da se protiv te nemoći borim, nemam volje, da postanem opet jak.

Knez je samo zakimao glavom. Vidio je, da su sve njegove riječi kaplje u more. Presvježa je bila rana, a da bi na nju mogao djelovati melem. Prejaka bol, a da bi riječi i najmanje umirenje mogle proizvesti. Stoga je prestao tješiti Petravića, te pokušao svesti razgovor na svoju vojnu u Bosni. Neko je vrijeme vezao znatiželjnost starog bojovnika, ali samo kratko vrijeme. Petravić je doskora postao sasvim apatičan, te niti je stavljao pitanja, niti je na pitanja odgovarao. Knez se je još neko vrijeme zadržao kod njega, a onda se oprostio i otišao. Ostavio je Petravića i Andriju same s njihovom tugom.

Na polasku je stisnuo Andriji ruku i rekao:

— Ako opet zaječi bojna trublja, znam, da ću te naći.

— Za mene je sada samo boj zabava i što je krvaviji, to je zabavniji. Najljepši će mi biti tada, kada nadjem u njemu smrt, koja je najbolji liek za bolesti srca.

Knez ga je pogledao, stisnuo mu ruku i otišao. Nije mogao da tješi, jer se je uvjerio, da je bol tih muževa kud i kamo prevelika.

*

Stari Kukić je zadovoljno jašio po Slavoniji, zadovoljno kao mladić, kad predobije srce

ljubljene djevojke. Gdjekada bi potjerao konja, te jurio u najdivljem skoku preko ravnice, veseleći se životu, veseleći se zelenim poljanama i tamnim šumama.

Nitko ne bi u tom veselom i života žednom mužu otkrio Kukića, koji je poput hijene čekao na plijen, koji je poput krvi žednog vuka razdirao svakog, koji bi mu stao na put.

Veselio se, jer je izvršio zakletvu, te sada riješen te velike dužnosti polazi da posjeti sina, da se veseli njegovoj sreći.

Veselilo ga je, što se je prevario u svojem proročanstvu, da će Osmanlije velikom silom provaliti u Slavoniju, te odavle dalje. Veselio se, da se prevario, jer nije slutio, da se već vojska sprema i da je blizu čas, kad će se njegovo proročanstvo zbilja ispuniti. Uostalom bio je kudikamo previše zadovoljan, a da bi mogao misliti na kakovu nesreću ili neugodnost.

Nakon dugog vremena, kad su već svi mislili, da se je zaboravio smijati, počeo se smijati od srca, veselo kao kakav mladić, koji niti ne zna, što je tuga i bol.

U takovom raspoloženju je Kukić putovao u Budim, jer je mislio, da se njegov sin tamo nalazi. Nije niti slutio, da je Andrija već otputovao iz Budima i da već oplakuje svoju zaručnicu, koja trune pod hladnim i golim humkom, na kojem još niti trava porasla nije.

Bez ikakovih upadica je prešao Dravu, te putovao po ravnoj Ugarskoj. Samo u jednoj gostioni ga skoro ubiše.

Kukić je naime imao prekrasno oružje. Po

gdjekoji dragocjeni dragulj je bljeskao na držaku handžara.

Nije on pred nikim krio te dragulje, nego ih je otvoreno nosio, jer nije niti pomišljao na to, da bi komu porasle tako velike zazubice za tim draguljima, te bi radi toga pokušao izvesti razbojstvo.

Sjedeći tako jedne večeri u maloj krčmi uz pehar vina, opazi najednom, kako se trojica sumnjivih muškaraca razgovaraju, te podjedno na njega pogledavaju. Kukić je bio odveć dobar poznavaoc ljudi, a da ne bi odmah opazio, o čemu ti ljudi razgovaraju.

Kao slučajno si je metnuo mač tako, da ga svaki čas može trgnuti, a rukom je uhvatio pehar, koji prvi tren može takodjer upotrebiti kao oružje.

Medjutim se je jedan od one trojice udaljio, te nakon nekog vremena vratio s još dvojicom. Kukić, koji je sjedio u protivnom kutu od vratiju, morade kraj njih, ako je htio izaći.

Neko je vrijeme još sjedio u krčmi pijući vino. Kad je pehar bio prazan, vikne krčmara, da mu plati piće. Ovaj je odmah dotrčao i primio novac. Kukić je opazio, kako mu krčmar očima hoće nešto da kaže, ali ga nije odmah mogao shvatiti. Istom kada ga je oštrije pogledao, uvidi, da ga ovaj upozorava na haramije, koji su šaptali kod svog stola, te kadikad bacali značajne poglede na Kukića. Kukić mu je očima naznačio, da se ne boji, te da niti on radi njega ne treba biti u brizi.

Kad je krčmar otišao, digao se i Kukić, te pošao ravno prema vratima. Jedan od lopova

je pružio nogu, te se Kukić spotaknuo. Kukić je jasno vidio namjeru lopova, pa je gurnuo nogu na stranu. Nepoznati skoči, te da će na Kukića, ali ga je ovaj udario takovom snagom po licu, da se je napadač srušio na pod i držeći se rukom za lice užasno tulio.

Jedva je pala pljuska, kad li skočiše drugovi kažnjenoga, te navališe na Kukića. Ali bit će da nisu slutili, kako će boj svršiti, jer se u protivnom slučaju ne bi niti jedan od njih dignuo.

Prije nego što su navalili na Kukića, držao je ovaj težak hrastov stolac za nogu. Prvi od napadača se srušio na pod, pogodjen stolcem u glavu, a isto se dogodilo i drugomu. Čim su ostali vidjeli, kakovom je lakoćom neznanac oborio trojicu ljudi, povukoše se natrag, te stadoše bacati na njega pehare, stolice i uopće sve, što se je moglo bacati. Jedan pehar je pogodio Kukića u glavu, te ga je ozledio tako, da ga je oblila krv. Ojunačeni tim uspjehom nastavili su napadači bacanjem raznih predmeta. Kukić je medjutim ubrzo uvidio, da bi na taj način mogao podleći, pa je stoga pograbio stolac, te ga bacio medju napadače, koji su se rastepli kao vrebci, kad dječak baci medju nje kamen.

Još se nisu pravo snašli od prvog stolca, već je doletio drugi i treći. A čas poslije je prozor bio premalen, a da bi svi neozledjeni na jedanputa mogli kroza nj uteći. Trojica su ostala u sobi, jer su zadobili takove rane, da se nisu mogli dići.

Kukić je na to mirno otišao u staju, osedlao konja, te još u noći ostavio krčmu, jer je s potpunim pravom predmnijevao, da će se napadači

vratiti. Za polupane stolce je krčmaru dobacio primjereni novac i odjašio. Prvu milju je jašio brzo, a onda je korakom pošao dalje, dok nije prema jutru stigao u drugo mjesto, gdje je legao na počinak.

Oko podne petog dana stigao je u Budim.

Ne poznavajući jezika i budući da je prvi puta bio u Budimu, nije se mogao snaći. Konačno je ipak našao jednu gostionu, gdje je odsjeo. Nakon dugog ispitivanja i tumačenja mu je krčmar dao jednog slugu, koji ga je odveo do kraljevskog dvora. Kukić je naime sasvim dobro predmnijevao, da će tamo sigurno naći kojega Hrvata, koji će mu moguće znati što reći.

Nije se prevario. Medju stražarima tjelesne straže je našao jednog Hrvata, koji ga je veselo pozdravio, te mu se ponudio, da će mu potražiti sina. Poteškoća je bila u tome, što je Kukić došao ne znajući, gdje mu je sin odsjeo. Ali nakon što je ponovno spomenuo svoje ime, zamislio se tjelesni stražar.

— Nije li tvoj sin s nekim starijim plemićem?

—Jest. S plemenitim Petravićem.

— Znam sada. Ali koliko je meni poznato, otišao je tvoj sin s knezom Frankopanom na vojnu.

— Kamo? — naglo će Kukić.

— Frankopan je otišao s vojskom da oslobodi grad Jajce, koji su obsjedali Turci.

— Dakle su i na zadnji grad, koji se nalazi u našim rukama, navalili.

— Ali im nije poslužila sreća. Prije mjesec dana je bio došao glasnik iz Jajca, te javio, da

je grad oslobodjen. Glasnik je bio upravo tvoj sin.

— A gdje je sada?

— Ne znam. Ali ako se ne varam, otišao je opet natrag.

— Prema tome je moj put u Budim bio sasvim uzaludan.

— Čini mi se, prijatelju, — odgovori stražar. — Ali to te ne treba smetati, da se malko pozabaviš u ovom gradu. Vjere mi, vidit ćeš gdje što, o čemu nisi niti sanjao.

— Pa ostati ću dva dana, ta i onako moram dati konju odmora. Tjerao sam ga nesmiljeno, da čim prije stignemo.

— Upravo se je dobro slučilo. Ja imam slobodno do sutra na večer. Ta dva dana možemo zajedno pregledati grad. Ja sam već pet godina u Budimu, pa mi je sve poznato, a i jezik mi je razumljiv.

— Dugo si trebao dok si taj jezik počeo razumjevati. Meni se čini da nekakova životinja zavija, kad ga slušam.

— To ti se čini, kad ne razumiješ, ali svakako treba priznati, da našemu nije jednak.

— Kao što niti ti ljudi nisu slični našim Graničarima. Meni se čini, da bi desetoricu pustio na sebe samoga.

— A to bi mogao. Ljudi su ovdje lako raspaljivi, ali se brzo umire, osobito ako se nadju nasuprot jačemu.

— Mislio sam si, — nasmije se Kukić, promatrajući nekog plemića, koji je imao neobično tanke noge, te se smiješno zibao na njima, uspinjući se stepenicama.

— Nisu svi takvi, — poučio ga stražar, — ima i medju njima jakih ljudi.

— Neka. Ali se svejedno ne bi nijednog od njih bojao.

— Čini se, da je u tebe snažna ruka, a ako imaš srce, kao što ti sin ima, onda si svakako opasan protivnik.

— A šta ti znaš o mome sinu, da tako govoriš?

— Prvi dan, kad je došao u dvor, pograbio se s plemenitim Tuzom. Kažu, da mu je skoro dušu istresao. Poslije je imao s njime dvoboj te ga na mrtvo ime izranio.

— Zašto se to dogodilo?

— Ne znam, koji je bio razlog. Samo znam, da je Tuza pobijedio i da je poslije s knezom Frankopanom pošao na Jajce. Odanle se vratio kao glasnik i donio vijest, da je Jajce oslobodjeno.

Starom Kukiću se opažalo na licu, da uživa, slušajući takove riječi o svome sinu. Godilo mu je, da je njegov Andrija za tako kratko vrijeme stekao tako dobar glas. Znao je on doduše, da je Andrija hrabar, ali je isto tako dobro znao, da je mlad. Nije mislio da će se njegov sin tako brzo snaći u svijetu.

— Je li ti moguće poznato kamo je otišao?

— E, to su ti čudne stvari. Govorkalo se svašta, ali da li je istina, to ne znam.

— Što se je to govorilo?

— Pripovijedat ću ti, kad dodjemo u koju krčmu. Na ulici nije dobro o takovim stvarima govoriti, osobito, kad su velika gospoda uple-

tena. Eno, tamo je dobra kapljica, a i jelo je doista dobro, pa bi mogli malko zasjesti, — rekne stražar, pokazavši na mala vratašca, nad kojima je bio nekakav nadpis.

— Ne bi li bilo bolje, da odemo u gostionu, gdje sam ja odsjeo, — rekne Kukić.

— Kako te je volja. Meni je svejedno.

— Pa podjimo onda, — rekne Kukić. Samo da ti pravo kažem, ja ne znam onamo naći.

— Znam ja, — umiri ga stražar, — rekao mi je sluga, koji te je doveo, u kojoj si gostioni odsjeo.

Zaključivši tako, kuda će poći, upraviše korake prema Kukićevom stanu. Kako nisu bili daleko, to su ubrzo stigli.

Kukić je svog novog znanca odveo u sobu, te naručio obilnu večeru i dva velika vrča vina, da uz vino i razgovor bolje teče.

Iz početka su šutili, jer su obojica bili gladni, te jeli tečnu janjetinu. Ali istom kad su gutnuli prvi gutaj vina i utažili prvi glad, razvezali im se jezici i Kukić svratio opet razgovor na svog sina.

— Da, obećao sam ti, da ću ti reći, što je meni o toj stvari poznato.

Prije nego je započeo, potegnuo je junački iz vrča i obrisavši si brk rukavom kaputa započne:

— Tvoj sin je došao u Budim s jednim starim plemićem. Taj plemić je imao uz sebe svoju kćerku. Tako barem ljudi govore, koji su u čitav dogodjaj upućeni. O tvom se sinu kaže, da je volio tu djevojku, a i ona da mu je uzvraćala ljubav. Da li je tome tako ne znam,

— Pripovijedaj samo dalje, — potaknuo ga Kukić.

— Dakle kako vidim, imaju oni pravo, koji tvrde, da su tvoj sin i plemićeva kćerka bili zaljubljeni. Ali da počnemo s početka. Tvoj sin je imao donijeti kralju nekakovu poruku. Prvi dan je pošao u dvor i pograbio se s plemenitim Tuzom u koštac. Čim smo to saznali, bilo nam je žao mladića, jer smo znali, da Tuz ima na dvoru dosta veliki ugled. Te naše zle slutnje se nisu obistinile.

— Kako to?

— Čut ćeš. U stvar se upleo knez Frankopan, koji uživa veliki ugled na čitavom svijetu. pa i ovdje na dvoru. Knez je naime tako okrenuo, da su se tvoj sin i Tuz pobili na mačeve. Odmah slijedeći dan je došlo do borbe, u kojoj je Tuz izvukao kraći kraj.

— Veliš, da ga je pobijedio.

— Jest. I mora da ga je jako izranio, jer Tuza nije bilo skoro čitav mjesec dana na dvor. A to je tim čudnovatije, što se on svakom prilikom ističe pred kraljicom, samo da joj se svidi. Svi smo dakle znali, da on dolazi za to, jer je zaljubljen u kraljicu. Ali mi svi isto tako dobro znamo, da ga kraljica ne voli, te da ga svakom prilikom izvrgava ruglu. Mjesec dana ga dakle nije bilo na dvor. Kad se je opet pojavio, vidjelo mu se na glavi, da ga je morala snažna ruka posjeći, jer mu se poznala velika brazgotina.

Tu je stražar malko stao i prinio pehar k ustima. Mora da je dobro gucnuo, jer dugo nije

skidao pehara s ustiju. Kad ga je opet položio na stol, bile su mu oči crvene.

— Dobro je to vino, — mljasne jezikom i otare si usta. — Ali da nastavimo. Dok se je to dogadjalo na dvoru, spremao se je knez Frankopan na vojnu. Sabirao je plemiće i vojnike, ali je bio slabe sreće. U početku je sve bilo oduševljeno, ali doskora su se plemići počeli povlačiti i umjesto da je sabrao vojsku, sabrao je malo jaču četu. Medjutim kažu, da je u Hrvatskoj sabrao jaku vojsku, kojom je pošao na Jajce. Pratio ga je medju ostalima i tvoj sin, za kojega kažu, da se je u ratu silno iskazao. Kad je došao kao knežev glasnik u dvor, dao je kralj u počast njemu večeru, a kažu, da su se gospodje osobito zanimale za tvog sina. Momak je lijep i stasit, a uz to još okrunjen slavom, pa nije čudo, da su se oko njega vrzle. Ali on nije dugo ostao na dvoru. Slijedećeg jutra je odjašio. Čudno nam je bilo, da su ga pred dvorom čitavu noć čekala dva konjanika. Koliko sam ja mogao prosuditi, mora da su to bila dva Graničara. Još jedno sam zaboravio istaknuti. Naime da čitavo vrijeme odkako je otišao knez u Bosnu, nije Tuza bilo na dvoru. Čim je dakle stigao tvoj sin i čim smo vidjeli, da odmah odilazi, prem je na dvoru mogao imati vrlo ugodan život, zaključivasmo, da se je opet moralo nešto dogoditi izmedju njega i Tuza. A tako je i bilo. Za dva dana se je vratio tvoj sin u Budim i ja sam vidio, da je bio negdje u boju. Bio je povezan, a isto tako i skoro sva njegova pratnja. Značajno je bilo, što se je kraj njega nalazila i jedna djevojka,

koja je bila dosta blijeda. Vidjelo se na njoj, da je morala dosta pretrpjeti. Naravno da sam bio znatiželjan, te pitao gostioničara, gdje je tvoj sin odsjeo, šta se je to dogodilo. On mi je rekao, da su plemiću oteli kćer.

— Tko? — vikne Kukić i lupi šakom po stolu, da su zaplesali pehari.

— To je bilo i moje prvo pitanje. Gostioničar mi medjutim nije znao ništa potanjeg reći, nego samo to, da je često čuo izgovarati ime Tuz. Meni je sada sve bilo jasno. Tuz je ugrabio plemićevu kćer, a tvoj sin odmah iza kako je došao u Budim, pošao da ju oslobodi. Nekoliko dana iza toga je otputovao stari plemić s kćerkom, a pratio ga je tvoj sin. Kamo su otišli nismo odmah saznali. Ali poslije sam saznao, da su po svoj prilici otputovali u Zagreb. Eto, sada znaš sve, što je meni poznato.

Kukić je bio podbočio glavu rukama, pa pozorno slušao stražara, koji se bio sasvim zanio.

Kukić je još neko vrijeme ostao u istom položaju, a onda je primio pehar te ga nije skidao, dok nije bio prazan.

Nakon što se je iskašljao, upita:

— A gdje se sada nalazi Tuz ili kako se već zove.

— Sada je opet u Budimu. Ali se uz brazgotinu, koju mu je zadao tvoj sin bijele još dvije tri.

— Gdje bi ja njega mogao naći? — upita opet Kukić.

Stražar ga pogleda. Kukićevo lice se je bilo promijenilo. Žile su mu bile nabrekle, oči plam-

sale. Odmah je uvidio, da bi se moglo dogoditi zlo, kad bi mu rekao, gdje se Tuz nalazi. Zato je izbjegavao izravni odgovor.

— Tko bi ga znao, gdje se sada nalazi. Plemići imadu novaca, pa lako šetaju svijetom. — Ode kamo mu se svidi.

— Dakle ne znaš, gdje se sada nalazi.

— Da ti pravo kažem, ne znam. Bio je prije dva tjedna u Budimu, ali je opet otišao. Kamo to ti sam Bog zna.

— Pa neka ga. Ja ću ga naći, ako mu je sudjeno, da od moje ruke padne, — rekne Kukić.

— Tako je, — uzdahne stražar, koji se je počeo već pomalo kajati, što je Kukića u sve uputio.

— Dao Bog, da ga sretnem. Ali ako mi to već nije sudjeno, to ću ga ja još potražiti. Ali sada nemam vremena. Moram u Zagreb, da posjetim sina. Dugo ga nisam vidio.

— Najbolje je, ako podješ preko Varaždina, — počeo stražar putiti Kukića, sretan, što je ovaj skrenuo razgovor na drugo.

— Lako ću ja stići do Zagreba. Konj mi je dobar, a više i ne trebam.

— Odakle imaš konja? — pitao stražar dalje, da ga što više udalji od Tuza.

— Iz Bosne je.

— Dobri su tamo konji, — rekne stražar izvrnuvši oči, — moj je otac jednom odanle doveo konja. Nije bio velik, ali ga nijedna bedevija nije mogla stići. A kad je jednom počeo trčati, nije se više mogao zaustaviti.

— Ustrajni su, — rekne Kukić, kojega su misli zanijele k sinu u Zagreb.

Naručio je još dva vrča, te se razgovarao sa stražarem pijući pomalo žarko vino. Nadošla i noć, a oni su još uvijek sjedili kod stola, a pred njima bila dva velika vrča i lojenica, koja je bacala svoje slabo svjetlo na njihova crvena lica.

Oko pol noći se rastadoše, a stražar je još obećao Kukiću, da će ga sutra posjetiti, te odpratiti komad puta. Kukić mu se zahvalio i sproveo do ulice, gdje su se rastali.

Sutradan je stražar već rano svanuo pred Kukićevom sobom te unišao niti ne pokucavši. Kukić ga veselo pozdravio, te izašao s njim u grad, da ga malko razgleda. Obašli su sve znamenitije dijelove grada, pregledali utvrde, koje su se Kukiću osobito svidjele. Kao dobar vojnik je odmah uvidio, da je takav grad teško osvojiti.

— Sa 20.000 vojnika ću braniti taj grad protiv 50.000 neprijatelja.

— Pa zato je tako i gradjen, — rekne stražar, koji je sa zadovoljstvom promatrao, kako se Kukiću tvrdjava svidja.

Nakon što su obašli sve znamenitosti grada, svratiše se na ručak. Kukić je bio odlučio odmah poslije ručka otputovati, pa je i izdao nalog krčmaru, da mu nahrani i osedla konja.

Naručavši se i spremivši nešto hrane u torbu kraj sedla, platio je krčmaru i otišao. Najprije se je uputio sa svojim najnovijim znancem do kraljevog dvora, gdje je stražar uzeo konja, te s Kukićem izjašio iz grada. Kako su obojica htjeli okušati konje, to su se utrkivali i za kratko vrijeme odmakli. Kad se je sunce primaklo

kraju, oprostio se stražar, da se još za dana vrati u grad.

— Pratio te Bog, Kukiću, — rekne pružajući mu ruku. — Želim ti, da nadješ sve u najboljem redu.

— Hvala ti, brate, — uzdahne Kukić, ali nakon svega što sam od tebe čuo, ne nadam se dobru.

— Ako se ne varam, to je tvoj sin otišao u Zagreb, da se riješi neprilika, pa se nadam, da je tamo i našao željeni mir.

— Dao Bog! — uzdahne Kukić i stisne stražaru ruku.

Još si jednom stisnuše ruke i onda je svaki pojašio protivnim smjerom. Stražar se je vratio u Budim, dok je Kukić pošao na jug, da što prije stigne u Zagreb.

Kad su se već dosta udaljili, okrene se Kukić u sedlu i vikne:

— Ako sretneš Tuza, reci mu, da ću ga potražiti.

— Hoću — čuo se slabi glas.

Kukić je proslijedio svoj put. Rano je ustajao i kasno lijegao, samo da što više puta prevali u danu. Nije se nigdje zadržavao, nego je hrlio napred, što je brže mogao. Približavajući se Zagrebu bivao je sve veseliji. Jedva je čekao čas, kada će moći svom sinu stisnuti ruku i reći, tvoja je majka osvećena. Ubojica Dragović trune na livadi, ako mu vuci nisu poraskidali meso s kostiju.

Prošao je Varaždin, te se preko Zagorja uputio najkraćim putem prema Zagrebu. Pitao je svakoga, koga bi sreo, koji je put najbliži te

je tako zadnji puta noćio u nekom zagorskom selu, koje je bilo jedno dvadeset kilometara udaljeno od Zagreba.

Povečeravši malko legao je odmah na počinak, jer je bio silno umoran. Zaspao je brzo, ali se je još prije zore probudio i zajašio na konja.

Konj mu se bio odobrano odmorio preko noći, te je veselo kasao po cesti.

Još se nije sunce niti pravo pokazalo na istoku i već je Kukić bio blizu Zagrebu. Vidio je u daljini Susjed grad.

Sve bliže i bliže dolazio jakom gradu, koji se nadvio nad Savu, te mrko gledao u ravnicu, koja se prostirala daleko prema jugu sve do žumberačkog gorja. Kukić se nije mogao dosta nagledati prekrasnog prizora. U jutarnjem suncu sjajio se grad lijep i čvrst, a na visokom brdu, kao na prkos protivnicima. Odmah je uvidio, da je priroda učvrstila to orlovo gnijezdo, u kojem se gospodar s malom posadom može ćutiti potpunoma sigurnim.

U koliko mu je bilo moguće, obijašio je grad samo da ga sa sviju strana točno vidi.

Konačno se je do sita nagledao grada, te nastavio put prema Zagrebu.

Već je sunce počelo s višega pripicati, kad je bio već tako blizu, da je vidio Grič.

Sada se opet sjetio svog sina. Udario konja mamuzama i poletio kao vjetar. Oko usana mu titrao blažen smiješak, a glavu je digao visoko.

Tako je dojurio do Mesničkih vrata, koja su već bila otvorena. U lakom skoku ušao u grad

stao. Neko je vrijeme promatrao kuće i prolaznike, a onda korakom pojašio dalje. Tako je dospio na Markov trg. Čuo je on već dosta o tom trgu, te je znao, da je to središte grada, koji se ustobočio na »Gričkih Goricah«.

Kukiću je postalo malko neugodno, kad je vidio, kako ga svi začudjeno promatraju, pa bi najradje bio udario jednog šakom po glavi, da se i drugi opamete. Nu nije smio. Ali da dosadne znatiželjnike malko otjera od sebe, udario je konja svom snagom u slabine, ali ga istodobno pritegao uzdama. Konj se počeo propinjati i skakati, te se otvorio krug znatiželjnih, koji se bio stvorio oko njega.

Neznajući gdje mu se sin nalazi, potjerao je konja u prvu ulicu.

Najednom začuje svoje ime.

Kukić se veselo okrene i ugleda Ivana.

— Zdravo momče, — vikne jakim glasom, — dobro, da si me našao. Već tražim dosta dugo po gradu, pa vas ne mogu naći. Gdje je Andrija?

— Evo u ovoj je kući, — rekne Ivan pokazujući na obližnju kuću.

— Vodi me k njemu, — rekne Kukić sjašivši s konja i pružajući Ivanu uzde.

Ovaj je pošao napred i uveo konja u dvorište. Kukić ga je sljedio. U svojoj uzbudjenosti nije niti opažao, kako je Ivan snužden.

Brzo je išao za njim i potrčao uz stepenice, koje mu je ovaj pokazao.

Ne kucajući na vrata, uleti u sobu.

Nedaleko prozora ugleda Andriju.

— Bog te blagoslovio sinko, — vikne radosno, — nosim ti veselu vijest. Ubojica tvoje majke nije više medju živima. Ovaj mu je mač prekinuo nit života, — pridometne i udari šakom po maču, koji mu je visio uz bok.

Andrija digne glavu i podje svom ocu u susret.

Ovaj ga obujmi svojim snažnim rukama i pritisne k sebi.

— Hvala Bogu, da sam te našao, — nastavi Kukić, — tražio sam te u Budimu, ali mi tamo rekoše, da si već otišao u Zagreb. Nisam se dugo zadržao, nego pohitio ravno ovamo. I eto me sada ovdje.

Dok je Kukić govorio, šutio je Andrija. To mu je bilo malko napadno, pa ga pogleda točno u lice. Bljedilo na sinovom licu ga je osupnulo. Naglo spusti ruke, kojima ga je bio ogrlio i stupi nekoliko koraka natrag.

— Šta je s tobom? — upita začudjeno.

Ali Andrija nije odgovarao, nego je pokrio lice rukama.

— Govori — viknuo je Kukić, koji je počeo slutiti na zlo.

— Ti si sretan. Osvetio si smrt svoje žene i moje majke, a na meni se je ispunila zla kob Kukića.

— Šta je? — govori, navalio na njega Kukić pitanjima. — Gdje je Petravić? Gdje je Marija?

Jedva je izgovorio to ime, opazi, kako je Andrija zadrhtao.

— Reci za Boga, što se dogodilo?

Prije nego što je Andrija mogao odgovoriti,

otvoriše se vrata a u sobu stupi blijed skršen starac. Sunce je sijalo kroz prozor i obasjavalo svojim sjajnim trakama starca, koji je polako išao prema sredini sobe.

Kukić ga je oštro promatrao i nenadano kliknuo, prepoznavši ga.

— Petraviću, šta se je s tobom dogodilo?

Starac digne glavu i pogleda Kukiću ravno u lice.

Kukić je htio da još nješto pita, ali mu je riječ zapela u grlu.

Petravić je tužno kimnuo glavom i uzdahnuo.

— Ti si veseo, kako sam mogao čuti. Osvetio si smrt svoje žene. Čestitam ti.

— Gdje je Marija? — upita Kukić, koji je pomalo počeo shvaćati, da se je nješto moralo dogoditi Mariji.

— Gdje je Marija? — nasmije se Petravić gorko, — ona počiva mirno na zagrebačkom groblju.

Kukić se naglo trgne i odskoči natrag.

— Šta veliš?

— Istinu, — odgovori Petravić poput jeke.

— Zar je umrla?

— Jest od razbojničkog bodeža.

Kukić se uhvati rukama za glavu i zaglavinja.

I onaj čovjek, koji je podnio gubitak svoje žene, onaj, koji je od rane mladosti živio u najopasnijem kraju, koji je svaki dan gledao smrti u oči, onaj, koji je bio uz oca, kad je izdisao na poljani, onaj isti je sjeo na stolac, jer

bi inače bio pao. Snaga ga je ostavila i čas se je pričinjalo, kao da je potpunoma skršen.

Nu ubrzo je nestalo slaboće i Kukić je opet sabran ali mrka pogleda stajao usred sobe i gledao čas u svog sina, a čas u starog Petravića, koji je sijed stajao, a sunce je bacalo na njega svoje sjajne trake.

— Sinko, — rekne nakon odulje stanke, — prije no što smo se rastali, rekao sam ti uz odar pokojne ti majke, da je sudbina nas Kukića grozna. Rekao sam ti, da smo nadareni umom, da imamo snažne desnice, da su nam srca junačka, ali da nam je sudbina užasna. Ali pamti, što ti sada velim. Nije samo sudbina Kukića tako teška, nije. Svi mi Graničari zle smo kobi. Rodjeni smo, da trpimo, rodjeni smo, da umiremo od mača ili od bodeža. Što ja pamtim, nije od moga roda nitko umro u krevetu. Eto, sada i ova nevina djevojka morade dati svoj život na tako užasan način. Otišla je sa granice, ali time nije umakla svojoj sudbini. Čuj me, za nas nema druge smrti, nego smrt od neprijateljskog oružja. Pa neka, kad je tako. Što nam je bilo drago na ovom svijetu, to smo sve izgubili. Nemamo ništa, do li naših snažnih desnica i oštrih mačeva. Idemo natrag u naš kraj, idemo natrag na one poljane, koje su naši predji natopili svojom krvlju, idemo natrag na ona garišta, gdje smo se kao djeca igrali rata i jedan drugoga drvenom motkom naganjali. Idemo da izginemo, braneći našu domaju.

Kod tih riječi je Kukić digao glavu visoko, a oči mu plamsale. Snažna prsa mu se nadimahu, a šake bijahu zgrčene.

Andrija ga je promatrao i kao da se je krv počela vraćati u blijedo mu lice.

Kad je Kukić završio i stajao velik i moćan, kao bog rata, pristupio je Andrija k njemu, uhvatio mu ruku i živo ju stisnuo.

— Idemo, oče, — rekne odlučno, — mislio sam, da ću biti sretniji od tebe, mislio sam, da ću izbjeći sudbini roda moga, ali sada vidim, da je to bila samo obmama. Težak je kruh Graničara, težak je život njihov, ali meni je drag i jedva čekam, da se vratim onamo, gdje mi je mrijeti.

Petravić je na početku Kukićeva govora mirno sjedio u naslonjaču, a glavu podupro rukama. Činilo se, kao da ne čuje i ne vidi, što se oko njega zbiva. Ali kad je Kukić dalje govorio, spustio je ruke, digao glavu i gledao u njega. Njegovo je lice poprimalo sve izrazitiji izražaj, sve življe postajale su mu oči. Na koncu je ustao sa naslonjača i koraknuo korak napred. Kad je Kukić završio, te kad je Andrija uhvatio očevu ruku, stajao je Petravić uz njih.

— I ja idem s vama. Zajedno smo bili sretni, zajedno smo trpili, dijelili smo tugu, pa ćemo i zajedno umrijeti.

Stisnuše si snažne desnice i to je vrijedilo više, no da su se jedan drugomu kleli.

— Najprije ćemo osvetiti smrt Marije — rekne odlučno Kukić, — a onda ćemo se vratiti u Selo, koje smo ostavili kao garište.

— Marijin ubojica mora poginuti od naše ruke, — izjavi Petravić svečano, — da ne padne na nas krv nevine.

Ponovno si stisnuše desnice i time je bilo odlučeno, što će činiti. Pola sata poslije su Graničari sedlali konje i spremali sve na odlazak.

*

Na dalekom zapadu je gorjelo nebo, a crven se žar prolio poljanom. Sredinom daleke ravni proticala Sava crvena i sjajna, kao da je protekla krvlju. Daleke šume se hvatao sumrak, a poljem se razlijegao topot konjskih kopita. Sve bliže i bliže dolazila su na dobrim konjima tri muža. U sredini je jašio sijedi starac, a s desne strane muž silan i jak. S lijeve mladić žarka i nemirna oka. Projurili su i polako se udaljivali. Nestali su na horizontu prije, no što je mrak prekrio ravan. Jurili su onamo, gdje je nekada stajalo Selo, a sada ruševine na nj sjećaju.

*

Budimski dvorski plemići su nakon oslobodjenja Jajca opet zajedno s kraljem zapali u letargiju. Nisu se za ništa brinuli, doli za dobru večeru, lijepi lov i zabavnu ženu. Najbliža opasnost je minula, pa se nitko nije pitao, kako će dalje ići. Sam kralj je gdjekada zabrinuto razgovarao s grofom Brandenburžkim, ali takovi su razgovori trajali vrlo kratko vrieme i obično završavali s izjavom, da se mora nešto poduzeti, jer da kraljeva blagajna nema niti toliko zlata, da bi se opremila malo veća četa, a kamo li vojska.

*

Kralj je znao gdjekada po dva dana ozbiljno prionuti za posao, te se o svemu informi-

rati, ali obično je ostalo kod informacija. One večeri, kad je Frankopan bio na dvoru, te kad je glasnik iz Jajca došao moliti pomoć, mislio je kralj uvijek na lijepu i punanu ženu grofa Töröki-a. Medjutim je i grof bio opazio, da je kralj prema njegovoj ženi kud i kamo više naklon, no što bi kralj naprama svojoj podanici smio biti, pa je stoga s njom otputovao na imanje, koje se nalazilo u Banatu. Kralj je doduše više puta pitao grofa Brandenburžkoga, gdje se grofica nalazi, ali ga je ovaj znao uvijek zavarati, rekavši mu, da se ista nalazi u Francuskoj, kamo je otputovala posjetiti jednu rodjakinju. Budući je i sam kralj znao, da je Francuska vrlo daleko, to više nije toliko ispitivao, ali je nakon dva mjeseca opet počeo. No grof Brandenburžki je dobro znao, da se Töröki ne će tako brzo pokazati u Budimu, pa stoga razloga je mogao mirne duše lagati, a da ga kralj ne uhvati u laži. Rekao je, da se grofica još uvijek nije vratila iz Francuzke i da će se vrlo teško ikada vratiti, jer da je posvadjena sa svojim mužem, te je radi toga i otišla. Na taj način je grof sasvim izliječio kralja od nesretne ljubavi prema lijepoj grofici.

I dok se je na istoku dizala velika vojska, da sruši njegovo kraljevstvo, zabavljao se kralj sa svojim podanicima. Sulejman II. je radio dan i noć, da sabere jaku vojsku, te da što prije provali u Slavoniju i odanle u Ugarsku.

Kralj Ljudevit je to doduše znao, ali se nije brinuo, jer nije vojska znamenitog sultana još prešla granicu.

Na dvoru je jednom riječju bilo vrlo veselo. Jedina je žalost bila u tome, što nije bilo do-

sta novaca na raspolaganje. Kraljica se je po starom običaju zabavljala, čekajući, dok se vrati ban Baćani, jer je u tog hrvatskog bana bila zbilja zaljubljena. Poput svih žena bila je uvjerena, da joj je ban potpunoma odan, te da upravo zazire od drugih žena. Nakon što je Andrija Kukić donio veselu vijest, da je knez Frankopan ušao s vojskom u Jajce i rastjerao Osmanlije, koji su grad opsjedali, počela se je nadati, da će doskora moći zagrliti mladoga i lijepoga bana. U svojoj nadi se nije prevarila. Prije no što se je povratio knez Frankopan, osvanuo je jednog dana ban Baćani na dvoru. Kako je bio uzoran dvorski plemić, koji točno zna, kada se ima smijati, a kada namrgoditi lice, to je ubrzo uvjerio kralja i kraljicu, da je upravo on vrlo mnogo doprinio sretnom riješenju vojnog pohoda u Bosnu. Kraljica i kralj su mu vjerovali, dok se je grof Brandenburški samo podsmjehivao, jer je dobro znao koga ide zasluga, da je Jajce spašeno i tko je time na neko vrijeme otklonio najveću opasnost.

Čitava dva tjedna poslije njega prispio je u Budim i sam knez Frankopan. Dočekan je najsvečanije. Sve ga je gledalo kao mitskog junaka, koji je jedini u stanju spasiti kraljevinu.

Kralj je medjutim i zaboravio,što mu je govorio ban Baćani, jer je bio isto tako oduševljen, kao i kneževi prijatelji. Poljubio je kneza, kad je došao, te se pred svima zahvalio knezu na iskazanim uslugama.

Knez je bio doduše razveseljen tako lijepim dočekom, ali je odmah znao, da će to još više razljutiti njegove neprijatelje i potaknuti ih na

što veći otpor. Kao dobar poznavaoc ljudi znao je, da mu to pribavlja neiskrene prijatelje i ljute protivnike. Ali on je bio odveć samosvijestan i odveć energičan, a da bi se time dao zastrašiti. Iz Bosne je donio nekoliko vrlo žalostnih vijesti i te je htio čim prije da saopći kralju i velikom palatinu. No prilika mu se nije tako brzo pružila, kako je on to želio.

Slave i svečanosti njegovim dolaskom su opet zaredale, te kralj kroz dan nije bio za razgovor, a na večer je bio tako zaokupljen zabavom, da je knez vidio, da nema smisla, da mu u takovom raspoloženju govori o državnim poslovima. Odlučio je čekati zgodu, koja mu se doskora i pružila.

Kralj je prije večere šetao u malom parku, koji je bio uz dvor. Sudeći po izražaju njegovog lica, nije bio baš najbolje volje. Bilo da mu se nešto neugodna dogodilo, bilo da je ćutio u glavi jučerašnju zabavu. Hodao je okolo namrštenih obrva. Stražari, koji ga dobro poznavahu, obilazili su u velikom krugu, samo da ga ne sretnu.

Kralj, koji bio inače slabić i dobrićina, znao je neobično grubo susresti svakog, koji bi mu došao na put, kad je bio zle volje.

Upravo je šetao ispod topola, koje su svojim granama stvarale svod nad putem, kad li začuje za sobom korake. Zlovoljno se okrenu. Upravo je htio da bunitelja otjera, ali se naglo trgnu, kad je vidio, da mu se približava knez Frankopan.

— Što vas vodi ovamo, kneže?

— Prijeka nužda, da sa svijetlom krunom nekoliko riječi progovorim.

— Bit će mi ugodno čuti, što mi moj najvjerniji i najdragocjeniji podanik ima saopćiti. — odgovori kralj ljubazno.

Kneza je iznenadilo, da ga kralj tako ljubazno prima, gdje ga je stražar osobito upozorio na kraljevu zlovolju.

— Došao sam, da govorim o stvarima, o kojima svijetloj kruni nitko ne govori.

— Postajem znatiželjan, što bi to moglo biti. Mora da je veoma tajinstveno.

— Više opasno, nego tajinstveno, — ozbiljno će knez, koji je tražio priliku, da započne govoriti o stvari, koja ga je dovela u kraljevski dvor.

— Opasno, velite kneže, — zlovoljno će kralj, koji se je odmah promijenio, čim je samo naslućivao, da bi mu tko mogao dosadjivati državnim poslovima.

— Veoma opasno, — nastavi knez. — Tako opasno, da se ne smije niti jedan dan izgubiti.

— Sigurno mi ne kanite govoriti o državnim poslovima, kneže, — namrgodjeno će kralj.

— Tako je. Kraljevstvu prijeti velika opasnost. Sulejman sprema ogromnu vojsku, koja će poplaviti čitavo kraljevstvo, ako ne bude jaka vojska branila granice. Srećom mi je uspjelo zapriječiti, da se Osmanlije utvrde u Jajcu, te s dvije strane navale. Sada im je jedino put preko Slavonije otvoren. Laglje je dakle obraniti upad. Ali i u tom se slučaju samo onda može uspješno braniti, ako bude na raspolaga-

nju dovoljno vojske, i ako ista bude dovoljno opremljena.

— O Bože, — uzdahne kralj, — o tom Sulejmanu mi već toliko govore, da već ozbiljno počimam sumnjati, da li uopće postoji. Kad bi sve bilo istina, što sam o tom osmanlijskom vladaru čuo, ne bi više niti bilo mog kraljevstva.

— Protivnik se dugo sprema, predugo, a da bi se to na laku ruku smjelo uzeti. Sulejman II. je ne samo dobar državnik, nego i vrlo oprezan vojskovodja. Ako dodje, to će doći s jakom i dobrom vojskom. Kako sada stojimo, nismo u stanju niti malo jačem neprijateljskom odjelu zapriječiti put ovamo, a kamo li jakoj vojsci.

— Tako govorite vi, kneže, koji ste s 4000 ljudi natjerali pet puta jačega neprijatelja.

— Natjerao sam ga, jer je protivnički vodja bio slab. Da se je kod protivnika nalazio Sulejman, ne bi ja niti Savu prešao, a kamo li došao do Jajca. Nespretnost protivnika mi je pomogla.

Kralj se je zamislio. Kao da je pomalo počeo shvaćati opasnost, koja mu prijeti. S njegova je lica nestalo nervoznog trzanja, a isto tako nije više nestrpljivo pogledavao, ne će li mu doskora javiti, da je spremljena večera.

— Zar je zbilja sultan tako opasan protivnik? — upita kralj nakon odulje šutnje.

— Kralju, — uzdignutim će glasom knez, — Osmanlije već dugo nisu imali takovog vodju i vladara. Ja sam odrasao u boju, i mogu si laskati, da nisam zadnji medju vojskovodjama, ali moram priznati, da se bojim Sulejmana kao protivnika. Brz je i trijezan, a to su glavna svojstva vojskovodje.

— Pa što bi ja prema vašemu mnijenju morao učiniti? — upita kralj.

— Ako mi je dozvoljeno, da velim svoje mnijenje, to ću drage volje učiniti.

— Govorite, kneže, vi znadete, da mi je vaš savjet bio uvijek mjerodavan.

— Prema mojem shvaćanju najprije bi se moralo sabrati novaca.

— Ao, to je upravo nemoguće, — uzdahne kralj. — Sve prije, nego novac. Ja nemam niti toliko, da bi mogao prirediti dostojan lov, a kamo li da opremim vojsku.

— To ja znam, svijetla kruno i baš zato ističem, da bi se moralo gledati, da se što prije sakupi oveća svota novaca.

— Da, to i ja znam, kneže, ali na kakav način?

— U zemlji ima mnogo bogate vlastele i ja mislim, da se ne bi nijedan od plemića oglušio, kad se radi o dobrobiti domovine i kraljevstva.

— Moguće da bi se našlo nekoliko požrtvovnih, ali većina ne bi htjela ni čuti o kakovoj žrtvi.

— Ja pako mislim, da bi se i najveći protivnici presvijetle krune odazvali, jer dobro znaju, da padaju zajedno s kraljevstvom.

— To je istina, ali malo ih ima, koji to uvidjaju.

— Uvidjaju svi, kojima se to protumači. Ovdje na dvoru imade mnogo uglednih plemića,

koji bi mogli odmah poći na put, te vlastelu nagovarati, da se pobrinu, da se zemlja za vremena pripravi.

Kralj je ne vjerujući kimnuo glavom.

— Vidjet ćemo, ja ću tu stvar zrelo promisliti, pa ću vam onda javiti kneže.

Knez Frankopan zlovoljno mahne rukom. Znao je, da je time sve palo u vodu. Kad kralj nešto odgadja, onda uopće nema nakane, da što učini. Bio je on čovjek, koji je momentano mogao što učiniti, ali kratko vrijeme je kod njega trajalo ovako oduševljenje. Kad je nešto odgodio, onda se je već i odrekao.

Frankopan se je naklonio, jer je vidio, da više ne može postići, ali je odlučio, da će u vijeću, koje se je doskora imalo sastati, govoriti o tome.

Naklonio se kralju i pošao prema dvoru, da izadje.

— Svijetli kneže, — pozvao ga kralj, — ja se nadam, da ćete večeras uzveličati svojim posjetom večeru.

— Zahvaljujem na previšnjem pozivu, — nakloni se knez i ode.

Kralj se nije više obazirao za knezom. Uzdahnuo je, kad je ovaj otišao i kao da mu je sa srca pao težak kamen.

Dok je kralj razgovarao s knezom Frankopanom, sjedila je kraljica u svojoj ložnici, sasvim obučena za večeru. Pokraj nje sjedio je u udobnom naslonjaču ban Baćani, koji je iza kako je došao iz Bosne, ostao na dvoru. Na njegovom se licu opažao umor. Rumenilo je ustu-

pilo mjesto blijedilu, a oči su mu bile bez pravoga života. Nestalo je one svježine lica, koja ga je resila, kad je došao iz Bosne. Kraljičin pogled je počivao na njemu, ali kako se je činilo, nije se on na to mnogo obazirao. Lijeno je sjedio u naslonjaču i gledao kroz prozor u vrt, koji se je počeo gubiti u sutonu.

— Kakove neugodne misli vas salijeću, bane, da ste tako šutljivi? — upita ga kraljica, koja je uvijek bila na oprezu, da ne bi upotrebljavala riječi, koje bi ju mogle odati. Od one noći, kad je jedva sakrila bana, nije nikomu više vjerovala.

— Neugodne misli, — dosadno će Baćani, — državni poslovi čovjeka sasvim vežu i istrošuju.

— Državni poslovi? — začudjeno će kraljica. — Zbilja čudno. Ja sam vas vrlo rijedko čula govoriti o državnim poslovima.

Baćani se ugrize za ustnu. Htio je nešto reći, ali se je za vremena svladao i šutio.

Kraljica ga je odveć dobro poznavala, a da ne bi bila opazila da je nešto prešutio.

— Kako rekoh, meni nije poznato, da si vi odveć preopterećujete um državnim poslovima. Kako se je meni reklo, prepuštate vi to obično drugima.

— Nisu vam istinu kazali. Jer odkada sam bio u boju, zaostalo je u banovini sve tako, da zbilja ne znam, kada će se taj posao obaviti.

Kraljica je istom sada počela opažati kamo ban nišani.

Uvidjela je, da on traži izliku, da se može udaljiti iz Budima. To ju je u jednu ruku srdilo,

a u drugu vriedjalo. Nije mogla shvaćati, da je banu dosadno u Budimu. Ali ne bi bila žena, da nije odmah pomislila na nevjeru. Prema njezinom shvaćanju jedino je to žena mogla biti, koja nagoni Baćania, da ode. Sjetila se je grofice Töreki, ali nije mogla pomišljati, da bi ista bila u Budimu, gdje se je na dvoru govorilo, da je otputovala u Francusku.

— Dakle vas državni poslovi zovu u Hrvatsku ? — ujedljivo će kraljica.

Baćani je odmah uvidio, da je nespretno započeo, pa je odmah skrenuo razgovor na drugo. Pitao je, da li će kod današnje večere biti koji strani plemić i kakav je.

Kraljica je jasno vidjela, da Baćani naumice skreće razgovor, ali mu to nije ničim pokazivala.

Medjutim se je i noć spustila na grad i dvor, te je nadošlo vrijeme, da se podje na večeru. Baćani se oprostio od kraljice i upravo kad je izašao iz hodnika, došao mu u susret grof Brandenburžki. Baćani ga pozdravi i progovori s njime nekoliko riječi, ali je opazio, kako ga ovaj promatra. Vidio je, da grofu njegova ljubav s kraljicom nije nikakova tajna. To ga je još većma razljutilo, jer je znao, da bi otkriće te tajne moglo imati vrlo zle posljedice.

Ljutit je pošao u park, gdje je sreo kralja, koji se je upravo vraćao.

— Eto opet jednoga, koji će mi govoriti o državnim poslovima, — nasmije se kralj, čim je ugledao Baćanija.

— Svjetla kruna se vara, — uljudno će

Baćani, — ja nikada ne kvarim večere gorkim političkim zakuscima.

— To mi se svidja, — veselo će kralj. — Sve za vremena.

— Ako smijem pitati, da li je već tko prije mene bio kod svijetle krune?

— Upravo sam se rastao s knezom Frankopanom, koji mi je napunio glavu s nesretnim Sulejmanom.

— Opasan protivnik, — mirno će Baćani.

— Tko? Frankopan? — upita kralj.

— Ne. Sulejman.

— Jedina sreća je, da njegovo carstvo nije preblizu.

— Njegova moć siže do naših granica.

— Ali je on daleko. A njegovi paše nisu dorasli mojim vojskovodjama. Dok je uz mene Frankopan, tako dugo se ne trebam bojati.

Baćani je uvidio, da je razgovor pošao smjerom, koji mu nije bio ni najmanje po volji, zato je samo kimnuo glavom, znajući dobro, da će kralj sam slijedeći tren početi razgovor o lovu ili o kakovom dobrom zalogaju. Nije se prevario.

Kralj se je poupitao, da li je dobar lov i da li ima mnogo divljači i konačno zaključio, da je vrijeme, da se podje u dvor.

Baćani nije tom predlogu ništa prigovorio i tako su pošli u dvor, gdje je u blagovaoni bilo već sve spremno.

Na vratima je kralj uzdahnuo, kao da ga opet čeka težak posao. Već mu je i samo jelo dodijalo,

Iza večere je Baćani sjedio kraj kraljice, te razgovarao o raznim stvarima.

— Kako vam se svidja Frankopan? — upita Baćani.

— Hrabar muž, — bio je jedini odgovor kraljice.

— I vrlo opasan, — pridometnuo je Baćani.

— Komu?

— Meni.

Kraljica ga pogleda svojim velikim i lijepim očima.

— Vidim, da me nijeste razumjeli. Frankopan je vrlo blizu, da zauzme mjesto, koje ja sada zapremam s Tahijem.

— Zar mislite, da bi on mogao postati banom?

— Vrlo lako. Nitko mu ne može osporavati njegovu vojnu vještinu. Vremena su opasna, a Hrvatska je na granici. Misao se sama namiče, da Frankopan postane banom. Uzme li se u obzir, da mu je kralj sklon, to je više no sigurno, da će on postati banom, čim to samo ushtjedne. Po mojim sam pako prijateljima saznao, da on teži za banskom stolicom.

Kraljica se zamislila. Premda se vrlo malo zanimala državnim poslovima, to je ipak uvidjala opravdani strah bana Baćania.

— Za sada se ne da ništa učiniti. Prilike su često kud i kamo jače od samih ljudi. Vidjet ćemo, kako će se stvari razviti.

— Tko dugo čeka, ostaje obično na suhom.

— Svejedno. Moramo čekati, jer bi svaka

preuranjenost više škodila, no koristila. Sutra je kraljevo vijeće, pa ćemo vidjeti.

— Moguće se može što učiniti.

—Kako mislite?

— Trebalo bi mu staviti kakovu stupicu. Kralj je vrlo nestalan. Mala upadica i kralj bi mogao postati najljući neprijatelj Frankopanov.

— Pokušat ću, — rekne kraljica mirno i počne očima tražiti kraljevog skrbnika, nadbiskupa Szalkaya. Odmah je pomislila na njega, jer je on bio zaštitnik drugog hrvatskog bana Tahija. Odmah je shvatila, da bi joj on u tom slučaju mogao pomoći.

— Pozovite mi malko nadbiskupa, — rekne Baćaniju, — on stoji tamo s grofom Brandenburžkim.

— Mislite s njim?

Kraljica samo kimnu glavom.

Za kratko vrijeme je stajao nadbiskup Szalkay kraj kraljice.

— Presvijetla kraljica je zaželila sa mnom razgovarati, — rekne naklonivši se.

— Htjela sam vas upitati, da li je istina, da se knez Frankopan živo zanima za bansku stolicu.

Kraljev skrbnik se trgnu.

— Ne, nije mi poznato, rekne glasom začudjenoga.

— A ipak je tomu tako.

— Kad kraljica veli, sigurno je tako.

— Ako Frankopan postane banom, to se na svaki način mora Tahi zahvaliti.

— Baćani takodjer, — ujedljivo će kraljev skrbnik.

Kraljica se malo lecne, ali slijedeći tren je opet bila sasvim mirna.

— Bez okolišanja. Nas dvoje to mora zapriječiti.

— Uvijek sam cijenio um presvijetle kraljice, — uljudno će Szalkay.

— Sutra je vijeće. Malom provokacijom bi se knez mogao natjerati u bijeg. Nespretna izjava će mu lako skrhati vrat.

Nadbiskup je šutio. Savjet nije bio loš, to je odmah uvidio.

— Razumijete me? — upita kraljica nakon kratke stanke.

— Potpunoma. I ja mislim, da ćemo uspjeti.

— Dakle mogu na vas računati.

— Bez dvojbe. U tom slučaju smo složniji no što smo ikada bili. Time ne ću kazati, da nisam uvijek bio vjeran.

Kraljica progovori s njime još nekoliko riječi, te ga onda u milosti odpusti.

Kad je poslije Baćani opet pristupio, rekla je u pola glasa: — Fitilj je upaljen, doskora će prasnuti top.

— Hvala, — nakloni se Baćani, koji je sada posve sigurno znao, da nema za njega nikakove opasnosti sa strane Frankopana. U ono doba je naime kraljev skrbnik bio još svemoćan na dvoru.

*

Na dan 30. kolovoza je bilo kraljevo vijeće. Tom vijeću je prisustvovalo vrlo mnogo plemića i crkvenih dostojanstvenika, medju kojima

je bio najugledniji papinski poslanik Burgio. — Čovjek neobično bistra pogleda i zrelog shvaćanja. Tko ga je poznavao, taj ga je štovao radi njegovih vrlina. I knez Frankopan je bio prisutan. Kad je kralj došao i kad se je počelo vijećati, govorio je papinski poslanik Burgio o opasnostima, koje prijete kraljevstvu sa strane sultana Sulejmana II. Opomenuo je kralja, da ne gubi u ludo vrijeme, jer da će se svaka danguba krvavo osvetiti. U svom govoru je spomenuo kneza Frankopana, kao jedinog čovjeka, koji bi u tako teškim vremenima mogao zbilja pomoći.

Iza njega se digao knez Krsto Frankopan te počeo govoriti o sposobnostima Sulejmana II. i o slaboći kraljevstva, koje se ne će moći niti kratko vrijeme opirati. Završio je svoj govor slijedećim riječima: Presvijetli kralju! Zli su prijatelji oni, koji u bučnim zabavama traže zaborav. Zli su prijatelji oni, koji radi svojih osobnih stvari žrtvuju kraljevstvo. Mi nemamo vremena za raspravljanje. To je vrijeme već prošlo. Nadošlo je vrijeme rada. Svaki trenutak je dragocjen. Moji mi glasnici javljaju, da je Sulejman već na putu sa svojom vojskom. Savjetnici krune su krivi, da je kraljevstvo otvoreno neprijatelju.

— Lažeš! — doviknu mu kraljev skrbnik Szalkay.

Frankopan se trgnu. Oko mu je tražilo uvrjeditelja. Čim je ugledao Szalkaya, koji je još stajao s uzdignutom rukom i crven u licu, priskoči k njemu i prije nego što je itko mogao zapriječiti, udario ga rukom po licu.

— Tako će se dogoditi svakomu, tko bude mene vrijedjao, — viknu Frankopan i ode na svoje mjesto.

— Nasilje, — vikne Szalkay, zar si ja moram dozvoljavati, da me se u kraljevu prisuću udara po obrazu.

Nasta metež i buka. Jedni su bili za Frankopana, a drugi protiv njega. Medju posljednjima su se osobito isticali banovi Baćani i Tahi.

Kralj je bio tako iznenadjen, da se u prvi mah nije mogao snaći. Medjutim je kod njega već bio Baćani i rekao:

— Presvjetla kruno! Zar da se pred vašim očima dogadjaju ovakova nasilja.

Kralj je još uvijek bio neodlučan. Nije znao, što bi učinio, jer je štovao Szalkaya, a Frankopana se bojao.

— Gdje je straža? — vikao je Baćani, koji je upirao sve sile, da si Frankopana tom zgodom skine s vrata.

Svi su bili uzbudjeni, samo Frankopan i Burgio ostadoše mirni. Frankopan je stajao mirno i čekao, što će se dogoditi. Burgio je zamišljeno oborio glavu, jer se je bojao, da bi Frankopan mogao nastradati radi svoje naglosti. Štovao ga je kao poštenog čovjeka i vrlog vojskovodju, te je bio uvjeren, da je on jedini čovjek, koji bi mogao spasiti kraljevstvo od propasti, koja mu prijeti.

Vika je bivala sve veća, a kralj još uvijek nije stvorio odluke.

Konačno se digne i vikne:

— Uhvatite kneza Frankopana!

Zapovjednik kraljeve straže već je čekao na zapovijed, jer je slijedeći tren s četvoricom stražara prišao do kneza, te položio na njega ruku.

— U ime kraljevo vas pozivam, da me slijedite.

Stražari htjedoše uhvatiti kneza, ali ih taj premjerio tako okom, da su odmah odstupili nekoliko koraka.

Kad je knez izlazio iz dvorane, dobacio je kralju pogled pun samilosti.

Kralj je taj pogled shvatio i postao snužden. Vijeće je prekinuto i kralj je otišao ravno u svoju ložnicu.

Szalkay ga je pratio, ali mu je kralj mahnuo rukom, da želi ostati sam.

Pola sata poslije vozio se je u kočiji do kule, u kojoj je bio Frankopan.

Kralj je odmah uvidio, da se je prenaglio, kad je dao zatvoriti kneza. Žalio je, što je na tako smiješan način odbio od sebe najuglednijeg čovjeka u svom kraljevstvu i to čovjeka, koji mu je bio vjeran. Uz to mu je odmah iza kako je prispio u svoju sobu, najavio sluga, da papin poslanik moli, da ga pusti preda se.

Burgio je kralju predočio kakova opasnost prijeti kraljevstvu i kako je Frankopan jedini čovjek, koji u to opasno vrijeme može pomoći. Kralj je uvidjao, da Burgio ima pravo, ali nije znao, na kakav način bi popravio počinjenu pogrješku.

Treba nagovoriti kneza Frankopana, da se izmiri s nadbiskupom Szalkayem, — rekne Burgio nakon oduljeg razmišljanja.

— Ali knez ne će htjeti, — upadne kralj.

— Onda je sve izgubljeno. U kraljevstvu su jake struje, koje rade protiv presvijetle krune. Jedini oslon je bio upravo knez Frankopan.

— Pa šta da učinim, — plačnim će glasom kralj.

Ali nije dobio željenoga odgovora. Burgio je spustio glavu zamislivši se.

— Nisam pravo postupao, — nastavi kralj, kao sam za sebe. — Spasio mi Jajce, donio mi sav bogati plijen iz svog vojnog pohoda i za zahvalu sam pristao na to, da ga se baci u tamnicu.

Burgio je još uvijek šutio. Mudri poslanik je uvidio, da su njegove riječi dovoljno djelovale. Vidio je, kako se kralj sve više priklanja njegovom mišljenju, pa nije htio da kakovom upadicom pokvari uspjeh.

— Sam ću k njemu u tamnicu, — rekne nenadano kralj, ustavši sa naslonjača.

— Presvijetloj kruni bi moglo uspjeti, što inače ne bi nikomu pošlo za rukom, — rekne Burgio.

— Kralj je bio već stvorio odluku. Pozvao je slugu i naložio, da se upregne kočija.

Za kratko vrijeme je stala kočija pred kulom, u kojoj je bio utamničen knez Frankopan.

Kako li se začudio knez, kad je k njemu u tamnicu stupio kralj, bez ikakove pratnje.

— Klanjam se presvijetloj kruni, — rekne knez uz duboki naklon.

Kralj je uzvratio pozdrav i stao. Nije znao, kako bi počeo.

Knez mu je pomogao videći njegovu zabunu.

— Kojem sretnom slučaju imam da zahvalim tako visok posjet.

— Vjerujte mi, kneže, da sam morao učiniti, što sam učinio, — rekne kralj svladavši nutarnji nemir. — Nisam smio dozvoliti, da se na tvorni način vrijedja čovjek, kojega štujem i koji mi je skrbnikom.

— Nisam se potužio, da mi je učinjena nepravda, — mirno će knez.

Kralj se je već poveselio, jer je mislio, da je time već stvar riješena.

— Dakle moj posjet onda ne će biti uzaludan, — rekne veselo. Ja znam, da je uvrijeda, koju vam je dobacio nadbiskup bila vrlo ružna, i da kao plemić niste mogli ostati mirni, ali mislim, da se sve to dade popraviti. Zar nije moguće, da se izmirite s nadbiskupom.

— Ne! — odlučno će Frankopan.

Ta promjena je kralja silno iznenadila. Već je bio siguran, da će sve dobro svršiti, a kad tamo bilo je protivno.

— Ali valjda ne ćete vječno mrziti čovjeka, koji je u svojoj naglosti rekao, što inače nikada ne bi izustio.

— Niti ja nisam zaslužio, da me osoba iz kraljeve okolice tako vrijedja.

— S nekoliko riječi se može taj nesporazumak odstraniti, — rekne kralj, kojemu je bilo mnogo do toga stalo, da se Frankopan izmiri s njegovim skrbnikom.

— Za mene nema više smisla da tražim

prijateljstvo tamo, gdje ga nikada nisam imao i gdje ga nikada ne mogu imati.

— Ja vas, kneže, ne mogu dulje ostaviti u ovom zatvoru, jer se kosi s mojim načelima, da se kazni čovjek, koji je kraljevstvu iskazao toliko usluga kao vi. Vi ste slobodni i možete ići kud hoćete. Ali ja vas molim, da se izmirite s biskupom Szalkayem, jer mi je mnogo do toga stalo, da ostanete kod mene na dvoru, te da mi pomognete savjetom i djelom.

— Zahvaljujem se na milosti, ali na žalost ne mogu da se pomirim s čovjekom, koji me je tako uvrijedio, da sam ga pljusnuo.

Kralj je bio očito ražalošćen. Žalio je, što ga ostavlja tako slavan vojskovodja i to u tako opasno vrijeme. Pokušao ga je još jednom nagovoriti, da se pomiri, ali knez ga je i taj puta odbio.

— Vjerujte mi kneže, da se ražalošćen opraštam od vas, — rekne kralj, pružajući mu ruku.

Frankopan poljubi pruženu mu ruku i naklonivši se duboko otprati kralja do vratiju svoje ćelije.

— Vi možete zajedno sa mnom izaći, kneže, — rekne, kralj videći, da je Frankopan htio zaostati.

— Zahvaljujem, — nakloni se knez i podje za kraljem.

Kralj i knez izadjoše iz kule. Stražari su začudjeno promatrali kneza Frankopana, ali nijedan nije pitao, zašto izlazi, nego svi redom iskazaše kralju i njemu počast.

Kad su izašli iz kule, pozvao je kralj kneza, da se s njime odveze. Knez se dubokim naklonom zahvalio na iskazanoj počasti i sjeo s lijeve strane. Čitavim putem je kralj razgovarao o sasvim indiferentnim stvarima, a kad je kočija ušla u dvorište dvora, upitao je kralj iznenada:

— Dakle? Mogu li nastaviti pomirbenu akciju?

— Žalim, svijetla kruno, ali trud će vam biti uzaludan.

— To je vaša zadnja riječ, kneže?

— Molim vašu kraljevsku visost, da mi dozvoli, da se još danas vratim u Primorje.

Kralj ga je neko vrijeme promatrao, a onda mu pružio ruku i rekao:

— Prem vas teška srca puštam iz moje blizine, ipak vidim, da bi vam učinio na žao, kad vam ne bi dozvolio, da radite po vašoj uvidjavnosti

— Zahvaljujem, svijetla kruno — rekne knez uz duboki naklon.

— Moj dvor vam je uvijeke otvoren, kneže, i možete biti uvjereni, da će me osobito razveseliti, kad vas budem opet vidio.

Frankopan se naklonio te čekao, dok je kralj otišao u dvor. Onda se okrenuo i izašao brza koraka iz dvorišta.

Dva sata poslije putovao je knez Frankopan u Primorje.

Istodobno, kad je Frankopan po mjesečini jašio u pratnji svog mačonoše i ostalih dvorjanika, sjedio je kralj u maloj dvorani, a njemu nasuprot papinski poslanik Burgio. Obojica bijahu snuždeni. Burgio je kralju predočio, što je

izgubio odlaskom kneza Frankopana, a kralj je uvidjao.

— Pa zar jedino o Frankopanu ovisi spas mog kraljevstva — rekao je kralj, kad se Burgio od njega opraštao.

— Da — odgovorio je papinski poslanik, naklonio se i izašao.

*

Kukići i Petravić sabraše oveću četu, koja je brojila do 80 konjanika. Medju njima je bio i Čabrajić s još nekoliko Seljana, koji su se tako priučili na borbu, da se je ne mogoše odreći.

I tako je na granici na Savi stajala opet jaka straža, koja je gdjekojem Osmanliji ojadila prelaz. Seljani su se borili poput vještih boju vičnih ratnika, te nisu na ništa drugo mislili, nego na borbu.

Ali prem je Andrija bio zabavljen borbom, to ipak nije mogao zaboraviti na grozan čas, kad je ugledao na livadi mrtvu Mariju. Tako ju je ljubio, da je osjećao, da ne će nikada više moći ljubiti, jer nije bilo na svijetu žene, koja bi ju mogla nadomjestiti. Pusto mu je bilo sve unaokolo i jedino ga je borba mogla rastresti. Kad je čuo pripovijedati o kakovoj ljubavnoj zgodi, nasmiješio bi se gorko, a čas poslije našla mu se ruka na dršku handžara. Ta još nije osvetio smrt svoje ljubavi, još nije kaznio ubojicu Marije. Pred nikim nije htio priznati, koliko ga muči pomisao, da još nije osvetio smrt Marije, ali je stari Kukić čitao bol s njegova lica i s njegovih očiju, koje su upale. Prem nije nikada sa sinom o tome razgovarao, ipak je čitavo vrijeme razmišljao, na koji način bi otkrio ubojicu Marije. Imao je trag i znao je, gdje mu je tražiti, ali mu je sav dosadanji napor bio uzaludan. U Zagrebu je pitao Petravićevu služavku, kako je izgledao Marijin ubojica, te je toliko saznao, da je isti bio odjeven poput Osmanlija, koji žive u Posavini. Odmah mu je bilo jasno, da je pravi začetnik umorstva pokojni beg Dragović. Bilo mu je jasno, da je Dragović najmio ubojicu, koji je za nekoliko dukata obavio krvnički posao. Da je Dragović još na životu, to bi od njega mogao saznati, tko je u njegovo ime i za njegov novac rinuo oštar bodež u djevičansko srce Petravićeve jedinice. Ali tako mu nije drugo preostalo, nego da točno ispita svakog zasužnjenog Osmanliju, da li je koji od njegovih poznatih bio u Zagrebu. Prem nije mogao sa sigurnošću ustvrditi, da će na taj način ući u trag ubojici, to je ipak ustrajno ispitivao.

Andrija nije niti slutio, kakovom energijom njegov otac traži ubojicu njegove zaručnice, jer je Kukić uvijek tajno ispitivao.

Nakon što je na čelu svoje čete 3 mjeseca čuvao granicu i često prelazio Savu, da posjeti susjednu Bosnu, saznao je jednog dana, da se Sulejman II. približava silnom vojskom. Kukić je odmah shvatio veliku opasnost, osobito nakon što je od Andrije saznao, kako je trulo kraljevstvo. Znao je, da se kralj Ljudevit ne će moći oprijeti, ako se za vremena ne pripravi. Nakon oduljeg razmišljanja je zaključio, da pošalje jednog glasnika knezu Frankopanu, a drugoga kralju Ljudevitu, da javi dolazak neprijateljske vojske. Andrija, koji je poznavao život na budimskom dvoru, nije bio sporazuman s time, da

se i u Budim pošalje glasnik, jer je bio uvjeren, da to ne će niti najmanje koristiti. Nu stari Kukić se nije dao odgovoriti od svog nauma, tvrdeći, da će on svoju dužnost učiniti, a kako će drugi svoju, to da ga se ne tiče.

Još isti dan su odjašili dva glasnika, i to jedan u Budim, a drugi u Bribir, gdje se je tada zadržavao knez Frankopan.

Otkada se je po Slavoniji pročulo, da se sultan približava silnom vojskom, počeli su se plemići pripravljati na doček. Ponajprije su poslane u unutrašnjost Ugarske žene i djeca, a po tom su se sabirale veće i manje čete, koje su dijelom nakanile same u boj, a dijelom odlučile priključiti se kraljevoj vojsci, koja se još niti sabirala nije. Kukić je odmah uvidio, da će taj puta nastradati kralj i njegova vojska, jer mu je bila poznata svadja kneza Frankopana s najuvaženijim ličnostima na budimskom dvoru. Frankopan, koji je jedini bio sposoban vojskovodja u čitavom kraljevstvu, taj je uvrijedjen i potisnut na stranu za volju ulizica, koji su na dvoru samo intrigirali, sijući razdor i neslogu.

*

Sunce se je sakrilo za vrške stoljetnih hrastova obrubljujući ih žeženim zlatom, a preko poljane se šuljao lagan lahor, prvi vijesnik sutona, koji se već zavukao u šumu, te polako prodirao na travom obraslu ravnicu. Čitava ravnica se je pretvorila u veliku glazbenu dvoranu, na kojoj je pjevalo bezbroj nevidljivih pjevača, a koja je bila nadsvodjena visokim svjetlomodrim svodom. Na toj ravnici pojavila se četa

konjanika. Na čelu čete jašila su tri muža. Srednji je bio ostariji čovjek sijeda brka, s desne strane jašio je velik i snažan muž neobično širokih prsiju, a s lijeve strane mladić, koji je u mnogom sličio bojovniku, koji je jašio s desne strane. Vodje su šutili, a šutke ih slijedili mrki ratnici na izmorenim konjima. Na konjima i ljudima se vidjelo, da su prevalili dalek put i da jedva čekaju, da se odmore. Medjutim je četa dojašila i do šume, gdje je u blizini bilo vrelo, ali vodje nisu stali, a ratnici nisu pitali zašto, nego su mirno jašili dalje. Konji nisu više mogli kasati, nego su korakom išli preko poljane, koju je pokrivala tama.

— Je li još daleko? — upita starac, koji je jašio u sredini na čelu čete.

— Jedva dvije hiljade koraka — odgovori Kukić, koji je jašio s njegove desne strane.

— Vrijeme je, da već jednom stignemo. Umor mi zaklapa oči.

— Ubrzo ćemo stići, onda se možeš odmarati. Šest sati imamo vremena.

— Ti si uvjeren, da će doći? — upita Petravić.

— Sigurno će doći. A meni je mnogo do toga stalo, da ih dočekamo, kao što je potrebno. Veseli se, Andrijo, sutrašnja bitka je za tebe od velike važnosti.

— U koliko? — začudjeno će Andrija.

— Ne pitaj više, no što ti mogu odgovoriti, — mirno će Kukić. — Sutra ćeš sve saznati.

Andrija je zašutio, jer je znao, da bi sve daljnje ispitivanje bilo uzaludno.

Četa je prevalila još neko dvije hiljade koraka, kad li Kukić zaustavi svog konja i sjaši. Svi su se poveli za njegovim primjerom i to vrlo brzo. Jasno se je vidjelo, da su na taj čas jedva čekali. Neki su odmah potrčali k obližnjem vrelu, dok su se neki odmah izvalili na travu, jer je umor bio jači od glada i žedje.

Andrija je takodjer bio vrlo umoran, ali mu san nije htio na oči, jer je podjedno mislio na očeve riječi, kojima mu je navijestio, da će moguće sutrašnji dan za njega biti od velike važnosti. Niti u snu nije pomišljao na ubojicu Marije, jer je bio uvjeren, da ga ne će nikada naći. Kukić ga je promatrao, kako se vrti na svom ležaju, ali mu ipak nije htio reći, u koliko bi sutrašnji dan mogao po njega biti važan, jer nije htio, da budi u njemu želju za osvetom, kad nije sigurno znao, da li će se ubojica Marije nalaziti medju Osmanlijama, koje je očekivao. Četa, koju je čekao, bila je pod vodstvom Ibrahim bega, najboljeg prijatelja bega Dragovića. Nije dakle bilo isključeno, da se u ovoj četi nalazi i ubojica Marije, koji je nedvojbeno radio po nalogu bega Dragovića.

Pola je noći prošlo, kad je Andrija usnuo. Kukiću to nije izmaklo, pa mu je bilo teško, da ga već nakon jednog sata budi. Osmanlije su morali svaki čas stići, pa nije mogao oklijevati. Probudi najprije Čabrajića, a onda ostale redom. Za čas je četa bila spremna. Kukić je zajašio na svog konja, te odjašio sam u noć. Andrija ga je htio slijediti, ali mu je on domahnuo rukom, da ostane.

Kukić je najprije pojašio korakom, a kad

se je udaljio od čete neko hiljadu koraka, poletio je u propanj. Jašio je ravno prema Savi, koja je bila udaljena neko pet hiljada koraka. Od poljane ju dijelila gusta šikara, kroz koju je jedva mogao proći konjanik. Kukić je ubrzo stigao do Save i još je bila noć, kad je bacio pogled na tamnu rijeku.

Prem je bilo dosta tamno, to je njegovo izvježbano oko ipak vidjelo, da se na protivnoj strani vrzu ljudi i konji. Na njegovom se licu pojavio smiješak. Sada je bio siguran, da ga njegovi uhode nijesu prevarili. Osmanlije su dolazili, kako su to njegovi uhode javili.

Neko je vrijeme gledao oštro na protivnu stranu, a onda je okrenuo konja, te u propanj pojurio natrag k svojima. Konj mu je bio poprskan bijelom pjenom, kad ga je zaustavio tik pred Andrijom, koji se je bio udaljio neko stotinu koraka od čete.

— Šta nosiš? — upita ga Andrija.

— Brzo! — vikne Kukić i potjera konja prema mjestu, gdje je četa čekala spremna. Andrija ga je bez riječi slijedio, jer je znao, da i onako na upit ne bi dobio odgovora.

Kad su se približili četi na deset koraka, viknuo je Kukić jakim glasom:

— Brzo za mnom, da ne stignemo prekasno. U propanj!

Konjanici udariše konje mamuzama u slabine i slijedeći tren je četa jurila za svojim vodjom, koji je već bio trgnuo mač.

— Zar su već blizu? — upita Andrija, jašeći uporedo sa svojim ocem.

— Za kratko vrijeme ćemo se sukobiti.

Andrija nije više pitao, jer je vidio, da se Kukić pridigao na konju, te svojim oštrim okom prodirao mrak. Nenadano sred trke digne Kukić ruku i zaustavi konja.

Slijedeći tren je stajala čitava četa kao ukopana. Samo se je čuo slab zveket oružja, jer su bojovnici vadili mačeve iz korica.

— Pred nama su — prišapne Kukić Čabrajiću, koji je bio tik uz njega.

— Gdje? — tiho će Čabrajić.

— Eno ih tamo — pokaže Kukić rukom ravno pred sebe.

— Da. Sada ih i ja vidim — rekne Čabrajić, koji je napeo vid, da uzmogne prodrijeti mrak.

— Najbolje će biti, ako im prerežemo put natrag k Savi — rekne Kukić, nakon što je neko vrijeme razmišljao.

— Bilo bi dobro — rekne Čabrajić i potjera konja za Kukićem, koji je već pojašio na stranu. U velikom luku pojašila je četa Osmanlijama za ledja.

Već je počela rudjeti zora, kad su Seljani hrlili za Osmanlijama, koji su sada bili pred njima.

Nisu ih doduše mogli vidjeti, ali su lako slijedili jasni trag.

— Brzo za njima — vikne Kukić, kad je vidio, da ih ne će tako lako stići.

Udario je konja u slabine i pohrlio preko rosnog polja, nad kojim se vukla slaba jutarnja magla.

Konji su bili svježi, te veselo jurili preko poljane.

Na licima Seljana se opažalo, da će doskora doći do boja. Svi su gledali oštro pred sebe, da pravodobno ugledaju neprijatelja, koji se je nalazio pred njima.

Oči starog Kukića gorjele su ispod nabranih obrva, tijelo mu je bilo nagnuto napred, a ruku je, u kojoj je držao mač, spustio kraj noge. Petravić ga je promatrao ispod oka. Još nikada ga nije vidio tako ozbiljna. Nekoliko puta ga je htio pitati, što očekuje od današnjeg sukoba, ali se je svaki puta predomislio. U ostalom bilo je i vrlo teško razgovarati, jer su konji jurili u divljem skoku, te su jahači morali budno paziti, da im ne posrnu.

Sve slabija je bila magla nad poljem, sve jasniji je bivao dan. U daljini se je crnila šuma, a na sredini izmedju šume i Poljane jašila četa od koje trideset konjanika. Bili su to Osmanlije.

— Pozor! — vikne Kukić, potjeravši konja još brže.

Bojovnici pritegoše jače uzde i pograbiše čvrsto mačeve. Osmanlije ih doduše još nisu primijetili, ali se je svaki čas mogao koji od njih okrenuti.

Jedva hiljadu koraka dijelilo je Seljane od Osmanlija.

Taj čas se je jedan od Osmanlija okrenuo i začudjen zaustavio konja. Mora da je nešto viknuo, jer su se okrenuli i ostali konjanici i zaustavili konje. Osmanlije su bili vrlo iznenadjeni, jer prvi tren nisu znali, što da učine.

Medjutim je i vodja dojašio natrag, te nakon što je vidio, da mu se približava neprijatelj, izdao zapovjed za navalu.

Čete su bile pojednako jake. U divljem skoku jurili su jedni na druge, a u uzdignutim rukama bijelili se mačevi.

Sukob je bio upravo grozan. Više konja je klonulo od sudara, a mačevi protivnika se sastadoše u zraku. Slijedeći tren se čuli vapaji i uzdisaji. Nekoliko praznih konja pojurilo je u polje. Konjanici su ostali raskoljene glave na travi, koju su poprskali svojom krvlju.

Osmanlije su ubrzo bili svladani. Odmah iza prvog sukoba je njihov broj spao na dvije trećine. Preostali su ubrzo uvidjeli, da im je jedini spas u bijegu. Nu kad im je ta pomisao došla, bilo je već prekasno. Seljani su ih opkolili sa sviju strana.

— Predajte se! — doviknuo im Kukić, davši svojim ljudima znak, da se prekine borba prije, no što su protivnici molili milost.

Prem iznenadjeni, poskakaše Osmanlije sa konja i predadoše oružje. Kukić je svakog pojedinog oštro promatrao, kao da hoće da nekoga nadje.

Već je većinu pregledao, ali svaki puta zlovoljno kimnuo glavom. Pred jednim od zarobljenih neprijatelja naglo stane. Osmanlija, čovjek srednje dobe i dosta svijetla lica poče drhtati.

— Andrijo! — vikne Kukić, uhvativši spomenutog Osmanliju za šiju, — evo ti ubojice tvoje zaručnice!

Slijedeći tren stajali su Petravić i Andrija uz Kukića, koji je još uvijek držao Osmanliju čvrsto za vrat.

— Tko veli, da je to ubojica moje jedinice? — drhtavim će glasom Petravić.

— Ja! — vikne Kukić.

— Jesi li čuo, huljo! — vikne Andrija, uhvativši spomenutog Osmanliju za prsa.

Ovaj je šutio.

Petravić je gledao uporno u blijedog, drhćućeg čovjeka, koji je bio sasvim iznenadjen nenadanim otkrićem svoga zločina.

Kukić je bio odstupio korak, te prepustio svoje mjesto Petraviću, koji se je polako približavao ubojici svoje jedinice.

— Je li znaš, što si učinio? — vikne nenadano Petravić, skočivši pred ubojicu Marije.

Osmanlija je neko vrijeme gledao tupo pred sebe, a onda je digao glavu i rekao:

— Znam, — glas mu je bio miran i odlučan. — Osvetio sam svog gospodara.

— Lopove! — vikne Andrija i slijedeći tren spustila se sablja strelovitom brzinom na glavu ubojice.

— On je moj! — viknuo je isti tren Petravić, ali je bilo već prekasno. Raskoljene glave srušio se ubojica na travu. Andrija se sagnuo do njegovog trupla, te obrisavši mač o njegovo odijelo turio ga opet u korice. Ne rekavši niti riječi, podje k svom ocu, te mu pruži ruku:

— Hvala ti, oče, — rekne drhćućim glasom i ode iz kruga Seljana, koji su neupućeni, bili iznenadjeni tim prizorom.

U to je skočio do njega Petravić, uhvatio ga desnicom za prsa i viknuo:

— Zašto si ga ubio? Zar ne znaš, da sam jedino ja imao pravo na osvetu?

— Smiri se, — mirno će Andrija, pokušavši maknuti Petravićevu ruku sa svojih prsiju, — mrtav je, pa je svejedno, od čije je ruke pao.

— Ne ćeš mi izmaći! — viknuo je uzrujano Petravić, pograbivši još čvršće Andriju. Andrija ga samilosno pogleda i uhvativši ga svojim željeznim rukama, gurnuo ga lagano na stranu.

— Pusti me — rekne drhćućim glasom, po kojemu se je jasno vidjelo, da jedva suzdržava bijes.

— Derane, tko ti je dozvolio, da se mjesto mene osvećuješ! — viknuo Petravić, a žile na vratu mu nabreknuše.

Andrija ga je gurnuo na stranu, jer ga je ponovno htio uhvatiti, te izašao iz kruga, koji se oko njih stvorio. Polako se udaljio od svojih, te u udaljenosti od neko sto koraka sjeo na travu, podbočivši glavu rukama.

Medjutim je Petravić krvavim očima od bijesa promatrao mrtvog ubojicu svog djeteta. Kukić mu se približi i položi mu ruku na rame.

— Nisi učinio pravo, prigovarajući momu sinu. Istina je, imao si veće pravo na osvetu, ali u Andrije je življe srce. On je mladji.

Petravić ga je samo pogledao, ali mu nije ništa odgovorio. Zurio je nepomično u krvavo lice ubojice. Dugo je stajao prignute glave, a onda pokrio lice rukama. Ledja mu se počela tresti. Starac je plakao.

Seljani se udaljiše, povedavši zasužnjene Osmanlije sobom, da starca ne smetaju u njegovoj žalosti. Nije potrajalo dugo, kad se Petravić povratio k Seljanima, te tražio očima Andriju.

— Gdje je Andrija? — upita Kukića, koji mu se približio.

— Eno ga tamo, — pokaza Kukić rukom.

— Hvala — rekne Petravić, te se uputi prema Andriji, koji je još uvijek sjedio nepomično.

Kukić je gledao za njim. Nije se bojao za svog sina, ali je ipak pošao za Petravićem, da zapriječi eventualni sukob. Prevario se.

Petravić se polako približavao Andriji, koji nije mogao njegove korake čuti, jer je poljana bila obrasla travom. Isto tako nije Petravić čuo Kukića, koji ga je uzastopce slijedio. Kad je Petravić došao do Andrije, stao je neodlučno. Neko je vrijeme promatrao mladoga junaka, koji je sjedio na travi, pokrivši si lice rukama.

— Andrijo! — rekne konačno tihim glasom.

Ali nije dobio odgovora.

— Andrijo! — ponovi nešto glasnije i dotakne se rukom mladićevih ramena.

Andrija digne glavu. Oči mu bijahu zastrte maglom.

— Oprosti — rekne Petravić pružajući mu ruku.

Andrija ga je neko vrijeme gledao začudjeno, kao da ne vjeruje svojim očima i svom uhu.

— Oprosti — ponovi Petravić, a oko mu je počivalo na mladom junaku.

Andrija skoči sa zemlje i pruži Petraviću ruku.

— Prenaglio sam se u žalosti, — rekne Petravić. — Sada sam se smirio, te te molim, da mi oprostiš.

— Nije me razljutilo, kad si me uvrijedio, — rekne Andrija, — ali me je bolilo. Bilo mi je teško čuti iz tvojih ustiju takove riječi.

— Oprosti — molećim će glasom Petravić. — Prvi čas mi je bilo teško, kad sam vidio, da mi drugi otima jedino, što mi je preostalo, osvetu.

— Ni riječi više, — upadne Kukić, — jer ćete se inače ponovno posvaditi.

— Ne boj se, druže — rekne Petravić. — Ja sam svoju bol svladao i sada sam miran.

— Glavno je, da je osvećena smrt Marije, — rekne Kukić, koji je bio sretan videći, da je već nestalo mržnje izmedju plemenitog Petravića i sina mu Andrije.

— Dodji ovamo — rekne Petravić, pruživši ruke prema Andriji, koji je stajao nešto podalje.

Andrija pristupi i starac Petravić ga zagrli i pritisne na svoje grudi. Dugo su bili zagrljeni, a kad su spustili ruke i digli oči, bile su mutne, jer su se u njima pojavile suze.

— Pustimo sada daljnja razlaganja, — rekne Kukić, kad je Petravić ponovno počeo tumačiti, zašto je bio tako planuo, — nas čeka još težak posao. Domovina je u opasnosti, pa ako ne upremo svu snagu, propasti će pod osmanlijskim jarmom.

— Bože budi milostiv nama i našoj bijednoj domovini, — rekne Petravić prignuvši glavu.

U Andrijinim očima je bljesnulo. Osvećena je smrt majke, osvećena smrt zaručnice, slobodan je, te se može sasvim posvetiti domovini, koja treba odlučne muževe više no ikada prije. Veselio se je, što će si steći zasluge za rodjenu grudu, što će odbijati neprijatelja od svoje domaje. Bio je vješt i većim borbama, jer je bio s knezom Frankopanom pod Jajcem, gdje je vrlo mnogo vidio i naučio. Vidio je, kako se vode veće čete i točno upamtio, koji su najvažniji čimbenici u ratovima.

— Šta ćemo sa sužnjima — prekine nit njegovih misli Kukić.

— Sa sužnjima? — ponovi pitanje Petravić. — Zašto smo uopće zasužnjivali?

— Da nam padne ubojica Marije živ u ruke, — odgovorio je Kukić.

— Pa zar si znao, da je medju Osmanlijama? — upita Andrija.

— Naslućivao sam.

— Po čemu?

— Čim sam čuo, da je Marija umorena, odmah sam pomislio na bega Dragovića. Nu jer je ovaj bio mrtav, nije mogao biti ubojica, nego je krvnički posao preuzeo koji od njegovih ljudi. Otkada smo se vratili ovamo, pitao sam svakog sužnja, da li mu je poznato, da je koji od Osmanlija bio u Zagrebu. Većina mi je odgovorila niječno, dok se nije konačno našao jedan, koji mi je rekao, da mu je poznat neki Omar, koji je nedavno bio negdje u velikom gradu, koji da je opkoljen zidovima. Uz taj grad da stoji i drugi grad, koji je takodjer opkoljen zidom. Odmah sam znao, da je to taj traženi. Pitao sam, gdje bi ga mogao naći, na što mi je odgovoreno, da je otišao u službu Ibrahim begu. Uhode su mi

javile, da se Ibrahim sprema da provali u Slavoniju. Odmah sam pomislio na ubojicu Marije. Sve sam uredio tako, da nam niti jedan od Osmanlija ne uzmogne uteći, jer sam bio skoro uvjeren, da se medju njima nalazi traženi ubojica, ako je još na životu. Nisam se prevario. Odmah kako je bitka započela, gledao sam, da što više neprijatelja uhvatimo. Nisam htio, da ubojica Marije padne u okršaju. Usud nam je bio sklon. Ubojica je ostao živ i pao od osvetničkog mača.

Andrija i Petravić su zadivljeno slušali Kukića. Niti jedan niti drugi nisu uopće više pomišljali na to, da bi mogli uhvatiti ubojicu Marije. I sada, kada su se najmanje nadali, pao im je u ruke i to pomoću Kukića, za koga su mislili, da uopće niti ne misli na osvetu.

— Hvala ti, prijatelju, — pruži mu Petravić ruku.

— Hvala, oče, — rekne Andrija.

— Vratimo se k našima — rekne Kukić, koji nije bio prijatelj zahvaljivanja, — recite mi radje, što bi sa zasužnjenima?

— Radi, što te volja, — rekne Petravić, koji je uzalud tražio dobar izlaz.

Kukić je upravio korake natrag prema Seljanima, koji su nestrpljivo čekali. Opazili su bili, da je došlo do svadje izmedju Andrije i Petravića, pa su bili u neprilici. Većina ih je bila uz Andriju, ali nijedan nije htio šta reći, jer su svi čekali, što će Kukić. Kad su poslije vidjeli, kako su se Petravić i Andrija zagrlili, spao im je sa srca težak teret. Nu kad se njihovi vodje dugo nisu vraćali, pobojaše se, da su

se ponovno porječkali. Vidjevši konačno Kukića, gdje se vraća prema njima, podjoše mu neki u susret, da ga pitaju, šta će sa Osmanlijama.

— Pustite ih, — rekao je Kukić mirno.

Seljani su začudjeno stali. Nisu vjerovali svojim ušima.

— Što stojite? — vikne Kukić. — Zar niste razumjeli?

Seljani se okrenuše i za kratko vrijeme su odilazili Osmanlije prignute glave i bez oružja. Čabrajić je naime naložio, da im se barem oružje ne vrati.

*

Mjesec dana iza posljednjeg dogadjaja stajao je Andrija na čelu čete od neko 100 momaka i u velikom luku obilazio neprijateljske predstraže. Sulejman II. je došao s velikom vojskom i prešavši Savu pošao prema ugarskoj granici. Kukić je na brzu ruku sabrao neko 400 ljudi, s kojima je odlučio zadavati jada sultanovoj vojsci, koliko mu je samo moguće. Budući je četa bila premalena, da uspješno vojuje protiv Osmanlijske vojske, a prevelika, da se neopaženo provlači noću šumama i napada na neprijateljske predstraže, razdijelio je četu u tri dijela. On je zadržao 200 momaka, a Andriji i Čabrajiću je dao svakome 100 ljudi. Petravić je ostao uz njega.

S triju strana napadali su Hrvati na neprijateljske predstraže, te više puta zaustavili čitavu vojsku, jer su Osmanlije mislili, da se pred njima nalazi jaka neprijateljska vojska. Kad su opazili, da su samo slabi odjeli pred njima, pošli

su napred, ali su se ponovno dali prevariti. Kukićeva, Andrijina i Čabrajićeva četa nije poznavala pardona. Tko je pao u njihove ruke, taj nije više gledao sunca. Vječna tama mu je prekrila oči. Ali bezuspješan je bio sav napor hrvatskih junaka, kad je u Budimu kralj tratio vrijeme svadjajući se sa svojim vodjama, ne brineći se za neprijatelja, koji je već dopro do polovice Slavonije.

Knez Frankopan je odmah počeo sakupljati vojsku, čim mu je Kukićev glasnik javio, da se Sulejman II. približava. Na brzu ruku je sabrao do 4000 momaka, te javio kralju, da čeka, dok on ne stigne sa svojom vojskom. Zaklinjao ga je, da se ne upušta u bitku, jer da mu on hiti u pomoć. Ali ta opomena nije poslušana. Bahati Magjari nisu htjeli da čekaju hrvatske junake, tvrdeći, da će i sami moći protjerati neprijatelja, koji se je drznuo provaliti u njihovu zemlju. I jedino na taj način je razumljiv užasni poraz na Mohačkom polju, gdje je pao cvijet magjarskog plemstva, a i sam kralj Ljudevit II.

Frankopan je doduše sabrao vojsku i uputio se u Ugarsku, ali je došao prekasno.

Dosta polako ali sigurno je napredovala Osmanlijska vojska, zauzimajući gradove i mjesta, kuda je prolazila. Premalen je bio broj hrvatskih junaka, koji je pokušao zakrčiti put Osmanlijskoj vojsci. Premi su se razni odjeli borili divskom snagom, to ipak nisu mogli ništa drugo postići, no malko zaustaviti ogromnu neprijateljsku vojsku. Kukić je upravo nadčovječnom snagom navaljivao na neprijateljske predstraže, te poubijao svu silu neprijatelja, ali njegov napor je bio uzaludan. Andrija i Čabrajić su poput pravih Graničara napadali neprijatelje, te ih često i često smeli, ali su morali uzmicati sve dublje u Slavoniju. Došao je konačno i čas, kad su morali preći Dunav.

Kao da se je u onim od vjetra osušenim očima Graničara pojavila suza. Gdjekoja pjesnica se je digla prama jugu, gdje su se u daljini vidjeli pojedini odjeli neprijateljske vojske. Andrija je više puta pokušao, da se sastane sa svojim ocem i Čabrajićem, ali mu nije uspjelo. Neprijateljska vojska je išla napred u vrlo širokom bojnom hodu. Pojedini neprijatelji su se udaljivali od glavne vojske, te robili i plijenili po okolici, ali rijetko su se vraćali natrag k svojima. Postrance i pred vojskom budno su pazili odjeli, koje su predvodili Kukić, Andrija i Čabrajić, te napadali na neprijatelje. Doskora se je u Osmanlijskoj vojsci pročulo, da je vrlo opasno udaljivati se od glavne vojske. Zapovjednici su dapače zabranjivali svojim ljudima, da se udaljuju od svojih četa, ali kako je ljudska pohota često nesavladiva, to se je uvijek našlo ljudi, koji su htjeli pokušati sreću i ti su obično pali u ruke Graničarima, koji su jedva čekali, da nadju koji manji neprijateljski odio.

U prednjem dijelu Osmanlijske vojske je zavladao upravo strah. Svaki dan su nailazili na lešine svojih ljudi. Bili su to oni, koji su se usudili udaljiti od svoje čete, te pali u ruke kojoj graničarskoj četi, a Graničari nisu poznavali pardona. Čim je koji od Graničara ubio kojeg neprijatelja, napravio si je uzao na konopu, što mu je visio uz sedlo i mnogi je već imao čitavo

čislo uzlova, kad su morali preko Dunava, uzmičući pred neprijateljem.

Ali i Graničari su pogibali. Svakim danom su čete bivale manje. Kukić je doveo u Ugarsku samo 150 ljudi. Andrija je prešao Dunav sa 45 čovjeka, dok je Čabrajić došao u Ugarsku s neko 70 ljudi. Nu Graničare to nije smetalo. Nije im bilo stalo do života, kad su vidjeli, da ne mogu obraniti domovinu. Tražili su smrt, ali su htjeli život što skuplje prodati. Bilo je medju Graničarima više njih, koji su već po 30 neprijatelja poslali na drugi svijet, a sami dobili jedva nekoliko rana.

Kad je Andrija sa svojim ljudima prešao Dunav, nadao se, da će doskora naići na kraljeve ljude, ali ga je nada prevarila. Narod je tu bježao u unutrašnjost zemlje, a slabi odjeli kraljevih konjanika nisu mogli zaustaviti neprijatelja, koji je u silnim masama dolazio. Ako i nije uspjelo Andriji naći kraljevu vojsku, to se je doskora sastao s ocem. Upravo je jašio na čelu svoje čete kroz šumu. Bio je žalostan radi nesreće, koja je zadesila Hrvatsku, pa je oborene glave jašio razmišljajući o zloj kobi hrvatskog naroda. Njegovi su ga ljudi slijedili u maloj udaljenosti, nitko nije glasno govorio, a kamo li pjevao, svi su bili ozbiljni i mučaljivi. U jednu ruku nisu niti smjeli bučiti, jer su se svaki čas mogli sastati s kojim neprijateljskim odjelom. Po gdjekoja ruka je počivala na dršku mača, spremna, da trgne oštri čelik.

Najednom je Andrija začuo pred sobom sumnjiv štropot. Naglo zaustavi konja i upre svoj oštri pogled u polutamom zavijenu šumu.

Seljani su takodjer zaustavili konje, samo su prva četvorica potjerali konje do Andrije, te ga zaštitili svojim tjelesima. Ljubili su oni svog vodju i svaki bi od njih rado žrtvovao svoj život, da spasi Andriju.

Medjutim je sve bliže dolazio štropot, sve jasnije se razabiralo, da konjanici jure šumom.

— Srčani ljudi, koji tako jure kroz šumu za polutame, — rekne Andrija.

— Vidjet ćemo, tko su, — odvrati Srš, najsrčaniji čovjek u Andrijinoj četi, vadeći mač iz korica.

Andrija je takodjer trgnuo mač primjetivši:

— Bolje prerano nego prekasno.

Srš je iskesio svoje zdrave bijele zube, te se popravio u sedlu.

U to banu iz šume četa od pet konjanika.

— Stoj! — zagrmi Kukić.

Prvi od konjanika je neobičnom vještinom i snagom trgnuo konja natrag, te je ovaj skoro pao. Ali slijedeći tren se je sabrao i viknuo:

— Tko ste? Govorite hrvatski, pa sigurno niste neprijatelji.

— Ako te baš zanima, ja sam Andrija Kukić, zapovjednik hrabre čete.

— Bogu hvala! — klikne vodja male čete. — Drago mi je, da sam te tako brzo našao.

Andrija potjera konja napred, jer je vidio, da je i nadošli pojašio prama njemu.

— Dozvoli, da te pozdravim, — rekne nadošli. — Ja sam Petreković, plemić iz Požeškog kraja, u službi presvijetlog kneza Frankopana.

— Zar mi nosiš glasove od kneza? Je li

njegova vojska već na putu? — naglo će Andrija.

— Nije još. Ali ako ništa ne bude na putu, to će za mjesec dana stići.

— Bit će prekasno — ozbiljno će Andrija. — Ako budu Magjari glupi.

— Kako to misliš?

— Neka izbjegavaju odlučnoj bitci, te neka se polako povlače. Osim kneza Frankopana hite kralju i drugi velmože u pomoć.

— Ali ja ne vjerujem, da će Magjari shvatiti svoj položaj.

— Onda će svojom slobodom platiti iskustvo.

— Ali i mi s njima.

Petreković se na čas zamislio.

— Istina je, — rekne nakon kratke stanke. — Ali Slavonija je sada i onako već u rukama Osmanlija.

— Da, da, — tužno će Andrija, — mi smo bili preslabi, da zaustavimo silnu vojsku.

— Nema smisla, da se dalje borite. Kad niste mogli obraniti Slavoniju, to prepustite sada Magjarima, da se oni bore kako znaju i mogu.

Andrija ga je začudjeno pogledao.

— Vidim, da me ne shvaćaš. Knez me je poslao, da saberem sve hrvatske čete, koje se bore s Osmanlijama, te da ih pozovem, da se priključe kneževoj vojsci. Sabrani ćemo laglje svladati neprijatelja.

— Ako je tomu tako, to ćemo odmah potražiti mog oca i Čabrajića, te poći u susret kneževoj vojsci.

— Misliš Kukića? — upadne Petreković.

— Da.

— Njega sam već sreo. On me čeka sa 130 konjanika na odredjenom mjestu.

— Onda nam još preostaje potražiti Čabrajića i sabrati omanje čete, koje se nalaze pred neprijateljskom vojskom.

— Mislim, da ćete mi kod toga pomoći, — rekne Petreković, gledajući Andriju.

— Drage volje, — odgovori ovaj. — Smjesta ću izdati nužne naloge.

— Vrlo si odlučan, veselo će Petreković, — ako nas posluži sreća, to bi za pet do šest dana mogli stići do Zagreba, gdje ćemo po svoj prilici sresti kneževu vojsku.

— Čim prije tim bolje, — rekne Andrija. Okrenuvši se prema Sršu nastavi:

— Ti ćeš odmah s petoricom ljudi prema zapadu, te ćeš tako putovati, da sretneš Čabrajića.

— Na službu!

— Naći ćeš ga i dovesti ovamo. Mi te tri dana čekamo u ovoj okolici.

— Naći ću ga i dovesti za tri dana — rekne Srš, pozdravi i odjuri.

Petorica konjanika pohrli za Sršom.

— Nadajmo se, da će naći Čabrajića, — rekne Petreković.

— Nije potreba nada. Ja znam, da će ga naći, — rekne Andrija.

— Zar se tako pouzdaješ u svoje ljude?

— Nemam razloga, da se ne pouzdajem.

Na licima Andrijinih ljudi vidjelo se, da im godi pohvala vodje.

I dokazalo se, da se je Andrija mogao potpunoma pouzdavati u Srša. Još prije nego su prošla tri dana, doveo je Čabrajićevu četu i još neke manje odjele k Andriji.

Čim su se čete sastale, pošle su na zapad, te u velikom luku obašle neprijatelja, da bez ikakovih daljnjih gubitaka stignu knezu Frankopanu. Kratko su noćili i čitav dan jašili, samo da što prije stignu u Zagreb, gdje su nakanili čekati na kneževu vojsku.

Kad su prešli Dravu, sastali su se s Kukićevom četom, koji je čekao na njihov dolazak.

Ne obazirući se na ništa, hrlili su bojovnici prema Zagrebu, kamo su 20. kolovoza stigli.

U Zagrebu su se pronosile najčudnovatije glasine o Sulejmanovoj vojsci, koja da je upravo ogromna. Nu Kukić i Andrija su znali, da bi vojska od 50.000 smjelih bojovnika mogla svladati neprijatelja, jer je vrlo raštrkano napredovao. U gradu se je sve spremalo na obranu, jer su danomice stizali iz Slavonije glasnici, koji su javljali, da će Sulejman II. i na Zagreb, čim osvoji Budim i Beč. Gradjani su potražili svoje oružje, jer ga nisu dulje vremena trebali, budući su već neko vrijeme živjeli u miru sa svojim susjedima na Kaptolu. Kaptol je pako dao popraviti Popov toranj i spremati žito, da u nuždi budne dosta hrane u gradu.

Medju gradjanstvom je zavladao silan strah, jer su dolazili danomice ljudi iz Slavonije i Ugarske, koji nisu pripovijedali samo o jakosti Osmanlijske vojske, nego i o okrutnostima Osmanlija.

Medjutim su dani polako prolazili, a Kukić i njegovi drugovi postaše silno nestrpljivi. Neprijatelj je već morao prodrijeti dosta daleko u Ugarsku, a Frankopan se još uvijeke nije javljao sa svojom vojskom. Govorilo se je doduše, da se približava, ali Kukić nije lako vjerovao. Glasine su naime bile tako različite, da nije bilo moguće prosuditi, što je istina, a što nije. To je bilo tim teže, jer nijedna od tih vijesti nije bila istinita.

Kukić je s Andrijom i Čabrajićem polazio danomice na šetnju izvan grada, te je imao prilike vidjeti, da je i u okolišnim selima zavladao strah pred Osmanlijama. Seljaci su se naime spremali, da uzmognu uteći, ako se neprijatelj približi. Često su Kukić i sin mu Andrija jašili do Save, da vide, ne približava li se kneževa vojska, ali svaki puta su se vratili razočarani natrag. Nigdje nije bilo vidjeti niti predstraža, a kamo li vojske. Petreković, koji je bio pošao knezu u susret, a obećao, da će najaviti knežev dolazak, nije dolazio. Kukić je već zdvajao, jer je poznavao Sulejmana II. kao vrlo odlučnog vojskovodju, koji ne gubi uzalud vremena. Uz to je znao po pripovijedanju Andrije, kako se na dvoru malo tko brine za sigurnost države i kako se svi samo medju se svadjaju i bore. Za kralja je znao, da je slabić, koji je sigurno izgubio glavu, čim je čuo, da je neprijatelj prodro u zemlju. Svi njegovi savjetnici su bili dobri za zabave, lovove i ljubavne pustolovine, ali za boj nisu bili. Sve jasnije je vidio Kukić, da će knez stići prekasno i da će propasti kraljevstvo. Više noći je probdio mučen takovim mislima,

kad li jednog jutra najavi jedan od njegovih ljudi, da se je plemeniti Petreković povratio. Kukić je skočio sa svog ležaja, te pohitio plemiću u susret.

— Gdje je knez? — viknuo je, čim je ugledao Petrekovića.

— Danas će stići s čitavom vojskom.

Za tren je bio budan i Andrija, koji je na glas, da dolazi knez, izgubio svoj mir.

Na brzu ruku su sabrali Andrija i Kukić četu od 30 ljudi, te pošli zajedno s Petrekovićem knezu u susret.

Nisu dugo jašili, kad ugledaše pred sobom prednje odjele kneževe vojske. Andrija je podbo konja, te pojurio skokom. Za njim pojuriše Kukić i Petreković.

U divljem kasu dojuriše do kneževe konjice, koja je bila na čelu vojske. Andrija je pozdravio zapovjednika konjanika, jer ga je poznavao još od oslobodjenja Jajca.

— Gdje je knez? — upita ga prekinutim glasom, jer je bio usopljen od brze trke.

— Nije daleko, — veselo će Jurković, stišćući Andrijinu ruku.

— Molim te, zar nas ne bi mogao koji od tvojih ljudi odvesti k njemu. Ili ne, — brzo će Andrija, — ta i sami ćemo ga naći.

Nije više čekao na Jurkovićev odgovor, nego je pojurio dalje. Nije daleko jašio, jer je odmah iza treće konjaničke čete našao kneza, koji se je zaputio, da stupi na čelo vojske, te da tako udje u Zagreb.

— Klanjam se, presvijetli kneže, — pozdravi Andrija skinuvši kapu.

Knez ga je neko vrijeme začudjeno gledao, ali najednom se razvedri njegovo lice i on pruži prema Andriji ruku.

— Dobro mi došao. Znao sam, da ćeš mi se priključiti, čim saznaš, da je domovina u opasnosti.

— Nisam ja niti do sada mirovao, — naglo će Andrija. — Moj konop je pun uzlova.

Knez baci pogled na konop, koji je visio niz sedlo i koji je bio pun uzlova.

— Šta znače ti uzlovi? — upita znatiželjno.

— Svaki jednu neprijateljsku glavu, — ponosno će Andrija.

— To ste se vi već hrabro borili, — rekne knez, — jer kako vidim, ima ovaj junačina još više uzlova nego ti. — Kod tih je riječi knez pokazao na Kukića, koji je bio u blizini.

— To je moj otac, — naglo će Andrija. — U njega je sigurnija i jača ruka.

— Dobro mi došli, junaci, — veselo će knez, — kako čujem, doveli ste sobom jaku konjaničku četu.

— Ako nije brojno jaka, — mirno će Kukić, — dobra je. Svaki vrijedi za trojicu.

— A ima medju vama i takovih, koji vrijedi za petoricu. Barem mi to tvoj konop dokazuje, koji je pun uzlova, — rekne knez.

Kukić se zadovoljno nasmiješi. Štovao je kneza, jer mu je bilo poznato, da je jedan od najznamenitijih vojskovodja na svijetu, pa mu je godila pohvala iz ustiju tako znamenitog ratnika.

— Sada brzo napred, — rekne knez i podbode konja. — Molim vas, da me slijedite.

Graničari pojuriše za knezom i za kratko vrijeme su bili na čelu vojske. Zagreb nije bio daleko, te je bilo sigurno, da će za kratko vrijeme stići pod gradske zidine.

Kad se je vojska približila gradu, došli su joj u susret gradjani, na kojima se je vidjelo, da se ćute sigurnijima, videći tako veliku vojsku. Knez je razdragan odzdravljivao gradjanima, koji su mu oduševljeno klicali.

Dok se je kneževa vojska utaborila ispod grada, posjetio je knez najprije gradskog suca, a onda pošao na Kaptol, da pozdravi biskupa Erdedia. Medjutim biskupa više nije bilo u gradu Zagrebu, jer je pošao s ovećom četom u pomoć kralju Ljudevitu II.

Knez je razgovarao s nekolicinom kanonika, koji su ga srdačno dočekali, te mu na rastanku zaželili bojnu sreću. Kanonici su s nekim pouzdanjem gledali u kneza, jer su bili uvjereni o njegovoj bojnoj vještini, a vidjeli su, da je vojska, koju je vodio, bila doduše dosta malena, ali vrlo dobro opremljena. Uopće su svi, koji su kneza susretali, gledali u njega s pouzdanjem i jedino u njemu vidjeli spasitelja.

Knez je bio stigao u Zagreb 1. srpnja, te je odlučio, da 3. srpnja proslijedi svoj put u Ugarsku. Nije htio da se predugo zadržava u Zagrebu, jer je znao, da je njegova prisutnost u Ugarskoj od prijeke nužde. Poznavao je kraljevu okolicu, te je znao, da nijedan od kraljevih prijatelja i ulizica nije spretan vojskovodja.

3. srpnja digao se knez još prije zore, te izdao potrebne naloge, da vojska krene. Rana

je bila zora, kad su prve konjaničke čete krenule iz Zagreba s knezom na čelu. Jedva su se udaljile dvije hiljade koraka od Zagreba, kad li ugledaše konjanika, koji im je u divljem skoku dolazio u susret. Konj i konjanik bijahu tako zaprašeni, da se je na njima vidjelo, da su prevalili dalek put.

Knez je konjanika začudjeno gledao, te upitao Andriju, koji se je nalazio kraj njega:

— Odakle taj konjanik dolazi?

— Ne znam, — odgovorio je Andrija, — ali slutim na zlo.

— Zašto? — naglo će knez.

Ali prije no što je Andrija odgovorio, dojurio je do njih konjanik.

— Kraljevstvo je palo! — viknuo je hrapavim glasom, dignuo ruku i pao onesviješten s konja.

Knez je očito problijedio.

Andrija je sjašio i izvadio onesviještenom konjaniku noge iz stremena.

— Vode! — viknuo je knez, koji se je brzo sabrao.

Nekoliko konjanika pojuri u propanj natrag po vodu. Za kratko vrijeme se vratiše s vodom i polijevahu onesvješćenog konjanika. Andrija mu je medjutim otvorio silom usta, te mu ulio nekoliko gutaja rakije.

Nije dugo potrajalo, te se je onesviješteni počeo micati.

Knez je uzrujano šetao i svaki čas bacio pogled na grupu konjanika, koji su se bili sakupili oko onesviještenoga.

— Osvijestio se, — javi Andrija knezu, kad je konjanik otvorio oči, te začudjeno gledao nepoznate ljude.

Knez mahnu konjanicima rukom, da se odstrane i pridje k nepoznatom konjaniku, koji je sjedio na zemlji i podbočio glavu rukama.

— Odakle dolaziš? — upitao ga knez.

— Iz Mohača, — glasio je kratki odgovor.

— Šta si to bio rekao o kraljevstvu?

— Da je propalo. Kraljeva vojska je hametom potučena, a sam kralj je poginuo. Sulejman II. brzo hiti sa svojom vojskom prama Budimu.

Knez je oštro gledao u zlosretnog glasnika. Ovaj je medjutim mirno sjedio i kao da ga se čitava stvar ne tiče, gledao u daljinu.

— Dajte mu još rakije. — doviknuo je knez vojnicima, koji su u udaljenosti od 30 koraka stajali u okrugu. Deset momaka je pritrčalo, te pružilo glasniku svoje boce, u kojima je bila rakija. Konjanik je ispio jednu bocu do dna i vratio ju praznu vojniku.

Oštri napitak ga je vidljivo okrijepio. Konjanik je ustao i prešavši nekoliko puta rukom preko čela, pogledao oštro kneza.

— Ako se ne varam, — rekne naglo, — ja stojim pred presvijetlim knezom.

— Sjećaš se, što si čas prije govorio.

— Sjećam, — rekne konjanik tužno. — Ugarska vojska je razbijena. Pokolj je bio grozan. Malo je Hrvata i Ugra iznijelo živu glavu. Kralja Ljudevita II. nije nitko iza bitke vidio. Svi misle, da je poginuo.

— Zar je tako grozno bilo?

— Užasno! Kraljevi savjetnici su zahtijevali, da se započne bitka, premda su neki opominjali, da se čeka na vas i na Zapolju.

— I kralj je popustio prvima?

— Jest. Oni su izjavili, da su i oni junaci, te da je sramota za Ugre, da čekaju na hrvatskoga kneza.

— Tu oholost su platili životom — tužno će knez.

— I slobodom kraljevstva, — nadoda glasnik.

— Zar se vojska ne može više sabrati? — zapita knez.

— Vojske više nema. Polovica bojovnika je ostala na bojnom polju, a preostali su se razbježali tako, da ih nitko više ne može sabrati.

Knez je neko vrijeme šutio i gledao u zemlju. Andrija i Kukić, koji su mu bili najbliži i čuli, o čemu se radi, gledahu u kneza, kao da od njega očekuju spas. Nu knez je nenadano dignuo glavu i viknuo:

— Plemići i zapovjednici neka dodju k meni!

Konjanici poskakaše na konje i za kratko je vrijeme knez bio opkoljen zapovjednicima.

— Naš put nema više svrhe. Kraljeva je vojska razbijena i moćni je neprijatelj po svoj prilici već u Budimu. Molim zapovjednike, da čete odvedu natrag, te da ih raspuste.

Zapovjednici su neko vrijeme zapanjeno gledali u kneza, kao da ne vjeruju, da su dobro čuli.

— Nalažem, da se vojska raspusti — ponovi knez.

Istom sada su zapovjednici shvatili. Snuždeni se vratiše svojim četama i još istog dana se je kneževa vojska vraćala natrag.

Kad su se zapovjednici pojedinih četa udaljili, ostadoše Kukić, Andrija, Čabrajić i Petreković uz kneza.

— A šta ćete vi? — upita ih knez, kad je vidio, da ostaju.

— Mi ćemo u Slavoniju, — mirno će Kukić, — te ćemo čekati na povratak Sulejmanove vojske. Još nemam dosta uzlova na mom konopu.

Knez je pogledao Petrekovića.

— I ja idem, presvijetli kneže. Na mom užetu još moguće nema uzlova, ali ja se nadam, da će ih doskora biti.

Knez je pružio svakomu od njih ruku i rekao:

— Želim vam sreću!

— Hvala, — rekne Andrija, poljubivši knezu ruku.

Za kratko vrijeme jurila je prema istoku jaka četa hrabrih konjanika.

Za njima je gledao sa uzvisine jedan konjanik, bio je to knez Krsto Frankopan. Dugo je gledao za njima, a kad su mu nestali s vida, okrenuo je konja i pojašio niz brdo.

— Dok bude ovakovih ljudi, ne će nas nijedan neprijatelj uništiti, — promrmljao je knez, kad je silazio niz brdo.

KONAC.